

Regeringens proposition

2008/09:28

Mänskliga rättigheter för personer med
funktionsnedsättning

Prop.
2008/09:28

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 25 september 2008

Fredrik Reinfeldt

Maria Larsson
(Socialdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslår regeringen att Sverige ska tillträda Förenta nationernas (FN) internationella konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Konventionen antogs av FN:s generalförsamling den 13 december 2006 och öppnades för undertecknande den 30 mars 2007. Sverige undertecknade den samma dag.

Vidare föreslås att Sverige ska tillträda ett fakultativt (frivilligt) protokoll till konventionen som innebär att den som anser att hans eller hennes rättigheter är kränkta har möjlighet att klaga till en övervakningskommitté. Det fakultativa protokollet undertecknades samtidigt som konventionen av bland annat Sverige.

Den nya konventionen trädde i kraft den 3 maj 2008 sedan den ratificerats av 20 stater. Konventionen tillhör de centrala konventionerna om mänskliga rättigheter men skapar inte i sig några nya rättigheter utan har till syfte att undanröja hinder för personer med funktionsnedsättning att åtnjuta sina mänskliga rättigheter.

Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige (Ju 2006:02) har fått i uppdrag att utreda om nuvarande samhällsorgan var för sig eller gemensamt uppfyller konventionens krav på oberoende mekanismer för att främja och skydda respektive övervaka genomförandet av konventionen. Uppdraget ska redovisas senast den 1 april 2009. I avvaktan på utredningens resultat får uppgifterna fullgöras av de organ som redan finns utan särskilt uppdrag.

Tillträdet till konventionen och det fakultativa protokollet föranleder inga ändringar i gällande lagstiftning.

1	Förslag till riksdagsbeslut	5
2	Ärendet och dess beredning	6
3	Kort bakgrund	7
3.1	Konventioner om mänskliga rättigheter	7
3.2	Den nya konventionen och det fakultativa protokollet	8
3.2.1	Konventionens innehåll och behandling i propositionen	8
4	Sveriges tillträde till konventionen	8
4.1	Allmänna utgångspunkter	8
4.2	Sverige bör godkänna konventionen	9
5	Konventionen och svenska förhållanden	13
5.1	Allmänna synpunkter	13
5.2	Konventionens inledning	14
5.3	Syfte, definitioner, allmänna principer och allmänna åtaganden	15
5.3.1	Artikel 1 Syfte	15
5.3.2	Svenska förhållanden	15
5.3.3	Artikel 2 Definitioner	16
5.3.4	Svenska förhållanden	17
5.3.5	Artikel 3 Allmänna principer	18
5.3.6	Svenska förhållanden	19
5.3.7	Artikel 4 Allmänna åtaganden	19
5.3.8	Svenska förhållanden	20
5.4	Jämlikhet och icke-diskriminering av kvinnor resp. barn med funktionsnedsättning	21
5.4.1	Artikel 5 Jämlikhet och icke- diskriminering	21
5.4.2	Svenska förhållanden	22
5.4.3	Artikel 6 Kvinnor med funktionsnedsättning	25
5.4.4	Svenska förhållanden	25
5.4.5	Artikel 7 Barn med funktionsnedsättning	27
5.4.6	Svenska förhållanden	28
5.5	Medvetandegörande och tillgänglighet	30
5.5.1	Artikel 8 Medvetandegörande om situationen för personer med funktionsnedsättning	30
5.5.2	Svenska förhållanden	31
5.5.3	Artikel 9 Tillgänglighet	34
5.5.4	Svenska förhållanden	34
5.6	Rätten till liv, frihet och personlig säkerhet	40
5.6.1	Artikel 10 Rätten till liv	40
5.6.2	Artikel 11 Risksituationer och humanitära nödlägen	40
5.6.3	Svenska förhållanden	41

5.6.4	Artikel 12 Likhet inför lagen	41
5.6.5	Svenska förhållanden.....	42
5.6.6	Artikel 13 Tillgång till rättssystemet	43
5.6.7	Svenska förhållanden.....	43
5.6.8	Artikel 14 Frihet och personlig säkerhet.....	44
5.6.9	Svenska förhållanden.....	44
5.7	Rätt att inte utsättas för tortyr, våld eller övergrepp samt skydd för den personliga integriteten.....	45
5.7.1	Artikel 15 Rätt att inte utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.....	45
5.7.2	Svenska förhållanden.....	46
5.7.3	Artikel 16 Rätt att inte utsättas för utnyttjande, våld eller övergrepp	46
5.7.4	Svenska förhållanden.....	47
5.7.5	Artikel 17 Skydd för den personliga integriteten.....	49
5.7.6	Svenska förhållanden.....	49
5.8	Rätt till fri rörlighet och att leva ett självständigt liv.....	50
5.8.1	Artikel 18 Rätt till fri rörlighet och till ett medborgarskap	50
5.8.2	Svenska förhållanden.....	51
5.8.3	Artikel 19 Rätt att leva självständigt och att delta i samhället.....	52
5.8.4	Svenska förhållanden.....	52
5.8.5	Artikel 20 Personlig rörlighet	53
5.8.6	Svenska förhållanden.....	54
5.9	Yttrandefrihet och respekt för privatlivet	55
5.9.1	Artikel 21 Yttrandefrihet och åsiktsfrihet samt tillgång till information	55
5.9.2	Svenska förhållanden.....	55
5.9.3	Artikel 22 Respekt för privatlivet.....	57
5.9.4	Svenska förhållanden.....	58
5.9.5	Artikel 23 Respekt för hem och familj	58
5.9.6	Svenska förhållanden.....	59
5.10	Utbildning.....	61
5.10.1	Artikel 24 Utbildning.....	61
5.10.2	Svenska förhållanden.....	62
5.11	Hälsa, habilitering och rehabilitering	69
5.11.1	Artikel 25 Hälsa.....	69
5.11.2	Svenska förhållanden.....	70
5.11.3	Artikel 26 Habilitering och rehabilitering	73
5.11.4	Svenska förhållanden.....	74
5.12	Arbete och sysselsättning	76
5.12.1	Artikel 27 Arbete och sysselsättning	76
5.12.2	Svenska förhållanden.....	77
5.13	Levnadsstandard och deltagande i offentligt liv och kulturliv	81
5.13.1	Artikel 28 Tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet	81
5.13.2	Svenska förhållanden.....	82

5.13.3	Artikel 29 Deltagande i det politiska och offentliga livet	84
5.13.4	Svenska förhållanden	84
5.13.5	Artikel 30 Deltagande i kulturliv, rekreation, fritidsverksamhet och idrott	85
5.13.6	Svenska förhållanden	86
5.14	Statistik och information	89
5.14.1	Artikel 31 Insamling av statistik och information	89
5.14.2	Svenska förhållanden	89
5.15	Internationellt samarbete och Kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning	92
5.15.1	Artikel 32 Internationellt samarbete	92
5.15.2	Svenska förhållanden	92
5.15.3	Artikel 33 Nationellt genomförande och övervakning	94
5.15.4	Svenska förhållanden	94
5.15.5	Artikel 34–39 Kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning	100
5.15.6	Inställningen från svensk sida	101
5.16	Konventionsstatskonferens och slutbestämmelser	101
5.16.1	Artikel 40–50	101
5.16.2	Inställningen från svensk sida	102
6	Fakultativt protokoll till konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning	102
6.1	Protokollets innehåll	102
6.1.1	Prövningsrätt, talerätt och förutsättningar för prövning	102
6.1.2	Förfarandet hos kommittén, interimistiska åtgärder	102
6.1.3	Undersökning på eget initiativ, rapport om åtgärder	103
6.1.4	Undantag från ratifikation, slutbestämmelser	103
6.2	Godkännande av det fakultativa protokollet	104
7	Finansiella och andra konsekvenser	105
Bilaga 1	Konventionen och det fakultativa protokollet i engelsk lydelse och i svensk översättning	106
Bilaga 2	Promemorians huvudsakliga innehåll (Ds 2008:23)	161
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanser (Ds 2008:23)	162
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 25 september 2008	163

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 2008/09:28

Regeringen föreslår att riksdagen ska godkänna

1. FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (avsnitt 4.2),
2. det fakultativa protokollet till konventionen (avsnitt 6.2).

År 1989 initierade Sverige ett arbete inom FN för att få till stånd internationella regler om rätt till delaktighet och jämlikhet för människor med funktionsnedsättning. Arbetet utmynnade i ett antal standardregler för att säkerställa att människor med funktionsnedsättning som medborgare har samma rättigheter och skyldigheter som andra medborgare i samhället. Reglerna antogs av FN:s generalförsamling år 1993. Standardreglerna är 22 till antalet och uttrycker tydliga principiella ståndpunkter när det gäller rättigheter, möjligheter och ansvar på olika samhällsområden.

Frågan om funktionshindrades åtnjutande av mänskliga rättigheter behandlades vid ett flertal tillfällen i FN:s kommission för mänskliga rättigheter i Genève men fick sitt verkliga genombrott först i slutet på 1990-talet. I december 2001 fattade FN:s generalförsamling ett beslut om att pröva frågan om en ny konvention för funktionshindrades åtnjutande av mänskliga rättigheter. I december 2003 beslöt sedan generalförsamlingen att en konvention skulle tas fram.

Arbetet i en ad hoc-kommitté – där företrädare för regeringen och för handikapprörelsen i Sverige medverkade aktivt – ledde fram till att en konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning antogs av FN:s generalförsamling den 13 december 2006. Konventionen öppnades för undertecknande den 30 mars 2007 och undertecknades då av 82 länder, däribland Sverige. Konventionen, som inte i sig skapar några nya rättigheter, har till syfte att undanröja hinder för personer med funktionsnedsättning att åtnjuta sina mänskliga rättigheter.

Till konventionen hör ett fakultativt (frivilligt) protokoll som innebär att enskilda personer eller grupper av personer har möjlighet att klaga till en övervakningskommitté om de anser att deras rättigheter är kränkta. Protokollet undertecknades samtidigt som konventionen av representanter från 43 länder, däribland Sverige.

I september 2008 hade konventionen undertecknats av 130 stater och protokollet av 71 stater. Konventionen hade då ratificerats av 37 stater och protokollet av 22 stater. Konventionen och protokollet trädde i kraft den 3 maj 2008.

Konventionens och det fakultativa protokollets originalspråk är arabiska, engelska, franska, kinesiska, ryska och spanska.

Konventionen och det fakultativa protokollet i deras lydelse på engelska finns jämte en preliminär översättning till svenska i *bilaga 1*. Konventionen finns också i en översättning till lättläst svenska.

I en promemoria i mars 2008 *FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning* (Ds 2008:23), som tagits fram inom Socialdepartementets enhet för sociala tjänster, har en genomgång gjorts av konventionen och det fakultativa protokollet för att klargöra hur svensk lagstiftning och övriga förhållanden i Sverige ställer sig till konventionen och protokollet. En referensgrupp från handikapprörelsen har biträtt i arbetet. Promemorians huvudsakliga innehåll finns i *bilaga 2*. Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. En sammanställning över remissyttrandena finns tillgänglig i Socialdepartementet (dnr S2008/3147/ST).

Under ärendets beredning har nordiska överläggningar hållits.

3.1 Konventioner om mänskliga rättigheter

Det internationella arbetet för mänskliga rättigheter tar sin utgångspunkt i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna från 1948. De rättigheter som inryms i förklaringen har senare förts in och vidareutvecklats i ett antal konventioner som är bindande för de anslutna staterna. En stor majoritet av världens länder har anslutit sig till konventionerna.

År 1966 antogs dels en internationell konvention om medborgerliga och politiska rättigheter med tillhörande fakultativt protokoll om enskild klagorätt och ett fakultativt protokoll 1989 syftande till dödsstraffets avskaffande, dels en internationell konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.

År 1984 antogs en konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Den följdes 2002 av ett fakultativt protokoll.

En internationell konvention om avskaffande av alla former av rasdiskriminering antogs 1965 och en konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor 1979. Den senare konventionen följdes av ett fakultativt protokoll 1999.

En konvention om barnets rättigheter antogs 1989 och följdes år 2000 av två fakultativa protokoll, det ena angående barns indragning i väpnade konflikter och det andra angående handel med barn, barnprostitution och barnpornografi.

Sverige har anslutit sig till alla centrala konventioner om mänskliga rättigheter och rapporterar regelbundet till FN om arbetet för att säkerställa full respekt för de mänskliga rättigheterna. I rapporterna har det dock hittills varit ett mer begränsat fokus på personer med funktionsnedsättning. Handikapprörelsen har lämnat alternativrapporter till FN:s kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter 2006 respektive FN:s kommitté för de mänskliga rättigheterna 2007.

Den svenska regeringen har antagit nationella handlingsplaner för de mänskliga rättigheterna. Den senaste redovisades för riksdagen i en skrivelse år 2006 (skr. 2005/06:95) och avser perioden 2006–2009 och en kartläggning av situationen för de mänskliga rättigheterna i Sverige år 2005. Skrivelsen behandlar också en rad rättighetsfrågor, men fokus ligger på åtgärder mot alla former av diskriminering.

Till sist ska nämnas att 1950 antogs i Rom den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (*Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*). Medlemsstaterna i Europarådet är skyldiga att respektera och följa konventionen. Enligt lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna ska konventionen jämte vissa protokoll gälla som lag i Sverige.

De nu nämnda internationella konventionerna är de större internationella konventionerna om mänskliga rättigheter. Vid sidan om dessa finns ytterligare ett antal konventioner med mer begränsad räckvidd.

3.2.1 Konventionens innehåll och behandling i propositionen

Efter allmänna utgångspunkter beträffande det handikappolitiska arbetet i Sverige följer regeringens förslag om tillträde till konventionen. Härfter görs en genomgång av konventionens olika artiklar och hur svensk rätt ställer sig till konventionens krav. Samtidigt analyseras frågan om Sveriges anslutning till konventionen kräver lagstiftningsåtgärder.

Flertalet artiklar redovisas under egen rubrik. Efter en redogörelse för artikelns innehåll följer en sammanfattande redogörelse för remissinstansernas synpunkter samt skälen för regeringens bedömning.

Det fakultativa protokollet och regeringens ställningstagande till detta redovisas i avsnitt 6.

I översättningen av den nya konventionen har beaktats de definitioner som Terminologirådet hos Socialstyrelsen har beslutat den 4 oktober 2007 beträffande ett antal termer på det handikappolitiska området. De nya termerna har publicerats i Socialstyrelsens termbank. Termerna *funktionsnedsättning* och *funktionshinder* har där getts följande definitioner: Funktionsnedsättning beskriver nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga. Funktionshinder beskriver i sin tur begränsning som en funktionsnedsättning innebär för en person i relation till omgivningen.

Det har stor betydelse att den svenska översättningen får en utformning som speglar aktuella svenska termer så långt som det är möjligt. När innehållet i nuvarande lagar eller i tidigare rapporter m.m. återges i denna proposition används dock den äldre terminologin. Det kan tilläggas att den nya terminologin bör få genomslag i den svenska lagstiftningen efter hand. Det är inte nödvändigt att ändra de nuvarande lagarna och förordningarna enbart för att tillgodose en modernare och mer enhetlig terminologi.

4 Sveriges tillträde till konventionen

4.1 Allmänna utgångspunkter

Arbetet på att uppnå full delaktighet och jämlikhet för personer med funktionsnedsättning har bedrivits i Sverige sedan länge. Den nationella handlingsplan för handikappolitiken som antogs år 2000 spänner över många samhällsområden och markerar därigenom att handikappolitiken är ett sektorsövergripande politikområde. I prop. 1999/2000:79 ges som bakgrund till handlingsplanen en redovisning av handikappolitikens utveckling i Sverige (s. 11–17). Handlingsplanen har följts upp 2002 (skr. 2002/03:25) och 2006 (skr. 2005/06:110). Vid den senare uppföljningen konstaterades att handlingsplanen hade föregåtts av många års handikappolitiska satsningar som har lett till stora förbättringar för personer med funktionshinder. Men mycket återstår att göra och planen ska enligt regeringen ses som en del av utvecklingen mot uppfyllandet av de handikappolitiska målen. Det handlar om såväl generella åtgärder som

En stor ökning har även skett av det individuella stödet till personer med funktionsnedsättning. Ett mått av flera på detta är att handikappomsorgens del av kommunernas kostnader för socialtjänst ökade från 21 till 29 procent åren 2000–2006. I genomgången av svenska förhållanden i relation till den nya FN-konventionens många artiklar har gjorts olika anteckningar som belyser situationen och utvecklingen, inte minst under senare år.

Europaparlamentet har i november 2007 avgivit en skriftlig förklaring om FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. I denna konstaterar man bl.a. att en funktionsnedsättning innebär att väsentliga personliga och sociala erfarenheter påverkas av fysiska och psykiska begränsningar och den diskriminering som sker på grund av dessa och att det finns fler än 50 miljoner funktionshindrade i Europeiska unionen. Europaparlamentet uppmanar kommissionen och alla medlemsstater att anta principen ”ingenting om oss utan oss” och att samarbeta med funktionshindrade för att genomföra konventionen.

4.2 Sverige bör godkänna konventionen

Regeringens förslag: Sverige ska tillträda FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: I det närmaste samtliga remissinstanser som yttrat sig tillstyrker eller har ingen erinran mot att Sverige ratificerar konventionen. Endast ett par instanser uttalar viss tveksamhet.

Socialstyrelsen tillstyrker förslaget att Sverige ska tillträda FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Konventionen utgör ett viktigt dokument för arbetet med att få till stånd regler om rätten till delaktighet och jämlikhet för personer med funktionsnedsättning. Konventionen är en viktig markering av att rättigheter för personer med funktionsnedsättning ytterst handlar om mänskliga rättigheter. Detta perspektivskifte från en i många stycken ”traditionell vårdsyn” är nödvändigt för att de svenska handikappolitiska målen om delaktighet och jämlikhet ska kunna uppnås. Konventionen utgör med andra ord ett kraftfullt verktyg i arbetet för att funktionshinderperspektivet ska få fullt genomslag i vårt samhälle. Socialstyrelsen vill understryka att Sverige på många områden har långt kvar innan det kan anses uppfylla de åtaganden och krav som konventionen innebär. Det är också väsentligt hur det konkreta arbetet med konventionens genomförande planeras. Konventionen bör utgöra ett ”golv” och inte ett ”tak”. Det handlar till exempel om att särlösningar inom skola, sysselsättning och i viss mån även socialtjänst många gånger utgör de enda lösningarna. Socialstyrelsen har bl.a. i sina lägesrapporter konstaterat att en ökning av antalet individstöd inte enbart kan tolkas som något positivt. Det kan även handla om kompensering för bristande tillgänglighet och om diskriminerande attityder inom olika samhällsområden.

Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning anser att utredarens bedömning att konventionen inte förutsätter några ändringar av svensk lag i och för sig kan ifrågasättas. Svensk rätts bristande överensstämmelse med konventionens krav bör trots detta inte tillåtas hindra en ratificering av konventionen. En sådan ratificering torde i stället kunna påskynda de ändringar som kan visa sig nödvändiga för att Sverige ska kunna anses fullt ut uppfylla konventionens krav på både tillgänglighet och skydd mot diskriminering på grund av bristande anpassningsåtgärder.

Hjälpmedelinstitutet (HI) anser att konventionen täcker hjälpmedels- och tillgänglighetsfrågorna på ett, om än inte uttömmande, så ändå tillfredsställande sätt. HI anser också att de svenska ambitionerna på det området, som återfinns i den nationella handlingsplanen för handikappolitiken och dess uppföljningar (prop. 1999/2000:79, skr. 2002/03:25) och 2005/06:110) ligger väl i linje med konventionen. Enligt HI:s uppfattning skulle en svensk ratificering av konventionen främja det fortsatta arbetet också på hjälpmedels- och tillgänglighetsområdet. Detta gäller även på internationell nivå. *Folkbildningsrådet* anser att konventionen i Sverige liksom i andra länder som undertecknar den kommer att fungera som riktlinje och stöd i arbetet för att förbättra villkoren för personer med funktionsnedsättning och avskaffa diskriminering av dem. I Sverige är det en styrka för arbetet med konventionens tillämpning att den nationella handlingsplanen för handikappolitiken spänner över alla samhällsområden och därigenom markerar att handikappolitiken är ett sektorsövergripande politikområde. Den samlade handikapprörelsen i Sverige är en viktig resurs för förverkligandet av konventionen på både nationell och internationell nivå. Folkbildningsrådet förutsätter att det fortsatta arbetet inom området sker i när dialog med handikapprörelsen.

Västra Götalands läns landsting anser att en anslutning till konventionen förutsätter att regeringen upprättar en handlingsplan för arbetet med konventionens genomförande där ansvar fördelas, där formerna för uppföljning görs tydliga och som innebär att det nationella handikappolitiska arbetet ges en mer framskjuten ställning. *Linköpings kommun* framför att konventionen utgör ett viktigt måldokument i Sverige för det fortsatta handikappolitiska arbetet. Kommunen anser att det i samband med ratificeringen av konventionen bör upprättas en åtgärdsplan som beskriver hur och när brister som beskrivs i promemorian ska avhjälpas.

European Institute for Design and Disability och *Tjänstemännens centralorganisation* delar utredarens slutsats att mycket återstår att göra i det handikappolitiska arbetet innan Sverige på alla punkter kan anses uppfylla de åtaganden och krav som konventionen innebär, men att detta inte hindrar ett godkännande av den nya konventionen och det fakultativa protokollet. *Delegationen för mänskliga rättigheter* tillstyrker ratifikation men finner att mycket återstår att göra i Sverige t.ex. vad gäller tillgängligheten innan Sverige på alla punkter kan sägas uppfylla åtaganden och krav som ett ratificerande egentligen ska innebära. Konventionen kommer därför att bli ett viktigt verktyg i det fortsatta arbetet med att säkerställa lika rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Delegationen menar också att det finns anledning vid blivande översyner av lagar att överväga om inte de definitioner av funktionshinder som finns i

svenska lag bör närma sig det vidare begrepp av funktionsnedsättning som konventionstexten omfattas av.

Jämställdhetsombudsmannen anser att konventionen kan fungera som ett viktigt måldokument i det fortsatta handikappolitiska arbetet. Till sammans med den nya diskrimineringslagen kan konventionen också utgöra ett viktigt verktyg för att motverka flerfaldig diskriminering av kvinnor med funktionshinder. Konventionen kan ratificeras även om svensk rätt inte överensstämmer med konventionens krav om att bristande tillgänglighet kan utgöra diskriminering. En ratificering bör få som effekt att eventuella nödvändiga ändringar påskyndas. *Kristianstads kommun* anser att det kan behövas nationella riktlinjer för hur flera av artiklarna ska implementeras på en kommunal nivå och att det behövs nationella styrinstrument som stöd för samhällsplanering. Kommunen anser också att ett samordnat ansvar likt Handisam kan komma att behövas på den lokala nivån för att medvetandegöra och för att få en samordnad uppföljning samt för att bidra med ett holistiskt synsätt på en övergripande nivå. *Statens fastighetsverk (SFV)* anser att konventionen bygger på värdegrunder som sammanfaller med det tillgänglighetsarbete som SFV bedriver. Vid utarbetandet av verkets tillgänglighetspolicy har FN:s konventioner varit vägledande för detta arbete. SFV har därför inget att erinra mot införandet av konventionen i Sverige.

Handikappförbundens samarbetsorgan tillstyrker utredarens slutsats om att Sverige kan ratificera konventionen och tilläggsprotokollet utan lagändringar men anser samtidigt, liksom utredaren, att mycket återstår att göra innan Sverige kan sägas leva upp till konventionens innehåll. Handikappförbunden är därför av den bestämda uppfattningen att propositionen angående Sveriges ratificering av konventionen och det fakultativa protokollet måste föreslå att en genomförandeplan ska upprättas för hur de i promemorian beskrivna bristerna ska åtgärdas. – I särskilda remissvar ansluter sig bl.a. *Elöverkänsligas Riksförbund*, *Förbundet Rörelsehindrade*, *Föreningen för de Neurosedynskadade*, *Sveriges Dövas Riksförbund*, *schizofreniförbundet* och *Synskadades Riksförbund* till de synpunkter Handikappförbundens samarbetsorgan lämnat i ratifikationsfrågan.

Skälen för regeringens förslag: Den svenska regeringen framförde 1989 i FN:s generalförsamling ett förslag om att utarbeta en konvention om funktionshindrades rättigheter. Förslaget avvisades men i gengäld beslöt man att utarbeta ett annat dokument till stöd för implementeringen av den handikappolitik som hade grundlagts i samband med det internationella handikappåret. Resultatet blev 22 standardregler för att säkerställa att människor med funktionsnedsättning som medborgare har samma rättigheter och skyldigheter som andra medborgare i samhället.

Sverige har alltså varit en av de pådrivande nationerna vid tillkomsten av den nya konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Svenska regeringstjänstemän, liksom företrädare för handikapprörelsen, har också tagit aktiv del i utarbetandet av konventionen. Som tidigare sagts tillför inte denna internationella konvention om mänskliga rättigheter några nya rättigheter. Konventionens syfte är i stället att undanröja hinder för människor med funktionsnedsättning att åtnjuta mänskliga rättigheter som alla andra. Även om konventionen i många avseenden kan karaktäriseras som ett måldokument, slår den fast

att staterna är skyldiga att utnyttja alla tillgängliga resurser för att gradvis förverkliga att de mänskliga rättigheterna också blir allas rättigheter.

Konventionen är med sina 50 artiklar, varav många dessutom innehåller en rad olika delmoment, mycket omfattande. Den berör alla tänkbara samhällsområden där personer med funktionsnedsättning kan behöva stöd eller särskild uppmärksamhet för att komma i åtnjutande av samma mänskliga rättigheter som andra. Konventionens krav på konventionsstaterna kan sägas vara höga när det gäller den standard som bör gälla på olika områden. Många artiklar ger dock utrymme för olika medel att tillfredsställa kraven genom att ange att ”ändamålsenliga åtgärder” ska vidtas.

I den genomgång som har gjorts i promemorian har svenska förhållanden ställts mot kraven och åtagandena i konventionens olika artiklar. Ytterligare belysning av förhållandena har givits i de många utförliga remissyttrandena. Sammantaget ger detta en god bild av hur man på olika områden i lagstiftningen och i olika delar av samhällslivet beaktat de särskilda villkor som gäller för människor med funktionsnedsättning.

Under remissbehandlingen har många remissinstanser pekat på behovet av förbättringar på en hel del områden. Det är emellertid regeringens uppfattning att Sverige inte på något område är i sådan avsaknad av lagregler eller ambitioner att konventionen inte skulle kunna ratificeras. I några fall pågår eller förbereds också redan ett närmare utredningsförfarande för att ytterligare tillgodose de krav och åtaganden som konventionen innefattar.

Det bör dock understrykas att Sverige enligt regeringens bedömning till fullo uppfyller de krav i konventionen som kan anses absoluta, områden där konventionen kräver att personer med funktionsnedsättning utan undantag ska ha samma rättigheter garanterade i lag. Det gäller exempelvis rätten till liv, frihet och personlig säkerhet i artiklarna 10–14, rätten att inte utsättas för tortyr, våld eller övergrepp i artiklarna 15–17 eller respekten för hem och familj i artikel 23.

Det finns emellertid andra områden där genomgången visar att det återstår en del arbete innan de mål och krav som följer av dagens lagstiftning kan anses uppfyllda. Det gäller inte minst de åtaganden som innefattas i artiklarna 8 och 9 om medvetandegörande och tillgänglighet och i artikel 27 om arbete och sysselsättning. Här liksom på många andra områden pågår ett ständigt arbete att med riktlinjer, handlingsplaner och program komma närmare ett förverkligande av lagstiftningen och av reglerna i konventionen. Det kan i själva verket förutsättas att de frågor som berörs av konventionen kommer att stå på dagordningen under lång tid framöver.

Slutsatsen av det sagda är således att Sverige har kommit långt och att konventionens målsättningar ligger i linje med den nationella politiken på området som kommer till uttryck i handlingsplaner, riktlinjer och gällande lagstiftning. Något hinder mot att godkänna konventionen föreligger därför inte.

Regeringen har för avsikt att utvärdera hur den nationella handlingsplanen för handikappolitiken har utfallit på olika områden inför det uppsatta slutmålet 2010. Med denna utredning som bas kan det därefter läggas fast en ny strategi för den framtida handikappolitiken. En utgångspunkt för politiken blir konventionens olika artiklar om rättigheter för

personer med funktionsnedsättning. Här kommer även remissinstansernas synpunkter att vara viktiga bidrag och ingångar till en fortsatt dialog.

Konventionen förutsätter inte några ändringar av svensk lag. Konventionens regelverk har dock sådan betydelse för svensk handikappolitik att en ratifikation av konventionen är av större vikt. Konventionen bör därför enligt 10 kap. 2 § regeringsformen godkännas av riksdagen.

Konventionen har enligt artikel 45 trätt i kraft den 3 maj 2008, vilket var den trettionde dagen efter deponeringen av det tjugonde ratifikations- eller anslutningsinstrumentet. För stater som ratificerar konventionen efter deponeringen träder konventionen i kraft den trettionde dagen efter deponeringen av dess instrument.

5 Konventionen och svenska förhållanden

5.1 Allmänna synpunkter

Regeringens bedömning: I det fortsatta handikappolitiska arbetet i Sverige bör mångfaldsperspektivet ges en starkare betoning än det fått i konventionen.

Regeringens ambition har varit att skyndsamt klarlägga förutsättningarna för Sverige att ratificera konventionen.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Socialstyrelsen* anser att det är en brist att promemorian generellt saknar ett mångfaldsperspektiv. Personer med funktionsnedsättning med annat modersmål än svenska, samt skillnader mellan kvinnor och män är angelägna perspektiv i arbetet med att fullt ut garantera rättigheter för personer med funktionsnedsättning. – I promemorian saknas en tydlig analys av hur personer med psykisk funktionsnedsättning berörs. Det måste konstateras att dessa personer är tämligen osynliggjorda. Av det skälet är det viktigt att regeringen i det fortsatta arbetet kompletterar utredningen med en analys i detta hänseende så att de osynliga funktionsnedsättningarna synliggörs och beaktas. Det finns problem t.ex. när det gäller stigmatisering, vårdinnehåll, väntetider, tillgänglighet och inflytande. *Stockholms läns landsting* anser att den kritik som bör riktas mot konventionen är att den trots att den säger sig ta sikte på alla slags funktionsnedsättningar, såväl fysiska som psykiska, de facto framhäver de fysiska, medan de psykiska funktionsnedsättningarna, som ofta är osynliga, glöms bort.

Stockholms universitet menar att det finns ett stort generellt behov av att forskare och professionella på detta område vidareutvecklar det arbete som Socialstyrelsen initierat, inte minst är detta nödvändigt när det gäller att tydligt beskriva hur konventionens krav ska genomföras mera konkret och vilka personer åtgärderna ska beröra. *Linköpings universitet* efterlyser standardreglernas status i förhållande till den nu föreslagna konventionen. Ur universitetets synpunkt är det viktigt att i undervisning klart kunna definiera de olika dokumentens förhållande till varandra och deras juridiska status. *Lunds universitet* anser att utredningens analys i många delar är alltför bristfällig för att underbygga de slutsatser som

utredningen drar om överensstämmelse mellan konventionens förpliktelser och svenska förhållanden. Universitetet delar utredningens uppfattning att syftet med och de grundläggande värderingarna i nämnda konvention överensstämmer väl med utgångspunkterna och målsättningarna för svensk politik rörande funktionshinder, inbegripet lagstiftning.

Handikappförbundens samarbetsorgan framhåller att det i propositionen om Sveriges ratificering av konventionen måste understrykas vikten av att arbetet med den nationella handlingsplanen för handikappolitiken intensifieras, av att perspektivet flickor, pojkar, kvinnor och män med funktionsnedsättning alltid ska beaktas inom alla samhällsområden och på alla samhällsnivåer och att redan gällande konventioner om mänskliga rättigheter även gäller människor med funktionsnedsättning. Arbetet med att förverkliga respektive konvention måste därför löpande belysa perspektivet människor med funktionsnedsättning. *Schizofreniförbundet* anser att tillträdet till konventionen inte vore möjligt om situationen i Sverige bedömdes helt och hållet utifrån hur personer med allvarliga och långvariga psykiska funktionsnedsättningar har det i dag.

Skälen för regeringens bedömning: Det finns inledningsvis anledning att understryka att tidigare konventioner om mänskliga rättigheter fullt ut gäller även för människor med funktionsnedsättning och att den nya konventionen – som alltså inte tillför några nya rättigheter – är tillkommen för att undanröja hinder för personer med funktionsnedsättning att åtnjuta sina mänskliga rättigheter. Ett av de nationella målen för handikappolitiken är en samhällsgemenskap med mångfald som grund. Ytterst är handikappolitiken en demokratifråga – samhället måste byggas med insikten om att alla människor är lika mycket värda, har samma grundläggande behov och ska behandlas med samma respekt, att mångfald berikar, att varje människa med sin kunskap och erfarenhet är en tillgång för samhället. Handikapperspektivet bör därför lyftas fram i myndigheternas olika policydokument – till exempel i personalpolicy, mångfaldsplan och arbetsmiljöpolicy. Den svenska ungdomspolitiken, till exempel, utgår från fyra perspektiv: resurs-, rättighets-, självständighets- och mångfaldsperspektivet. Mångfaldsperspektivet innebär att all offentlig verksamhet för ungdomar bör bejaka mångfalden och sträva efter lika rättigheter och möjligheter för alla oavsett t.ex. socioekonomisk bakgrund, kön eller funktionsnedsättning.

När det gäller insatser till personer med psykisk funktionsnedsättning pågår i Sverige för närvarande ett omfattande arbete för att bättre möta behoven av vård och stöd.

Till sist kan anmärkas att det varit regeringens ambition att skyndsamt klarlägga förutsättningarna för Sverige att ratificera konventionen. Som regeringen framhållit i avsnitt 4.2 kommer konventionens olika artiklar att kunna tjäna som utgångspunkter i det fortsatta handikappolitiska arbetet i Sverige.

5.2 Konventionens inledning

I inledningen åberopar konventionsstaterna principerna i Förenta Nationernas stadga, som erkänner det inneboende värdet och värdigheten hos

alla dem som tillhör människosläktet och deras lika och obestridliga rättigheter som grundvalen för frihet, rättvisa och fred i världen. Konventionsstaterna erkänner att Förenta nationerna i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna och i de internationella konventionerna om mänskliga rättigheter har förklarat och enats om att var och en är berättigad till alla de rättigheter och friheter som anges i dem utan åtskillnad av något slag.

I inledningen bekräftar konventionsstaterna åter bl.a. att mänskliga rättigheter och grundläggande friheter är universella, odelbara och inbördes beroende av och relaterade till varandra samt bekräftar behovet av att garantera att personer med funktionsnedsättning får åtnjuta dem utan diskriminering. Övriga konventioner om mänskliga rättigheter åberopas.

Konventionsstaterna erkänner att ”funktionsnedsättning” och ”funktionshinder” är begrepp som är under utveckling och att funktionshinder härrör från samspel mellan personer med funktionsnedsättningar och hinder som är betingade av attityder och miljön, vilka motverkar deras fulla och verkliga deltagande i samhället på lika villkor som andra.

Slutligen kan nämnas att konventionsstaterna erkänner betydelsen av principerna och riktlinjerna i världsaktionsprogrammet för personer med funktionshinder och i Förenta Nationernas standardregler för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet att påverka främjande, utformning och utvärdering av riktlinjer, planer, program och åtgärder på nationell, regional och internationell nivå för att ytterligare likställa möjligheterna för personer med funktionsnedsättning.

5.3 Syfte, definitioner, allmänna principer och allmänna åtaganden

De första fyra inledande artiklarna innehåller grundläggande formuleringar som har betydelse för tolkningen av de följande artiklarna som behandlar olika politikområden.

5.3.1 Artikel 1 Syfte

I *punkt 1* anges att konventions syfte är att främja, skydda och säkerställa det fulla och lika åtnjutandet av alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för alla personer med funktionsnedsättning och att främja respekten för deras inneboende värde.

Enligt *punkt 2* innefattar personer med funktionsnedsättning bl.a. personer med varaktiga fysiska, psykiska, intellektuella eller sensoriska funktionsnedsättningar, vilka i samspel med olika hinder kan motverka deras fulla och verkliga deltagande i samhället på lika villkor som andra.

5.3.2 Svenska förhållanden

Regeringens bedömning: Vid blivande översyner av svensk lag får behovet av att närma definitionerna till konventionens beskrivning av begreppet funktionsnedsättning övervägas.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Skälen för regeringens bedömning: Konventionens syfte överensstämmer väl med de mål som har lagts fast bl.a. i den nationella handlingsplan för handikappolitiken som riksdagen antog år 2000 (prop. 1999/2000:79, bet. 1999/2000:SoU14, rskr. 1999/2000:240). Utgångspunkten för den nationella handlingsplanen är de handikappolitiska målen om full delaktighet och jämlikhet.

Beskrivningen av vad som innefattar personer med funktionsnedsättning, nämligen personer med varaktiga fysiska, psykiska, intellektuella eller sensoriska funktionsnedsättningar, vilka i samspel med olika hinder kan motverka deras fulla och verkliga delaktighet i samhället på samma villkor som andra, överensstämmer väl med de definitioner som gäller inom den svenska handikappolitiken. Enligt 1 kap. 2 § regeringsformen ska det allmänna motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller annan omständighet som gäller den enskilde som person. Enligt den nya diskrimineringslag som antagits av riksdagen och som träder i kraft den 1 januari 2009 (prop. 2007/08:95, *Ett starkare skydd mot diskriminering*) avses i lagen med funktionshinder: varaktiga fysiska, psykiska eller begåvningsmässiga begränsningar av en persons funktionsförmåga som till följd av en skada eller en sjukdom fanns vid födelsen, har uppstått därefter eller kan förväntas uppstå.

Även om överensstämmelsen är god mellan konventionstexten och de definitioner som görs i svensk lag, kan det finnas anledning att vid blivande lagöversyner överväga behovet av att närma definitionerna till konventionens beskrivning av vad som innefattas i begreppet funktionsnedsättning.

5.3.3 Artikel 2 Definitioner

För de syften som avses i konventionen gäller följande definitioner

- "*kommunikation*" som innefattar bl.a. språk, textning, punktskrift, taktill kommunikation, storstil, tillgängliga multimedier, kompletterande och alternativa former, medel och format för kommunikation baserade på textstöd, uppläst text, lättläst språk och mänskligt tal, samt tillgänglig informations- och kommunikationsteknik (IT)

- "*språk*" som innefattar bl.a. talade och tecknade språk och andra former av icke talade språk.

- "*diskriminering på grund av funktionsnedsättning*" som betyder varje åtskillnad, undantag eller inskränkning på grund av funktionsnedsättning som har till syfte eller verkan att inskränka eller omintetgöra erkännande, åtnjutande eller utövande på samma villkor som andra av alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter på det politiska, ekonomiska, sociala, kulturella och civila området eller på andra områden. Det omfattar alla former av diskriminering, inklusive underlåtenhet att göra skälig anpassning.

- "*skälig anpassning*" som betyder nödvändiga och ändamålsenliga ändringar och anpassningar, som inte innebär en oproportionerlig eller

omotiverad börda när så behövs i ett enskilt fall för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning på samma villkor som andra kan åtnjuta eller utöva alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter.

– ”universellt utformade” som betyder sådan utformning av produkter, miljöer, program och tjänster att de ska kunna användas av alla i största möjliga utsträckning utan behov av anpassning eller specialutformning. ”Universellt utformade” ska inte utesluta hjälpmedel för enskilda grupper av personer med funktionsnedsättning där så behövs.

5.3.4 Svenska förhållanden

Regeringens bedömning: Det finns inget att invända mot de definitioner som anges i artikeln.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Hjälpmedelsinstitutet (HI)* konstaterar att det kan vara svårt att alltid hitta de lämpligaste definitionerna eller språkliga uttrycken för olika företeelser, såväl i ursprungsspråket som på svenska. Detta gäller exempelvis uppenbart kontroversiella begrepp som ”personlig rörlighet (personal mobility)” och ”universell utformning (design for all, universal design, inclusive design)”. HI anser att i uppgiften att främja och skydda genomförandet av konventionen även bör ingå att kontinuerligt bevaka utvecklingen på det språkliga området. *European Institute for Design and Disability (EIDD)* är beträffande artiklarna 2 Definitioner och 4 Allmänna åtaganden med bäring på artikel 9 Tillgänglighet mycket nöjd med den svenska översättningens ”universellt utformade” och ”universell utformning” av originalspråkets ”universal design”. I konventionen är det ett begrepp som leder vidare till juridiska termer som ”mininormer” och ”skälig anpassning”. *Specialskolmyndigheten* anser det mycket angeläget att definitionen av termerna funktionshinder och funktionsnedsättning i denna mening diskuteras, tydliggörs och tillåts att efter hand få genomslag i den svenska lagstiftningen och steg för steg ersätta tidigare använda begrepp. Detta för att undvika missförstånd och begreppsförvirring. Det är i internationella sammanhang viktigt att stödja och uppmana till användning av ett relativt handikappbegrepp, och de föreslagna begreppen med definitioner är därmed väl valda.

Punktskriftsnämnden har vid flera tillfällen konstaterat att rättighetsaspekten kring punktskrift har saknats i svensk lagstiftning och dess tillämpning. Det gäller både undervisning i punktskrift samt tillgång till material i punktskrift. Det har stor betydelse för alla språkanvändare i ett modernt samhälle att ha tillgång till ett skriftspråk. Punktskrift är det skriftspråk som finns tillgängligt för gravt synskadade personer. Punktskriften är ett funktionellt komplett system med vilket man kan uttrycka sig fritt och ta del av material på i princip valfritt område. Andra alternativa kommunikationstekniker utöver punktskrift blir inte annat än komplement till skriftspråket.

Handikappförbundens samarbetsorgan påpekar att den nya svenska diskrimineringslagen endast täcker de samhällsområden som uttryckligen nämns i lagtexten. Handikappförbunden befarar därför att det kan uppstå

situationer i vilka diskriminering även fortsättningsvis kommer att vara tillåten på grund av att situationer inte har förutsetts vid utarbetandet av lagen. Exempel på frågor som kommer att hamna utanför lagens skydd är sådana som gäller diskriminering rörande medlemskap och medverkan i andra organisationer än dem som nämns i 3 kap. 14 § eller diskriminering vid sådan myndighetsverksamhet som inte kan sägas gå allmänheten till handa. *Bygg klokt*, som är ett samarbete mellan sju handikapporganisationer som tillsammans representerar personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga, anser det särskilt viktigt att begreppet ”universellt utformade” om miljöer, produkter och tjänster tas upp och definieras. I den fortsatta tillämpningen av principer måste man emellertid vara vaksam på hur begreppen tillämpas och ta till vara den utvecklingspotential som ligger i att ställa begrepp mot varandra.

Skälen för regeringens bedömning: Definitionerna i artikel 2 har central betydelse för att förstå innebörden av en rad följande artiklar. Definitionen av ”kommunikation” lämnar för svenska ögon inget övrigt att önska i detaljeringsgrad. Detsamma kan sägas om definitionen av ”språk”. En översyn har genomförts av rätten och möjligheterna för personer som är teckenspråkiga att använda sitt språk i olika sammanhang (SOU 2006:54). Utredningens förslag bereds vidare inom Regeringskansliet. I mars 2008 överlämnade Språklagsutredningen ett betänkande *Värna språken – förslag till språklag* (SOU 2008:26). Enligt förslaget till språklag ska det allmänna ges ett särskilt ansvar för att skydda och främja det svenska teckenspråket. Betänkandet bereds nu inom Regeringskansliet.

”Diskriminering på grund av funktionshinder” har ett betydligt vidare syfte än den definition av direkt diskriminering och indirekt diskriminering som ges i 1 kap. 4 § den nya diskrimineringslagen. Från svensk synpunkt finns det inget att erinra mot konventionstexten. Den fångar upp alla tänkbara situationer där en diskriminering av personer med funktionsnedsättning kan komma i fråga. Detta är viktigt när de följande artiklarna mera i detalj behandlar olika områden som kan ha mänskliga rättighetsaspekter.

”Skälig anpassning” innebär en viktig reservation om nödvändiga och ändamålsenliga ändringar och anpassningar som inte innebär en oproportionerlig eller omotiverad börda. Också definitionen av ”universellt utformade” rimmar väl med de beskrivningar som finns på olika ställen i den nya diskrimineringslagen.

5.3.5 Artikel 3 Allmänna principer

Konventionens principer är följande:

- respekt för inneboende värde, individuellt självbestämmande, innefattande frihet att göra egna val samt enskilda personers oberoende,
- icke-diskriminering,
- fullständigt och faktiskt deltagande och inkludering i samhället,
- respekt för olikheter och acceptering av personer med funktionsnedsättning som en del av den mänskliga mångfalden och mänskligheten,
- lika möjligheter,

- tillgänglighet,
- jämställdhet mellan kvinnor och män, samt
- respekt för den fortlöpande utvecklingen av förmågorna hos barn med funktionsnedsättning och respekt för funktionsnedsatta barns rätt att bevara sin identitet.

5.3.6 Svenska förhållanden

Regeringens bedömning: Det finns inget att invända mot de allmänna principer som anges i artikeln.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens

Remissinstanserna: *Handikappförbundens samarbetsorgan* delar inte promemorians uppfattning att de principer som anges i artikel 3 är väl kända i svensk rättspraxis. Det bör finnas krav på att de generella principerna under artikel 3 ska vara vägledande vid alla beslut som rör någon av konventionens rättigheter liksom att principerna ska vara vägledande för beslut som fattas på såväl nationell, regional som kommunal/lokal nivå.

Skälen för regeringens bedömning: De principer som anges i artikel 3 är väl kända i svensk lagstiftning och svensk rättspraxis. Flera av dem återfinns också i den nationella handlingsplanen för handikappolitiken.

5.3.7 Artikel 4 Allmänna åtaganden

Konventionsstaterna åtar sig att säkerställa och främja fullt förverkligande av alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för alla personer med funktionsnedsättning utan diskriminering av något slag på grund av funktionsnedsättning. I detta syfte åtar sig konventionsstaterna i *punkt 1* att

- a) vidta alla ändamålsenliga lagstiftningsåtgärder, administrativa och andra åtgärder för att uppfylla de rättigheter som erkänns i konventionen,
- b) vidta alla ändamålsenliga åtgärder, däribland lagstiftning, för att modifiera eller avskaffa gällande lagar, bestämmelser, sedvänjor och bruk som är diskriminerande mot personer med funktionsnedsättning,
- c) ta hänsyn till skyddet och främjandet av de mänskliga rättigheterna för personer med funktionsnedsättning i alla riktlinjer och program,
- d) avhålla sig från varje handling eller förfarande som är oförenligt med denna konvention och att säkerställa att myndigheter och offentliga institutioner handlar i enlighet med konventionen,
- e) vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att avskaffa diskriminering på grund av funktionsnedsättning från alla personers, organisationers och enskilda företags sida,
- f) genomföra eller främja forskning och utveckling av universellt utformade produkter, tjänster, utrustning och anläggningar enligt definitionerna i artikel 2 som skulle fordra minsta möjliga anpassning och lägsta kostnad för att tillmötesgå de särskilda behoven hos en person med funktionsnedsättning, att främja tillgängligheten till och användningen av

dem samt att främja universell utformning vid utveckling av normer och riktlinjer,

– g) genomföra eller främja forskning och utveckling av och främja tillgång till och användning av ny teknik, innefattande informations- och kommunikationsteknik, samt hjälpmedel som är lämpliga för personer med funktionsnedsättning, med prioritering av teknik till överkomligt pris,

– h) lämna tillgänglig information till personer med funktionsnedsättning om hjälpmedel, innefattande ny teknik och andra former av stöd, service och tjänster,

– i) främja utbildning om de rättigheter som erkänns i konventionen för specialister och personal som arbetar med personer med funktionsnedsättning, så att de bättre ska kunna ge det stöd och den service som dessa rättigheter garanterar.

När det gäller ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter åtar sig varje konventionsstat i *punkt 2* att vidta åtgärder och till fullo utnyttja sina tillgängliga resurser och, där så behövs, inom ramen för internationellt samarbete, för att trygga att rättigheterna gradvis förverkligas i sin helhet, utan att detta ska inkräkta på de åtaganden enligt konventionen som är omedelbart tillämpliga enligt internationell rätt.

Enligt *punkt 3* ska konventionsstaterna i utformning och genomförande av lagstiftning och riktlinjer för att genomföra konventionen och i andra beslutsfattande processer angående frågor som berör personer med funktionsnedsättning nära samråda med och aktivt involvera personer med funktionsnedsättning, däribland barn med funktionsnedsättning, genom de organisationer som företräder dem.

Ingenting i konventionen ska enligt *punkt 4* inkräkta på bestämmelser som bättre främjar förverkligandet av rättigheter som tillkommer personer med funktionsnedsättning och som kan ingå i en konventionsstats lagstiftning eller i internationell rätt som den staten är bunden av. Det ska inte förekomma någon inskränkning i eller något upphävande av någon av de mänskliga rättigheter eller grundläggande friheter som erkänns eller gäller i någon konventionsstat enligt lag, fördrag, bestämmelse eller sedvänja under förevändning att konventionen inte erkänner sådana rättigheter eller friheter eller att den erkänner dem i mindre utsträckning.

Enligt *punkt 5* ska konventionens bestämmelser omfatta alla delar av federala stater utan inskränkning eller undantag.

5.3.8 Svenska förhållanden

Regeringens bedömning: Det finns inget att invända mot de allmänna åtaganden som görs i artikeln.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Delegationen för mänskliga rättigheter* konstaterar att svensk lagstiftning skiljer sig från konventionen när det gäller diskrimineringsskyddets omfattning. Konventionen innehåller ingen begränsning av vilka områden som omfattas av diskrimineringskyddet utan hela konventionen bygger på principen om icke-diskriminering. Nuvarande svensk lagstiftning bygger på EG-direktiv och pekar ut vissa

områden medan skydd saknas inom andra områden. Delegationen vill här peka på att det är viktigt att Sverige har detta vidare perspektiv av diskrimineringsskyddets omfattning i åtanke när Sverige behandlar områden som berör mänskliga rättigheter så att inte bristande kunskap och förutfattade meningar leder till diskriminering av personer med funktionsnedsättning. *Barnombudsmannen* anser att det är viktigt att man i samband med den fortsatta beredningen genomlyser samtliga artiklar i konventionen utifrån ett barnperspektiv. Merparten av artiklarna angår barn direkt eller indirekt. *Handikappförbundens samarbetsorgan* betonar vikten av att samhällets olika aktörer samarbetar med handikapprörelsen. Kommuner och landsting bör kontinuerligt utveckla samarbetet med handikapprörelsen samt ge adekvat stöd exempelvis i form av utbildning och arvode för att handikapprörelsens representanter ska ha praktisk möjlighet att delta aktivt i olika berednings och beslutsprocesser.

Skälen för regeringens bedömning: De åtaganden som konventionsstaterna gör i artikel 4, för att garantera och främja ett fullt förverkligande av alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för alla personer med funktionsnedsättning, överensstämmer med vad Sverige redan åtagit sig i andra konventioner och ligger väl inom ramen för den handikappolitik som förs i Sverige.

Inte heller i övrigt finns det något hinder mot att Sverige med den lagstiftning vi har eller förbereder eller den handikappolitik vi bedriver erkänner övriga åtaganden i artikel 4. För Sveriges del är det också självklart att vid utformning och genomförande av lagstiftning och riktlinjer för att genomföra konventionen nära samråda med och aktivt involvera personer med funktionsnedsättning, däribland barn med funktionsnedsättning, genom de organisationer som företräder dem. Det är också en självklarhet att vi i Sverige inte kommer att låta konventionen inkräkta på bestämmelser som bättre främjar förverkligandet av rättigheter som tillkommer personer med funktionsnedsättning.

5.4 Jämlikhet och icke-diskriminering av kvinnor resp. barn med funktionsnedsättning

5.4.1 Artikel 5 Jämlikhet och icke-diskriminering

I *punkt 1* erkänner konventionsstaterna att alla personer är lika inför och enligt lagen och utan någon diskriminering berättigade till lika skydd och lika förmåner enligt lagen. Enligt *punkt 2* ska konventionsstaterna förbjuda all diskriminering på grund av funktionsnedsättning och garantera personer med funktionsnedsättning lika och effektivt rättsligt skydd mot diskriminering på alla grunder.

För att främja jämlikhet och avskaffa diskriminering föreskrivs i *punkt 3* att konventionsstaterna ska vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa att skälig anpassning tillhandahålls. Särskilda åtgärder som är nödvändiga för att påskynda eller uppnå faktisk jämlikhet för personer med funktionsnedsättning ska enligt *punkt 4* inte betraktas som diskriminering enligt konventionen.

Regeringens bedömning: Sverige bör ställa sig bakom de ståndpunkts-taganden och krav som artikeln innehåller.

Promemorianas bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Handikappombudsmannen* (HO) saknar i promemorianas beskrivning av de svenska förhållandena något om denna tydliga koppling mellan kravet på konventionsstaterna att verka för ökad tillgänglighet och den enskildes rätt till jämlikhet och icke-diskriminering. HO anser att det är en brist att tillgänglighet inte fördes in i den nya diskrimineringslagstiftningen och menar att det är tveksamt om konventionen kan ratificeras så länge inte en utredning tillsatts om hur ett diskrimineringsförbud som innefattar missgynnande på grund av bristande tillgänglighet ska utformas. HO förutsätter att utredningen tillsätts snarast. Skyddet genom diskrimineringslagstiftningen ska dock ses som ett komplement till och inte en ersättning för andra regler och insatser som främjar tillgänglighet för personer med funktionshinder. *Landsorganisationen i Sverige* välkomnar påpekandet att brottsbalkens straffstadganden saknar funktionsnedsättning som grund för olaga diskriminering och instämmer i att det kan finnas anledning att bättre precisera villkor om lämplighet i olika arbetsrättsliga sammanhang.

Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO) konstaterar att såvitt det gäller diskrimineringsförbudets omfattning enligt konventionen och den därmed sammanhängande skyldigheten för konventionsstaterna att vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa att skälig anpassning tillhandahålls så har begreppet ”skälig anpassning” givits en mycket vid innebörd. Vid en jämförelse står det klart att skyldigheten enligt lagen (1999:132) om förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av funktionshinder, liksom – och än mer – enligt lagen (2001:1286) om likabehandling av studenter i högskolan, att vidta skäliga anpassningsåtgärder givits en väsentligt mer begränsad utformning i svensk rätt än vad konventionen synes kräva. Detsamma gäller för den nya diskrimineringslag som träder i kraft 1 januari 2009.

Handikappförbundens samarbetsorgan framhåller att många av de rättigheter som finns inskrivna i konventionen även finns inskrivna i Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna. Om en enskild person anser att staten har kränkt hans eller hennes rättigheter enligt Europakonventionen, är det i första hand svenska domstolar eller myndigheter som ska pröva om en kränkning har ägt rum. Mot bakgrund av att kunskapen hos olika instanser, däribland hos personal i domstolar, ofta är otillräcklig, ges människor med funktionsnedsättning i praktiken inte lika effektivt rättsligt skydd mot diskriminering. Handikappförbunden anser att för att Sverige ska kunna sägas leva upp till punkten 2 i artikel 5 måste Handikappombudsmannen/den framtida diskrimineringsombudsmannen få möjlighet att driva diskrimineringsärenden som bygger på bestämmelserna i Europakonventionen. *Elöverkänsligas Riksförbund* anför att gruppen elöverkänsliga i dag är diskriminerad. De elöverkänsliga har ingen möjlighet att besöka allmänna lokaler, använda kollektivtrafik eller få gehör för synpunkter rörande miljön runt deras bostä-

der som många gånger innebär tvångsförflyttning utan hjälp till nytt boende.

Skälen för regeringens bedömning: I svensk rätt är det en grundläggande och självklar utgångspunkt att alla människor är lika inför och enligt lagen och utan någon diskriminering berättigade till lika skydd och lika förmåner enligt lagen. I 1 kap. 2 § regeringsformen föreskrivs att den offentliga makten ska utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet. I samma lagrum föreskrivs vidare bl.a. att det allmänna ska verka för att alla människor ska kunna uppnå delaktighet och jämlikhet i samhället. Det allmänna ska också motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller annan omständighet som gäller den enskilde som person.

För att stärka skyddet mot diskriminering finns i dag en ny diskrimineringslag (2008:567), som den 1 januari 2009 ersätter flera lagar som förbjuder diskriminering på olika grunder, nämligen jämställdhetslagen (1991:433), lagen (1999:130) om åtgärder mot diskriminering i arbetslivet på grund av etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, lagen (1999:132) om förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av funktionshinder, lagen (1999:133) om förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning, lagen (2001:1286) om lika-behandling av studenter i högskolan, lagen (2003:307) om förbud mot diskriminering och lagen (2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever.

Den nya diskrimineringslagen ger ett i förhållande till tidigare lagstiftning utvidgat skydd för fler människor och på fler samhällsområden. En ny myndighet – Diskrimineringsombudsmannen – ska ha tillsyn över att lagen följs. De hittillsvarande Jämställdhetsombudsmannen, Handikappombudsmannen och Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning bör enligt den proposition som ligger till grund för den nya lagstiftningen (prop. 2007/08:95) avvecklas när den nya myndigheten bildas.

I prop. 2007/08:95 (s. 111) framhåller regeringen att det på sikt kan vara av intresse att undersöka om det är lämpligt och möjligt att utforma ett generellt och heltäckande diskrimineringsförbud med utgångspunkt i principen om alla människors lika värde och rättigheter. Det diskrimineringsförbud som slås fast i Europakonventionen, och som innehåller en öppen lista av diskrimineringsgrunder, gäller också redan i dag som svensk rätt. Regeringen överväger därför att låta utreda möjligheterna till ett diskrimineringsförbud med en öppen lista.

I 16 kap. 9 § brottsbalken föreskrivs straff för olaga diskriminering för bl.a. näringsidkare som i sin verksamhet diskriminerar någon på grund av hans ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung eller trosbekännelse genom att inte gå honom tillhanda på de villkor som näringsidkaren i sin verksamhet tillämpar i förhållande till andra. Till diskrimineringsgrunderna hör inte funktionsnedsättning. Även i ett straffstadgande om hets mot folkgrupp i 16 kap. 8 § brottsbalken saknas funktionsnedsättning som grund. I den s.k. straffskärpningsregeln i 29 kap. 2 § 7 brottsbalken föreskrivs att som försvårande omständighet vid bedömningen av straffvärdet ska särskilt beaktas om ett motiv för brottet varit att kränka en

person, en folkgrupp eller annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller annan liknande omständighet.

Brottet olaga diskriminering har utretts senast av Diskrimineringskommittén, sedan det ifrågasatts om bestämmelsen skulle finnas kvar. Kommittén konstaterar att bestämmelsen inte är effektiv, eftersom den inte leder till lagföring trots att brottsanmälningarna ökar. Den har också negativa effekter på en effektiv användning av de civilrättsliga bestämmelserna. Kommittén anser att bestämmelsen bör finnas kvar men att frågan om en förstärkning av bestämmelsen bör utredas vidare i särskild ordning (SOU 2006:22, del 1 s. 252). Regeringen kom i prop. 2008:22 s. 87 ff. till samma uppfattning, nämligen att den straffrättsliga bestämmelsen om olaga diskriminering i 16 kap. 9 § brottbalken inte bör upphävas. Vidare uttalades i propositionen att regeringen avser att återkomma till frågan om en översyn av bestämmelsen i annat sammanhang.

Det kan inte utan vidare anses oförenligt med konventionen att funktionsnedsättning saknas som grund i de angivna straffstadgandena i brottbalken – och att det därmed görs åtskillnad mellan olika diskrimineringsgrunder – när det finns civilrättsliga förbud mot diskriminering på sådan grund. När det görs en översyn av straffbestämmelserna bör frågan om att lägga till funktionsnedsättning som en grund tas upp till prövning.

Man har från handikapprörelsens sida pekat på att lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. ger försäkringsbolagen rätt att eftersöka och använda genetisk information vid försäkringar av vuxna på högre belopp, vilket är helt förbjudet vid lägre försäkringsbelopp. Undantaget beror enligt handikapprörelsen i hög grad personer med funktionsnedsättning och betyder att sådana försäkringar inte kan tecknas av människor som har en funktionsnedsättning på grund av ett genetiskt arv. Undantaget i lagen om genetisk integritet gäller emellertid alla vuxna och har således inte någon inriktning på personer med funktionsnedsättning. Det gäller dessutom bara försäkringar på mycket höga belopp. Endast ca 5 procent av alla ifrågavarande försäkringar är enligt gjorda beräkningar nu tecknade på så höga belopp. Det betyder alltså att huvudregeln om förbud att använda sig av genetisk undersökning gäller 95 procent av försäkringarna.

På arbetsrättens område finns det också lagar som enligt handikapprörelsen medför olikhet inför lagen. Som exempel anges luftfartslagen (1957:297) som i 4 kap. 5 och 6 §§ anger att elevtillstånd respektive luftfartscertifikat endast får ges till den som bl.a. med hänsyn till sitt hälsotillstånd anses lämplig. Liknande bestämmelser finns i lagen (1990:1157) om säkerhet vid tunnelbana och spårväg, yrkestrafiklagen (1998:490) och fartygssäkerhetslagen (1998:49). Formuleringarna gör enligt handikapprörelsen att det finns en ökad risk att en arbets- eller tillståndsgivare på grund av bristande kunskap och förutfattade meningar sorterar bort en människa med funktionsnedsättning utan att ha gjort en bedömning av om funktionsnedsättningen är relevant i sammanhanget.

Även om människor med funktionsnedsättning skulle löpa en ökad risk av det slag som handikapprörelsen pekat på när det gäller lagarna på arbetsrättens område, kan allmänna formuleringar av anført slag vara till hinder också för människor som inte har någon direkt funktionsnedsättning, och det kan inte utan vidare anses att de har en utformning som

diskriminerar just människor med funktionsnedsättning. Vid ett framtida lagstiftningsarbete på de angivna områdena kan det dock finnas anledning att bättre precisera villkor av detta slag så att de ställs i uttrycklig relation till de tilltänkta arbetsuppgifterna.

Prop. 2008/09:28

5.4.3 Artikel 6 Kvinnor med funktionsnedsättning

Konventionsstaterna erkänner i *punkt 1* att kvinnor och flickor med funktionsnedsättning är utsatta för flerfaldig diskriminering och ska därför vidta åtgärder för att säkerställa att de fullt och likaberättigat åtnjuter alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter.

För att säkerställa att kvinnor utvecklas fullt ut, gör framsteg och stärker den egna förmågan ska konventionsstaterna enligt *punkt 2* vidta alla ändamålsenliga åtgärder i syfte att garantera att de kan utöva och åtnjuta de mänskliga rättigheter och grundläggande friheter som anges i konventionen.

5.4.4 Svenska förhållanden

Regeringens bedömning: Den beskrivning som görs i artikel 6 av att kvinnor och flickor med funktionsnedsättning är utsatta för flerfaldig diskriminering är riktig. Sverige bör ställa sig bakom de krav på konventionsstaterna som artikeln ställer.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Länsstyrelsen i Norrbottens län* framhåller vikten av att erkänna att kvinnor och flickor med funktionsnedsättning är utsatta för flerfaldig diskriminering och att åtgärder ska vidtas för att säkerställa att de fullständigt och likaberättigat åtnjuter alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter. Jämställdhetsperspektivet är en viktig aspekt att synliggöra inom handikappolitiken. *Handikappförbundens samarbetsorgan* anger att Handikappförbundets båda alternativa rapporter liksom det kompletterande dokumentet med synpunkter på utvecklingen sedan årsskiftet 2005/2006 ger många exempel på när kvinnor med funktionsnedsättning inte får sina rättigheter tillgodosedda i lika utsträckning som män med funktionsnedsättning och män och kvinnor utan funktionsnedsättning. *Schizofreniförbundet* anför att forskning visar att män och kvinnor bedöms olika i den rättspsykiatriska vården. Detsamma gäller svenskar och invandrare. O(jäm)likheter i insatser mellan män och kvinnor med svår psykisk funktionsnedsättning finner man också när det gäller sysselsättning och aktiviteter. Schizofreniförbundet anser att detta inte tydliggörs hos personalen i myndigheter och vård- och omsorgssystemet. Detta är särskilt allvarligt när det gäller personer med svår psykisk sjukdom som har nedsatt autonomi och därför är särskilt sårbara.

Skälen för regeringens bedömning: År 1979 antogs FN:s konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor. Sverige har ratificerat konventionen. Artikel 6 i den föreliggande konventionen kan sägas utgöra en förstärkning av kvinnokonventionen just när det gäller kvinnor med funktionsnedsättning.

I Sverige har vi drivit en aktiv jämställdhetspolitik i decennier. Det kanske främsta uttrycket för detta är reglerna i jämställdhetslagen (1991:433) som under årens lopp följts upp med ändringar och tillägg allteftersom det jämställdhetspolitiska arbetet fortskridit.

Jämställdhetslagen har haft till ändamål att främja kvinnors och mäns lika rätt i fråga om arbete, anställnings- och andra arbetsvillkor samt utvecklingsmöjligheter i arbetet (jämställdhet i arbetslivet). Lagen har föreskrivit bl.a. att arbetsgivaren varje år ska upprätta en plan för sitt jämställdhetsarbete, och lagen har förbjudit diskriminering och trakasserier av olika slag som har samband med kön. Enligt jämställdhetslagen ska det också finnas en jämställdhetsombudsman och en jämställdhetsnämnd för att se till att lagen efterlevs. Som tidigare nämnts ersätts bl.a. jämställdhetslagen från den 1 januari 2009 av en ny diskrimineringslag och bl.a. den hittillsvarande Jämställdhetsombudsmannen av en ny Diskrimineringsombudsman. Syftet är att få ett starkare skydd mot diskriminering (prop. 2007/08:95). Till förändringarna i förhållande till jämställdhetslagen hör att arbetsgivaren nu ska upprätta en jämställdhetsplan vart tredje i stället för varje år för sitt jämställdhetsarbete samt att en sådan plan inte ska upprättas av arbetsgivare med färre än 25 i stället för, som tidigare, 10 anställda.

I budgetpropositionen för 2009 föreslår regeringen att målet för jämställdhetspolitiken även fortsättningsvis ska vara att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Regeringens jämställdhetspolitik gäller för alla människor, i olika livssituationer och skeden i livet. Det gäller oberoende av t.ex. ålder, etniskt ursprung, funktionshinder eller var i landet man bor. Det ska inte föreligga systematiska skillnader i villkor mellan män och kvinnor.

Frågor om flerfaldig diskriminering har behandlats i olika sammanhang. I den nationella handlingsplanen för handikappolitiken (prop. 1999/2000:79 s. 24) konstateras bl.a. att det står alltmer klart att kvinnor och män inte vinner delaktighet på samma villkor, att möjligheterna till inflytande inte är desamma för båda könen och att självständighet och oberoende inte har samma innebörd för kvinnor med funktionshinder. Arbetet för jämställdhet har på många sätt trängts undan av jämlikhetsarbetet när det gäller personer med funktionshinder. Den ena diskrimineringen, den som handlar om kön, har inte blivit synlig därför att den andra, den som handlar om funktionshinder, har varit så iögonfallande.

I regeringens skrivelse till riksdagen *Uppföljning av den Nationella handlingsplanen för handikappolitiken* (skr. 2002/03:25 s. 12) behandlades särskilt Jämställdhetsperspektiv inom handikappolitiken. Här redovisades ett uppdrag till Socialstyrelsen att i samverkan med kommuner och landsting och berörda myndigheter följa upp, analysera och redovisa könsskillnader inom hälso- och sjukvårdens och socialtjänstens verksamhetsområden och vid behov lämna förslag till åtgärder som kan bidra till att öka jämställdheten inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten. Frågan om flerfaldig diskriminering uppmärksammades också i den *Uppföljning av den nationella handlingsplanen för handikappolitiken* som gjordes i regeringens skrivelse till riksdagen år 2006 (skr. 2005/06:110 s. 17). Här konstateras på nytt att kvinnor och män med funktionsnedsättning i dag inte har samma möjligheter till samhällets stödinsatser. Könsmaktsordningen slår igenom även inom handikapp-

området på så sätt att kvinnor och män bedöms olika trots samma behov. Kunskapen om jämställdhetsperspektivet måste öka inom handikappolitiken.

Vidare kan nämnas att den flerfaldiga diskrimineringen också uppmärksammades i *Den svenska regeringens sjätte och sjunde rapport om åtgärder för genomförande av Konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor* (N2005/7933/JÄM), som lämnades i augusti 2006 till FN:s kommitté för avskaffande av diskriminering av kvinnor. I denna refereras en lägesrapport från Socialstyrelsen år 2005, *Handikappomsorg*, i vilken det konstateras att män med funktionshinder i högre grad än kvinnor med funktionshinder tycks ha aktiverande insatser inriktade på arbetslivet medan kvinnor oftare har insatser som ersätter olika former av sysselsättning och arbete. Andelen kvinnor och män är relativt jämnt fördelade när det gäller insatser enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) utom insatserna kontaktperson, boende för vuxna och daglig verksamhet där männen är i majoritet. Fler män beviljas också assistansersättning enligt lagen (1993:389) om assistansersättning (LASS). Fler kvinnor än män beviljas hemtjänst, medan fler män än kvinnor har beviljats särskilt boende enligt socialtjänstlagen (2001:453).

Regeringen har i en skrivelse till riksdagen (skr. 2007/08:39) den 15 november 2007 redovisat en *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer*. I handlingsplanen uppmärksammas att vissa grupper av kvinnor kan vara särskilt utsatta för våld, t.ex. kvinnor med funktionshinder. Dessa kvinnor uppmärksammas i flera av de drygt 50-tal olika insatser som anges i handlingsplanen. Arbetet med att bekämpa våld och övergrepp mot kvinnor med psykiska och fysiska funktionsnedsättningar behöver utvecklas (a.a. s. 14). Utöver de generella uppdragen finns två insatser som särskilt riktas till kvinnor med funktionsnedsättning som hanteras av Socialstyrelsen. Dessa åtgärder omfattar en utbildning för personal som ger stöd och service till personer med funktionsnedsättning samt medel till handikapporganisationer för att deras möjligheter att uppmärksamma och förebygga våld mot personer med funktionsnedsättning samt ge stöd till dem som utsatts för våld. Dessa uppdrag lämnades till Socialstyrelsen 2007.

Avslutningsvis kan sägas att den svenska diskrimineringslagstiftningen varit och är ett viktigt instrument för att motverka en flerfaldig diskriminering av kvinnor med funktionsnedsättning. Den gjorda översikten visar att regeringen arbetar aktivt med att motverka att kvinnor med funktionsnedsättning är utsatta för flerfaldig diskriminering.

5.4.5 Artikel 7 Barn med funktionsnedsättning

Enligt *punkt 1* ska konventionsstaterna vidta alla nödvändiga åtgärder som behövs för att säkerställa att barn med funktionsnedsättning fullt åtnjuter alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter på lika villkor som andra barn.

Punkt 2 föreskriver att i alla åtgärder som rör barn med funktionsnedsättning ska barnets bästa komma i främsta rummet.

Konventionsstaterna ska enligt *punkt 3* säkerställa att barn med funktionsnedsättning har rätt att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör dem, varvid deras åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till deras ålder och mognad på samma villkor som för andra barn och erbjudas stöd anpassat till funktionsnedsättning och ålder för att utöva denna rättighet.

5.4.6 Svenska förhållanden

Regeringens bedömning: Barnets bästa är ett givet riktmärke i svensk politik när det gäller barn med funktionsnedsättning. Sverige bör ställa sig bakom de krav på konventionsstaterna som artikel 7 ställer.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Barnombudsmannen* framhåller att artikel 7 är den artikel som enbart fokuserar på barn och trycker på att alla barn med funktionsnedsättning ska ha samma rättigheter som barn utan funktionsnedsättning. Artikeln genomsyras av FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionens) fyra grundprinciper (artiklarna 2, 4, 6 och 12). Barnkonventionen är en konvention som omfattar alla barn från 0 till 18 år. Alla rättigheter gäller alla barnen så även barn med funktionsnedsättning. Barn med funktionsnedsättning ges i artikeln 23 särskilda rättigheter. Barnombudsmannen välkomnar konventionen som ett led att ytterligare stärka rättigheterna för barn med funktionsnedsättning. Det är viktigt att det konventionens principer blir kända bland alla barn och ungdomar och särskild bland barn med funktionsnedsättning.

Specialskolemyndigheten påpekar att svensk lagstiftning genomsyras av att barns bästa alltid ska komma i främsta rummet, oavsett funktionshinder eller inte, men den rättighet till stöd som barn med funktionsnedsättning har enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) tillgodoses tyvärr inte alltid i tillräcklig omfattning. Och dessutom ser praxis väldigt olika ut i olika delar av Sverige och i olika kommuner med avseende på vilken hjälp och vilket stöd man faktiskt får. Viktigt är att åtgärder för att garantera och säkerställa likvärdighet vidtas. *Vännäs* kommun framhåller att utifrån kommunens erfarenhet av LSS är det synnerligen viktigt att man på central nivå ser över livssituationen för barn med funktionshinder. Kommunen anser framför allt att detta gäller frågor om funktionshindrade barns rätt till stöd och specialinsatser i skolan. Lagar och regelverk, t.ex. LSS i relation till skollagen, borde kunna harmoniseras och förtydligas så att kommunerna får tydligare riktlinjer.

Handikappförbundens samarbetsorgan anför att Socialstyrelsens lägesbeskrivning över handikappomsorgen från 2003 liksom en enkätundersökning genomförd av Handikappförbundens samarbetsorgan och Barnombudsmannen från 2006 visar att många kommuner inte gör tillräckligt för att barn och unga med funktionsnedsättningar ska kunna delta i kultur- och fritidsverksamheter. Handikappförbunden och Barnombudsmannen har inom ramen för ett samverkansprojekt utarbetat Handboken ”Mer än bara lite kul”. Handboken ger råd och tips på hur fritiden för barn och unga med funktionsnedsättningar kan utvecklas.

Syftet är att visa på nya grepp om hur man kan tänka för att alla barn ska kunna delta i det allmänna fritidsutbudet.

Skälen för regeringens bedömning: År 1989 antog Förenta nationernas generalförsamling *Konventionen om barnets rättigheter*. Barnkonventionen har godkänts av Sverige år 1990. För barn med funktionsnedsättning understryker kraven i artikel 7 det som redan gäller enligt konventionen om barnets rättigheter och som också är en ledstjärna i den svenska lagstiftningen. Bl.a. föräldrabalken och socialtjänstlagen (2001:453, SoL) genomsyras av att barnets bästa ska komma i främsta rummet. Detta gäller alla barn oavsett om de har funktionsnedsättning eller inte.

SoL föreskriver också att barn som har fyllt 15 år har rätt att själv föra sin talan i mål och ärenden enligt lagen. Barn som är yngre, sägs det vidare, bör höras om det kan vara till nytta för utredningen och barnet inte kan ta skada av det. Samma eller liknande bestämmelser finns också i annan lag. Dessa bestämmelser gäller barn med funktionsnedsättning i samma utsträckning som andra barn.

Förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever behandlas närmare i anslutning till behandlingen av artikel 24.

Det arbete som bedrivs av Barnombudsmannen spelar en viktig roll när det gäller att bevaka att barns rättigheter tas tillvara.

Utredningen om tillsynen inom socialtjänsten har i betänkandet *Samordnad och tydlig tillsyn av socialtjänsten* (SOU 2007:82) uppmärksammat en rad brister i den nuvarande tillsynen och bl.a. föreslagit att tillsynen inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten ska föras samman till en ny myndighet. Flera åtgärder föreslås för att förbättra tillsynen inte minst när det gäller vården och omsorgen om barn och ungdomar. Bestämmelser om detta föreslås i såväl socialtjänstlagstiftningen som lagstiftningen om stöd och service till vissa funktionshindrade. Förslagen bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

I december 2007 antog riksdagen förslagen i proposition 2006/07:129 *Utveckling av den sociala barn- och ungdomsvården m.m.* Beslutet innebär ett antal ändringar i reglerna om skydd och stöd för unga inom den sociala barn- och ungdomsvården. Dessa syftar till att stärka barns och ungas ställning, att skapa förutsättningar för en säker och sammanhållen vård av barn och unga och att denna vård ska ges i enlighet med kunskap och beprövad erfarenhet (bet. 2007/08:SoU4). Lagändringarna trädde i kraft den 1 april 2008.

Den rätt till stöd som inte minst barn med funktionsnedsättning har enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) tillgodoses inte alltid. I en proposition *Rapporteringsskyldighet av ej verkställda beslut enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, m.m.* (prop. 2007/08:43) föreslogs åtgärder för att komma till rätta med problemet att kommuners och landstings gynnande beslut enligt LSS inte verkställs inom skälig tid. Som ett yttersta påtryckningsmedel föreslogs ett sanktionsavgiftssystem. Lagförslagen antogs av riksdagen i februari 2007 (bet. 2007/08:SoU8). De har trätt i kraft den 1 juli 2008.

Sveriges fjärde rapport till FN:s barnrättskommitté, som lämnades i november 2007, ger en övergripande bild av hur Sverige arbetar med att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter. Ett förslag av Barn-

rättskommitténs om att samla detaljerad statistik om barn med funktionsnedsättning avvisas av regeringen, som anser att detta kan innebära en kränkning av dessa barn och deras familjer. I stället hänvisar regeringen till att Socialstyrelsen ska utveckla ett system som löpande beskriver levnadsförhållandena för bl.a. barn med funktionsnedsättning. Statistiska centralbyrån gör varje år statistik över barns levnadsförhållanden. Huvuddelen finns i den årliga rapporten *Barn och deras familjer*.

I mars 2008 har regeringen i en skrivelse till riksdagen *Barnpolitiken – en politik för barnets rättigheter* (skr. 2007/08:111) lämnat en redogörelse för barnpolitikens inriktning och prioriteringar under de kommande åren. Syftet är att redogöra för hur regeringen avser att stärka barnkonventionens genomslag i samhället. Detta ska bl.a. ske genom att Barnombudsmanen ges ett förtydligt uppföljnings- och utvärderingsansvar när det gäller att bevaka efterlevnaden av barnkonventionen.

Enligt bestämmelser för lärarexamen gäller att studenten ska visa förmåga att förmedla, förankra och tillämpa gällande regelverk som syftar till att förebygga och motverka diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever.

Både nya domare och de som utbildar sig till domare går olika kurser som till vissa delar behandlar teman som barnmisshandel, sexuella övergrepp mot barn samt hur Sverige lever upp till barnkonventionen. Också åklagare utbildas i barnets rättigheter.

5.5 Medvetandegörande och tillgänglighet

5.5.1 Artikel 8 Medvetandegörande om situationen för personer med funktionsnedsättning

Konventionsstaterna åtar sig i *punkt 1* att vidta omedelbara, effektiva och ändamålsenliga åtgärder

– a) för att höja medvetandet i hela samhället, däribland på familjenivå, om personer med funktionsnedsättning och för att främja respekten för deras rättigheter och värdighet,

– b) för att bekämpa stereotypa uppfattningar, fördomar och skadliga sedvänjor när det gäller personer med funktionsnedsättning, däribland sådana som grundas på kön och ålder, inom alla livets områden, samt

– c) för att höja medvetandet om kapaciteten hos och bidrag från personer med funktionsnedsättning.

Åtgärder i detta syfte innefattar enligt *punkt 2* följande:

– a) att initiera och genomföra verkningsfulla kampanjer för att höja allmänhetens medvetande,

i) om att hysa en mottaglig inställning till rättigheterna för personer med funktionsnedsättning,

ii) om att främja en positiv inställning och ett högre socialt medvetande gentemot personer med funktionsnedsättning, samt

iii) om att främja erkännande av färdigheter, meriter och förmågor hos personer med funktionsnedsättning samt av deras bidrag på arbetsplatserna och på arbetsmarknaden.

- b) att på alla nivåer i undervisningssystemet, däribland hos alla barn från tidig ålder, uppmuntra en inställning präglad av respekt för rättigheterna för personer med funktionsnedsättning,
- c) att uppmuntra alla massmedier att framställa personer med funktionsnedsättning på ett sätt som är förenligt med konventionens syfte,
- d) att främja utbildningsprogram som ökar medvetenheten om personer med funktionsnedsättning och rättigheterna för personer med funktionsnedsättning.

5.5.2 Svenska förhållanden

Regeringens bedömning: Sverige bör ställa sig bakom de åtaganden som görs i artikel 8.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige* konstaterar att trots de insatser som görs på olika nivåer i samhället känner sig personer med funktionshinder dagligen diskriminerade när de t.ex. blir beskrivna som patienter eller mottagare av samhällets välfärdsinsatser i stället för personer med rättigheter. I SOU 2007:102 *Svenska nyhetsmedier och mänskliga rättigheter* anges att funktionshindrade oftast presenteras med en bild av ”dom” till skillnad från ”vi” som presenteras som normen. En förklaring till varför det finns ett sådant ointresse för mänskliga rättigheter kan enligt utredaren vara att ”---nyhetsmediernas agenda i det långa loppet följer den politiska agendan. Nyhetsmediernas ointresse inför MR-frågor i Sverige har en motsvarighet i att frågorna inte har stått på den politiska agendan som rättighetsfrågor”.

Socialstyrelsen anser att frågan om tillgänglighet är central för att personer med funktionsnedsättning ska kunna vara delaktiga inom alla samhällsområden. Det handlar bl.a. om utbildning, hälsa, arbete, rörlighet och möjlighet att utöva sina politiska och kulturella rättigheter. Socialstyrelsen vill understryka att arbetet med att förbättra tillgängligheten är långt ifrån tillfredsställande, men att ett tillträde till konventionen torde medföra att arbetet intensifieras. Socialstyrelsen håller till stor del med om att de lagar och författningar som vi har i dag är tillräckliga för att Sverige ska kunna tillträda konventionen. Undantaget utgörs av frågan huruvida bristande tillgänglighet kan anses utgöra en diskrimineringsgrund. Det är angeläget att den utredning som avses i promemorian tillställs så snart som möjligt, eftersom förslagen där torde spela en stor roll för hur väl Sverige kommer att kunna genomföra konventionen.

Stockholms universitet anser att artiklarna 8 och 9, om medvetandegörande i hela samhället om situationen för personer med funktionsnedsättning, samt om tillgänglighet, berör grundläggande villkor för delaktighet och inkludering i samhällslivet. Ett höjt medvetande i de avseenden som berörs i artikel 8 skulle skapa förutsättningar för ökad tillgänglighet, inte bara i fysisk mening och i fråga om kommunikation och information, utan socialt och kulturellt. Tydligt är detta vad gäller barn och ungdom, där relativt framgångsrika insatser för inkludering i förskolans och skolans omsorgs- och lärmiljöer inte följts av motsvarande

sociala inkludering, i kamrat- och vänskapsrelationer. Denna relativa sociala marginalisering uppges av stora grupper unga med funktionsnedsättningar, i kognitiva och kommunikativa såväl som motoriska och sensoriska avseenden, som det verkliga stigmat, något som också enstämigt bekräftas i svensk såväl som internationell socialvetenskaplig och pedagogisk forskning.

Statens skolverk pekar på att de värden som lyfts fram i 1 kap. 2 § skollagen (1985:1100) och i läroplanerna (Lpo 94 och Lpf 94) vilka skolan ska gestalta och förmedla till eleverna är människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta. – Ett viktigt underlag för lärares och elevers planering och genomförande av undervisningen är de läromedel som används. Skolverket har på regeringens uppdrag granskat ett urval läroböcker – *I enlighet med skolans värdegrund?* 2006 – med avseende på om, i vilken omfattning och på vilket sätt de avviker från läroplanens värdegrund och särskilt uppmärksammat förekomsten av uttryck för diskriminering eller andra former av kränkningar på grund av bl.a. funktionshinder. I en bearbetning kallad *Funktionshinderns (o)synlighet i skolans läromedel*, (2007) menar de anlitade forskarna att inte enbart läroböckerna utan även läro- och kursplanerna i vissa fall missar möjligheten att lyfta fram likabehandling av personer med funktionsnedsättning. Skolverket anser att det finns skäl att verka för en ökad medvetenhet om funktionsnedsättningar och olikheter i framställningen av styrdokumentet liksom i framställningen av läromedel. – Skolverket vill sammantaget understryka att om Sverige ska leva upp till innehållet i artikel 8 måste arbetet för att stärka medvetenheten bedrivas av alla aktörer i den nya myndighetsstrukturen på skolområdet.

Handikappförbundens samarbetsorgan anser att artikel 8 till stor del handlar om att medvetandegöra det så kallade perspektivskiftet som i den svenska handlingsplanen kallas att gå från Patient till medborgare. Forskning visar att personer med funktionsnedsättning i stor utsträckning saknas i medier och läromedel, och när det finns med personer är det nästan uteslutande den medicinska modellen som lever kvar. – Betydligt mer kan och måste göras om Sverige ska kunna sägas leva upp till artikel 8 i konventionen. Om vi inte kommer tillrätta med den negativa attitydbildningen, har andra insatser svårt att nå framgång. Handikappförbunden har även uppfattningen att det inte vidtagits några i deras tycke verkningfulla kampanjer, utbildningsprogram och uppmuntran mot allmänheten. – Handikapprörelsen har pekat på att medias skildring av personer med funktionsnedsättning inte stämmer överens med det som åsyftas i konventionen. Bestämmelserna i radio- och TV-lagen (1996:844) om sändningarnas innehåll är inte tillräckliga. Staten måste uppmuntra massmedier att framställa personer med funktionsnedsättning på ett sätt som är förenligt med konventionen. Regelbundna och systematiska analyser av mediabilden av personer med funktionsnedsättning är enligt handikapprörelsen en förutsättning för att Sverige ska kunna uppfylla konventionens krav på att uppmuntra medierna.

Skälen för regeringens bedömning: Arbetet med att höja medvetandet i samhället om situationen för personer med funktionsnedsättning och främja respekten för deras rättigheter och värdighet bedrivs på många

olika plan. En viktig utgångspunkt är naturligtvis de olika lagar som föreskriver stöd på olika sätt åt dem som behöver detta på grund av en funktionsnedsättning. I redogörelsen för svenska förhållanden under artikel 9, som belyser förhållandena när det gäller kraven på tillgänglighet, ges inledningsvis exempel på olika lagar med sådant syfte. Dessa lagar betyder mycket för att hos allmänheten och berörda myndigheter medvetandegöra villkoren för dem som har en funktionsnedsättning som innebär funktionshinder i förhållande till omgivningen.

Från statens sida vidtas kontinuerligt olika åtgärder för att förbättra villkoren för människor med funktionsnedsättning. Inom Socialdepartementets enhet för sociala tjänster finns en informell grupp som enbart arbetar med handikappolitik och handikappolitisk samordning. Vid sidan om denna finns en interdepartemental arbetsgrupp för att bereda och genomföra den nationella handlingsplanen för handikappolitiken. Arbetsgruppen, som har arbetat sedan 2001, leds av Socialdepartementet men har dessutom en eller flera företrädare för Finansdepartementet, Utbildningsdepartementet, Näringsdepartementet, Miljödepartementet, Integrations- och jämställdhetsdepartementet, Kulturdepartementet samt Arbetsmarknadsdepartementet. Den interdepartementala arbetsgruppen ska bl.a. bidra till ett samordnat statligt agerande i departementens löpande arbete med frågor som berör handikappolitiken. Arbetsgruppen ska slutföra sitt arbete senast den 31 december 2010.

År 1998 inrättades en handikappdelegation som ett viktigt forum för överläggning och ömsesidig information mellan regeringen och handikapporganisationerna i frågor som är av särskilt intresse för personer med funktionsnedsättning. Äldre- och folkhälsoministern är ordförande i delegationen. Handikappdelegationen har årligen återkommande möten där aktuella frågor behandlas.

Myndigheten för handikappolitisk samordning (Handisam) tillkom 2005. Handisam, som är central förvaltningsmyndighet för samordningen av arbetet inom det handikappolitiska området, har till uppgift att främja ett strategiskt och effektivt genomförande av den nationella handikappolitiken (förordning 2005:1073). Handisam ansvarar bl.a. för att övergripande samordna genomförandet av handikappolitiken samt stödja och aktivt stimulera och förmå olika aktörer på olika nivåer i samhället att beakta de handikappolitiska målen i sin verksamhet. En övergripande beskrivning av vidtagna åtgärder i syfte att öka medvetenheten på statlig nivå ges i Handisams årliga rapportering om sektorsmyndigheternas arbete.

I mars 2006 tillsatte regeringen *Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige* för att stödja det långsiktiga arbetet med att säkerställa full respekt för de mänskliga rättigheterna i Sverige. Delegationen ska bl.a. stödja statliga myndigheter, kommuner och landsting i deras arbete, utarbeta och genomföra strategier för ökad information och kunskaper om mänskliga rättigheter hos olika målgrupper och stimulera det offentliga samtalet om mänskliga rättigheter. Representanter för föreningslivet ska utgöra en av delegationens referensgrupper.

För att göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att leva oberoende och att fullt ut delta på alla livets områden, ska konventionsstaterna enligt *punkt 1* vidta ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning får tillgång på samma villkor som andra till den fysiska miljön, till transporter, till information och kommunikation, innefattande informations- och kommunikationsteknik (IT) och system samt till andra anläggningar och tjänster som är tillgängliga för eller erbjuds allmänheten både i städerna och på landsbygden. Dessa åtgärder, som ska innefatta identifiering och undanröjande av hinder och barriärer mot tillgänglighet, ska bl.a.

- a) gälla byggnader, vägar, transportmedel och andra inom- och utomhusanläggningar, däribland skolor, bostäder, vårdinrättningar och arbetsplatser, samt
- b) information, kommunikation och annan service, däribland elektronisk service och service i nödsituationer.

Enligt *punkt 2* ska konventionsstaterna även vidta ändamålsenliga åtgärder för att

- a) utveckla, utfärda och övervaka tillämpning av miniminormer och riktlinjer för tillgänglighet till anläggningar och service som är öppna för eller erbjuds allmänheten,
- b) säkerställa att enskilda enheter som erbjuder anläggningar och service dit allmänheten äger tillträde beaktar alla aspekter av tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning,
- c) erbjuda intressenter utbildning i frågor som gäller tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning,
- d) utrusta byggnader och andra anläggningar dit allmänheten äger tillträde med anvisningar i punktskrift och i lättläst och lättbegriplig form,
- e) erbjuda former av assistans och annan personlig service, däribland ledsagare, lektörer och yrkesverksamma teckenspråkstolkare, för att underlätta tillgänglighet till byggnader och andra anläggningar som är öppna för allmänheten,
- f) främja andra ändamålsenliga former av hjälp och stöd till personer med funktionsnedsättning för att säkerställa deras tillgång till information,
- g) främja tillgång för personer med funktionsnedsättning till ny informations- och kommunikationsteknik (IT) och nya system, däribland Internet, samt
- h) främja utformning, utveckling, tillverkning och distribution av tillgänglig informations- och kommunikationsteknologi och system på ett tidigt stadium så att de blir tillgängliga till lägsta möjliga kostnad.

5.5.4 Svenska förhållanden

Regeringens bedömning: Sverige kan utan lagändringar ställa sig bakom de krav på tillgänglighet som artikel 9 ställer.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Boverket* hänvisar till sin rapport *Tydligare bestämmelser om enkelt avhjälpna hinder* och påpekar att begreppet ”LOKAL dit allmänheten har tillträde” inte har någon vedertagen definition. Trots det omfattas de kategorier av byggnader som nämns i artikel 9 punkt 1, alltså skolor, bostäder, vårdinrättningar och arbetsplatser, endast till en mindre del av bestämmelserna om enkelt avhjälpna hinder. De befintliga allmänna platser som omfattas av bestämmelserna är de platser som är angivna som ”allmän plats” i detaljplan eller områdesbestämmelser. Stora delar av den offentliga utemiljön omfattas inte av kraven. Boverket har i rapporten föreslagit att man ska överväga om reglerna kan kopplas till något annat begrepp. Boverket vill också uppmärksamma att gällande svenska byggregelverk medger vissa avsteg från krav på full tillgänglighet när det gäller *bostäder*, alltså även vid nybyggnad. Slutligen vill Boverket att man observerar kraven på tillgänglighet och användbarhet enligt plan- och bygglagen (1987:10) och lagen (1994:847) om tekniska egenskapskrav på byggnadsverk, m.m. omfattar personer med *nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga*, alltså inte nedsatt funktionsförmåga generellt.

Banverket framhåller att artikeln om tillgänglighet direkt berör Banverkets verksamhet. Banverket ansvarar för att hela järnvägssektorn, det vill säga järnväg, spårväg och tunnelbana, utvecklas i enlighet med de fastställda transportpolitiska målen. Ett av delmålen är ett *tillgängligt transportsystem*, vilket inkluderar barn, äldre och funktionshindrade. Banverket anser att ökad tillgänglighet till transportsystemet och till andra funktioner i samhället leder till att många krav i konventionen kan tillgodoses. – På uppdrag av regeringen leder Banverket tillsammans med Vägverket en nationell kraftsamling för att göra kollektivtrafiken tillgänglig för personer med funktionsnedsättning.

Socialstyrelsen framhåller att frågan om tillgänglighet är central för att personer med funktionsnedsättning ska kunna vara delaktiga inom alla samhällsområden. Det handlar bl.a. om utbildning, hälsa, arbete, rörlighet och möjlighet att utöva sina politiska och kulturella rättigheter. Socialstyrelsen vill understryka att arbetet med att förbättra tillgängligheten är långt ifrån tillfredsställande, men att ett tillträde till konventionen torde medföra att arbetet intensifieras. *Specialskolemyndigheten* framhåller att konventionen kräver att undertecknande stater säkerställer tillgång till samhällelig information, på samma villkor för personer med funktionshinder som för alla andra. Detta ska då naturligtvis gälla samtliga språk, inte bara talade eller skrivna. Information i byggnader och andra anläggningar dit allmänheten har tillträde ska alltså inte bara ges på svenska, punktskrift och i lättläst och lättbegriplig form utan även på teckenspråk. Tillgänglighet till teckenspråklig information kan i dag tillgodoses på många smidiga och enkla sätt med hjälp av ny informations- och kommunikationsteknik.

Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige anser att bristande tillgänglighet berör de flesta av konventionens artiklar (t.ex. artiklarna 18–23 och 27–30) och är i sig ett hinder för att Sverige ska kunna säkerställa lika rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Enligt konventionen är brister i tillgängligheten en form av diskriminering. Att neka en person skäliga stöd- och anpassningsåtgärder är alltså i konventionstexten per definition diskriminering. Ett diskrimineringsförbud utan krav

på skäligen stöd- och anpassningsåtgärder ger därför inte ett tillräckligt skydd mot utestängning och missgynnande. Ytterst måste människor med funktionsnedsättning även skyddas mot diskriminering orsakad av brister i tillgängligheten genom att kunna få sin sak prövad i domstol. Delegationen finner därför att det är ytterst viktigt att frågan om bristande tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning som en form av diskriminering bereds skyndsamt.

Handikappombudsmannen (HO) anser att tillgänglighet på samma sätt som rätten till icke-diskriminering måste ses som en grundläggande princip som ska genomsyra hela konventionen. Om yttre miljö, lokaler, verksamhet och information inte är tillgänglig för personer med funktionshinder så riskerar det att utestänga många från grundläggande rättigheter som utbildning, arbete, att kunna delta i det politiska livet, rösta, ta del av kultur m.m. – HO instämmer med konstaterandet i promemorian att bristande tillgänglighet som utestänger personer med funktionsnedsättning inte bara strider mot artikel 9 utan också med krav och åtaganden i andra artiklar. Det är viktigt att de mål som satts upp i den nationella handlingsplanen för handikappolitiken om en tillgänglig kollektivtrafik och att enkelt avhjälpbara hinder ska vara åtgärdade till år 2010 inte flyttas fram. Arbetet för att öka tillgängligheten inom andra områden måste också skyndas på för att såväl målen i handlingsplanen som kraven i konventionen ska kunna anses uppnådda. HO får in många anmälningar enligt lagen om Handikappombudsmannen om bristande tillgänglighet, t.ex. otillgängliga lokaler och bristande stöd i skolan

Barnombudsmannen påminner om att Sverige har som mål att göra samhället tillgängligt år 2010. Det betyder att såväl skolor som fritidsaktiviteter ska vara helt tillgängliga för barn. Det gäller även olika transportmedel som barn utnyttjar. Målet är inte ännu nått. När det gäller skolskjutsar och färdtjänstresor är det viktigt att säkerheten är optimal så att barnen inte kommer till skada. Kunskap om vad som gäller bör införas i all utbildning för buss- och taxiförare, liksom kunskap om funktionsnedsättning och bemötande av unga resenärer. *Verket för förvaltningsutveckling (VERVA)* framhåller att en aspekt av en tillgänglig statsförvaltning är tillgängligheten till den elektroniska förvaltningen. På EU-nivå finns en nära koppling mellan elektronisk förvaltning (e-government) och ett inkluderande informationssamhälle (e-inclusion). Deklarationen från ministerrådskonferensen ”ICT for an inclusive society” i Riga juni 2006 innehåller uttryck för detta. I Sverige har deklARATIONEN ännu inte fått genomslag.

Statens skolverk undersöker för närvarande på regeringens uppdrag frågan om tillgängligheten till lokaler i grund- och gymnasieskolan och avser att redovisa resultatet den 1 oktober 2008. En prognos är att Skolverkets inventering kommer att visa att det finns avsevärda brister i tillgängligheten, vilka då närmare kommer att preciseras, liksom hur dessa kan tänkas påverka förutsättningarna för möjligheterna att välja skola. Det finns också skäl att påpeka att bristerna i tillgängligheten sammantaget kan öka i takt med att fler fristående skolor tillkommer. Den bestämmelse som medger att de fristående skolorna inte är skyldiga att ta emot elever som kan ge upphov till betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter för skolan har visserligen en motsvarighet inom den

kommunala verksamheten, men kommunerna är dock ytterst skyldiga att se till att alla elever kan tas emot i skolan.

Post- och telestyrelsen (PTS) understryker vikten av tillgänglighet till rikstäckande och robust IT-struktur och till servicenätet för post samt tillgången till för målgruppen tillgängliga innehållstjänster. PTS betonar också vikten av kunskaps- och informationsöverföring mellan konsument- och producentleden. *Luffartsstyrelsen* har i sin instruktion till uppgift att verka för att hänsyn tas till funktionshindrade personers behov inom den civila luftfarten och har enligt regleringsbrevet dessutom att tillse att andelen människor med särskilda behov som kan utnyttja luftfarten ökar. Senast 2010 bör flygtransportsystemet vara tillgängligt för personer med funktionshinder. Dessutom är Luftfartsstyrelsen den nationella myndighet som ansvarar för förordning (EG) nr 1107/2006 om rättigheter i samband med flygresor för personer med funktionshinder och personer med nedsatt rörlighet. *Vägverket* anser att bestämmelserna om utformningen av vägar och allmänna platser bör förtydligas när det gäller personer med funktionsnedsättning. Vägverkets erfarenheter från arbetet i vägplaneringsprocessen med konsekvensanalyser utifrån Barnkonventionen kan nyttjas även inom tillgänglighetsområdet. Ratificeringen av FN-konventionen kommer att ge verket ytterligare stöd i verkets tillgänglighetsarbete.

Länsstyrelsen i Skåne län framhåller att den vanligaste orsaken till att människor med funktionsnedsättningar diskrimineras är otillgängligheten i samhället. Därför behöver den nya diskrimineringslagen ytterligare förstärkas då tillgänglighetsfrågan inte är löst. *Blekinge läns landsting* framhåller att i landstingets handikappolitiska program finns inskrivet att det inte är individen som ska anpassas. I stället är det samhället (miljöer och verksamheter) som ska anpassa eller utvecklas så att människor kan leva och verka utifrån jämlika villkor samt vara stärkta för ett aktivt och delaktigt samhällsliv. Den bristande tillgängligheten bör därför utredas snarast och ingå som en del i diskrimineringslagen.

Fastighetsägarna Sverige anser att det är viktigt att den som har en nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga så långt det går ska kunna få tillträde till allmänna platser och lokaler i samma utsträckning som den som inte har något sådant hinder och är självklart angelägna att bidra till detta. Fastighetsägarna har vid upprepade tillfällen och i flera skilda sammanhang påtalat den osäkerhet som råder kring vad som är ett enkelt avhjälpt hinder och de svårigheterna detta innebär för fastighetsägare. För att komma tillrätta med oklarheterna så behövs en objektiv beskrivning av vad som avses med ett enkelt avhjälpt hinder.

Handikappförbundens samarbetsorgan har identifierat åtskilliga luckor i tillgänglighetslagstiftningen och har den bestämda uppfattningen att Sverige måste vidtaga betydande åtgärder för att kunna sägas leva upp till artikel 9. – Såväl referensgruppens synpunkter inför ratificering som de tidigare nämnda alternativa rapporterna visar även att efterlevnaden och tillsynen av rådande regelverk brister. Betydande insatser för att öka tillgängligheten måste vidtagas så det utanförskap som så många människor med funktionsnedsättning dagligen utsätts för kan minska. Handikappförbunden anser att ett ytterst viktigt steg i rätt riktning är att diskrimineringskommitténs förslag gällande lagen om förbud och andra åtgärder mot diskriminering förverkligas och att försummelse att vidta

åtgärder för tillgänglighet är att anse som diskriminering. – Handikappförbunden vill också särskilt nämna att för personer som är döva, dövblinda eller hörselskadade innebär tillgänglighet och användbarhet att t.ex. övervinna hinder som uppstår i kommunikation med andra människor och när de ska ta emot information och uppfatta larmsignaler. En viktig aspekt är att teckenspråk är ett primärt/funktionellt språk för döva och en del dövblinda och hörselskadade. Tillgänglighet för denna grupp innebär att det ska gå att få samhällsinformation och fullgöra sina demokratiska rättigheter och skyldigheter genom teckenspråk. För personer med exempelvis synskador har tillgången till information i stor stil eller punktskrift central betydelse. För personer med intellektuella funktionsnedsättningar är tillgången till mer lättläst text av yttersta vikt osv. – Handikappförbunden anser att skärpt lagstiftning för ökad tillgänglighet till TV bör omfatta samtliga programföretag och oavsett sändningsteknik. – Handikappförbunden vill framhålla att i den nationella handlingsplanen för handikappolitiken finns målet om en fullt tillgänglig kollektivtrafik år 2010.

Skälen för regeringens bedömning: Artikel 9 innehåller långtgående bestämmelser för att säkerställa att samhällets institutioner och tjänster, liksom enskildas anläggningar och service, blir tillgängliga för människor med funktionsnedsättning. Artikeln ger en rad exempel på situationer då det kan finnas ett behov av ökad tillgänglighet.

För att uppfylla dessa åtaganden fullt ut krävs såväl lagstiftning och riktlinjer som handlingsplaner på både kort och lång sikt.

Exempel på lagstiftning i dag är *dels* den lagstiftning av socialt slag som finns i socialtjänstlagen (2001:453, SoL), i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) samt i de lagar som knyter an till lagen (1962:381) om allmän försäkring som lagen (1988:890) om bilstöd till personer med funktionshinder, lagen (1993:389) om assistansersättning (LASS) och lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag, *dels* plan- och bygglagen (PBL) som innehåller bestämmelser om att bebyggelsemiljön ska utformas med hänsyn till behovet av möjligheter för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga att använda området (2 kap. 4 §) och om enkelt avhjälpna hinder (17 kap. 21 a §) samt lagen (1979:558) om handikappanpassad kollektivtrafik, *dels* bestämmelserna i diskrimineringslagen (2008:567).

För att underlätta fri rörlighet inom unionen har ett antal initiativ tagits av EU genom antagande av förordningar med tvingande minimistandard av konsumenträttslig art. Dessa rättsakter ger bl.a. rättigheter för personer med funktionsnedsättning. År 2006 kom den första EG-regleringen som innebär att personer med funktionshinder och personer med nedsatt rörlighet ska skyddas från diskriminering i samband med flygresor (EG nr 1107/2006) och år 2007 antogs en motsvarande förordning (EG nr 1371/2007) för järnvägssektorn. Förordningarna ger även under vissa förutsättningar rätt till assistans i samband med flyg- och tågresor. Förordningarnas krav riktar sig till ett antal aktörer, exempelvis flygplatser och stationsförvaltare, transportörer, researrangörer och nationella myndigheter. EU planerar även för liknande rättsakter för buss- och fartygsresenärers rättigheter.

Diskrimineringskommittén föreslog i sitt förslag till sammanhållen diskrimineringslag i sitt slutbetänkande (SOU 2006:22) att ett diskrimineringsförbud som avser underlåtenhet att vidta åtgärder för tillgänglighet för personer med funktionshinder skulle införas i diskrimineringslagen. I propositionen *Ett starkare skydd mot diskriminering* (prop. 2007/08:95 s. 95 f.) gör emellertid regeringen den bedömningen att frågan om bristande tillgänglighet för personer med funktionshinder som en form av diskriminering bör beredas ytterligare. I propositionen framhålls att frågan är ytterst komplicerad och att den kräver en fördjupad analys som inte varit möjlig under den tid som stått till förfogande i lagstiftningsärendet. Regeringen avser att skyndsamt låta komplettera Diskrimineringskommitténs överväganden med ytterligare underlag och därefter återkomma till riksdagen.

Enligt bestämmelsen i 17 kap. 21 a § PBL ska, i byggnader som innehåller lokaler dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser, enkelt avhjälpna hinder undanröjas mot lokalernas och platsernas tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga i den utsträckning som följer av föreskrifter meddelade med stöd av lagen. Bestämmelsen tillkom år 2001, och riksdagens och regeringens ambition är att alla enkelt avhjälpna åtgärder ska vara undanröjda senast år 2010. Plan- och byggförordningen (1987:383) innehåller föreskrifter om att Boverket får meddela föreskrifter om handikappanpassning och om krav på undanröjande av enkelt avhjälpna hinder och om undantag från sådana krav. Tämmligen utförliga föreskrifter och allmänna råd om undanröjande av enkelt avhjälpna hinder har utfärdats av Boverket (BFHS 2003:19 HIN 1).

På uppdrag av Miljödepartementet har Boverket gjort uppföljningar av föreskrifterna år 2005 och år 2007. Av en verkställd enkät 2007 framgår att totalt 9 procent av fastighetsägarna åtgärdat de hinder som finns, vilket är en knapp fördubbling jämfört med 2005. Ytterligare 57 procent tror att de kommer att vidta de åtgärder som behövs. Enligt enkäten saknar 50 procent av fastighetsägarna kännedom om föreskrifternas innehåll. Samtidigt uppger 74 procent att de äger och eller förvaltar byggnader eller lokaler dit allmänheten har tillträde. Boverket lämnar i sin rapport om uppföljningen 2007 olika förslag och rekommendationer för att målet att undanröja alla enkelt avhjälpna hinder senast 2010 ska uppnås.

Regeringen har hösten 2007 bedömt att arbetet med att nå målen till 2010 behöver intensifieras och bli tydligare. En statssekreterargrupp från berörda departement har tillsatts med uppdrag att ta fram en strategi för att nå målen i handlingsplanen för handikappolitiken. Till statssekreterargruppen finns knuten en interdepartemental arbetsgrupp med tjänstemän inom Regeringskansliet. Strategin omfattar tre områden, nämligen enkelt avhjälpna hinder, tillgänglig kollektivtrafik och en tillgänglig statsförvaltning.

Boverket har i en rapport i oktober 2007 på regeringens uppdrag lämnat förslag till författningsändringar som kan behövas för att förtydliga och underlätta genomförandet av bestämmelserna om enkelt avhjälpna hinder i 17 kap. 21 a § PBL. I rapporten behandlar Boverket dessutom andra åtgärder än författningsändringar som kan påskynda undanröjandet av enkelt avhjälpna hinder. Rapportens förslag bereds nu i Regeringskansliet.

I enlighet med den nationella handlingsplanen för handikappolitiken (prop. 1999/2000:79) fick Handikappombudsmannen år 2000 resurser för att bilda ett tillgänglighetscenter. Verksamheten har sedan övergått till Handisam. Till mål och åtgärder enligt handlingsplanen hör att statliga myndigheter bör integrera handikapperspektivet i den ordinarie verksamheten. Myndigheterna bör se till att lokaler, verksamhet och information är tillgängliga för personer med funktionsnedsättning. Handlingsplaner ska upprättas för detta. En förordning (2001:526) om de statliga myndigheternas ansvar för genomförandet av handikappolitiken har utfärdats.

I rapporten *På spåret* om sektorsmyndigheternas arbete mot etappmålen 2007 konstaterar Handisam bl.a. att det inom samtliga sektorsmyndigheter finns ett etablerat arbete med sektorsansvaret. En avgörande förutsättning för arbetets framgång är enligt Handisam att myndigheternas ledning sanktionerar arbetet och tydligt visar att genomförandet av handikappolitiken är en del av verksamheten.

Sammanfattningsvis kan konstateras att reglerna i artikel 9 om åtgärder för att identifiera och undanröja hinder och barriärer mot tillgänglighet tillhör de allra mest centrala i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Den utförliga genomgången av vidtagna och planerade åtgärder på området och remissinstansernas här endast i sammandrag redovisade kompletterande synpunkter visar detta med all tydlighet.

Att bristande tillgänglighet utestänger personer med funktionsnedsättning står i strid med inte bara kraven i artikel 9 utan också med krav och åtaganden i flera andra artiklar i konventionen. Redovisningen av handikappolitiken och uppföljningen av resultaten vittnar, ofta, om stora ambitioner men också om att de mål som ställts upp i lagar, program och handlingsplaner i olika avseenden ännu ej är uppfyllda. Mycket talar för att det är genom lagstiftning, effektiv tillsyn och kunskapsspridning som det är möjligt att uppnå målen. De lagar och övriga författningar som finns i dag har dock enligt regeringens mening inte sådana brister när det gäller kraven på tillgänglighet i olika avseenden att de bör hindra en ratificering av konventionen.

5.6 Rätten till liv, frihet och personlig säkerhet

5.6.1 Artikel 10 Rätten till liv

Konventionsstaterna bekräftar åter att varje människa har en inneboende rätt till livet och ska vidta alla åtgärder som behövs för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning verkligen får åtnjuta denna rätt på samma villkor som andra.

5.6.2 Artikel 11 Risksituationer och humanitära nödlägen

I enlighet med sina åtaganden enligt internationell rätt, innefattande den internationella humanitära rätten och de mänskliga rättigheterna, ska konventionsstaterna vidta alla åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa skydd och säkerhet för personer med funktionsnedsättning som är i

5.6.3 Svenska förhållanden

Regeringens bedömning: Sverige kan utan lagändringar ställa sig bakom åtagandena i artiklarna 10 och 11.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Handikappförbundens samarbetsorgan* har inga synpunkter på rådande lagar i Sverige som berör artikel 10. Det finns dock omständigheter och i förekommande fall brister i samhällssystemet som bidrar till att människor ändå berövas livet. Handikappförbunden har uppfattningen att många av dessa omständigheter kan åtgärdas och anser att rådande omständigheter därför medför ett godtyckligt berövande av livet. Handikappförbunden hänvisar till artikel 6 i alternativrapporten om medborgerliga och politiska rättigheter som bl.a. behandlar brister inom hälso- och sjukvården. Handikappförbunden understryker i anslutning till artikel 11 att i risksituationer måste information även göras tillgänglig för hörselskadade, döva och dövblinda på det språk och den ljudmiljö de behöver. – Handikappförbunden vill understryka vikten av att även hörselskadade, döva och dövblinda, på det språk och den ljudmiljö de behöver, kan få möjligheten att prata med kristeam om en katastrof uppstår.

Svenska Handikapporganisationers Internationella Biståndsförening (Shia) påpekar att även om det är självklart att staten ger skydd och säkerhet för personer med funktionsnedsättning som befinner sig i risksituationer, är det inte alls lika självklart med tillräckliga kunskaper och beredskap i implementeringen av artikeln nationellt och internationellt. Shia menar att ansvariga beslutsfattare och räddningspersonal som planerar och deltar i internationella och nationella räddningsaktioner behöver utbildningsinsatser angående behoven hos personer med funktionsnedsättning.

Skälen för regeringens bedömning: I svensk rätt är det en självklarhet att personer med funktionsnedsättning liksom alla andra har en inneboende rätt till livet och att lagen ska trygga den rätten för alla. Det är lika självklart att staten ger skydd och säkerhet för personer med funktionsnedsättning som befinner sig i risksituationer. Artiklarna 10 och 11 som behandlar dessa saker kan Sverige ställa sig bakom utan lagändringar.

5.6.4 Artikel 12 Likhet inför lagen

Konventionsstaterna bekräftar i *punkt 1* åter att personer med funktionsnedsättning har rätt att i alla sammanhang bli erkända som personer i lagens mening och ska enligt *punkt 2* erkänna att personer med funktionsnedsättning åtnjuter rättskapacitet på samma villkor som andra i alla hänseenden. *Punkt 3* föreskriver att konventionsstaterna ska vidta ända-

målsenliga åtgärder för att erbjuda personer med funktionsnedsättning tillgång till det stöd de kan behöva för att utöva sin rättskapacitet.

Konventionsstaterna ska enligt *punkt 4* säkerställa att alla åtgärder som hänför sig till utövandet av rättskapacitet tillgodoser en ändamålsenlig och verksam garanti för att förhindra missbruk i enlighet med de mänskliga rättigheterna. Sådana garantier ska säkerställa att åtgärder som hänför sig till utövandet av rättskapacitet respekterar personens rättigheter, önskemål och preferenser, är fria från motstridiga intressen och otillbörlig inverkan, är proportionella och anpassade till personens förhållanden, sätts in under kortast möjliga tid samt är föremål för regelbunden översyn av en behörig, oberoende och opartisk myndighet eller ett rättsligt organ. Garantierna ska stå i proportion till den grad sådana åtgärder inverkar på personens rättigheter och intressen.

Med förbehåll för bestämmelserna i artikeln ska konventionsstaterna enligt *punkt 5* vidta alla ändamålsenliga och effektiva åtgärder för att säkerställa lika rätt för personer med funktionsnedsättning att äga eller arva egendom, kontrollera sina egna ekonomiska angelägenheter och ha lika tillgång till banklån, hypotekslån och andra former av finansiella krediter och ska säkerställa att personer med funktionsnedsättning inte godtyckligt berövas sin egendom.

5.6.5 Svenska förhållanden

Regeringens bedömning: Sverige kan utan lagändringar ställa sig bakom kraven i artikel 12.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Skälen för regeringens bedömning: Enligt svensk rätt åtnjuter människor med funktionsnedsättning samma rättskapacitet som andra. För människor med psykisk funktionsnedsättning finns det, liksom för andra som behöver det, olika former av stöd för att utnyttja rättskapaciteten. Bestämmelser om detta finns främst i 11 kap. föräldrabalken om god man och förvaltare. Handikapprörelsen har framhållit att dessa bestämmelser kan behöva ses över så att det tydligt framgår att ett förvaltarskap ska ersättas med godmanskap eller annan mindre ingripande hjälp när den enskilde inte längre behöver förvaltare.

Lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård innehåller strikta regler om tvångsvård av den som på grund av allvarlig psykisk störning under en begränsad tid behöver sådan vård och om rätten att få en stödperson samt offentligt biträde vid rättegång. De nämnda bestämmelserna ger den som behöver hjälp och stöd för att utöva sin rättskapacitet ett tillfredsställande skydd och stöd. De innebär också verksamma garantier av det slag som i övrigt avses i artikeln, även om tillämpningen av tvångsbestämmelserna av och till ifrågasätts. Det finns heller inte i svensk rätt något som inskränker rätten för personer med funktionsnedsättning att äga eller arva egendom eller – frånsett de nämnda bestämmelserna i föräldrabalken – något som i övrigt begränsar deras möjligheter att kontrollera sina egna ekonomiska angelägenheter.

Nuvarande svenska lagregler tillgodoser de krav som konventionen ställer.

Konventionsstaterna ska enligt *punkt 1* säkerställa effektiv tillgång till rättssystemet för personer med funktionsnedsättning på samma villkor som för andra, däribland genom att erbjuda dem processuella och åldersrelaterade anpassningar för att underlätta en verksam roll för dem som direkta och indirekta deltagare, inklusive som vittnen, i alla rättsliga förfaranden, innefattande i det undersökande skedet och i andra förberedande skeden.

För att medverka till att säkerställa effektiv tillgång till rättssystemet för personer med funktionsnedsättning, ska enligt *punkt 2* konventionsstaterna främja ändamålsenlig utbildning för dem som arbetar inom rättsväsendet, innefattande polisiär personal och fängelsepersonal.

5.6.7 Svenska förhållanden

Regeringens bedömning: Sverige kan utan lagändringar ställa sig bakom kraven i artikel 13. Bemötandet och tillgängligheten inom rättsväsendet kan dock behöva ses över när det gäller personer med funktionsnedsättning.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Barnombudsmannen* anser att det behövs bättre metoder för att informera om hur rättsprocessen går till så att den kan förstås av alla ungdomar och särskilt ungdomar med funktionsnedsättning. Professionella inom polisen, domstolar och socialtjänsten måste bli bättre på att kommunicera på ett för ungdomarna begripligt och respektfullt sätt. Utbildning och träning hur man kommunicerar med ungdomar med olika funktionsnedsättning som är i konflikt med rättssystemet måste också förstärkas. *Specialskolemyndigheten* anser att möjligheten/rättigheten att använda sig av teckenspråkstolk i kontakter med rättsväsendet måste förtydligas och underlättas för alla. Man behöver här ytterligare betona att alla personer som anser sig ha behov av teckenspråk för sin kommunikation ska ha rätt till tolk enligt förvaltningslagen. Faktisk tillgång till teckenspråklig tolk måste också garanteras. *Handikappförbundens samarbetsorgan* bekräftar promemorians beskrivning av svenska förhållanden men nämner också bl.a. särskilt att om en person som har läs- och skrivsvårigheter förvägras muntlig förhandling, så försvåras möjligheten för den enskilde individen att föra fram sin talan. Detta kan leda till rättsosäkerhet och måste därför anses vara inkonsekvent med artikel 13. Handikappförbunden menar också beträffande rättshjälpen att enskilda individer måste ges faktiska förutsättningar att få sin talan prövad i samtliga fall som berör rättigheterna i konventionen. Den enskildes ekonomiska förutsättningar får inte vara avgörande.

Skälen för regeringens bedömning: När det gäller att trygga den faktiska tillgången till rättssystemet för personer med funktionsnedsättning på samma villkor som för andra kan erinras om rättegångsbalkens bestämmelser om att envar kan vara part i rättegång och att var och en som inte är part i målet får höras som vittne. För den som behöver stöd för att utöva sina rättigheter finns bestämmelser om ställföreträdare och rätte-

gångsombud, rätt till offentligt biträde samt rättshjälp liksom, i brottmål, rätt till målsägandebiträde. I fråga om den som har en allvarlig hörsel- eller talskada kan tolk anlitas för att biträda rätten. Enligt förvaltningslagen (1986:223) – som gäller för polisen liksom för alla andra myndigheter och också domstolarnas handläggning av förvaltningsärenden – bör myndigheten anlita tolk när någon inte behärskar svenska eller är allvarligt hörsel- eller talskadad. All personal inom rättsväsendet får utbildning i dessa frågor.

Det är givetvis av största betydelse att tillgången till rättssystemet är tillfredsställande också för människor med funktionsnedsättning. Även om det som handikappförbunden framhållit skulle finnas brister framför allt i tillämpningen av de nuvarande reglerna, är dessa enligt regeringens uppfattning inte av den arten att de bör hindra ett godkännande av konventionen.

Regeringen delar uppfattningen att bemötandet och tillgängligheten i rättsliga sammanhang kan behöva ses över när det gäller människor med funktionsnedsättning. Regeringen avser därför att nära följa det utvecklingsarbete som sker inom rättsväsendet i enlighet med de handikappolitiska målen att göra samhället tillgängligt för människor med funktionsnedsättning. Bland de åtgärder som är av särskilt intresse är samarbetet mellan Domstolsverket och Handisam. Utöver detta kan ytterligare riktade åtgärder inom rättsväsendet behöva vidtas på sikt. Sverige kan dock utan lagändringar ställa sig bakom artikelns krav.

5.6.8 Artikel 14 Frihet och personlig säkerhet

Konventionsstaterna ska enligt *punkt 1* säkerställa att personer med funktionsnedsättning på samma villkor som andra

- a) åtnjuter rätt till frihet och personlig säkerhet,
- b) inte berövas sin frihet olagligen eller godtyckligt och att varje frihetsberövande sker i enlighet med lagen samt att förekomst av funktionsnedsättning inte i något fall ska rättfärdiga frihetsberövande.

Punkt 2 föreskriver att konventionsstaterna ska säkerställa att, om personer med funktionsnedsättning berövas sin frihet genom något förfarande, är de på samma villkor som andra berättigade till garantier i enlighet med de mänskliga rättigheterna och ska behandlas i enlighet med syftena och principerna i konventionen, däribland genom erbjudande av skäligen anpassning.

5.6.9 Svenska förhållanden

Regeringens bedömning: Sverige kan utan lagändringar ställa sig bakom kraven i artikel 14.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Hedemora kommun* anser att det behövs en fördjupad samverkan kring personer med funktionsnedsättning som omfattas av personkrets grupp 1 i LSS och som har en allvarlig psykisk störning där också missbruk kan ingå. Samverkan bör ske i form av gemen-

samma utslussningsplatser där kommun och landsting under en längre period gemensamt ansvarar för personella resurser rörande missbruk, psykiatri och omvårdnad. Syftet med en fördjupad samverkan är att förhindra brister och möjliggöra en hållbar situation för personer med funktionsnedsättning som ska återgå från rättspsykiatrisk vård till ett liv i frihet.

Handikappförbundens samarbetsorgan anser att betydande åtgärder måste vidtas för att Sverige ska kunna sägas leva upp till artikel 14 i konventionen. Handikappförbunden vill särskilt understryka vikten av att psykiatrireformen genomförs i sin helhet och så att flickor, pojkar, kvinnor och män med psykiska sjukdomar och funktionsnedsättningar får adekvat vård, habilitering, rehabilitering och stöd så onödiga frihetsberövningar inte behöver ske.

Skälen för regeringens bedömning: När det gäller bestämmelserna om frihet och personlig säkerhet innebär svensk lagstiftning också garantier för att personer med funktionsnedsättning på samma villkor som andra åtnjuter rätt till frihet och personlig säkerhet, att de inte berövas sin frihet olagligen eller godtyckligt och att enbart förekomst av funktionsnedsättning inte rättfärdigar frihetsberövande. Om personer med funktionsnedsättning berövas sin frihet genom något förfarande, är de på samma villkor som andra berättigade till garantier i enlighet med internationella lagar om mänskliga rättigheter och behandlas i enlighet med syftena och principerna i konventionen.

Människor med allvarlig psykisk störning kan under vissa förutsättningar ges tvångsvård enligt lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård. Denna lag liksom lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård för personer som begått brott och som har en allvarlig psykisk störning är föremål för en mer eller mindre ständig översyn. Detsamma kan sägas om den psykiatriska vården i stort. Handikapprörelsen har pekat på att brister inom den psykiatriska vården kan leda till att människor hamnar i en situation där tvångsvård måste tillgripas. Det innebär i sådana fall en kränkning av konventionens bestämmelser.

Brister i tillämpningen av den psykiatriska tvångslagstiftningen uppmärksammas vid den uppföljning som görs av bl.a. Socialstyrelsen, och de beaktas vid den översyn av lagstiftningen som nu görs (dir. 2008:93). Se också anteckningar om detta i avsnitt 5.6.6. Det har dock enligt regeringens uppfattning inte framkommit att bristerna är av sådan art eller omfattning att de bör hindra en ratificering av konventionen.

5.7 Rätt att inte utsättas för tortyr, våld eller övergrepp samt skydd för den personliga integriteten

5.7.1 Artikel 15 Rätt att inte utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning

Ingen får enligt *punkt 1* utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Särskilt får ingen utan sitt fria samtycke utsättas för medicinska eller vetenskapliga experiment.

I *punkt 2* föreskrivs att konventionsstaterna ska vidta alla effektiva lagstiftnings-, administrativa, rättsliga och andra åtgärder för att förhindra

att personer med funktionsnedsättning, lika litet som andra personer, utsätts för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

5.7.2 Svenska förhållanden

Regeringens bedömning: Sverige kan utan lagändringar ställa sig bakom kraven i artikel 15.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Handikappförbundens samarbetsorgan* konstaterar att elchockbehandling förekommer i Sverige, men att det ibland är oklart om sådan behandling sker frivilligt eller under tvång. Handikappförbunden är av den uppfattningen att för att Sverige ska kunna sägas följa denna artikel måste risken för att otillbörlig el-chockbehandling sker under tvång elimineras.

Skälen för regeringens bedömning: När det gäller rätten enligt artikel 15 att inte utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning kan till en början sägas att regeringsformen föreskriver att dödsstraff inte får förekomma och att varje medborgare är skyddad mot kroppsstraff. Han eller hon är därjämte skyddad mot tortyr och mot medicinsk påverkan i syfte att framtvunga eller hindra yttranden. Varje medborgare är enligt regeringsformen vidare gentemot det allmänna skyddad mot påtvingat kroppligt ingrepp även i andra fall och skyddad mot frihetsberövande.

Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna – som gäller som lag i Sverige – innehåller i artiklarna 2–5 en rad bestämmelser om rätt till liv, förbud mot tortyr, förbud mot slaveri och tvångsarbete och rätten till frihet och säkerhet.

Som nämnts i avsnitt 5.5.9 uppmärksammas eventuella brister i tillämpningen av den psykiatriska tvångslagstiftningen vid den uppföljning som görs av bl.a. Socialstyrelsen och de beaktas vid den översyn av lagstiftningen som nu görs.

5.7.3 Artikel 16 Rätt att inte utsättas för utnyttjande, våld eller övergrepp

Enligt *punkt 1* ska konventionsstaterna vidta alla ändamålsenliga lagstifnings-, administrativa, sociala, utbildnings- och andra åtgärder för att skydda personer med funktionsnedsättning, såväl inom som utom hemmet, mot alla former av utnyttjande, våld och övergrepp, däribland hänsyn till om det är könsrelaterat.

Konventionsstaterna ska enligt *punkt 2* även vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att förhindra alla former av utnyttjande, våld och övergrepp bl.a. genom att säkerställa ändamålsenliga former av könsanpassad och åldersanpassad assistans och stöd till personer med funktionsnedsättning och deras familjemedlemmar och vårdare, inklusive genom att tillhandahålla information och utbildning om hur man undviker, känner igen och rapporterar förekomst av utnyttjande, våld eller övergrepp. Konventions-

staterna ska säkerställa att skyddet tar hänsyn till ålders-, köns- och funktionshindersaspekterna. Prop. 2008/09:28

För att förhindra alla former av utnyttjande, våld och övergrepp ska vidare enligt *punkt 3* konventionsstaterna säkerställa att alla anläggningar och program som är avsedda för personer med funktionsnedsättning effektivt övervakas av självständiga myndigheter.

Punkt 4 föreskriver att konventionsstaterna ska vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att främja fysisk, kognitiv och psykologisk återhämtning, rehabilitering och social återanpassning för personer med funktionsnedsättning som blir utsatta för någon form av utnyttjande, våld eller övergrepp, däribland genom att tillhandahålla skydd. Återhämtningen och återanpassningen ska ske i en omgivning som främjar personernas hälsa, välfärd, självaktning, värdighet och självständighet och tar hänsyn till de behov som betingas av kön och ålder.

Slutligen anges i *punkt 5* att konventionsstaterna ska införa effektiv lagstiftning och ändamålsenliga riktlinjer, bl.a. lagstiftning och riktlinjer som är inriktade på kvinnor och barn, för att säkerställa att fall av utnyttjande, våld och övergrepp mot personer med funktionsnedsättning identifieras, utreds och, i förekommande fall, lagförs.

5.7.4 Svenska förhållanden

<p>Regeringens bedömning: Sverige kan utan lagändringar ställa sig bakom kraven i artikel 16.</p>
--

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Barnombudsmannen* framhåller att rätten att inte utsättas för utnyttjande, våld eller övergrepp har stor bäring på barn med funktionsnedsättning. Enligt fler aktuella undersökningar (BRÅ, Handu, Allmänna barnhuset) löper barn med funktionsnedsättning större risk än barn utan funktionsnedsättning att utsättas för våld och övergrepp. Flickor är i en särskilt utsatt situation om de har ett rörelsehinder och/eller en utvecklingsstörning. Det behövs att systematiskt arbete med att förebygga och identifiera barn som kan bli eller är brottsoffer. Det behövs även bättre metoder för krisbearbetning för unga brottsoffer med funktionsnedsättning. *Handikappförbundens samarbetsorgan* anför att informationen i handikapprörelsens alternativa rapporter visar att såväl flickor, pojkar, kvinnor som män med funktionsnedsättning löper större risk än andra att utsättas för olika former av utnyttjande, våld eller övergrepp. Informationen visar också att det är svårt för personer med funktionsnedsättning att få adekvat stöd av samhället efter övergrepp. Ett stort problem är bristande tillgänglighet till kvinnojourernas lokaler, verksamhet och information. Att många pojkar, flickor, kvinnor och män inte kan söka hjälp i samband med övergrepp på grund av bristande tillgänglighet måste anses vara inkonsekvent med konventionens intention.– Handikappförbunden välkomnar ”Handlingsplanen för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer” (skr. 2007/08:39). – Handikappförbunden vill även framhålla att övergrepp som sker inom vård och särskilda boenden dessvärre inte

alltid anmäls och betraktas som brott. Risken att handlingen inte anmäls ökar också om den som begått handlingen själv har funktionsnedsättning.

Skälen för regeringens bedömning: Mot kraven i artikel 16 på lagstiftningsåtgärder m.m. mot alla former av utnyttjande, våld och övergrepp svarar bland annat bestämmelser i brottsbalkens tredje, fjärde och sjätte kapitel om brott mot liv och hälsa, frihet och frid samt om sexualbrott. Bestämmelserna gäller till skydd för alla människor. Som en försvärande omständighet vid bedömningen av brottets straffvärde anges i 29 kap. 2 § 3 brottsbalken att den tilltalade utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller särskilda svårigheter att värja sig. Förbud mot könsstympning av kvinnor finns i lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor. Enligt lagen (1988:688) om besöksförbud får förbud meddelas för en person att besöka eller på annat sätt ta kontakt med en annan person eller att följa efter denna person.

Lagen (1998:150) om allmän kameraövervakning syftar till att förebygga brott, förhindra olyckor och därmed jämförliga ändamål.

Socialtjänstlagen (2001:453; SoL) innehåller en rad bestämmelser till skydd och stöd för barn och unga och för människor med funktionsnedsättning. Särskilda bestämmelser föreskriver att var och en som får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd bör anmäla detta till nämnden. För myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom m.fl. gäller en skyldighet att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd. En annan bestämmelse i SoL föreskriver en skyldighet för den som är verksam inom omsorger om äldre människor eller människor med funktionshinder att anmäla ett allvarligt missförhållande i omsorgerna om en enskild person.

Lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) ger bl.a. rätt till insatser för särskilt stöd och service i form av biträde av personlig assistent, ledsagarservice och biträde av kontaktperson. Socialstyrelsen har meddelat föreskrifter och allmänna råd i anknnytning till lagstiftningen.

Brottsförebyggande rådet (Brå) har i en rapport 2007:26 *Våld mot personer med funktionshinder* presenterat en kunskapsöversikt. Att ha ett funktionshinder kan enligt rapporten innebära en ökad risk för att utsättas för våld, inklusive upprepat våld, och även att vara en omständighet som kan fördjupa konsekvensen av att bli utsatt. Funktionshinder kan också försvåra för de utsatta att synliggöra våldet genom att berätta och anmäla brott till polisen. Av rapporten framgår att våld mot kvinnor med funktionsnedsättning i många avseenden karaktäriseras av samma faktorer som mäns våld mot kvinnor generellt: våldet är ofta upprepat och utövas ofta av kvinnans partner. Härtill kommer ytterligare grupper av förövare i form av anställd vårdpersonal och andra vårdtagare. Män med funktionsnedsättning utsätts för våld i större utsträckning än totalbefolkningen inomhus, i hemmet, i särskilda boendeformer eller institutioner och utövas av personer som de inte har någon personlig relation till. Brå redovisar olika förslag som syftar till att förebygga våld mot personer med funktionsnedsättning. När det gäller insatser inom rättsväsendet bedömer Brå att en diskussion angående jämlikhet inför lagen utifrån olika förut-

Tidigare har nämnts en *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer*. I handlingsplanen konstateras att till de särskilt utsatta grupperna hör kvinnor med funktionshinder, och det presenteras också särskilda åtgärder för denna grupp.

Det pågår kontinuerligt ett arbete med att följa upp den lagstiftning vi har i Sverige på de områden som berörs av artikel 16. Tidigare har också nämnts den utredning som resulterat i betänkandet *Samordnad och tydlig tillsyn av socialtjänsten* (SOU 2007:82), vars förslag efter avslutad remissbehandling kommer att beredas vidare inom Regeringskansliet. Ett annat exempel är den utredning som tillsatts i december 2007 för att göra en översyn av bestämmelserna till skydd och stöd för barn och unga i socialtjänstlagen (2001:453, SoL) och lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). I utredningsuppdraget ingår att ta ställning till om reglerna om utredning av barns förhållanden behöver kompletteras, om reglerna för uppföljning av insatser behöver förbättras och vilken kompetens som behövs för att arbeta inom den sociala barn- och ungdomsvården. Utredningen gäller alla barn och unga och givetvis också dem med funktionsnedsättning.

Det finns ytterligare en utredning som har till uppgift att se över den lagstiftning som berörs av denna artikel. Den s.k. Stalkningsutredningen har i uppdrag att se över vilka skyddsåtgärder som är lämpligast för att förstärka skyddet för personer som utsätts för hot eller förföljelse. Utredningen ska bl.a. se om man kan använda besöksförbud på ett bättre sätt, lämna förslag på en rättslig lösning som gör att man kan kontrollera besöksförbud med elektronisk övervakning och analysera straffbestämmelsernas tillämplighet vid upprepade trakasserier och förföljelser (stalking) och överväga om lagstiftningen bör förändras för att förstärka skyddet vid stalking. Uppdraget ska redovisas senast den 30 september 2008.

5.7.5 Artikel 17 Skydd för den personliga integriteten

Alla personer med funktionsnedsättning har enligt denna artikel rätt till respekt för sin fysiska och psykiska integritet på samma villkor som andra.

5.7.6 Svenska förhållanden

Regeringens bedömning: Sverige kan utan lagändringar ställa sig bakom kraven i artikel 17.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Socialstyrelsen* anser att konventionens utgångspunkt om mänskliga rättigheter och hur dessa förhåller sig till tvångslagstiftningen är en fråga som bör belysas ytterligare. Att det i vissa lägen är nödvändigt att tillämpa t.ex. lagen (1991:1128) om psykiatrisk

tvångsvård är ett faktum men när så sker bör det belysas utifrån perspektivet att det alltid innebär en begränsning av individens möjligheter att själv bestämma över sin situation.

Skälen för regeringens bedömning: Det skydd för medborgarnas fri- och rättigheter som föreskrivs i regeringsformen och som följer av annan svensk lagstiftning gäller alla på samma villkor. I Sverige ställer vi oss självklart bakom den rätt till respekt för fysisk och psykisk integritet som artikeln uttalar när det gäller alla personer med funktionsnedsättning.

Lagarna om psykiatrisk vård (LPT) och (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård (LRV) ger möjligheter att på olika sätt inskränka rättigheterna för människor med psykisk funktionsnedsättning. Sådana inskränkningar är kringgärdade av strikta regler och kan underkastas prövning av domstol.

Även inom vården måste regler som medger intrång i människors privatliv vara så få som möjligt och innebära så små inskränkningar som möjligt. Det är även av stor vikt att tillämpningen av lagarna följs upp noga. Socialstyrelsen fick 2007 i uppdrag att följa upp hur reglerna om att inskränka en patients rätt att använda mobiltelefoner och andra elektroniska kommunikationstjänster, som har införts under senare år, tillämpas i vården. Uppföljningen har redovisats i juni 2008. I denna förslår Socialstyrelsen att regeringen ska överväga om reglerna behöver förtydligas eller modifieras. I samband med förslaget i prop. 2007/08:70 om att införa en ny vårdform – öppen psykiatrisk tvångsvård – i LPT och LRV från den 1 september 2008 har regeringen även aviserat ett uppdrag till Socialstyrelsen att följa upp lagstiftningen i olika avseenden.

Regeringen har vidare sommaren 2008 beslutat om direktiv till en översyn av den psykiatriska tvångsvårdslagstiftningen. I direktiven till utredningen har regeringen angett som en generell utgångspunkt för översynen de internationella instrument som förtydligar Sveriges åtaganden för personer med psykisk sjukdom och funktionsnedsättning. Bland dessa internationella instrument nämns den nu aktuella konventionen. Den ytterligare belysning som Socialstyrelsen efterlyst kommer att göras i samband med den nu beslutade översynen. Artikelns krav kan i avvaktan på översynen godkännas utan lagändringar.

5.8 Rätt till fri rörlighet och att leva ett självständigt liv

5.8.1 Artikel 18 Rätt till fri rörlighet och till ett medborgarskap

Enligt *punkt 1* ska konventionsstaterna erkänna rätten för personer med funktionsnedsättning till fri rörlighet, frihet att välja bosättningsort och till ett medborgarskap på samma villkor som andra, bl.a. genom att säkerställa att personer med funktionsnedsättning

- a) har rätt att förvärva och ändra medborgarskap och att inte fräntas denna godtyckligt eller på grund av funktionsnedsättning,
- b) på grund av funktionsnedsättning inte berövas sin rätt att erhålla, äga eller använda dokumentation om sitt medborgarskap eller annan identitetsdokumentation eller sin rätt att utnyttja de gällande förfarandena, exempelvis immigrationsförfaranden, som kan behövas för att underlätta utövande av rätten till fri rörlighet,

- c) har frihet att lämna vilket land som helst, även sitt eget, samt
- d) inte godtyckligt eller på grund av funktionsnedsättning berövas rätten att resa in i sitt eget land.

I *punkt 2* föreskrivs att barn med funktionsnedsättning ska registreras omedelbart efter födelsen och ska ha rätt från födelsen till ett namn, rätt att förvärva ett medborgarskap och, så långt det är möjligt, rätt att få vetenskap om och bli omvårdade av sina föräldrar.

5.8.2 Svenska förhållanden

Regeringens bedömning: Sverige kan utan lagändringar ställa sig bakom kraven i artikel 18.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Handikappförbundens samarbetsorgan* framhåller att rättspraxis på ett otillbörligt sätt inskränkt möjligheten för människor med funktionsnedsättning som är i behov av stöd eller service enligt SoL eller LSS att fritt lämna landet. Vidare har tolkanvändare inte någon laglig rätt att få assistans i form av tolk för utlandsresor. Detta medför i många fall att enskilda personer inte ges praktisk möjlighet att lämna landet. – Olika praxis i landets kommuner att bevilja bostadsanpassning, stöd och service kan innebära faktiska hinder mot den fria rörligheten för personer med funktionsnedsättning.

Synskadades Riksförbund påpekar att det i dag inte finns någon lagstiftning, som tvingar reseföretag att hålla med ledsagning. Alla företag har inte heller sådan service och än svårare är det om man ska byta från ett reseföretag till ett annat. Dessutom har rättspraxis, när det gäller insatser enligt LSS och SoL intagit en klart diskriminerande ståndpunkt, genom att det i de flesta fall inte är möjligt att ta med ledsagare och personliga assistenter utomlands. Detta gäller också dem som behöver tolk och det innebär i praktiken att man inte kan lämna landet.

Skälen för regeringens bedömning: Regeringsformen föreskriver (i 2 kap. 7 §) att ingen medborgare får landsförvisas eller hindras att resa in i riket. Ingen medborgare som är eller har varit bosatt i riket får heller berövas sitt medborgarskap i annat fall än då medborgaren samtidigt, efter uttryckligt samtycke eller genom att inträda i allmän tjänst, blir medborgare i en annan stat. Varje medborgare är tillförsäkrad frihet att förflytta sig inom riket och att lämna detta.

I lagen (2001:82) om svenskt medborgarskap regleras förutsättningarna för förvärv av svenskt medborgarskap vid födelsen, genom adoption, genom föräldrarnas äktenskap, genom anmälan och efter ansökan (naturalisation). I lagen regleras vidare förlust av svenskt medborgarskap och befrielse från svenskt medborgarskap. I regelverket görs inga undantag på grund av funktionsnedsättning eller liknande omständighet. I passlagen (1987:302) föreskrivs en rätt för svensk medborgare att på ansökan erhålla vanligt pass. Detta får endast återkallas på grunder som anges i lagen. Några särbestämmelser för t.ex. personer med funktionsnedsättning finns inte.

I folkbokföringslagen (1991:481) föreskrivs att ett barn som föds levande här i landet ska folkbokföras om modern är folkbokförd eller om

fadern är folkbokförd och vårdnadshavare. Även ett barn som föds levande utom landet av en kvinna som är folkbokförd ska folkbokföras. Även den som flyttar in i landet ska under vissa förutsättningar folkbokföras. För varje folkbokförd person fastställs ett personnummer som identitetsbeteckning. I namnlagen (1982:670) finns föreskrifter om förvärv av efternamn vid födseln och att varje barn ska ges ett eller flera förnamn som ska anmälas inom tre månader från födseln till Skatteverket. Reglerna gäller alla barn utan åtskillnad.

Det kan tilläggas att även om det föreligger formella förutsättningar för fri rörlighet, och rätten till sådan t.o.m. är garanterad i lag, kan personer med funktionsnedsättning rent praktiskt ha svårigheter att röra sig lika fritt som andra. Det handlar då om brister i den fysiska miljön och att transportmedlen inte alltid är så tillgängliga som önskvärt. Tillgänglighetsfrågorna behandlas i avsnitt 5.5.4. Artikelns krav ligger helt i linje med svensk handikappolitik.

5.8.3 Artikel 19 Rätt att leva självständigt och att delta i samhället

Konventionsstaterna erkänner lika rätt för alla personer med funktionsnedsättning att leva i samhället med lika valmöjligheter som andra personer och ska vidta effektiva och ändamålsenliga åtgärder för att underlätta att personer med funktionsnedsättning fullt åtnjuter denna rätt och deras fulla inkludering och deltagande i samhället, bl.a. genom att säkerställa att

- a) personer med funktionsnedsättning har möjlighet att välja sin boställningsort och var och med vem de vill leva på samma villkor som andra och inte är tvungna att bo i särskilda boendeformer,
- b) personer med funktionsnedsättning har tillgång till olika former av samhällsservice både i hemmet och inom särskilt boende och till annan service, bl.a. sådant personligt stöd som är nödvändigt för att stödja boende och deltagande i samhället och för att förhindra isolering och avskildhet från samhället, samt
- c) samhällsservice och anläggningar avsedda för allmänheten är tillgängliga på lika villkor för personer med funktionsnedsättning och svarar mot deras behov.

5.8.4 Svenska förhållanden

Regeringens bedömning: Sverige kan utan lagändringar ställa sig bakom kraven i artikel 19.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Fastighetsägarna i Sverige* instämmer helt i konventionens intentioner. Samtidigt delar Fastighetsägarna handikapprörelsens uppfattning om att praxis skiljer sig mycket mellan olika kommuner. Ett hinder för tillgänglighetsanpassning vid omfattanden åtgärder är att den ekonomiska ersättningen till fastighetsägaren för återställning

av lägenheten ofta är bristande. Det kan exempelvis handla om att återställa bänkhöjden i köket till normal standard.

Handikappförbundens samarbetsorgan påpekar att det i praktiken finns en mängd hinder som leder till att alla människor inte kan utnyttja sin rätt att välja boende och bostättningsort. Det behövs ett ökat statligt stöd för att öka tillgängligheten för äldre och personer med funktionsnedsättning i de äldre delarna av bostadsbeståndet. Olika praxis i kommunerna leder till att en person som har stöd enligt LSS i en kommun men som vill byta bostättningsort inte kan vara säker på att få samma eller ens liknande stöd av den nya kommunen. Handikapprörelsen vill också att regelverket förtydligas så att ”smyginstitutionalisering” förhindras. – Förbunden vill särskilt framhålla Boverkets bedömning att det behövs ett ökat statligt stöd för att öka tillgängligheten för äldre och personer med funktionsnedsättning i de äldre delarna av bostadsbeståndet. Boverket framhåller också att ”Kommunernas förutsättningar för att tackla de ökade krav som ställs på bostadsförsörjning och stadsförnyelse behöver ses över.”

Elöverkänsligas Riksförbund uppger att flera av deras medlemmar har nekats bostadsanpassningsbidrag för att kunna elsanera sina bostäder och att de därför antingen tvingats flytta till annan kommun som ger bidrag eller fått fortsätta leva under svåra förhållanden. Trots att Boverket gjort flera undersökningar som visar på positiva effekter av elsanering rekommenderar de kommunerna att inte bevilja detta. Myndigheterna måste ändra sin attityd och se till verkligheten.

Skälen för regeringens bedömning: Som tidigare framgått finns det ingenting i svensk lagstiftning som hindrar människor med funktionsnedsättning från att välja sin bostättningsort och sitt sätt att leva. En funktionsnedsättning kan emellertid som sådan innebära begränsningar. De är då viktigt att kunna konstatera att dagens lagstiftning – SoL och LSS – föreskriver att kommunerna ska inrätta bostäder med särskild service eller särskilt anpassade bostäder för människor som möter betydande svårigheter i sin livsföring eller annars behöver sådan hjälp. Dessa möjligheter till samhällsservice bygger helt på att den enskilde samtycker till valet av bostadsform. Detsamma gäller de former av personligt stöd som är nödvändiga för att stödja personen i boendet och motverka isolering och avskildhet från samhället. Som framgått tidigare pågår ett arbete för att göra samhällsservice och anläggningar avsedda för allmänheten tillgängliga för personer med funktionsnedsättning. Sverige kan utan lagändringar ställa sig bakom kraven i artikel 19.

5.8.5 Artikel 20 Personlig rörlighet

Konventionsstaterna ska vidta effektiva åtgärder för att säkerställa personlig rörlighet med största möjliga oberoende för personer med funktionsnedsättning, bl.a. genom att

- a) underlätta personlig rörlighet för personer med funktionsnedsättning på det sätt och vid den tid de själva väljer och till överkomlig kostnad,
- b) underlätta tillgång för personer med funktionsnedsättning till hjälpmedel av kvalitet och andra former av assistans och annan personlig service, inklusive genom att göra dem åtkomliga till rimlig kostnad,

- c) erbjuda personer med funktionsnedsättning och berörd personal utbildning i rörelseteknik, samt
- d) uppmuntra tillverkare av hjälpmedel att beakta alla aspekter av förflyttningsbehov för personer med funktionsnedsättning.

5.8.6 Svenska förhållanden

Regeringens bedömning: Sverige kan utan lagändringar ställa sig bakom kraven i artikel 20.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Enligt *Hjälpmedelsinstitutet (HI)* talar erfarenheterna för att Sverige internationellt sett ligger långt framme på det handikappolitiska området, men HI delar samtidigt uppfattningen att mycket återstår att göra innan vi på alla punkter kan anses uppfylla de åtaganden och krav som konventionen innebär. Detta gäller inte minst på hjälpmedels- och tillgänglighetsområdet. Det är därför nödvändigt att fortsatt satsa på utvecklingen av hjälpmedel och även att förbättra möjligheterna för dem som behöver dem att också faktiskt få tillgång till dem. Även om hjälpmedel finns är det inte självklart att alla känner till dem eller kan komma i åtnjutande av dem. Hand i hand med detta måste även tillgängligheten till samhället fortsatt förbättras, både avseende den fysiska miljön och möjligheterna för medborgaren att delta i olika samhällsaktiviteter. *Handikappförbundens samarbetsorgan* framhåller att när det gäller utbildning i rörelseteknik visar handikapprörelsens alternativrapport om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter att det beträffande insatser från landstingen är svårt att få en heltäckande bild över omfattningen av och kvaliteten på rehabiliterings- och habiliteringsverksamheten. Landstingens kartläggningar och redovisningssystem omfattar inte habilitering och rehabilitering, varför dessa insatser inte går att följa upp på ett godtagbart sätt vare sig beträffande behov eller resurser. Handikapprörelsens alternativrapport visar också att många människor med funktionsnedsättning inte får tillgång till nödvändig habilitering eller rehabilitering. – Begränsningar i val av rullstol, rullatorer m.m. orsakar problem. Ett annat problem är enligt handikapprörelsen kostnaderna för hjälpmedel.

Skälen för regeringens bedömning: I Sverige har vi kommit relativt långt med att tillhandahålla hjälpmedel av typen rollator och rullstol åt dem som på grund av en funktionsnedsättning behöver hjälpmedel för att underlätta personlig rörlighet. Lagstiftningen och landstingens ersättningsregler svarar för att hjälpmedlen kan ges till överkomlig kostnad. Det finns också tillgång till ledsagarservice och andra former av assistans och personlig service till rimlig kostnad. Landstingen erbjuder även både personer med funktionsnedsättning och berörd personal utbildning i rörelseteknik.

Hjälpmedelsinstitutet är ett nationellt kunskapscentrum inom området hjälpmedel och tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning. Institutets huvudmän är staten och Sveriges Kommuner och Landsting. Verksamheten omfattar provning och upphandling av hjälpmedel, forskning och utveckling, utredningsverksamhet, utbildning och kompetensutveckling, internationell verksamhet och information.

De krav som ställs i artikel 20 om personlig rörlighet får anses uppfyllda eller i varje fall vara på väg att bli uppfyllda i Sverige. Prop. 2008/09:28

Sverige kan utan lagändringar ställa sig bakom artikelns krav.

5.9 Yttrandefrihet och respekt för privatlivet

5.9.1 Artikel 21 Yttrandefrihet och åsiktsfrihet samt tillgång till information

Konventionsstaterna ska vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning kan utöva yttrandefriheten och åsiktsfriheten, inklusive friheten att söka, ta emot och sprida uppgifter och idéer på samma villkor som andra och genom alla former av kommunikation som de själva väljer enligt definitionen i artikel 2, däribland genom att

- a) utan dröjsmål och extra kostnader förse personer med funktionsnedsättning med information som är avsedd för allmänheten i tillgängligt format och teknologi anpassad för olika funktionshinder,
- b) godta och underlätta användning i offentliga sammanhang av teckenspråk, punktskrift, förstorande och alternativ kommunikation och alla andra tillgängliga medel, former och format för kommunikation som personer med funktionsnedsättning själva valt,
- c) uppmana enskilda leverantörer av tjänster till allmänheten, däribland genom Internet, att erbjuda information och service i tillgängliga och användbara format för personer med funktionsnedsättning,
- d) uppmuntra massmedierna, däribland leverantörer av information genom Internet, att göra sina tjänster tillgängliga för personer med funktionsnedsättning, samt
- e) erkänna och främja användning av teckenspråk.

5.9.2 Svenska förhållanden

Regeringens bedömning: Sverige kan utan lagändringar ställa sig bakom kraven i artikel 21.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Hjälpmedelsinstitutet (HI)* menar att IT-området erbjuder särskilt stora möjligheter för just personer med funktionsnedsättning. Detta har bl.a. LSS- och hjälpmedelsutredningen belyst i sitt betänkande SOU 2004:83 *Hjälpmedel*. Den statliga satsningen åren 1998–2002 kallad ”IT för funktionshindrade och äldre”, som till större delen administrerades av Hjälpmedelsinstitutet, åskådliggjorde också informations- och kommunikationsteknikens stora potential på i första hand hjälpmedelområdet. Detta gäller både i fråga om utvecklingen av nya hjälpmedel och deltagandet i informationssamhället – med allt vad det innebär av tillgång till olika tjänster och möjligheter att delta i olika samhälls- och sociala aktiviteter. Det finns skäl att understryka att informations- och kommunikationstekniken är tillämplig på snart sagt alla livssituationer – arbete, boende, utbildning, fritid, resor, socialt umgänge

osv. – Men vi vet också att informations- och kommunikationstekniken kan utgöra ett allvarligt hinder för möjligheterna att delta i samhällslivet. En helt avgörande förutsättning är nämligen att man har tillgång till nödvändiga verktyg (datorkraft och Internet) och dessutom har den kunskap som behövs för att kunna använda sig av dem. Dessutom måste webbsidor och andra elektroniska media vara förståeligt utformade. Dessvärre visar tillgänglig statistik att personer med funktionsnedsättning fortfarande har sämre tillgång till datorer och Internet än genomsnittsmedborgaren. – Datorn är i dag en ordinarie konsumentprodukt, även om den samtidigt för en del människor är ett viktigt hjälpmedel för att kunna utföra vissa uppgifter. Utvecklingen sker dels som generella åtgärder i allmänt tillgänglig hård- och mjukvara, dels som specialanpassningar för olika slags funktionsnedsättningar. I förstnämnda fall är det stora företag som Microsoft m.fl. som svarar för utvecklingen, i andra fallet är det vanligtvis ganska små hjälpmedelsföretag, forskningsinstitutioner o.d. som står för utvecklingen. Det är ofta ett stort avstånd mellan dessa båda världar. – Resurserna för utvecklingsinsatser är enormt mycket större inom IT-branschens företag än vad de är inom hjälpmedelsföretagen, forskningsinstitutioner o.d. Utvecklingen av nya produkter och tjänster som är relaterade till datoranvändning är enormt snabb. Produktlanseeringarna sker med allt tätare intervall. Ibland leder dessa nyutvecklingar till följdändringar bland produkt- och tjänsteområden som sköts av hjälpmedelsföretagen och motsvarande. De senare har ofta svårt att matcha den takt som de stora företagen i IT-branschen håller.

Verket för högskoleservice stödjer konventionens skrivningar, i synnerhet att personer med funktionsnedsättning ska garanteras möjlighet att lämna och ta emot information. *Specialskolemyndigheten* anser att den absolut mest grundläggande förutsättningen för att kunna säkerställa att alla personer, även de med behov av teckenspråk för sin kommunikation, ska kunna utöva sin yttrandefrihet och åsiktsfrihet på samma villkor som andra, är att teckenspråk respekteras som ett fullvärdigt språk och att teckenspråksanvändares behov av att få utveckla och använda sitt språk erkänns och främjas. Detta för att man fullt ut ska kunna tillgodose alla människors behov av att såväl i offentliga sammanhang som i enskilda angelägenheter i sin kontakt med myndigheter och samhälle, både få ge och ta emot information på det egna språket. *Radio- och TV-verket* noterar att det inom såväl regeringens som Radio- och TV-verkets tillståndsgivning för marksänd TV finns möjlighet att göra TV-program tillgängliga för personer med funktionsnedsättning. Det finns också en ordning med efterhandsgranskning av radio- och TV-sändningar som utförs av Granskningsnämnden för radio och TV. Frågor som rör tillgänglighet för funktionshindrade innefattas i en allmän översyn av radio- och TV-lagen (1996:844).

Handikappförbundens samarbetsorgan konstaterar att rådande regelverk inte är tillräckligt. Kommunernas ansvar att göra såväl information som kommunikation tillgänglig måste ses över och skärpas, förvaltningslagen, förvaltningsprocesslagen och rättegångsbalken måste ses över och förstärkas, kommittédirektivet ”Översyn av radio- och TV-lagen m.m.” (dir. 2007:133) måste skärpas och ambitionsnivån öka när det gäller tillgängligheten till radio och TV och Sverige måste komplet-

Skälen för regeringens bedömning: I Sverige är enligt 2 kap. 1 § regeringsformen varje medborgare tillförsäkrad yttrandefrihet gentemot det allmänna. Yttrandefriheten innebär frihet att i tal eller skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor. I yttrandefrihetsgrundlagen är vidare varje medborgare gentemot det allmänna tillförsäkrad rätt att i olika medier uttrycka tankar, åsikter och känslor och i övrigt lämna uppgifter i vilket ämne som helst.

Handikappombudsmannen gav 2003 ut *Riktlinjer för en statlig statsförvaltning*. År 2007 gjorde Handisam en uppdatering av riktlinjerna med titeln *Riv hindren – Riktlinjer för tillgänglighet Enligt förordning 2001:526 om statliga myndigheters ansvar för genomförande av handikappolitiken*. I riktlinjerna konstateras att alla människor ska kunna kommunicera med en myndighet och ta del av dess information. Här beskrivs vilka krav som ställs inom sex områden: skriftlig information, webbplats och e-tjänster, film och TV/video, telefonsamtal, korrespondens och meddelanden samt möten och konferenser.

I regeringens skrivelse till riksdagen i mars 2006 *Uppföljning av den nationella handlingsplanen för handikappolitiken* (skr. 2005/06:110) behandlas IT, elektroniska kommunikationer och post. Som sammanfattning och slutsats uttalar regeringen (s. 78):

Ur handikappolitisk synpunkt är det viktigt att uppmärksamma de förändringar som pågår som en följd av framväxten av IT-samhället. Nya former för informationsinhämtning och kommunikationsmönster skapar möjligheter till ökad delaktighet för personer med funktionsnedsättning, men riskerar också att verka utestängande för vissa personer med funktionshinder. I den IT-politiska propositionen som riksdagen antog i januari 2006 läggs stor tonvikt vid vissa särskilda åtgärder för funktionshindrades delaktighet i informationssamhället, bl.a. fortsatta försök med teckentolkning via mobiltelefon. – Utvecklingen inom detta område är i hög grad präglad av internationella processer. Samarbetet inom ramen för EU är därför betydelsefullt. Regeringen bedömer att det pågående arbetet i linje med Lissabonstrategin kan bidra till att Europa på sikt blir ett hållbart informationssamhälle för alla.

Arbetet för att öka möjligheterna för personer med olika former av funktionsnedsättning att lämna och ta emot information har hög prioritet i det handikappolitiska arbetet i Sverige.

Sverige kan utan lagändringar ställa sig bakom artikelns krav.

5.9.3 Artikel 22 Respekt för privatlivet

Enligt *punkt 1* får ingen person med funktionsnedsättning, utan avseende på bostadsort eller boendeförhållanden, utsättas för ett godtyckligt eller olagligt ingripande i sitt privatliv, familjeliv, hem eller sin korrespondens eller annan typ av kommunikation eller för olagliga angrepp på sin heder och sitt anseende. Personer med funktionsnedsättning har rätt till lagens skydd mot sådana ingripanden eller angrepp.

Punkt 2 föreskriver att konventionsstaterna ska skydda sekretessen för personuppgifter och uppgifter om hälsa och rehabilitering för personer med funktionsnedsättning på samma villkor som för andra.

5.9.4 Svenska förhållanden

Regeringens bedömning: Sverige kan utan lagändringar ställa sig bakom kraven i artikel 22.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Skälen för regeringens bedömning: Den svenska regeringsformen skyddar medborgarnas grundläggande fri- och rättigheter. Några av dessa fri- och rättigheter får i viss utsträckning begränsas genom lag. Godtyckligt eller olagligt ingripande i den enskildes privatliv, familjeliv, hem m.m. som denna artikel vill skydda medborgarna mot får därför inte förekomma i Sverige. Detta lagliga skydd gäller givetvis alla medborgare oavsett om de har en funktionsnedsättning. Sekretesslagen (1980:100) innebär ett skydd för sekretessen av personuppgifter och uppgifter om hälsa och rehabilitering för personer med funktionsnedsättning på samma villkor som för andra. Samma skydd gäller enligt den särskilda personuppgiftslagen (1998:204) och de särskilda personuppgiftslagar som har meddelats på olika områden i anslutning till denna.

5.9.5 Artikel 23 Respekt för hem och familj

Enligt *punkt 1* ska konventionsstaterna vidta effektiva och ändamålsenliga åtgärder för att avskaffa diskriminering av personer med funktionsnedsättning i alla frågor som gäller äktenskap, familj, föräldraskap och personliga förbindelser på samma villkor som för andra för att säkerställa att

- a) rätten erkänns för alla personer med funktionsnedsättning i giftasvuxen ålder att ingå äktenskap och bilda familj på grundval av de blivande makarnas fria och fulla samtycke,
- b) rätten erkänns för personer med funktionsnedsättning att fritt och under ansvar bestämma antalet barn och tidsrymden mellan havandeskapen och att ha tillgång till åldersanpassad information, preventivmedel och familjeplanering samt tillhandahållande av de medel som behövs för att de ska kunna utöva denna rätt,
- c) personer med funktionsnedsättning, även barn, får behålla sin fertilitet på samma villkor som andra.

Konventionsstaterna ska vidare enligt *punkt 2* säkerställa personer med funktionsnedsättning rättigheter och skyldigheter när det gäller förmynderskap eller godmanskap för barn, vårdnad om barn och adoption eller liknande, om sådana begrepp förekommer i nationell lag, varvid dock barnets bästa alltid främst ska beaktas. Konventionsstaterna ska lämna ändamålsenligt stöd till personer med funktionsnedsättning i utövat av deras ansvar för barnens fostran.

Enligt *punkt 3* ska konventionsstaterna säkerställa att barn med funktionsnedsättning har lika rättigheter i familjelivet. För att förverkliga

dessa rättigheter och för att förhindra att barn med funktionsnedsättning göms undan, överges, försummas och avskiljs ska konventionsstaterna åta sig att lämna tidig och allsidig information, service och stöd till barn med funktionsnedsättning och till deras familjer.

Punkt 4 föreskriver att konventionsstaterna ska säkerställa att ett barn inte skiljs från sina föräldrar mot deras vilja, utom i de fall då behöriga myndigheter, som är underställda rättslig överprövning i enlighet med tillämplig lag och tillämpliga förfaranden, finner att sådant åtskiljande är nödvändigt för barnets bästa. Ett barn ska inte i något fall skiljas från sina föräldrar på grund av barnets eller den ena eller båda föräldrarnas funktionsnedsättning.

Enligt *punkt 5*, slutligen, ska konventionsstaterna, om de närmast anhöriga inte är i stånd att ta hand om ett barn med funktionsnedsättning, vidta alla åtgärder för att erbjuda alternativ omsorg inom den utvidgade familjen och, i avsaknad av sådan, placering i familjeliknande miljö i samhället.

5.9.6 Svenska förhållanden

Regeringens bedömning: Sverige kan utan lagändringar ställa sig bakom kraven i artikel 23.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Barnombudsmannen* menar att det behövs en ökad medvetenhet kring ungdom med funktionsnedsättningar och deras kärleksrelationer. Enligt konventionen ska personer med funktionsnedsättning ha tillgång till anpassad information om bland annat preventivmedel. Tonåringar med funktionsnedsättning får inte den information och råd om sex, relationer och samlevnad som andra tonåringar får av barnmorskor och psykologer på ungdomsmottagningar. Det behövs särskilda mottagningar som kan ge svar och stöd till ungdomar med funktionsnedsättning. – Levnadsvillkoren för barn som lever med föräldrar med funktionsnedsättning bör uppmärksammas. Barnen riskerar att blir isolerade såväl fysiskt och ekonomiskt på grund av att föräldrarna har begränsade möjligheter att vara delaktiga i barnens vardag. Föräldrastöd till dessa föräldrar bör särskilt utvecklas för att garantera att barnen får en trygg uppväxt.

Handikappförbundens samarbetsorgan uppger att det har inte gått att finna någon studie över i vilken utsträckning människor med funktionsnedsättningar kan få adekvat sexualupplysning och hjälp att familjeplanera. Handikappförbunden känner dock till brister och föreslår därför i sin alternativrapport att: En struktur för samhällsstöd och information måste utarbetas. Instanser däribland skolor, vårdcentraler och mödravårdscentraler samt organisationer som ger upplysning om sex och samlevnadsfrågor måste veta var kunskap och information finns att hämta för personer med olika behov. – Beträffande punkten 2 vittnar flera av medlemsorganisationerna om hur medlemmar ringer till förbunden för att få stöd och hjälp i frågor om adoption. Många av dem som hör av sig har blivit nekade eller avrådda att ansöka om adoption. Såväl Handikappombudsmannen som enskilda individer har drivit fall i domstol. När det

gäller adoption är det viktigt att bekämpa negativa attityder, fördomar och bristande kunskap om olika människors möjligheter och förutsättningar inom socialnämnderna och inom andra berörda organ. Först då kan en rättvis bedömning av föräldrarnas kapacitet och möjligheter göras. I fråga om ansvaret för barns fostran är visserligen gällande lagar tillräckliga men teori och praktik stämmer enligt handikapprörelsen inte överens, vilket leder till att familjer med familjemedlem med funktionsnedsättning inte får tillräckligt skydd av samhället. – När det gäller konventionsstaternas skyldighet att lämna ändamålsenligt stöd till personer med funktionsnedsättning i utövandet av deras ansvar för barnens fostran anser Handikappförbunden sammanfattningsvis att lagarna om stöd och service, dvs. SoL, LSS och LASS är tillräckliga, men att teori och praktik inte stämmer överens. Åtgärder måste vidtas för att Sverige ska kunna sägas leva upp till artikel 23 i konventionen.

Skälen för regeringens bedömning: Den svenska lagstiftningen gör inga undantag för personer med funktionsnedsättning i frågor som gäller äktenskap, familj, föräldraskap och personliga förbindelser. Kraven i *punkt 1* om rätt att ingå äktenskap i giftasvuxen ålder och bilda familj, bestämma antalet barn, ha tillgång till information om familjeplanering och att få behålla sin fertilitet på samma villkor som andra överensstämmer med de svenska rättsreglerna.

Punkt 2. I den svenska lagstiftningen är det också säkerställt att människor med funktionsnedsättning har rättigheter och skyldigheter när det gäller förmynderskap eller godmanskap för barn, vårdnad om barn och adoption. Av 6 kap. 2 a § föräldrabalken framgår att barnets bästa ska komma i främst rummet vid avgörande enligt kapitlet av alla frågor som rör vårdnad, boende och umgänge. I 1 kap. 2 § socialtjänstlagen (2001:453, SoL) föreskrivs att när åtgärder rör barn ska det särskilt beaktas vad hänsynen till barnet bästa kräver. I 6 kap.14 § föräldrabalken hänvisas till bestämmelser i SoL om rätten för barn och vårdnadshavare att få stöd och hjälp hos socialnämnden. Socialnämnden förmedlar kontakter med andra rådgivande samhällsorgan. När det gäller personer med vissa funktionsnedsättningar är landstinget skyldigt att lämna rådgivning och annat personligt stöd som ställer krav på särskild kunskap om problem och livsbetingelser för personer med stora och varaktiga funktionsnedsättningar.

Beträffande bestämmelsen i *punkt 3* kan hänvisas till den inledande bestämmelsen i föräldrabalkens kapitel om vårdnad, boende och umgänge. Där föreskrivs att barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Barn ska behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling.

I 5 kap. 1 § SoL läggs också fast omfattande skyldigheter för socialnämnden att verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden och bl.a. i nära samarbete med hemmen sörja för att barn och ungdom som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver och, om hänsynen till den unges bästa motiverar det, vård och fostran utanför det egna hemmet. Alla barn i Sverige kallas efter födelse och hemkomst till barnavårdscentral eller motsvarande för regelbunden kontroll. Föräldrarna får i samband därmed råd och stöd för barnets skötsel.

Punkt 4. I föräldrabalken och i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) är det noga reglerat under vilka förutsättningar ett barn får skiljas från sina föräldrar mot deras vilja. Sådant avskiljande får endast göras när det anses nödvändigt för barnets bästa, och det kan underställas rättslig överprövning. Inte i något fall får ett barn skiljas från sina föräldrar på grund av barnets eller den ena eller båda föräldrarnas funktionsnedsättning.

I enlighet med vad som krävs i *punkt 5* föreskriver SoL att när ett barn behöver vårdas eller bo i ett annat hem än det egna ska det i första hand övervägas om barnet kan tas emot av någon anhörig eller annan närstående. När detta inte är lämpligt eller möjligt, ska socialnämnden sörja för att barnet tas emot i ett familjehem eller i ett hem för vård eller boende. Även om det i en del avseenden kan finnas brister i tillämpningen, har Sverige ett regelverk som tillgodoser de krav som uppställs i artikeln på respekt för hem och familj.

5.10 Utbildning

5.10.1 Artikel 24 Utbildning

I *punkt 1* erkänner konventionsstaterna rätten till utbildning för personer med funktionsnedsättning. För att förverkliga denna rätt utan diskriminering och på lika villkor, ska konventionsstaterna säkerställa ett sammanhållet utbildningssystem på alla nivåer och livslångt lärande inriktat på

- a) full utveckling av den mänskliga potentialen och känslan för värdighet och egenvärde samt förstärkning av respekten för de mänskliga rättigheterna, de grundläggande friheterna och den mänskliga mångfalden,
- b) utveckling av personlighet, begåvning och kreativitet hos personer med funktionsnedsättning samt av deras mentala och fysiska färdigheter till deras fulla möjligheter, samt
- c) att göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att effektivt delta i ett fritt samhälle.

För att förverkliga denna rätt ska konventionsstaterna enligt *punkt 2* säkerställa att

- a) personer med funktionsnedsättning inte utestängs från det allmänna utbildningssystemet på grund av funktionsnedsättning och att barn med funktionsnedsättning inte utestängs från kostnadsfri obligatorisk grundutbildning eller från undervisning som följer efter grundutbildning, på grund av funktionsnedsättning,
- b) personer med funktionsnedsättning, på samma villkor som andra, får tillgång till en inkluderande och kostnadsfri grundutbildning av kvalitet och till undervisning som följer efter grundutbildning på sina hemorter,
- c) skälig anpassning erbjuds utifrån personliga behov,
- d) personer med funktionsnedsättning ges nödvändigt stöd inom det allmänna utbildningssystemet för att underlätta deras ändamålsenliga utbildning, samt

– e) ändamålsenliga individanpassade stödåtgärder erbjuds i miljöer som erbjuder största möjliga kunskapsrelaterade och sociala utveckling som är förenlig med målet fullständig inkludering.

Konventionsstaterna ska enligt *punkt 3* göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att lära sig praktiska och sociala färdigheter för att underlätta deras fulla och likvärdiga deltagande i utbildning och som samhällsmedlemmar. I detta syfte ska konventionsstaterna vidta ändamålsenliga åtgärder, bl.a. för att

– a) underlätta inläring av punktskrift, alternativ skrift, förstorande och alternativa former, medel och format för kommunikation samt rörelse- och orienteringsförmågan och underlätta kamratstöd och mentorskap,

– b) underlätta inläring av teckenspråk och främja dövsamhällets språkliga identitet, samt

– c) säkerställa att utbildning av personer, särskilt av barn med synskada eller dövblindhet eller som är döva eller hörselskadade, ges på de mest ändamålsenliga språken, formerna och medlen för kommunikation för den enskilde och i miljöer som maximerar kunskapsrelaterad och social utveckling.

Punkt 4. För att säkerställa förverkligandet av denna rättighet ska konventionsstaterna vidta ändamålsenliga åtgärder för att anställa lärare, även lärare med funktionsnedsättning, som är kunniga i teckenspråk och/eller punktskrift, och för att utbilda yrkeskunniga personer och personal som är verksamma på alla utbildningsnivåer. Denna utbildning ska omfatta kunskap om funktionshinder och användning av lämpliga förstorande och alternativa former, medel och format för kommunikation, utbildningstekniker och material för att stödja personer med funktionsnedsättning.

Slutligen ska enligt *punkt 5* konventionsstaterna säkerställa att personer med funktionsnedsättning får tillgång till allmän högre utbildning, yrkesutbildning, vuxenutbildning och livslångt lärande utan diskriminering och på samma villkor som andra. I detta syfte ska konventionsstaterna säkerställa att skälig anpassning erbjuds personer med funktionsnedsättning.

5.10.2 Svenska förhållanden

Regeringens bedömning: Sverige kan utan lagändringar ställa sig bakom kraven i artikel 24.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Statens skolverk* menar att de segregerande lösningarna för elever i behov av särskilt stöd har ökat. En farhåga är att det särskilda stödet ofta inte ges förrän en medicinsk diagnos hos eleven har konstaterats. Skolverket har ofta kritiserat skolhuvudmännen för att stödbehovet inte analyserats tillräckligt och att stödet inte sällan ges på ett segregerande sätt. Skolverket anser att organisatoriska lösningar som särskild undervisningsgrupp och anpassad studiegång bör användas restriktivt och efter noggrann utredning för att ge särskilt stöd till elever som visat sig behöva just den formen av insatser. Det finns en risk att det

i dag sker slentrianmässigt. Insatserna ska också ingå i ett åtgärdsprogram och utvärderas med avseende på konsekvenserna för den enskilde eleven. I Skolverkets inspektionsrapporter återkommer kritik mot brister även i dessa avseenden. – I genomsnitt har varje kommun organiserat minst fyra särskilda undervisningsgrupper, där eleverna tillbringar minst 50 procent av tiden. Omkring hälften av kommunerna anger att dessa grupper är riktade till elever med en viss diagnos eller problem. Resurskolor skapas ofta centralt i en kommun eller i samarbete mellan kommuner där elever får sin undervisning men där samtidigt förutsättningarna för deras kontakt med ursprungsklasserna är sämre. Det bör påpekas att det också har tillkommit ett antal fristående särskolor och skolor för elever med en diagnos som enda gemensamma nämnare. Dessa skolor är ofta små. Och, även om man har en engagerad och kunnig personal, riskerar man att verka i en isolerad miljö och därmed inte alltid ha tillräckliga förutsättningar för att ge eleverna en långsiktigt bred social utveckling. – Skolverket vill peka på betydelsen av skolors främjande arbete för att eleverna ska rymmas i en skola med kvalitet tillsammans med andra på hemorten oavsett funktionsnedsättningar eller andra olikheter. Utöver en stärkt inspektion är det också viktigt att säkerställa att de generella förutsättningarna för lärande och utveckling passar så många som möjligt. Skolverket, som sektorsmyndighet för handikappolitiken, avser att föra stödet till inkluderande processer i skolverksamhetens centrala arbetsområden vidare i den nya myndighetsstrukturen.

Högskoleverket anser att Sverige när det gäller högre utbildning lever väl upp till de krav och förväntningar som konventionen ställer. *Stockholms universitet* påpekar att det finns omfattande erfarenheter som visar att Sverige länge haft en hög målsättning men att mycket återstår att göra. Erfarenheterna visar att nya mål här knappast får så stor betydelse. Det som krävs är omfattande forskning om hur barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättningar kan få ett särskilt stöd som bidrar till framtida, reell inklusion i samhället. I många fall kräver det nödvändiga särskilda stödet extra resurser, det gäller inte minst tillträdet till högre utbildning och forskning, där utvecklingen i vårt land släpar efter många andra länder. Dessa förhållanden bör särskilt uppmärksammas i det åtgärdsprogram som bör sättas in i samband med genomförandet av konventionens krav.

Linköpings universitet anser att artikel 24 har brister när det gäller utbildning på universitetsnivå. För svenska förhållanden ska skälig anpassning erbjudas utifrån personliga behov vilket inte är okomplicerat på vissa utbildningar, då bl.a. resurser av olika slag, såsom ekonomiska och personella, är begränsade. Konventionen förutsätter i någon mening att problem inom utbildningssystemet löses på lägre nivå och inte längre existerar när den funktionshindrade uppnått vuxen ålder. – Konventionen betraktas som ett viktigt dokument i såväl utbildning som forskning vid Hälsouniversitetet.

European Institute for Design and Disability saknar i promemorian ett historiskt perspektiv och därmed också några välbehövliga problematiseringar. Vilken roll spelar ett decentraliserat huvudmannaskap för skolan, exklusive specialskolan och sameskolan, för elevers med funktionsnedsättning möjligheter till utbildning på lika villkor? Vilka konsekven-

ser får i ett konventionsperspektiv den pågående utvecklingen mot allt fler enskilda huvudmän?

Nämnden för Rh-anpassad utbildning, som sedan den 1 juli 2008 tillsammans med Specialskolemyndigheten och Specialpedagogiska institutet har gått upp i Specialpedagogisk skolmyndigheten, påpekar att definitionen av ”skälig anpassning” inte är glasklar. Det finns en risk att kommuner av exempelvis ekonomiska skäl gör en annan tolkning än vad som är tänkt och väljer att skapa särlösningar i stället för inkludering, t.ex. att elever hänvisas till särskilda undervisningsgrupper i den egna skolan eller i kommunen. Regelverket behöver kompletteras för att garantera elevers rätt till hjälpmedel, stöd och anpassningar i skolan.

Barnombudsmannen uppger att det förekommer att elever nekas tillträde i friskolor med hänvisning till bristande ekonomiska resurser. Här måste skollagen ändras så att varje barn kan få välja skola. Barn har rätt till stöd, hjälpmedel och anpassningsåtgärder så att en elev med funktionsnedsättning ska kunna ta del av undervisningen utifrån sina förutsättningar. Det råder brist på anpassade läromedel och många barn kan inte delta i all undervisning. Lärare har lågt ställda förväntningar på eleverna vilket gör att de inte får undervisning på sin nivå.

Specialskolemyndigheten framhåller att Sverige har en lång tradition av att tillgodose barns behov av utbildning och också ett väl utbyggt system för hur detta ska göras. Det är självklart för oss att alla barn har rätt till en likvärdig, god och demokratisk utbildning på lika villkor. Alla barn har rätt till hjälp och stöd i skolan, oavsett funktionshinder. Men skolhuvudmännen lever inte alltid upp till de krav som ställs, och det ser dessutom väldigt olika ut i olika kommuner vilket stöd och vilken hjälp barn (med eller utan funktionshinder) får. Det är viktigt att se till alla barns behov på vägen mot målet och att inse att det måste få finnas många olika lösningar för att kunna nå fram. Barn är olika och vägen fram till det gemensamma målet kan därför behöva se väldigt olika ut. Det kan krävas såväl en pedagogisk som en organisatorisk differentiering i arbetet mot en likvärdig utbildning. Det måste finnas en flexibilitet och en lyhördhet i vägvalen både utifrån kunskapsnivå, språk och andra förutsättningar. Myndigheten vill uppmärksamma att målgruppen för specialskolan vidgas från den 1 juli 2008, då Ekeskolan för synskadade med ytterligare funktionshinder och Hällsboskolan för gravt språkstörda, åter etableras som specialskolor. Likartade synpunkter framförs av *Specialpedagogiska institutet*.

Samhall AB vill särskilt peka på att tillgången till utbildning har en mycket avgörande betydelse för att man ska kunna skaffa sig en inträdesbiljett till dagens arbetsliv och att detta då i allra högsta grad gäller personer med funktionsnedsättning. *Vännäs kommun* anser att lagar och regelverk, exempelvis LSS i relation till skollagen borde kunna harmonieras bättre och förtydligas så att kommunen får tydligare riktlinjer och bättre kan tillgodose behovet av stöd och specialinsatser i skolan.

Handikappförbundens samarbetsorgan framhåller att såväl legislativa som administrativa åtgärder måste vidtas för att Sverige ska kunna sägas leva upp till artikel 24 i konventionen. Handikappförbunden vill särskilt framhålla Skolverkets utbildningsinspektion som visar att det stöd som eleverna har rätt till ofta uteblir eller inte är anpassat efter elevernas behov. – Handikappförbunden välkomnar betänkandet *Tydlig och öppen* –

Förslag till en stärkt skolinspektion (SOU 2007:101) och anser att en kraftfull utbildningsinspektion som samverkar med en stödjande och rådgivande specialpedagogisk myndighet kan bidra till att de statliga målen för skolan och handikappolitiken bättre genomförs av skolor och huvudmän. – På Handikappförbundens årsmöte 2008 antogs en gemensam skolplattform för alla 43 förbunden. Plattformen innehåller vision, beskrivning av nuläget och hur 43 förbund vill ha sin skola. Handikappförbunden vill särskilt hänvisa till skolplattformen och anser att Handikappförbundens gemensamma skolplattform måste ligga till grund för hur skolan skall utvecklas för att kunna tillmötesgå elever med olika förutsättningar. – Handikappförbunden vill även hänvisa till Hörselskadades riksförbunds förslag om att skapa en ny samlad nationell skolorganisation för hörselskadade och döva, så att alla elever som hör dåligt får teckenspråk, hörseltekniska anpassningar och hörselutbildade lärare i en miljö med små klasser. – Handikappförbunden vill även lyfta skillnaderna i fråga om garanterad undervisningstid. För särskolan gäller att timplanen för träningsskolan innehåller 7 020 timmar totalt för årskurserna 1–10 medan grundsärskolans timplan innehåller 7 400 timmar för motsvarande årskurser. Det är inte acceptabelt att elever med stora inlärningssvårigheter har färre garanterade undervisningstimmar än elever med en lindrigare funktionsnedsättning. – Personal, som arbetar med elever med utvecklingsstörning, måste ha adekvat kunskap om begåvningshjälpmedel och begåvningsstöd för att kunna erbjuda elever med utvecklingsstörning det stöd de behöver för att klara skolan på bästa möjliga sätt. – Handikappförbunden vill även framhålla att elever med kommunikationssvårigheter däribland personer med talskador och språkstörningar måste garanteras inläring av samt möjlighet att använda Alternativ och Kompletterande Kommunikation, AKK. Handikappförbunden anser att det ska vara obligatoriskt att personal som arbetar med elever som har en grav tal- och språkstörning ska ha adekvat kunskap om olika former av AKK. – Handikapprörelsen har synpunkter på undantagsbestämmelsen som gör att friskolor inte behöver ta emot barn vilkas mottagande skull medföra att betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter uppstår för skolan. Man påpekar att bestämmelsen gör det möjligt för en fristående skola att neka en elev tillträde om han eller hon behöver extra resurser. Bestämmelsen i skollagen måste enligt handikapprörelsen tas bort så att fristående skolor inte har möjlighet att neka att ta emot elever med omfattande funktionsnedsättningar.

Elöverkänsligas Riksförbund påpekar brister med att utbildningsväsendet i hög grad har tagit till sig det nya IT-samhällets möjligheter, då man inte bara använder det som ett hjälpmedel. Hela skolgången har anpassats till denna teknik och krav ifrån skolan/lärarna att elevernas hemuppgifter/upsatser/arbeten ska vara datautskrivna, gör att elever som är elöverkänsliga eller vars familj har denna funktionsnedsättning och därför inte har möjlighet att ha dator hemma, diskrimineras och missgynnas i sin utbildning.

Skälen för regeringens bedömning: Omfattande krav ställs i artikel 24 när det gäller att säkerställa rätten till utbildning för personer med funktionsnedsättning.

Enligt skollagen (1985:1100) ska alla barn och ungdomar, oberoende av kön, geografiskt hemvist samt sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i det offentliga skolväsendet för barn och ungdom. Utbildningen ska inom varje skolform vara likvärdig, varhelst den anordnas i landet. I utbildningen ska hänsyn tas till elever i behov av särskilt stöd. Till de allmänna föreskrifterna i skollagen hör att verksamheten i skolan ska utformas i överensstämmelse med grundläggande värderingar. Var och en som verkar inom skolan ska främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö.

Kommunerna är huvudmän för förskolan, förskoleklassen och grundskolan. Kommuner och i vissa fall landsting är huvudmän för gymnasieskolan, särskolan och det offentliga skolväsendet för vuxna. Dessutom kan förskola och förskoleklass drivas av enskilda huvudmän samt grund-, gymnasie- och särskola av fristående huvudmän. För specialskolan och sameskolan är staten huvudman.

Skolhuvudmännen anställer och har arbetsgivaransvar för lärarna i skolan. Statens ansvar består av att utbilda lärare samt att ställa krav på skolhuvudmännen att för undervisningen använda lärare som har en utbildning avsedd för den undervisning de i huvudsak ska bedriva. Vid de statliga lärarutbildningarna utbildas bl.a. specialpedagoger med inriktning på t.ex. teckenspråk och punktskrift.

Barn som är bosatta i landet har skolplikt. Skolplikten gäller dock inte i fråga om barn som varaktigt vistas utomlands eller vars förhållanden är sådana att de uppenbarligen inte kan begäras att barnet ska gå i skola. Skolplikten motsvaras av en rätt att få utbildning inom det offentliga skolväsendet för barn och ungdom. Barn ska fullgöra skolplikten i grundskolan, särskolan eller specialskolan. Om de senare skolformerna, se nästa avsnitt.

Sådan utbildning inom det offentliga skolväsendet för barn och ungdom som är avsedd att påbörjas efter avslutad grundskoleutbildning eller motsvarande fram till och med det första kalenderhalvåret de år de fyller 20 år bildar gymnasieskolan. Utbildningen i gymnasieskolan ska utgöras dels av utbildning på nationella program, som är avsedda att kunna genomgå på tre läsår, dels av utbildning på specialutformade program, som också är avsedda att kunna genomgå på tre läsår, dels av individuella program.

Det offentliga skolväsendet för vuxna ska ge vuxna tillfälle att i enlighet med individuella önskemål komplettera sin utbildning. För vuxna anordnar det allmänna utbildning i form av kommunal vuxenutbildning (komvux), vuxenutbildning för utvecklingsstörda (sär vux) och svenskundervisning för invandrare (sfi). Verksamheten inom det offentliga skolväsendet för vuxna ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar inom det skolväsendet ska främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö.

De grundläggande bestämmelserna för högskoleverksamhet anges i högskolelagen (1992:1434). Bland annat föreskrivs att högskolorna, så långt det kan ske med hänsyn till kvalitetskrav, ska som studenter ta emot de sökande som uppfyller behörighetskraven för studierna. Lärosätena

Särskilt stöd och utbildning för personer med funktionsnedsättning

Enligt skollagen är skolhuvudmannen skyldig att ge särskilt stöd till alla elever i förskoleklass och grundskola som har svårigheter i skolarbetet, oavsett eventuell funktionsnedsättning. På samma sätt ska förskoleverksamheten utgå från varje barns behov och barn som av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling ska ges den omsorg som deras speciella behov kräver. Alla som antagits till gymnasieutbildning har också rätt till stöd, i den mån det behövs, för att kunna fullfölja sin utbildning.

Förskoleverksamhet och skolbarnomsorg ska tillhandahållas i den omfattning det behövs med hänsyn till föräldrarnas förvärsarbete eller studier eller barnets eget behov. Barn som av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling ska emellertid anvisas plats i förskola eller fritidshem, om inte barnets behov av stöd tillgodoses på något annat sätt.

För barn och ungdomar som inte kan gå i grundskolan eller gymnasieskolan på grund av utvecklingsstörning, betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder på grund av hjärnskada eller autism eller autismsliknande tillstånd finns särskolan. Barn som på grund av sitt funktionshinder eller av andra särskilda skäl inte kan gå i grundskolan eller särskolan ska tas emot i specialskolan om de är synskadade och har ytterligare funktionshinder, är döva eller hörselskadade eller har en grav språkstörning. Staten är huvudman för specialskolan.

För svårt rörelsehindrade ungdomar får de kommuner som regeringen bestämmer i sin gymnasieskola anordna speciellt anpassad utbildning (gymnasieskola med Rh-anpassad utbildning).

Utbildningen i särskolan syftar till att ge barn och ungdomar med utvecklingsstörning en till varje elevs förutsättningar anpassad utbildning som så långt det är möjligt motsvarar den som ges i grundskolan och gymnasieskolan. Elever i särskolan har motsvarande rätt till särskilt stöd som elever i grund- och gymnasieskolan. Särskolan omfattar obligatorisk särskola (grundsärskola och träningsskola) samt gymnasiesärskola (nationella, specialutformade och individuella program). Ungdomar har rätt att efter skolpliktens upphörande tas emot i gymnasiesärskolan i utbildning som är avsedd för att påbörjas fram till och med det första kalenderhalvåret det år de fyller 20 år, om styrelsen för särskolan i hemkommunen bedömt att de inte kan gå i gymnasieskolan därför att de har en utvecklingsstörning. Varje kommun är skyldig att erbjuda dessa ungdomar utbildning under fyra år i gymnasiesärskolan.

Utbildningen i specialskolan ska syfta till att ge barn och ungdomar en till varje elevs förutsättningar anpassad utbildning som så långt det är möjligt motsvarar den utbildning som ges i grundskolan.

Vuxenutbildningen för personer med utvecklingsstörning (sär vux) består av grundläggande sär vux och gymnasial sär vux. Utbildningen i sär vux ska anordnas i form av kurser. Grundläggande sär vux syftar till att ge vuxna som har utvecklingsstörning kunskaper och färdigheter motsva-

rande dem som barn och ungdom kan få i den obligatoriska särskolan. Vuxna med utvecklingsstörning har rätt till grundläggande särsvux, om de saknar sådana kunskaper som den obligatoriska särskolan syftar till att ge och om de har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Gymnasial särsvux syftar till att ge vuxna med utvecklingsstörning kunskaper och färdigheter motsvarande dem som ungdomar kan få på nationella eller specialutformade program i gymnasiesärskolan. Kommunerna ska erbjuda gymnasial särsvux. De ska härvid sträva efter att erbjuda utbildning som svarar mot behov och efterfrågan. Efter överenskommelse med en kommun får ett landsting anordna gymnasial särsvux som motsvarar den utbildning som ges på nationella och specialutformade program i gymnasiesärskolan.

Till de övriga föreskrifterna i skollagen hör att Socialstyrelsen har den centrala tillsynen över elevhemsboende, vid Rh-anpassad utbildning, specialskolor och resurscenter samt vid viss utbildning för elever med utvecklingsstörning som bedrivs enligt avtal med staten.

Förbud mot diskriminering

Den 1 januari 2009 träder den nya diskrimineringslagen (2008:567) i kraft. Diskrimineringsförbudet i lagens 2 kap. 5 § motsvarar i huvudsak de nuvarande diskrimineringsförbuden i lagen (2001:1286) om likabehandling i av studenter i högskolan och lagen (2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever. Därutöver omfattar förbudet i diskrimineringslagen också annan utbildningsverksamhet än som avsetts i de nuvarande lagarna. Enligt den nya förbudsbestämmelsen får den som bedriver verksamhet som avses i skollagen (1985:1100) eller annan utbildningsverksamhet (utbildningsanordnare) inte diskriminera något barn eller någon elev eller studerande som deltar i eller söker till verksamheten. Anställda och uppdragstagare i verksamheten ska likställas med utbildningsanordnaren när de handlar inom ramen för uppdraget.

Diskrimineringsförbudet gäller även i det fall en utbildningsanordnare genom skäliga åtgärder i fråga om lokalernas tillgänglighet och användbarhet kan se till att en person med funktionshinder, som söker eller har antagits till utbildning enligt högskolelagen (1992:1434) eller till utbildning som kan leda fram till en examen enligt lagen (1993:792) om tillstånd att utfärda vissa examina, kommer i en jämförbar situation med personer utan sådant funktionshinder.

Från diskrimineringsförbudet finns undantag i vissa angivna situationer.

Särskilt om fristående skolor

I skollagens 9 kap. om fristående skolor anges i 2 § att en fristående skola, vars utbildning ger kunskaper och färdigheter som till art och nivå väsentligen svarar mot de kunskaper och färdigheter som grundskolan, särskolan respektive specialskolan ska förmedla, ska godkännas under vissa ytterligare förutsättningar. Ett sådant krav är att skolan är öppen för alla som har rätt till motsvarande skolform. Undantag görs dock för

sådana barn vilkas mottagande skulle medföra att betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter uppstår för skolan.

Motsvarande undantag gäller emellertid även för kommunala skolor. Vid fördelning av elever i grundskolan på olika skolor ska kommunen beakta vårdnadshavarens önskemål så långt det är möjligt utan att andra elevers berättigade krav på placering i en skola nära hemmet åsidosätts eller betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter uppstår för kommunen.

Kommunen är dock skyldig att erbjuda grundskola och gymnasieskola för de elever som enligt skollagen har rätt till sådan utbildning. Det innebär att kommunen är skyldig att anordna grundskoleutbildning samt att tillgodose alla berättigade elever utbildning inom kommunal gymnasieskola. När det gäller utbildning i gymnasieskola kan kommunen emellertid tillgodose detta genom att teckna avtal med andra kommuner.

Slutsatser

Det svenska utbildningssystemet så som det avspeglar sig i de refererade lagbestämmelserna uppfyller tillsammans med andra författningar och riktlinjer högt ställda krav som kan sägas motsvara de förpliktelser som konventionsstaterna tagit på sig genom det utförliga regelverket i artikel 24.

Remissinstanserna framhåller emellertid på olika håll betydande brister i tillämpningen. Skolverket och Specialskolemyndigheten har t.ex. konstaterat att alla kommuner inte lever upp till sina skyldigheter när det gäller barn i behov av särskilt stöd. Nämnden för RH-anpassad utbildning och Barnombudsmannen har också konstaterat att regelverket behöver förtydligas i vissa avseenden. Handikappförbundens samarbetsorgan framhåller att såväl legislativa som administrativa åtgärder måste vidtas.

Regeringen har redan initierat ett antal reformer för att komma till rätta med problem som remissinstanserna påpekar. Inspektionen av skolor kommer att förstärkas genom inrättandet av en särskild myndighet, Statens skolinspektion. Sedan den 1 juli 2008 finns Specialpedagogiska skolmyndigheten som samordnar det statliga stödet i specialpedagogiska frågor. Inom Utbildningsdepartementet pågår dessutom arbetet med att ta fram förslag till en ny skollag.

De brister som finns i tillämpningen av gällande regler kan enligt regeringens uppfattning inte anses utgöra hinder för ratifikation.

5.11 Hälsa, habilitering och rehabilitering

5.11.1 Artikel 25 Hälsa

Konventionsstaterna erkänner att personer med funktionsnedsättning har rätt att åtnjuta bästa möjliga hälsa och utan diskriminering på grund av funktionsnedsättning. Konventionsstaterna ska vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa tillgång till hälso- och sjukvårdstjänster för personer med funktionsnedsättning med beaktande av jämställdhetsperspektivet, däribland hälsorelaterad rehabilitering. Konventionsstaterna ska särskilt

- a) erbjuda personer med funktionsnedsättning samma utbud, kvalitet och standard avseende gratis eller subventionerad hälso- och sjukvård samt insatser och behandlingsprogram som erbjuds andra personer, även när det gäller sexuell och reproduktiv hälsa samt befolkningsbaserade offentliga folkhälsoprogram,
- b) erbjuda sådan hälso- och sjukvårdsservice som personer med funktionsnedsättning behöver särskilt på grund av deras funktionsnedsättning, inklusive tidig upptäckt och ändamålsenliga insatser, och service som är avsedd för att begränsa och förebygga vidare funktionsnedsättning, bl.a. för barn och äldre,
- c) erbjuda hälso- och sjukvårdstjänster så nära personernas egna hemorter som möjligt, även på landsbygden,
- d) kräva att hälso- och sjukvårdspersonal tillhandahåller vård av samma kvalitet till personer med funktionsnedsättning som till andra, inbegripet med deras fria och informerade samtycke, genom att bl.a. höja medvetandet om mänskliga rättigheter, värdighet, självständighet och behov för personer med funktionsnedsättning, genom utbildning och utfärdande av etiska normer för offentlig och privat hälso- och sjukvårdsservice,
- e) förbjuda diskriminering av personer med funktionsnedsättning i fråga om sjukförsäkringar och livförsäkringar, där sådana är tillåtna enligt nationell lag, vilka ska erbjudas på ett rättvist och skäligt sätt, samt
- f) förhindra diskriminerande underlåtenhet att erbjuda hälso- och sjukvård samt hälso- och sjukvårdstjänster eller mat och dryck på grund av funktionsnedsättning.

5.11.2 Svenska förhållanden

Regeringens bedömning: Sverige kan utan lagändringar ställa sig bakom kraven i artikel 25.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Socialstyrelsen* hänvisar till sitt yttrande år 2007 över Mänskliga rättigheter och asylsökandens m.fl. rätt till hälso- och sjukvård. I detta anförde *Socialstyrelsen* bl.a. följande: ”*Socialstyrelsen* anser sammanfattningsvis att en utredning bör tillsättas med uppgift att överväga om även vuxna asylsökande och papperslösa ska erbjudas hälso- och sjukvård och tandvård på samma villkor som personer bosatta i Sverige. Utredningen bör därvid ta hänsyn till Sveriges internationella åtaganden på området för mänskliga rättigheter.” *Folkhälsoinstitutet* framhåller att en mycket stor del av samhällets samlade ohälsa finns bland människor med funktionsnedsättning. Nästan genomgående var ohälsan störst bland dem personer med rörelsehinder. – Att ha en funktionsnedsättning behöver dock inte vara liktydigt med att ha en försämrad hälsa. Däremot kan det vara en hälsorisk. Men den överskuggande frågan är om hälsan hos personer med funktionsnedsättning är sämre än den borde vara. Av förklarliga skäl finns det i många fall ett direkt samband mellan funktionsnedsättningen och den nedsatta hälsan. Men den bild som framträder är att nedsatt hälsa bland personer med funktionsnedsättning är långt vanligare än det skulle behöva vara. En stor del av ohälsan bland dessa personer hör samman med kända bestämningsfakto-

rer, såsom brist på inflytande, ekonomisk otrygghet, diskriminering och brist på tillgänglighet, det vill säga funktionshindrande processer eller faktorer som sätter ned livskvaliteten. – Risken för dålig hälsa minskar med runt en tredjedel när kontroll gjorts för ålder, utbildningsnivå, konstantmarginal, stillasittande fritid, övervikt, diskriminering samt socialt deltagande. Detta innebär att om de ekonomiska förutsättningarna skulle förbättras, det sociala deltagandet öka och andelen kraftigt överviktiga minska, den fysiska aktiviteten öka samt nedlåtande och annat dåligt bemötande minska (dvs. diskriminering), då kan den dåliga hälsan minska med en tredjedel.

Handikappförbundens samarbetsorgan erinrar om att män och kvinnor har olika möjligheter att få tillgång till likvärdig vård. Enligt kunskapsöversikten "(O)jämsliddhet i hälsa och vård" från 2007 drabbas kvinnor fortfarande oftare av kvalitetsbrister och problem i vården inom många områden. Att kvinnor inte får lika god vård som män är inkonsekvent med såväl artikel 6 som 26. – Handikappförbunden vill även framhålla att vid kritiska/akuta vårdssituationer befinner sig teckenspråkiga och talspråkiga hörselskadade i en särskilt utsatt situation. Bristande information/kommunikation kan leda till frustration, oro och i värsta fall felbehandling. Inom äldreomsorg och boenden måste det finnas tillgång till hörseltekniska hjälpmedel såsom varseblivningssystem, telefonhjälpmedel/texttelefon samt slinga i samlings-salar och kopplat till TV. – Handikappförbunden påpekar att Riksrevisionsverket konstaterat att riktlinjer som riksdagen antagit om prioriteringar av människor med funktionsnedsättning inte efterlevs. Nationella riktlinjer för vård bör också tillskapas vid diagnoser som ännu inte fått riktlinjer. Handikapprörelsen anser att samverkan mellan stat, landsting och kommuner bör fördjupas och vidareutvecklas för att Sverige ska kunna sägas följa artikel 25. För små och mindre kända handikappgrupper måste relevant specialistvård centraliseras.

Neurologiskt Handikappades riksförbund pekar på det orätfärdiga i att både tillgång till specialistsjukvård medicinsk behandling varierar stort över landet. Den utredning Folkhälsoinstitutet nyligen redovisade, "Onödig ohälsa" visade på ett skrämmande sätt hur olika samhällssektorer samverkar och får okontrollerade hälsokonsekvenser. NHR vill särskilt peka på sambanden mellan socialförsäkringssystemets ekonomiska konsekvenser för den enskilde och hur detta återverkar på hälsan samt hur bristande tillgänglighet i den fysiska miljön påverkar möjligheterna till såväl delaktighet i samhällslivet som möjligheterna till rekreation och fysisk aktivitet.

Schizofreniförbundet anser att bristerna i psykiatrin och kommunernas insatser för personer med psykiska funktionsnedsättningar är väl kända av alla vid det här laget. Förbundet ser att personer med svår psykisk sjukdom möter en för tidig död utan att adekvata insatser sätts in för att förhindra det.

Skälen för regeringens bedömning: Målet för hälso- och sjukvården i Sverige är en god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen. Hälso- och sjukvårdslagen (1982:763; HSL) inskräper också att vården ska ges med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans värdighet. Den som har det största behovet av hälso- och

sjukvård ska ges företräde till vården. Varje landsting ska erbjuda en god hälso- och sjukvård åt dem som är bosatta i landstinget.

HSL:s regler innebär att människor med funktionsnedsättning har samma rätt till sjukvård och att få den på samma villkor som andra. Personer som på grund av funktionshinder bor i bostäder med särskild service ska erbjudas en god hälso- och sjukvård av kommunen.

Med hälso- och sjukvård avses i lagen åtgärder för att medicinskt förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador. När det finns flera behandlingsalternativ som står i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet, ska landstinget ge patienten möjlighet att välja det alternativ som han eller hon föredrar. Landstinget ska då ge patienten den valda behandlingen om det med hänsyn till den aktuella sjukdomen eller skadan och till kostnaden för behandlingen framstår som befogat.

När det gäller tandvård kan nämnas att landstinget enligt tandvårdslagen (1985:125) ska se till att det finns tillräckliga resurser för patienter med särskilda behov av tandvårdsinsatser och att patientgrupper med behov av särskilt stöd erbjuds tandvård. Landstinget ska svara för att det bedrivs uppsökande verksamhet bland dem som omfattas av LSS och bland dem som har ett varaktigt behov av omfattande vård- och omsorgsinsatser och som kommunen har hälso- och sjukvårdsansvar för. En ny lag om statligt tandvårdsstöd som förbättrar tandvårdsstödet för alla patienter och stärker patientens ställning gäller från den 1 juli 2008.

Även om lagstiftningen inom hälso- och sjukvården är tänkt att säkerställa att människor med funktionsnedsättning överallt har tillgång till hälso- och sjukvårdstjänster, finns det brister inom hälso- och sjukvården som fortlöpande kräver åtgärder av olika slag av sjukvårdshuvudmännen samt av regering och riksdag och av Socialstyrelsen som tillsynsmyndighet.

I november 2000 antog riksdagen en *Nationell handlingsplan för utveckling av hälso- och sjukvården* (prop. 1999/2000:149). I handlingsplanen angavs inriktningen för primärvård, vård och omsorg om äldre, psykisk ohälsa samt för tillgänglighet och mångfald. För att stimulera utvecklingen omfattade handlingsplanen fyra delar: utvecklingsavtal, resurstillskott, uppföljning samt stöd till forsknings- och utvecklingsarbete. Målsättningen var att åstadkomma positiva systemeffekter för hälso- och sjukvården som helhet. Mot bakgrund av den nationella handlingsplanen beslutade regeringen att ge landsting och kommuner resurstillskott om ca nio miljarder kronor under 2001-2004. Staten och dåvarande Landstingsförbundet och Svenska kommunförbundet träffade 2005 en överenskommelse om fortsatta satsningar med handlingsplanens inriktning. För detta ändamål har huvudmännen tillförts närmare 12 miljarder kronor under 2005-2007.

Mot bakgrund av de olika insatser som under senare år vidtagits för att komma till rätta med väntetidsproblemen – den nationella handlingsplanen för utveckling av hälso- och sjukvården, tillgänglighetssatsningen, det fria vårdvalet, utvecklingen av väntetidsdatabasen och Socialstyrelsens arbete med riktlinjer för prioriteringar – har staten och Sveriges Kommuner och Landsting under år 2005 tecknat en överenskommelse om att utvidga besöksgarantin till en vårdgaranti som också omfattar väntetid till behandling. Parterna har kommit överens om att vårdgarantin innebär ett åtagande för landstingen att erbjuda behandling inom

90 dagar från det att beslut om behandling fattats. Garantin gäller fullt ut i hela landet från och med den 1 november 2005 och omfattar all behandling inom landstingens planerade vård. Regeringen har sedan ett antal år tillfört landstingen resurstillskott för arbetet med vårdgarantin och tillgänglighet. Under 2008 tillförs landstingen 1,75 miljarder kronor för detta ändamål.

Regeringen beslutade i juni 2007 att tillsätta en utredning om patientens rätt i vården (dir. 2007:90). Utredningen ska bl.a. analysera tillämpningen av den nationella vårdgarantin och lämna förslag till lagreglering av denna. I uppdraget ligger också att lämna förslag till nödvändiga kompletteringar av det lagförslag om patientlagstiftning som lämnats i Ansvarskommitténs betänkande *Hållbar samhällsorganisation med utvecklingskraft* (SOU 2007:10).

På dessa och andra sätt pågår i Sverige ett oavbrutet arbete på att kunna erbjuda personer med funktionsnedsättning – liksom alla andra – hälso- och sjukvårdstjänster i enlighet med de åtaganden som följer av artikel 25 om hälsa.

När det gäller kravet i moment e) att förbjuda diskriminering av personer med funktionsnedsättning i fråga om sjukförsäkringar och livförsäkringar kan hänvisas till bestämmelsen om rätten till försäkring i 3 kap. 1 § försäkringsavtalslagen (2005:104). Enligt denna får ett försäkringsbolag inte vägra en konsument att teckna en sådan försäkring som bolaget normalt tillhandahåller allmänheten när de har fått de uppgifter som behövs, om det inte finns särskilda skäl för vägran med hänsyn till risken för framtida försäkringsfall, den befarade skadans omfattning, den avsedda försäkringens art eller någon annan omständighet.

5.11.3 Artikel 26 Habilitering och rehabilitering

Punkt 1. Konventionsstaterna ska vidta effektiva och ändamålsenliga åtgärder, däribland genom kamratstöd, för att göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att uppnå och vidmakthålla största möjliga oberoende, full fysisk, mental, social och yrkesmässig förmåga samt fullt inkluderande och deltagande i livets alla aspekter. I det syftet ska konventionsstaterna organisera, förstärka och utsträcka heltäckande habiliterings- och rehabiliteringsstöd och habiliterings- och rehabiliteringsprogram, särskilt på områdena hälsa, sysselsättning, utbildning och social service på så sätt att dessa tjänster och program

– a) börjar så tidigt som möjligt och grundas på en tvärvetenskaplig bedömning av vars och ens behov och förmåga, samt

– b) stöder deltagande och inkluderande i samhället och alla aspekter av det och är frivilliga och tillgängliga för personer med funktionsnedsättning så nära deras egna hemorter som möjligt, även på landsbygden.

Enligt *punkt 2* ska konventionsstaterna främja utveckling av grundutbildning och vidareutbildning för specialister och annan personal som är verksamma med habiliterings- och rehabiliteringsstöd och enligt *punkt 3* främja tillgång till, kännedom om och användning av hjälpmedel och teknik som är utformade för personer med funktionsnedsättning som främjar habilitering och rehabilitering.

Regeringens bedömning: Sverige kan utan lagändringar ställa sig bakom kraven i artikel 26.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Barnombudsmannen* pekar på att enligt rapporten *Tillgång till habilitering och rehabilitering för barn och ungdomar med funktionsnedsättning – en kartläggning (Socialstyrelsen 2003)* är tillgången till habilitering och rehabilitering ojämnt fördelad, både mellan olika delar av landet och mellan olika grupper med funktionsnedsättning. Rapporten visar att barnens eget inflytande över träningsprogrammen brister och behöver stärkas. Dessutom används sällan de individuella planerna för att tydliggöra och utvärdera åtgärderna. Rapporten slår fast att samverkan mellan vårdgivare behöver utvecklas liksom informationen om habilitering till familjerna. *Hjälpmedelinstitutet* anser att det är angeläget att fortsatt satsa på utvecklingen av hjälpmedel och även att förbättra möjligheterna för dem som behöver dem att också faktiskt få tillgång till dem. Även om hjälpmedel finns är det inte självklart att alla känner till dem eller kan komma i åtnjutande av dem. Hand i hand med detta måste även tillgängligheten till samhället fortsatt förbättras, både avseende den fysiska miljön och möjligheterna för medborgaren att delta i olika samhällsaktiviteter.

Stockholms universitet konstaterar att det i Sverige finns redan högt ställda mål men stora kunskapsluckor och bristande resurser samt brister i samverkan mellan de samhällsorgan som ska förmedla åtgärder gör att målen inte förverkligas på önskvärt sätt. Inte minst gäller detta det kamrattstöd, som artikeln i sin första punkt efterfrågar som en väg till oberoende och full inklusion och delaktighet. I tidiga ålder handlar inklusion och delaktighet i hög grad just om kamratrelationer, som utvecklingsstimulans och stöd i den tidiga socialisationen, men också för det omedelbara välbefinnandet. Vi vet att kamratgrupper behöver pedagogiskt stöd för att på ett konstruktivt sätt acceptera och ta emot barn med funktionsnedsättningar, men återigen är detta stöd långtifrån utrustat med färdiga och kritiskt prövade modeller. Liknande synpunkter kan anföras i anslutning till artikel 30, om kulturliv, rekreation och fritidsverksamhet, där punkt 5 gäller idrott, rekreation och lek och fritid för barn. Om Sverige nu ratificerar konventionen är det mycket viktigt att forskningen kring barns, ungdomars och vuxnas habilitering byggs ut och att statens, landstingens och kommunernas insatser förstärks kraftigt. Universitetet vill påminna om att det som i promemorian skrivs om att särskilda insatser för kvinnor och flickor är viktigt men att andra grunder för flerfaldig diskriminering (som ålder, etnicitet, sexuell läggning och klass) inte heller bör glömmas bort.

LO instämmer i promemorians ståndpunkt att kunskapen om jämställdhetsperspektivet måste öka inom handikappolitiken och att det är nödvändigt med åtgärder för en mer jämställd habilitering och rehabilitering av personer med funktionsnedsättning. *Samhall AB* framhåller att tillgång till hjälpmedel, tolkar och återkommande rehabilitering är viktiga förutsättningar för många personer med funktionsnedsättning för att kunna ha ett arbete.

Handikappförbundens samarbetsorgan understryker vikten av att rådande regelverk gällande rehabilitering och habilitering efterlevs. Det bör särskilt framhållas att landstingen behöver intensifiera sitt arbete med att identifiera habiliterings- och rehabiliteringsbehov hos enskilda och grupper av personer med funktionsnedsättning. Det är också viktigt att handikapprörelsen ges ökat inflytande i utvecklingen av habilitering och rehabilitering. Handikapprörelsens kunskaper och erfarenheter måste tas till vara och beaktas för att habilitering och rehabilitering ska kunna få bästa möjliga kvalitet. – Handikappförbunden kritiserar bristen på samordning mellan olika instanser och påpekar att rehabiliteringen i praktiken är ojämförbar. Det behövs åtgärder för att flickor och kvinnor ska ges lika god habilitering och rehabilitering som pojkar och män. Det behövs också information om kvalitén på habiliterings- och rehabiliteringsverksamheten. – När det gäller punkt 3 i artikeln om att främja kännedom och användning av hjälpmedel efterlyser handikapprörelsen åtgärder som föreslagits av LSS- och hjälpmedelsutredningen i betänkandet Hjälpmedel (SOU 2004:83) och påpekar bl.a. att kostnader för hjälpmedel riskerar att leda till att människor med funktionsnedsättning tvingas avstå från de hjälpmedel som de behöver för att leva ett självständigt liv.

Skälen för regeringens bedömning: Landstinget ska enligt HSL erbjuda dem som är bosatta i landstinget

- habilitering och rehabilitering,
- hjälpmedel för funktionshindrade, samt
- tolkning för vardagstolkning för barndomsdöva, dövblinda, vuxendöva och hörselskadade.

I motiven till lagbestämmelsen sägs att med *habilitering* avses att, vid nedsättning eller förlust av någon funktion efter medfödd eller tidigt förvärvad skada/sjukdom genom planerade och från flera kompetensområden sammansatta åtgärder, allsidigt främja utveckling av bästa möjliga funktionsförmåga samt psykiskt och fysiskt välbefinnande hos den enskilde. Med *rehabilitering* avses att, vid nedsättning eller förlust av någon funktion eller skada/sjukdom genom planerade och från flera områden sammansatta åtgärder, allsidigt främja att den enskilde återvinner bästa möjliga funktionsförmåga samt fysiskt och psykiskt välbefinnande.

Insatser för habilitering och rehabilitering vidtas också enligt SoL och LSS. Socialstyrelsen har meddelat föreskrifter och allmänna råd om samordning av insatser för habilitering och rehabilitering (SOSFS 2007:10). I dessa ges liknade definitioner som i lagens förarbeten. Med habilitering respektive rehabilitering avses insatser som ska bidra till att en person med medfödd eller tidigt förvärvad funktionsnedsättning respektive förvärvad funktionsnedsättning, utifrån dennes behov och förutsättningar, utvecklar och bibehåller respektive återvinner eller bibehåller bästa möjliga funktionsförmåga samt skapar goda villkor för ett självständig liv och ett aktivt deltagande i samhällslivet.

Med den nuvarande lagstiftningen som grund har Sverige jämfört med många andra länder kommit ganska långt när det gäller habilitering och rehabilitering av människor med funktionsnedsättning. Något hinder mot ratifikation föreligger inte.

5.12.1 Artikel 27 Arbete och sysselsättning

I *punkt 1* erkänner konventionsstaterna rätten till arbete för personer med funktionsnedsättning på samma villkor som för andra. Det innefattar rätten att kunna förtjäna sitt uppehälle genom fritt valt eller antaget arbete på arbetsmarknaden och i en arbetsmiljö som är öppen, som främjar integration och är tillgänglig för personer med funktionsnedsättning. Konventionsstaterna ska skydda och främja förverkligande av rätten till arbete, däribland för personer som förvärvar funktionsnedsättning under anställning, genom att vidta ändamålsenliga åtgärder, däribland lagstiftning, för att bl.a. göra följande.

– a) förbjuda diskriminering på grund av funktionsnedsättning med avseende på alla frågor som gäller alla former av yrkesverksamhet, innefattande rekryteringsvillkor, anställning och sysselsättning, bibehållande av anställning, befordran samt säkra och hälsosamma arbetsförhållanden,

– b) skydda rätten för personer med funktionsnedsättning på samma villkor som andra till rättvisa och gynnsamma arbetsvillkor, innefattande lika möjligheter och lika ersättning för arbete av lika värde och till trygga och sunda arbetsförhållanden, innefattande skydd mot trakasserier, och lösning av klagomål,

– c) säkerställa att personer med funktionsnedsättning kan utöva sina arbetsrättsliga och fackliga rättigheter på samma villkor som andra,

– d) göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att få faktisk tillgång till arbets- och yrkesvägledning, arbetsförmedling, yrkesutbildning och vidareutbildning, som är allmänt tillgängliga,

– e) främja möjligheter till anställning och befordran för personer med funktionsnedsättning på arbetsmarknaden och hjälp med att finna, er hålla, bibehålla och återgå till en anställning,

– f) främja möjligheterna till egenföretagande, företagande, utveckling av kooperativ samt till att starta eget företag,

– g) anställa personer med funktionsnedsättning i den offentliga sektorn,

– h) främja anställning av personer med funktionsnedsättning inom den privata sektorn genom ändamålsenliga riktlinjer och åtgärder, vilka kan omfatta program för positiv särbehandling, stimulansåtgärder och andra åtgärder,

– i) säkerställa att skälig anpassning på arbetsplatsen erbjuds personer med funktionsnedsättning,

– j) främja att personer med funktionsnedsättning tillägnar sig arbetserfarenhet på den öppna arbetsmarknaden,

– k) främja program avseende yrkesmässig rehabilitering, bibehållande i arbete och återinträde i arbete för personer med funktionsnedsättning.

Konventionsstaterna ska enligt *punkt 2* säkerställa att personer med funktionsnedsättning inte hålls i slaveri eller trälldom och att de på samma villkor som andra är skyddade från att utföra tvångsarbete eller annat påtvingat arbete.

Regeringens bedömning: Sverige kan utan lagändringar ställa sig bakom kraven i artikel 27.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens

Remissinstanserna: *Arbetsförmedlingen* understryker behovet av ett aktivt arbete för att främja funktionshindrade personer rätt till delaktighet och jämlikhet. Som utredaren konstaterar har personer med funktionsnedsättning svårt att få fäste på arbetsmarknaden och har lägre sysselsättningsgrad än övriga. *Samhall AB* framhåller att arbete och sysselsättning är ett område där det återstår en hel del att göra för att personer med funktionsnedsättning ska kunna vara delaktiga på samma villkor som för andra. Trots de senaste årens goda konjunktur har personer med funktionsnedsättning mött fortsatta svårigheter att ta sig in på den svenska arbetsmarknaden. De återkommande särskilda arbetskraftsundersökningarna visar på ett betydande gap när man jämför sysselsättningsgraden mellan personer med funktionsnedsättning och den övriga befolkningen. *Samhall* vill därför bara understryka vad som framhålls i promemorian om att detta är ett område där behovet av insatser är särskilt stort. *Samhall*, som erbjuder personer med funktionsnedsättning utveckling genom arbete och andra arbetsmarknadspolitiska insatser har därför en fortsatt mycket viktig roll att spela.

NUTEK, Verket för näringslivsutveckling, påpekar att i promemorians genomgång av svenska förhållanden nämns över huvud taget inte möjligheten till företagande för personer med funktionsnedsättning. *Nutek* saknar här och i andra sammanhang, statistiska uppgifter över i vilken grad personer med funktionsnedsättning driver eget eller gemensamt, socialt eller kooperativt företag. Inte heller framgår i vilken omfattning *Arbetsförmedlingens* riktade program ”stöd till start av näringsverksamhet” och ”särskilt stöd till näringsverksamhet” bidrar till att personer med funktionsnedsättning kan starta och driva företag. *Nutek* anser att det, trots dessa stödprogram, inte görs tillräckliga insatser för att främja företagandet bland funktionsnedsatta för att de ska ha likvärdiga förutsättningar att välja företagande, jämfört med andra grupper i samhället.

LO instämmer i promemorians samlade bedömning att artikeln i konventionen om arbete och sysselsättning belyser en rad problemområden Sverige behöver åtgärda för att rätten till arbete för personer med funktionsnedsättning på samma villkor som andra ska infrias.

Företagarna finner att artikel 27 är i linje med det som gäller i Sverige i dag och vad *Företagarna* kan godta. När det gäller positiv särbehandling vill *Företagarna* (med vetskap om att konventionen inte innebär något krav på positiv särbehandling) notera att *Företagarna* generellt är emot positiv särbehandling eftersom det i sig är en slags diskriminering. *Företagarna* vill vidare framhålla att det givetvis måste ges rimlig tid att anpassa lokaler och liknande till nya krav. Det är också viktigt att företagen får ekonomisk ersättning för de åtgärder som krävs. Vidare vill *Företagarna* till sist framhålla vikten av att regelverket kring implementeringen görs så lättförståelig och tillgänglig som möjligt. *Företagarna* har sammanfattningsvis inte några invändningar i sak mot innehållet i artikel 27.

När det gäller krav på vad som ska uppnås för att få ett elevtillstånd eller luftfartscertifikat följer enligt *Luftfartsstyrelsen* Sverige internationella regler och Sverige kan inte ensidigt ändra på dessa krav. Luftfartslagens 4 kap. innehåller regler avseende luftfartygs bemanning och luftfarts-certifikat. Detaljerade bestämmelser när det gäller undersökningar för certifikat och behörighetsbevis återfinns i Luftfartsstyrelsens föreskrifter LSF 2008:2. Föreskrifterna bygger i sin tur på det gemensamma regelverk som utarbetats inom JAA. Genom förordning (EG) nr 216/2008 har också EASA:s uppdrag utökats till att omfatta området pilotcertifikat (PEL) och området kommer således att omfattas av gemenskapslagstiftning när förordningen genomförts fullt ut. – Bedömningar om ansökandens lämplighet görs på flygsäkerhetsmässig grund. Regelverket ger möjligheter att bedöma personer med funktionsnedsättningar individuellt. Hänsyn tas till den flygoperativa miljön och vid tveksamheter finns möjlighet att göra praktiska prov under flygning eller i simulator. I dessa bedömningar deltar Luftfartsstyrelsens flygöverläkare och bedömning görs då både medicinskt och flygoperativt.

Vännäs kommun anser att det område inom handikappolitiken som är svårast att klara på ett tillfredsställande sätt är att tillgodose funktionshinderades rätt till och behov av arbete. Inom detta område är kommunen, som är en relativt liten kommun mycket beroende av samverkan med statens myndigheter, främst Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan. Det är mycket viktigt att Handisam i framtiden ges resurser och prioriterar forskning och utveckling inom detta område, eftersom delaktighet i arbetslivet är en förutsättning för ett gott och fullvärdigt liv.

Handikappförbundens samarbetsorgan framhåller att handikappförbunden är oroade över den pågående negativa utvecklingen. Statistiska centralbyråns arbetskraftsundersökning från juni 2007 (om förhållandena fjärde kvartalet 2006) visar att sysselsättningen förbättras för samtliga grupper utom för personer med nedsatt arbetsförmåga på grund av funktionsnedsättning. För dessa är tendensen den motsatta. En funktionsnedsättning behöver inte medföra nedsatt arbetsförmåga, men som framgår av utredarens beskrivning upplever ca en halv miljon människor i Sverige att de har nedsatt arbetsförmåga. – Statistiska centralbyråns arbetskraftsundersökning från 2007 visar att arbetslösheten bland ungdomar i allmänhet blivit bättre. Handikappförbunden kan dock samtidigt konstatera att antalet förtidspensioner i den yngsta gruppen, det vill säga aktivitetsersättning för personer mellan 19-29 år, ökar och att det är den enda gruppen som fortfarande ökar när det gäller förtidspensionärer. – Handikappförbunden vill särskilt hänvisa till Riksrevisionens mycket kritiska rapport från slutet av november 2007 rörande AMS och regeringens oförmåga att få fler personer med funktionsnedsättning i jobb. – I budgetpropositionen för 2008 lade regeringen förslag på åtgärder som ska leda till arbete. Handikappförbunden välkomnar regeringens ambitioner att minska utanförskapet och få fler personer i arbete. – Handikapprörelsen hänvisar också till det statliga betänkandet Sexuell exploatering av barn i Sverige (SOU 2004:71) och pekar i anslutning till punkt 2 på att människor med funktionsnedsättning och deras barn är en särskilt utsatt grupp som riskerar att bli utnyttjad för kommersiell sexuell exploatering.

Ökad sysselsättning en högt prioriterad fråga

I Sverige är ökad sysselsättning för alla som kan och vill arbeta en högt prioriterad politisk fråga. Statistiska centralbyrån gör sedan flera år tillbaka tilläggsundersökningar till arbetskraftsundersökningen (AKU) om funktionshinder på arbetsmarknaden. Enligt den senaste från fjärde kvartalet 2006 har nästan en miljon personer mellan 16 och 64 år i Sverige något funktionshinder – med den definition som används i undersökningen – och drygt en halv miljon bedömer att deras arbetsförmåga är nedsatt. Sex av tio funktionshindrade har någon funktionsnedsättning som också innebär att deras arbetsförmåga är nedsatt.

Undersökningen från 2006 visar liksom de tidigare undersökningarna att personer med funktionsnedsättning har högre arbetslöshet och lägre sysselsättningsgrad än befolkningen totalt. Totalt 63 procent av de funktionshindrade var sysselsatta jämfört med 75 procent för befolkningen totalt och 77 procent för de ej funktionshindrade. Av personer med funktionsnedsättning och med nedsatt arbetsförmåga var enbart 52 procent sysselsatta. Arbetslösheten bland funktionshindrade uppgick till 6,2 procent mot 4,5 procent i befolkningen totalt.

Arbetslösheten i landet bekämpas med olika program. Först och främst finns de generella arbetsmarknadspolitiska åtgärderna. Många av dem omfattar personer med funktionsnedsättning. Utöver dessa finns särskilda insatser för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga. Lönebidrag är en sådan viktig insats. En viktig roll när det gäller människor med vissa slag av funktionsnedsättning spelas av Samhall, som är ett statligt företag med uppgift att skapa meningsfulla och utvecklande arbeten för personer med funktionsnedsättning. Samhall ska ge var och en en möjlighet att växa utifrån sina egna förutsättningar och att kunna prova på arbetsuppgifter som motsvarar dem som utförs på den övriga arbetsmarknaden.

I den nationella handlingsplanen för de mänskliga rättigheterna 2006–2009 redovisas en ny modell för att stärka funktionshindrades ställning på arbetsmarknaden (skr. 2005/06:95 s. 61 f.). Modellen, som kommer att utvärderas inför 2009, består av tre steg.

För det första erbjuds arbetssökande med oklar problemställning fördjupad kartläggning och vägledning hos länsarbetsnämnden under upp till 12 veckor, om arbetsförmedlingen bedömer att personen har behov av detta. Regeringen anser att en ordning med sådan fördjupad kartläggning och vägledning i inledningsfasen av kontakterna mellan den enskilde och länsarbetsnämnden kan bidra till större precision i de arbetsmarknadspolitiska insatserna. Deltagarna får aktivitetsstöd.

För det andra kan personer med funktionshinder som medför nedsatt arbetsförmåga erbjudas utvecklingsanställning. Denna typ av anställning är en arbetsplatsförlagd arbetslivsinriktad rehabilitering avsedd att stärka deras ställning på arbetsmarknaden. Anställningen ska vara avtalsenlig men är tidsbegränsad till högst ett år med möjlighet för förlängning. Ett individbaserat bidrag utgår.

För det tredje genomförs en insats med trygghetsanställningar. Dessa anställningar är avsedda för personer med funktionshinder som medför nedsatt arbetsförmåga vilkas problem inte kan tillgodoses genom andra

insatser, inklusive utvecklingsanställning. Bidrag utgår på samma sätt som för utvecklingsanställning. Trygghetsanställningarna är dock tänkta att användas som en mer långsiktig insats än utvecklingsanställning. Företrädesvis bör tillsvidareanställning användas. Anställningen ska också vara avtalsenlig. Trygghetsanställningar är tänkta att vara ett komplement till Samhall som ska utöka och bredda utbudet av arbetsplatser för personer med funktionsnedsättning.

För att fler personer med funktionsnedsättning ska få arbete har regeringen i budgetpropositionen för 2008 förstärkt resurserna för lönebidrag och Samhall med sammanlagt 588 miljoner kronor 2008. Detta motsvarar drygt 2 000 lönebidragsplatser och drygt 1 000 platser i Samhall. Dessutom beräknas resurserna öka med 768 miljoner kronor 2009 och 947 miljoner 2010. Därmed kan en tidigare beslutad tillfällig ökning av antalet lönebidragsplatser för 2006 och 2007 behållas under 2008, och en ytterligare ökning ske från 2009.

Arbetsförmedlingen har ett sektorsansvar för handikappolitiken. Myndigheten har tillsammans med Försäkringskassan, Skolverket och Socialstyrelsen fått i uppdrag att inom ramen för sina respektive sektorsansvar formulera en gemensam strategi för hur fler personer med funktionsnedsättning ska kunna försörja sig genom eget arbete.

Diskrimineringslagstiftningen

Diskrimineringslagstiftningen utgör ett betydande stöd för funktionsnedsattas ställning på arbetsmarknaden. Enligt diskrimineringslagen (2008:567), som den 1 januari 2009 ersätter bl.a. nuvarande lag (1999:132) om förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av funktionshinder, får en arbetsgivare inte diskriminera den som hos arbetsgivaren är arbetstagare, gör en förfrågan om eller söker arbete, söker eller fullgör praktik eller står till förfogande för att utföra eller utför arbete som inhyrd eller inlånad arbetskraft. Med direkt diskriminering avses att någon missgynnas genom att behandlas, har behandlats eller skulle ha behandlats i en jämförbar situation, om missgynnandet har samband med bl.a. funktionshinder. Med indirekt diskriminering avses att någon missgynnas genom tillämpning av en bestämmelse, ett kriterium eller ett förfaringsätt som framstår som neutralt men som i praktiken särskilt missgynnar bl.a. personer med visst funktionshinder. Detta gäller dock inte om bestämmelsen, kriteriet eller förfaringsättet har ett berättigat syfte och de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet.

Diskrimineringsförbudet gäller även i det fall arbetsgivaren genom skäliga stöd- och anpassningsåtgärder kan se till att en arbetstagare, en arbetssökande eller en yrkespraktikant med ett funktionshinder kommer i en jämförbar situation med personer utan sådant funktionshinder.

Diskrimineringsförbudet hindrar inte särbehandling som föranleds av en egenskap som har samband med någon av diskrimineringsgrunderna om egenskapen på grund av arbetets natur eller det sammanhang där arbetet utförs utgör ett verkligt och avgörande yrkeskrav som har ett berättigat syfte och kravet är lämpligt och nödvändigt för att uppnå syftet.

Slutsatser

Regeringen har den 19 december 2007 beslutat att uppdatera en nationell handlingsplan mot kommersiell sexuell exploatering av barn från 1998. Den nu uppdaterade handlingsplanen beskriver vad som redan görs av såväl offentlig, privat som frivillig sektor, både i och utanför Sverige. Vidare föreslås nya åtgärder för att motverka den sexuella exploateringen av barn i Sverige och världen.

Arbetet i Sverige på att öka sysselsättningen bedrivs på bred front. Som inte minst handikapprörelsen pekat på är behovet av insatser särskilt stort när det gäller personer med funktionsnedsättning. Skillnaderna i förvärvsfrekvens mellan personer med och utan funktionsnedsättning är betydande. Förhållandena mellan olika handikappgrupper är också mycket olika. Det krävs såväl tillgängliga arbetsplatser, tillgång till utbildning som särskilda arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Det måste också krävas en bättre samverkan mellan olika huvudmän och myndigheterna så att den enskilde kan få ett sammanhållet stöd och därmed förbättrade förutsättningar att återgå eller få ett jobb.

Artikel 27 om arbete och sysselsättning lyfter fram en rad områden där det kan behövas åtgärder för att rätten till arbete ska infrias för personer med funktionsnedsättning på samma villkor som andra. Sådana åtgärder överensstämmer med de strävanden som kännetecknar lagstiftning och arbetsmarknadspolitik i Sverige.

5.13 Levnadsstandard och deltagande i offentligt liv och kulturliv

5.13.1 Artikel 28 Tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet

Konventionsstaterna erkänner i *punkt 1* rätten för personer med funktionsnedsättning till en tillfredsställande levnadsstandard för sig och sin familj, däribland tillräckligt med mat, kläder och en lämplig bostad samt till ständigt förbättrade levnadsvillkor, och ska vidta ändamålsenliga åtgärder för att trygga och främja att denna rätt förverkligas utan diskriminering på grund av funktionsnedsättning.

I *punkt 2* erkänner konventionsstaterna rätten för personer med funktionsnedsättning att åtnjuta social trygghet utan diskriminering på grund av funktionsnedsättning och ska vidta ändamålsenliga åtgärder för att trygga och främja att denna rätt förverkligas, däribland genom följande åtgärder:

– a) att för personer med funktionsnedsättning säkerställa lika tillgång till rent vatten och säkerställa tillgång till ändamålsenlig och överkomlig service, anordningar och annat stöd för behov som är relaterade till funktionsnedsättning,

- b) att för personer med funktionsnedsättning, särskilt kvinnor och flickor, och för äldre personer med funktionsnedsättning säkerställa tillgång till sociala trygghetsprogram och fattigdomsbekämpningsprogram,
- c) att för personer med funktionsnedsättning och deras anhöriga som lever under fattiga förhållanden säkerställa tillgång till stöd från staten med utgifter som är relaterade till funktionsnedsättning, däribland för adekvat utbildning, rådgivning, ekonomiskt stöd och avlastningsvård,
- d) att för personer med funktionsnedsättning säkerställa tillgång till offentliga bostadsprogram,
- e) att för personer med funktionsnedsättning säkerställa lika tillgång till pensionsförmåner och pensionsprogram.

5.13.2 Svenska förhållanden

Regeringens bedömning: Sverige kan utan lagändringar ställa sig bakom de åtaganden och krav som artikel 28 innehåller.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Handikappförbundens samarbetsorgan* framhåller att det måste anses vara inkonsekvent med konventionen att sänka ersättningar på socialförsäkringarna utan att samtidigt säkerställa att människor får tillräckligt stöd och faktisk möjlighet att få ett jobb och förtjäna sitt uppehälle. – Handikappförbunden anser att om Sverige ska kunna sägas leva upp till artikel 28 i konventionen måste regering och riksdag ta bättre ansvar för de beslut som fattas. Beslut måste genomföras och lagar ska följas och efterlevas! Handikappförbunden välkomnar därför särskilt förslaget om en förstärkt, samordnad och tydligare tillsyn samt förstärkta sanktionsmöjligheter inom socialtjänstens och LSS:s verksamheter. Förbättrad tillsyn torde kunna leda till att regelverket gällande vård, habilitering, rehabilitering liksom stöd och service följs och efterlevs på ett betydligt bättre sätt än i dagsläget. – Handikappförbunden vill även understryka vikten av att de vägledande principerna under artikel 3 genomsyrar alla individuella beslut. Handikappförbunden representerar människor med många olika kroniska sjukdomar och andra funktionsnedsättningar. Gemensamt för alla är att de har behov av vård, behandling, stöd, rehabilitering, hjälpmedel, ekonomisk trygghet mm, som tar hänsyn till deras individuella förhållanden. Ansvariga myndigheter/huvudmän måste utgå från en helhetssyn på individen och ge sitt stöd i enlighet med en sådan grundsyn. Det kräver i princip en individuell rehabiliteringsplan för varje enskild berörd människa. – Handikappförbunden vill även särskilt framhålla att ingen samhällsinstans i dag tar ett sammanhållet ansvar för vård, behandling, rehabilitering med mera. Den enskilde får springa gatlopp mellan olika huvudmän och myndigheter. Dessa fungerar som sektoriella stuprör i form av till exempel landsting, arbetsförmedling och försäkringskassa med egna budgetar och kulturer. För att den enskilde ska få den hjälp och stöd som behövs måste de olika huvudmännen och myndigheterna samverka. – Handikappförbunden vill betona att kompetens, samordning och korta handläggningstider är förutsättningar för att arbetsanpassning och rehabiliteringsåtgärder ska fungera tillfredställande. – Handikappförbunden lyfter fram lagen

(1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade som en förebild för rättighetslagar på fler områden. Man konstaterar vidare att många bra statliga utredningar har tillsats för att öka kvalitén på vård och omsorg och understryker vikten av att deras resultat och intentioner genomförs.

Skälen för regeringens bedömning: Målen för handikappolitiken enligt den Nationella handlingsplanen är

- en samhällsgemenskap med mångfald som grund,
- att samhället utformas så att människor med funktionshinder i alla åldrar blir fullt delaktiga i samhällslivet,
- jämlikhet i levnadsvillkor för flickor och pojkar, kvinnor och män med funktionsnedsättning.

Det handikappolitiska arbetets inriktning är att förebygga och bekämpa diskriminering av personer med funktionshinder, identifiera och undanröja hinder för full delaktighet i samhället för människor med funktionsnedsättning samt ge barn, ungdomar och vuxna med funktionshinder förutsättningar för självständighet och självbestämmande.

Fram till 2010 är tre arbetsområden prioriterade (delmål), nämligen att skapa ett tillgängligt samhälle och se till att handikapperspektivet genomsvrar alla samhällssektorer och att förbättra bemötandet.

Den handikappolitiska planen berör alla samhällsområden och gäller i princip alla de ämnen som omfattas av den nya konventionen. Detta är också fallet med de åtaganden som innefattas i artikel 28 om tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet. I denna behandlas grundläggande trygghetsfrågor som vi i Sverige möter med omfattande välfärdsprogram för alla personer i samhället utan åtskillnad.

I tillägg till dessa generella välfärdsanordningar inom exempelvis socialpolitiken, bostadspolitiken, arbetsmarknadspolitiken och miljöpolitiken finns särskilda stödsystem som syftar till att personer med funktionsnedsättning av olika slag ska bli fullt delaktiga. När det gäller frågor om levnadsstandard finns det till exempel inom socialförsäkringen olika former av handikappstöd som handikappersättning och vårdbidrag, assistansersättning och bilstöd. Dessa ska bl.a. kompensera för de merutgifter som en funktionsnedsättning medför. I redovisningen av svenska förhållanden vid behandlingen av tidigare artiklar i konventionen har nämnts de stödsystem som särskilt riktar sig till människor med funktionsnedsättning när det gäller att säkerställa tillgång till personlig omvårdnad, särskild service och annan samhällsservice av olika slag samt för att göra samhällets institutioner och tjänster, liksom enskildas anläggningar och service, tillgängliga.

Det handikappolitiska arbetet i Sverige på de berörda områdena utvecklas och pågår ständigt. Detta ligger även i sakens natur, eftersom åtgärder kan behöva omprövas och förnyas i den takt som samhället utvecklas och kunskaperna ökar. Artikel 28 är helt i linje med detta arbete.

Konventionsstaterna ska garantera personer med funktionsnedsättning politiska rättigheter och möjlighet att åtnjuta dem på samma villkor som andra och förpliktiga sig att:

– a) säkerställa att personer med funktionsnedsättning effektivt och fullständigt kan delta i det politiska och offentliga livet på samma villkor som andra, direkt eller genom fritt valda ombud, däribland rättighet och möjlighet för personer med funktionsnedsättning att rösta och att bli valda, bl.a. genom följande:

– i) säkerställa att valprocedurer, anordningar och material är ändamålsenliga, tillgängliga och lätta att förstå och att använda,

– ii) skydda rätten för personer med funktionsnedsättning att rösta genom hemlig röstning i val och folkomröstningar utan hot, och att vara kandidater i val, att faktiskt inneha ämbeten samt att utföra alla offentliga funktioner på alla offentliga nivåer med underlättande av användning av stödjande och ny teknik, där så är tillämpligt,

– iii) garantera att personer med funktionsnedsättning fritt kan uttrycka sin vilja som väljare och, i detta syfte, vid behov, på deras begäran, tillåta att de vid röstning får assisteras av en av dem fritt vald person,

– b) aktivt främja en miljö där personer med funktionsnedsättning effektivt och fullständigt kan delta i skötseln av offentliga angelägenheter, utan diskriminering och på samma villkor som andra, samt uppmuntra deras deltagande i offentliga angelägenheter, däribland genom

– i) att delta i enskilda organisationer och sammanslutningar som är verksamma i landets offentliga och politiska liv och i politiska partiers verksamhet och förvaltning, samt

– ii) att bilda och ansluta sig till organisationer av personer med funktionsnedsättning som företräder personer med funktionsnedsättning på internationell, nationell, regional och lokal nivå.

5.13.4 Svenska förhållanden

Regeringens bedömning: Sverige kan utan lagändringar ställa sig bakom åtagandena i artikel 29

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Handikappförbundens samarbetsorgan* påminner om att den svenska handikapprörelsen i sin alternativa rapport om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter har kunnat konstatera att Sverige har ett väl utvecklat socialförsäkringssystem. Den svenska handikapprörelsen kan också konstatera att det svenska socialförsäkringssystemet inskränker föreningsfriheten för personer som får sjukersättning på deltid eller uppbär sjukpenning. Försäkringskassans Vägledning 2004:9 version 6, för hur sjuk- och aktivitetsersättning får beviljas medför att den som är beviljad tre fjärdedels, halv eller en fjärdedels sjukersättning, saknar rätt till ideellt arbete. (Den enskilde riskerar förlora sin försörjning). – Handikappförbunden vill även hänvisa till alternativrapporten om medborgerliga och politiska rättigheter, artikel 25 som visar att personer med funktionsnedsättning tycks vara minst lika parti-

politiskt intresserade som övriga, men de förefaller ha svårare att delta aktivt i politiken. Den största anledningen anges vara bristande tillgänglighet till lokaler, information och kommunikation. *Synskadades Riksförbund (SRF)* anför att man i praktiken inskränker föreningsrätten för personer, som har sjukersättning eller sjukpenning. Detta är definitivt inte acceptabelt. SRF vill också påpeka att valsystemet inte är fullt tillgängligt för synskadade. Det är i dag inte möjligt för en synskadad att utnyttja sin rätt till personval med bibehållen valhemlighet. Rätten att fritt rösta i hemliga val måste anses vara en grundläggande demokratisk rättighet. SRF anser därför att det är ren diskriminering att personer med synskador inte har den möjligheten på samma sätt som andra. Detta måste snarast lösas på något sätt. Det gäller i synnerhet som det talas om att utöka möjligheten till personval.

Skälen för regeringens bedömning: Det som anförts om svenska förhållanden under föregående artikel gäller också de villkor som gäller för att säkra åtagandena i artikel 29 om deltagande i det politiska och offentliga livet.

I svensk lagstiftning görs ingen åtskillnad mellan människor med funktionsnedsättning och andra när det gäller rätten att delta på olika sätt genom att rösta, vara kandidater i val eller utföra offentliga funktioner eller att delta i enskilda organisationer och sammanslutningar som är verksamma i landets offentliga och politiska liv eller företräder personer med funktionsnedsättning på olika nivåer. De tidigare nämnda stödordningarna fyller också en viktig funktion för att vara behjälpliga när det gäller att förverkliga möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att vara fullt delaktiga. En särskild bestämmelse i 4 kap. 33 § kommunallagen (1991:900) föreskriver sedan 2002 att kommuner och landsting ska verka för att förtroendevalda med funktionsnedsättning kan delta i handläggningen av ärenden på samma villkor som andra förtroendevalda.

Att det inte finns något i lagstiftningen som hindrar personer med funktionsnedsättning från att delta i det politiska och offentliga livet innebär inte att det inte finns faktiska hinder från att delta. Handikapprörelsen har pekat på att den refererade bestämmelsen i kommunallagen inte efterlevs i tillräcklig utsträckning. Tillgängliga lokaler, tillgänglig information samt fungerande kommunikation är förutsättningar för deltagande på lika villkor. Ändrade regler för färdtjänsten har enligt handikapprörelsen gjort det svårare för förtroendevalda som är beroende av färdtjänst att utöva sina förtroendeuppdrag. Artikelns krav ligger emellertid helt i linje med svensk handikappolitik.

5.13.5 Artikel 30 Deltagande i kulturliv, rekreation, fritidsverksamhet och idrott

Konventionsstaterna erkänner i *punkt 1* rätten för personer med funktionsnedsättning att på samma villkor som andra delta i kulturlivet och ska vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning

- a) bereds tillgång till kulturella produkter i tillgänglig form,

– b) bereds tillgång till tv-program, film, teater och annan kulturell verksamhet i tillgänglig form, samt

– c) bereds tillträde till platser för kulturella föreställningar eller tjänster, såsom teatrar, museer, biografier, bibliotek och turistservice och så långt som möjligt till minnesmärken och platser av nationell kulturell betydelse.

Enligt *punkt 2* ska konventionsstaterna vidta ändamålsenliga åtgärder för att personer med funktionsnedsättning ska få möjlighet att utveckla och använda sin kreativa, artistiska och intellektuella förmåga, inte endast i eget intresse utan även för samhällets berikande.

Konventionsstaterna ska enligt *punkt 3* vidta alla ändamålsenliga åtgärder i enlighet med internationell rätt för att säkerställa att lagar till skydd för immateriella rättigheter inte utgör ett oskäligt eller diskriminerande hinder för tillgång till kulturella produkter för personer med funktionsnedsättning.

Personer med funktionsnedsättning ska enligt *punkt 4* ha rätt på samma villkor som andra till erkännande av och stöd för sin särskilda kulturella och språkliga identitet, däribland teckenspråk och dövas kultur.

För att göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att på samma villkor som andra delta i rekreations- och fritidsverksamhet och idrott, ska konventionsstaterna enligt *punkt 5* vidta ändamålsenliga åtgärder för att

– a) uppmuntra och främja deltagande i största möjliga utsträckning av personer med funktionsnedsättning i allmänt tillgänglig idrottslig verksamhet på alla nivåer,

– b) säkerställa att personer med funktionsnedsättning har möjlighet att organisera, utveckla och delta i idrott och rekreation som är särskilt anpassade för personer med funktionsnedsättning och i detta syfte uppmuntra erbjudande av ändamålsenlig instruktion, utbildning och resurser på samma villkor som andra,

– c) säkerställa att personer med funktionsnedsättning har tillgång till idrottsanläggningar, rekreationsanläggningar och turistanläggningar,

– d) säkerställa att barn med funktionsnedsättning har lika möjligheter som andra barn att delta i lek, rekreation, fritidsverksamhet och idrott, däribland inom utbildningssystemet, samt

– e) säkerställa att personer med funktionsnedsättning har tillgång till service av personer och organ som ägnar sig åt att organisera rekreationsverksamhet, turism, fritidsverksamhet och idrott.

5.13.6 Svenska förhållanden

Regeringens bedömning: Sverige kan utan lagändringar ställa sig bakom kraven i artikel 30.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Riksantikvarieämbetet* framhåller att ämbetet sedan några år arbetat med tillgänglighetsfrågorna inom kulturmiljösektorn. Det är en stor och svår utmaning att uppnå ett handikapperspektiv i kulturmiljöer och vid kulturhistoriska besöksmål över hela landet. För att uppnå detta har sektorsutbildningar genomförts 2006 och

2007, något som direkt efterfrågas i den rubricerade konventionstexten. Riksantikvarieämbetet anser att kulturmiljösektorn måste ha mer initiativkraft angående tillgänglighet för funktionshindrade. Kulturarvet ska vara tillgängligt för alla. – För närvarande bedrivs ett gemensamt samarbetsprojekt mellan de nordiska antikvariska myndigheterna *Universell utformning – Tillgänglighet til kulturhistoriske miljøer* inom Nordiska rådets ram, kring tillgänglighetsfrågor kring olika kulturhistoriska miljöer som tillgänglighet till byggnader, men även till storskaliga historiska landskap. – Det är en utmaning inom sektorn att fullt ut få frågorna att bli en naturlig del i kulturmiljöarbetet och att de får genomslag både i budgetarbete och i samband med planering. Det är viktigt att kulturarvsmyndigheterna tar egna initiativ i dessa frågor och inte bara tvingas ta ställning till andra intressenters färdiga förslag. För ett sådant arbete är FN:s internationella konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning viktig.

Barnombudsmannen framhåller att det är en rättighet även för barn och unga att delta i kultur- och fritidsaktiviteter. Den rättigheten uppfylls inte av samhället. Socialstyrelsens lägesbeskrivning över handkappomsorgen från 2003 visar att när samhället och organisationer anordnar aktiviteter som vänder sig till barn och unga utestängs ofta barn med funktionsnedsättning eller det skapas speciella arrangemang enbart för målgruppen barn med funktionsnedsättning. Socialstyrelsen konstaterar också att tillgången på fritidshjälpmedel behöver öka. Dessutom är färdtjänsten dåligt anpassad för barns och ungdomars behov av flexibilitet och det saknas assistenter och ledsagare. Ofta är tillgängligheten till lokaler (som t.ex. toaletter) och fritidsaktiviteter så dålig att barn och ungdomar inte kan delta, trots att andra förutsättningar är uppfyllda. Det behövs därför ökade insatser för att skapa inkluderande aktiviteter där barn med och utan funktionsnedsättning kan mötas på samma arena. Idrotten är en av flera viktiga arenor som bär ett särskilt ansvar för att skapa inkluderande aktiviteter

Specialskolemyndigheten anser att barn lär sig genom ett aktivt deltagande i samspel och gemensamma aktiviteter med andra. En viktig del av lärandet sker i sociala sammanhang där vi delar och deltar i till exempel kulturella evenemang, rekreation, idrott eller annan fritidsverksamhet. Utbytet och samspelet mellan oss, som lägger grunden till utveckling och lärande, sker med hjälp av språket. – För barn med behov av teckenspråk för sin huvudsakliga eller kompletterande kommunikation blir det oerhört viktigt att detta samspel kan äga rum på det egna språket. Viktigt är också att initiera och stödja produktion av kulturella produkter i tillgänglig form på alla språk, som sagor, tidningar, läromedel, teater, film med mera. *Svenska Handikappidrottsförbundet* understryker vikten av ett aktivt liv och där idrotten (motion, friskvård, hälsoidrott och elit) medverkar till att aktivt sänka samhällets kostnader och framförallt ge personer med funktionsnedsättning en ökad livskvalité. förbundet har under en längre tid arbetat för att förbättra möjligheterna att personer med funktionsnedsättning ska kunna idrotta på ”lika villkor”.

Handikappförbundens samarbetsorgan menar att bristande tillgänglighet till lokaler, information och kommunikation utestänger konsekvent människor med funktionsnedsättning från att kunna delta i såväl kulturbudet som sport-, fritids- och rekreationsaktiviteter. Handikappförbun-

den har även den bestämda uppfattning att om människor med funktionsnedsättning ska få lika möjlighet som människor utan funktionsnedsättning att delta i kultur- fritids- och rekreationsaktiviteter, så måste försummelse att vidta åtgärder för tillgänglighet vara att anses som diskriminering. – Handikappförbunden välkomnar de satsningar som regeringen gjort för att höja programföretagens ambitionsnivå avseende möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att tillgodogöra sig programföretagens utbud och för att tillgängligheten ska förbättras. Tillgång till radio och tv är en viktig del av kulturlivet, men, är också en förutsättning för att enskilda ska kunna nyttja sin yttrandefrihet (se den svenska handikapprörelsens alternativa rapport om medborgerliga och politiska rättigheter artikel 19). – I Radio- och TV-lagsutredningen SOU 2006:51 föreslås att både public service och kommersiella kanaler får krav på andel textade, syntolkade och teckentolkade program, samt att tillsyn av efterlevnaden införs. Handikappförbunden välkomnar förslaget men kan konstatera att utredningens förslag fortfarande inte realiserats. I gällande sändningstillstånd finns fortfarande inga skrivningar om uppläst textremsa eller syntolkning. – Handikappförbunden vill även lyfta den särskilda situation som elever i särskolan befinner sig i. Av en rapport från 2005 framgår att personer med intellektuella funktionsnedsättningar utövar fler kulturaktiviteter och rekreationsaktiviteter än befolkningen i övrigt. Trots det finns mycket få möjligheter för denna målgrupp att erhålla en konstutbildning, teaterutbildning eller dansutbildning som skulle kunna leda till att man kan utöva det som sitt yrke. Samhället ger inte personer som har gått ut särskolan möjlighet att söka till högre konstutbildningar.

Pingstförsamlingarnas HandikappVerksamhet påpekar att kyrkor ska räknas in i begreppet ”allmänna lokaler”. En regel som liknar den som finns i regel 12 i standardreglerna borde ha funnits med i konventionen för att säkerställa tillgängligheten även i kyrkolokaler och andra lokaler för religionsutövning och som är öppna för allmänheten.

Skälen för regeringens bedömning: Också möjligheterna till deltagande i kulturliv, rekreation, fritidsverksamhet och idrott handlar om olika vägar att underlätta för människor med funktionsnedsättning att bli delaktiga av det utbud av kulturella aktiviteter som finns i samhället och att själva utöva sådana aktiviteter. Detsamma gäller deltagande i fritidsverksamhet och idrott och utövande av olika aktiviteter på dessa områden. På alla de nu nämnda områdena pågår i Sverige ett handikappolitiskt arbete.

Under remissbehandlingen har det påpekats att det ännu finns stora brister inte minst när det möjligheterna för barn med funktionsnedsättning att på lika villkor delta i idrott och friluftsliv. Artikelns krav ligger helt i linje med svensk handikappolitik.

5.14.1 Artikel 31 Insamling av statistik och information

I *punkt 1* åtar sig konventionsstaterna att insamla ändamålsenlig information, däribland statistik och forskningsrön, som gör det möjligt att utforma och genomföra riktlinjer som ger verkan åt konventionen.

Insamlingen och bevarandet av denna information ska

- a) följa lagligen upprättade garantier, innefattande lagstiftning om dataskydd, för att säkerställa sekretess och respekt för privatlivet hos personer med funktionsnedsättning, samt
- b) respektera internationellt godtagna normer för skydd av de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna samt de etiska principerna för insamling och användning av statistik,

Enligt *punkt 2* ska information som insamlats i enlighet med denna artikel brytas ned på ändamålsenligt sätt och användas till att bidra till att bedöma konventionsstaternas genomförande av sina åtaganden enligt konventionen och att identifiera och bemöta de hinder som personer med funktionsnedsättning ställs inför vid utövandet av sina rättigheter.

Konventionsstaterna ska enligt *punkt 3* ansvara för att sprida statistiken och säkerställa att den är tillgänglig för personer med funktionsnedsättning och andra personer.

5.14.2 Svenska förhållanden

Regeringens bedömning: Sverige kan utan lagändringar ställa sig bakom de åtaganden och krav som artikel 31 innehåller.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Statistiska centralbyrån (SCB)* anför att utredaren ser vissa problem med att kunna tillgodose artikelns punkt 2: krav på hur statistiken ska kunna brytas ned på t.ex. flerfaldig diskriminering. SCB vill i detta sammanhang påtala att insamling av sådana data kan kräva lagändring. – Den nationella statistik som i dag insamlas och redovisas av SCB rörande personer med funktionsnedsättning omfattar i huvudsak: 1. Funktionshinderade situation på arbetsmarknaden, tillägg till arbetskraftsundersökningarna, AKU. Uppdrag åt Arbetsförmedlingen. 2. Fördjupning av hälsokomponenten i undersökningarna av levnadsförhållanden, ULF, senast år 2004–05. Personer med funktionsnedsättningar belyses även i Folkhälsoinstitutets folkhälsoenkät. Från tid till annan genomförs också undersökningar som riktas till personer med särskilda funktionsnedsättningar. – Internationell statistik. Eurostats hälsoundersökning, EHIS, genomförs sedan några år i ett antal medlemsländer. I Sverige planeras den att genomföras senast år 2013. Samma år kommer en fördjupningsmodul rörande personer med funktionsnedsättning, EDSIM, att vara aktuell. Den undersökningen, EDSIM, kan även genomföras som en separat undersökning. Något beslut om var statistikansvaret för dessa undersökningar ska ligga finns för närvarande inte men frågan utreds av Socialstyrelsen på uppdrag av Socialdepartementet. – I FN:s regi bedrivs ett arbete som syftar till att definiera ett globalt användbart

instrument för att, exempelvis inom ramen för en folkräkning/census, mäta förekomsten av personer med funktionsnedsättningar. Rörande detta arbete förekommer också ett visst samarbete mellan FN, WHO och Eurostat. – Samordning. Enligt SCB:s mening bör en eventuell ny statistikprodukt samordnas med Eurostats undersökningar, EHIS och EDSIM. Mot denna bakgrund, och i avvaktan på att formerna för de EU-reglerade undersökningarna fastställts, kan SCB inte nu rekommendera lämplig utformning av den efterfrågade statistiken. – SCB är dock beredd att på uppdragsbasis medverka i arbetet med utveckling och implementering av den nya statistiken rörande personer med funktionsnedsättning.

Hjälpmedelinstitutet (HI) menar att uppgifter om levnadsvillkoren för personer med funktionsnedsättning har stor, ibland avgörande betydelse för samhällets förmåga att kunna identifiera behov och genomföra nödvändiga åtgärder. – Försäkringskassan, Socialstyrelsen, landsting, kommuner och många andra aktörer tar i olika sammanhang och på sina respektive ansvarsområden fram statistiska uppgifter om personer med funktionsnedsättning. SCB tar genom sina s.k. ULF-undersökningar fram uppgifter om levnadsförhållanden för bl.a. personer med funktionsnedsättning. HI m.fl. tar regelbundet fram uppgifter om hjälpmedel och har i samverkan med SCB under flera år även tagit fram uppgifter om tillgång till dator och Internet. – Statistiken är dock överlag alltför ofta ofullständig och det finns för närvarande inte heller något samhällsorgan som har den uttalade uppgiften att regelbundet producera/sammanställa nationellt baserad statistik på det handikappolitiska området. Sammantaget är detta enligt HI:s uppfattning en allvarlig brist och rimmar illa med artikel 31 i konventionen. – HI anser att någon myndighet, exempelvis Socialstyrelsen eller SCB, bör ges uppdraget att svara för produktion/samordning/sammanställning av statistik och annan information om personer med funktionsnedsättning.

Barnombudsmannen menar att det saknas samlade statistiska uppgifter om barn och unga med funktionsnedsättning och deras levnadsförhållanden. Extra ansträngningar bör göras för att synliggöra barnen i statistiken. *Handikappförbundens samarbetsorgan* framhåller vikten av att perspektivet människor med funktionsnedsättning liksom ev. ålders- och könsskillnader belyses i forskning. – Metoderna att samla in statistik och information i Sverige bör utvecklas i syfte att möjliggöra en presentation av förekomsten av flerfaldig diskriminering på grund av ålder, kön, etnicitet, språk med mera. – Perspektivet pojkar, flickor, kvinnor och män med funktionsnedsättning måste genomsyra forskning på alla områden. Målet i genomförandeplanen ska vara att detta förankras och blir en självklarhet i all forskning.

Skälen för regeringens bedömning: I det handikappolitiska arbetet spelar insamlingen av statistik och information en viktig roll.

De riktlinjer som avses i *punkt 1* är beaktade i den lagstiftning som i Sverige kringgärdar insamlandet, bearbetningen och presentationen av all statistik. Enligt lagen (2001:99) om den officiella statistiken ska det finnas officiell statistik för allmän information, utredningsverksamhet och forskning. Den ska vara objektiv och allmängiltig. Personuppgiftslagen (1998:204) gäller vid framställning av statistik. Den officiella statistiken ska framställas och offentliggöras med beaktande av skydd för fysiska och juridiska personers intressen. Bestämmelser om sekretess

finns i sekretesslagen (1980:100). Bestämmelser om skydd mot kränkning av enskilds personliga integritet genom behandling av personuppgifter finns i personuppgiftslagen.

I anslutning till den generella lagstiftning som finns för att skydda personer mot att deras personliga integritet kränks genom behandling av personuppgifter har en rad särskilda lagar införts på olika områden. Hit hör exempelvis lagen (2001:454) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten, lagen (2003:763) om behandling av personuppgifter inom socialförsäkringens administration och lagen (2002:546) om behandling av personuppgifter i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten.

Ansvar för den officiella statistiken vilar på 25 statliga myndigheter. SCB ansvarar för sektorsövergripande statistik, medan andra myndigheter har ansvaret för den statistik som ligger inom deras verksamhetsområde. De myndigheter som är ansvariga för officiell statistik i Sverige bildar tillsammans ett nätverk. Varje myndighet publicerar sin statistik på den egna webbplatsen. SCB ansvarar för officiell statistik och för annan statlig statistik. SCB:s uppgift är att förse kunder med statistik av god kvalitet. Statistiken ska kunna användas som underlag för beslutsfattande, debatt och forskning. Det innebär att SCB ska utveckla, framtälla och kommunicera statistik, medverka aktivt i det internationella statistiska samarbetet och samordna och stödja det svenska systemet för officiell statistik.

Socialstyrelsen publicerade i en rapport 2007 *En modell för att beskriva levnadsförhållanden för personer med funktionshinder*. Systemet består av tre delar. Den första delen är en befolkningsbaserad enkätundersökning, den andra består av sambearbetningar av registeruppgifter för att komplettera enkätundersökningen och den tredje delen är olika typer av specialstudier för att beskriva exempelvis situationen för barn med funktionsnedsättning, små eller mindre kända diagnosgrupper, psykiska funktionsnedsättningar och intellektuella funktionsnedsättningar. Förutom löpande rapportering av genomförda analyser avser Socialstyrelsen med start 2010 att publicera större och fördjupande tematiska rapporter om situationen för personer med funktionsnedsättning.

Handikapprörelsen har pekat på det angelägna i att metoderna för att samla in statistik och information i Sverige även möjliggör en presentation av förekomsten av flerfaldig diskriminering på grund av ålder, kön, etnicitet, språk m.m. Dagens system för statistikinsamling brister i detta avseende. Sättet att samla in fakta om levnadsvillkor behöver därför utvecklas och möjliggöra såväl könsuppdelad, åldersuppdelad som annan uppdelad fakta. Som framgår av den korta översikten har Sverige ett väl utvecklat system för att ta fram statistik och en detaljerad lagstiftning till skydd för den personliga integriteten. Det finns inga hinder mot att godkänna åtagandena i *punkt 1*. Handikapprörelsens önskemål om en utveckling av sättet att samla in fakta kan behöva tillgodoses för att fullt ut kunna möta kraven i artikelns *punkt 2*. Skulle detta kräva lagändringar får det övervägas i senare sammanhang. Det kan här nämnas att Socialstyrelsen i en skrivelse i juni 2008 till regeringen begärt att få de juridiska förutsättningarna för att undersöka levnadsförhållanden för personer med funktionsnedsättning, bl.a. för att kunna beskriva skillnader för personer med funktionsnedsättning uppdelat på kön och ålder.

Det finns inte några invändningar mot riktlinjerna i *punkt 2 och 3*. Det möter således inga hinder mot att godkänna konventionen också på dessa punkter.

5.15 Internationellt samarbete och Kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning

5.15.1 Artikel 32 Internationellt samarbete

I *punkt 1* erkänner konventionsstaterna betydelsen av internationellt samarbete och dess främjande till stöd för ansträngningar på det nationella planet att förverkliga konventionens syfte och ska vidta ändamålsenliga och effektiva åtgärder i detta hänseende mellan och bland stater och, i tillämpliga fall, i samarbete med berörda internationella och regionala organisationer och det civila samhället, särskilt organisationer av personer med funktionsnedsättning. Dessa åtgärder kan bl.a. inkludera följande:

- a) att säkerställa att internationellt samarbete, inklusive internationella utvecklingsprogram, omfattar och är tillgängligt för personer med funktionsnedsättning,
- b) att underlätta och stödja kapacitetsuppbyggnad, bl.a. genom utbyte och delgivning av information, erfarenheter, utbildningsprogram och goda exempel,
- c) att underlätta samarbete i fråga om forskning och tillgång till vetenskaplig och teknisk kunskap, samt
- d) att erbjuda ändamålsenlig teknisk och ekonomisk hjälp, däribland genom att underlätta tillgång till och att dela med sig av tillgänglig och stödjande teknik och genom teknologiöverföring.

Bestämmelserna i denna artikel ska enligt *punkt 2* inte inverka på varje konventionsstats skyldighet att uppfylla sina åtaganden enligt konventionen.

5.15.2 Svenska förhållanden

Regeringens bedömning: Sverige bör ställa sig bakom åtaganden om internationellt samarbete som artikel 32 innehåller.

Promemorian bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete (Sida)* instämmer i förslaget att Sverige ska tillträda konventionen liksom det fakultativa protokollet till konventionen men ställer sig frågande till att promemorian innehåller handikapprörelsens förslag till regeringen att utse Sida till sektorsmyndighet. *Shia* (Svenska handikapporganisationers internationella biståndsförening) understryker i sitt remissvar att gruppen av människor med funktionsnedsättning framträder i det internationella utvecklingsarbetet som den tydligaste gruppen fattigaste bland de fattiga och att detta inte avspeglas i omfattning och inriktning av det utvecklingssamarbete som Sverige bedriver. – *Shia* bedriver med begränsade medel genom sina 27 medlemsorganisationer ett visst utvecklingssam-

arbete i olika projekt för att stärka de handikapporganisationer som etableras i utvecklingsländer. Syftet är att minska fattigdomen och särskilt möjliggöra att personer med funktionsnedsättning ska få ett värdigt liv. – Sida ska på ett tydligt sätt ska arbeta för att uppnå målsättningen att livsvillkoren och behoven för personer med funktionshinder ska beaktas och främjas i svenskt utvecklingssamarbete. Shia önskar att regeringen förtydligar Sidas ansvar genom att utse Sida som statlig sektorsmyndighet i enlighet med regeringens handlingsplan för handikappolitiken. Man skulle då markera vikten av att människor med funktionsnedsättning inkluderas i allt utvecklingssamarbete som bedrivs med stöd av Sidas medel. – Sida ska medverka till att människor med funktionsnedsättning kommer i åtnjutande av mänskliga rättigheter i samma utsträckning som övrig befolkning. I planering, genomförande och uppföljning av utvecklingsinsatser bör Sida också enligt Shia stärka samarbetet med människor med funktionsnedsättning och deras organisationer. – Shia vill lyfta fram möjligheten och behovet av att Shias och handikapporganisationernas unika kunskaper och expertis om utvecklingssamarbete mer aktivt ska ses som en resurs vid förverkligandet av konventionen. – De mänskliga rättigheterna omfattar alla människor, och de förutsätter en demokratisk utveckling. Kvinnor och flickor med funktionsnedsättning i utvecklingsländer möter en tredubbel diskriminering och ställs utanför och marginaliseras i utvecklingen av samhället. *Handikappförbundens samarbetsorgan* ställer sig bakom Shias remissvar.

Skälen för regeringens bedömning: Sidas positionspapper ”Barn och vuxna med funktionsnedsättning” från december 2005 har målsättningen att livsvillkoren och behoven för människor med funktionshinder ska beaktas och främjas i svenskt utvecklingssamarbete med andra länder. Sida ska medverka till att människor med funktionsnedsättning kommer i åtnjutande av mänskliga rättigheter i samma utsträckning som övrig befolkning. I planering, genomförande och uppföljning av utvecklingsinsatser ska Sida stärka samarbetet med människor med funktionsnedsättning och deras organisationer samt andra relevanta aktörer.

Personer med funktionsnedsättning ingår också explicit i många policy- och metoddokument, i allt från Sveriges politik för global utveckling och Sidas ”Perspectives on Poverty”, Sidas riktlinjer för barns rättigheter i utvecklingssamarbetet, Sidas riktlinjer för utbildning i humanitära katastrofer, Health is Wealth – Sidas hälsopolicy m.fl.

I utvecklingssamarbetet arbetar Sida genom att väcka och driva frågan på regeringsnivå, bl.a. genom sektorprogram inom undervisningssektorn. På undervisningssidan har Sida valt att fokusera på ”inclusive education” som ett av tre fokusområden – detta innebär att Sida kommer arbeta med att inkludera funktionshindrade människors rättigheter i Sidas sektorprogramstöd. Shias arbete, som till stor del finansieras av Sida, riktar sig till civilsamhället och är kompletterande.

Regeringen välkomnar internationellt samarbete i de former och för de ändamål som artikeln ger uttryck för. I Sveriges politik för global utveckling som fastställdes av riksdagen 2003 framgår särskilt att personer med funktionshinder är en prioriterad grupp i arbetet med att stärka de mänskliga rättigheterna.

Det finns i dag 14 statliga myndigheter som har ett sektorsansvar med särskilt stort ansvar för att de nationella målen för handikappolitiken ska

förverkligas. Med tanke på Sveriges stora och långsiktiga engagemang för att stärka rättigheter för personer med funktionsnedsättning globalt finns det anledning att i det fortsatta handikappolitiska arbetet och i nära dialog med Sida närmare överväga handikappörelsens förslag att även utse Sida till statlig sektorsmyndighet eller överväga om det finns andra alternativ som är lämpligare.

5.15.3 Artikel 33 Nationellt genomförande och övervakning

Enligt *punkt 1* ska konventionsstaterna i enlighet med sina förvaltnings-system utse en eller flera kontaktpunkter inom regeringen för frågor som gäller genomförandet av konventionen och ska på lämpligt sätt överväga att inrätta eller utse en samordningsmekanism inom regeringen för att underlätta därtill relaterad verksamhet inom olika sektorer och på olika plan.

Punkt 2. Konventionsstaterna ska i enlighet med sitt rättssystem och sitt förvaltningssystem, bibehålla, förstärka, utse eller inom konventionsstaten upprätta en mekanism, inklusive en eller flera oberoende mekanismer enligt vad som befinns ändamålsenligt för att främja, skydda och övervaka genomförandet av konventionen. Vid utseendet eller upprättandet av mekanismen ska konventionsstaterna beakta de principer som hänför sig till statusen och funktionen hos de nationella institutiverna för skydd och främjande av de mänskliga rättigheterna.

Enligt *punkt 3* ska det civila samhället, särskilt personer med funktionsnedsättning och de organisationer som representerar dem, involveras i och fullt ut medverka i övervakningsförfarandet.

5.15.4 Svenska förhållanden

Regeringens bedömning: I fråga om artikel 33 uppfyller Sverige redan kraven enligt punkt 1. Uppgifterna att främja, skydda respektive övervaka konventionens genomförande enligt punkterna 2 och 3 kan i avväntan på en tillsatt utredning tills vidare fullgöras av de organ som redan finns utan särskilt uppdrag.

Promemorians bedömning: I promemorian görs bedömningen att i avsaknaden av ett lämpligt organ kan det vara lämpligt att uppdra åt Handisam att fullgöra uppgiften att främja och skydda genomförandet av konventionen. När det gäller de övervakande uppgifterna som avses i punkt 2 bör det uppdras åt någon annan befintlig myndighet att sköta dess tillfälligt under tiden frågan utreds. Den fortsatta beredningen fick visa om det är lämpligt att lägga det tillfälliga övervakningsuppdraget på exempelvis Handisam eller Diskrimineringsombudsmannen.

Remissinstanserna: *Socialstyrelsen* avstyrker förslaget att ge Handisam i uppdrag att främja och skydda genomförandet av konventionen. Uppdraget bör i stället ges till Diskrimineringsombudsmannen (DO) då de uppgifter som omfattas av uppdraget ligger väldigt nära de uppgifter som regeringen föreslår ska omfattas av DO:s uppdrag enligt lagen om Diskrimineringsombudsmannen (prop. 2007/08:95 s. 27 och 569 f.).

Lagen är avsedd att träda i kraft redan vid årsskiftet. Ombudsmannens uppgifter täcker in flertalet av de uppgifter som en nationell institution för mänskliga rättigheter, NHRI, bör ha enligt de s.k. Parisprinciperna. – Förslaget att ge Handisam uppgifter enligt artikel 33 punkt 2 riskerar att medföra att det inte uppkommer den i konventionen avsedda tydliga skillnaden mellan att genomföra konventionen och att övervaka den. Genomförandet handlar om krav på att genom lagstiftning m.m. från det allmännas sida skapa förutsättningar för mänskliga rättigheter. Övervakning, däremot, handlar om att med individen som utgångspunkt granska tillämpningen och dess effekter. – Socialstyrelsen tolkar artikel 33 så att uppdraget att främja, skydda och övervaka genomförandet av konventionen ska ges till så oberoende mekanismer som möjligt. Handisam bör få en aktiv roll i genomförandet av konventionen. Med stöd av vad som anförts i det föregående bör övervakningen däremot anförtros en annan myndighet, nämligen DO.

Liknande synpunkter framförs av *Handikappombudsmannen och Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO)*. Till samma slutsats kommer även *Jämställdhetsombudsmannen*.

Post- och telestyrelsen (PTS) stödjer däremot förslaget att Handisam ska ges i uppdrag att svara för uppgiften att främja och skydda genomförandet av konventionen Handisam huvuduppgift bör dock, enligt PTS mening, fortsatt vara att samordna och framför allt att stödja sektorsmyndigheternas arbete för att underlätta tillämpningen av FN-konventionen i praktiken. Det är lämpligt att Handisam också fortsättningsvis inriktar sig på policyskapande åtgärder samt utbildning och kunskapsspridning. Det är däremot enligt PTS uppfattning lämpligt att DO ges uppgiften att övervaka själva genomförandet av konventionen då DO har effektivare verktyg genom sina sanktionsmöjligheter

Sveriges Kommuner och Landsting anser att det är av största vikt att uppgiften att övervaka konventionens genomförande ingår i planeringen av den nya ombudsmannaorganisationen. *Handisam* anser att Diskrimineringsombudsmannen tills vidare kan uppdras att övervaka konventionen. Detta kan även visa sig vara en permanent lösning eftersom Diskrimineringsombudsmannens uppdrag enligt lagen om Diskrimineringsombudsmannen (prop. 2007/08:95) bör täcka de uppgifter som en nationell institution för mänskliga rättigheter ska ha enligt Parisprinciperna. Handisam är som regeringens stabsmyndighet en viktig del i genomförandet av konventionen och nära knuten till den roll som beskrivs under punkt ett i artikel 33. – Det är eftersträvansvärt att hålla de två punkterna åtskilda för att tydliggöra att det finns ett ansvar att genomföra och som säkras genom en övervakande funktion. Handisam anser att ratificering av konventionen är angelägen och att utredningen snarast ska visa på hur genomförande och övervakande ska uppdras långsiktigt. Handisam anser dock att de nationella förhållanden som råder i dag inte får stå i vägen för ratificering och stödjer därför det beslut som fattas i frågan om tillfällig roll om att skydda och främja konventionens genomförande.

Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige anser att artikel 33 är tydlig med ansvarsfördelningen på det nationella planet. Regeringen har ansvar för att genomföra och förverkliga olika konventionsåtaganden.

När det gäller övervakningen av efterlevnaden av konventionen ska staten ha ett oberoende organ, som uppfyller principerna de internationella kraven enligt Parisprinciperna, som granskar och självständigt rapporterar till FN om hur konventionen efterlevs. I dag saknas ett organ i Sverige som otvetydigt uppfyller dessa krav. Delegationen tillstyrker att Handisam kan få uppgiften att främja och skydda konventionensåtagandena i avvaktan på att frågan var ansvaret ska ligga permanent utreds. Däremot menar delegationen att en myndighet som Handisam inte kan ges uppgiften att övervaka konventionens efterlevnad. Det är viktigt att skilja mellan statens arbete med att implementera Sveriges internationella åtaganden och den nationella granskningen av detta arbete. Här behöver rollerna i statsförvaltningen renodlas. Utgångspunkten måste vara att den som granskar inte också kan arbeta med att genomföra det som ska granskas. den oklarhet som råder i dag leder också till ineffektivitet och dubbelarbete. Delegationen föreslår därför att den nya ombudsmannen får till uppgift att övervaka konventionens efterlevnad i avvaktan på att den särskilda utredningen blir klar. Slutligen vill delegationen peka på att frågan om ett organ för aktivt övervakande av den nationella implementeringen av den aktuella konventionen i förlängningen bör leda till frågan om etablerandet av liknande nationella övervakningsfunktioner även för övriga internationella konventioner.

Hjälpmedelinstitutet (HI) anser det viktigt att man håller rågången klar mellan å ena sidan övervakande och å andra sidan främjande och skyddande uppgifter vid genomförandet av konventionen. Det förefaller HI naturligt att Handikappombudsmannen (och sedermera Diskrimineringsombudsmannen) ges den mer övervakande uppgiften. HI stöder förslaget att Handisam tills vidare får uppgiften att främja och skydda genomförandet av konventionen.

Verket för förvaltningsutveckling (VERVA) konstaterar att Parisprinciperna använder orden ”promote and protect”, däremot inte någon motsvarighet till ”övervaka”. Att övervakning ingår, framgår dock av beskrivningen av vad en sådan institution ska göra. Enligt Vervas tolkning kan man därmed inte skilja skyddande och övervakning åt. Verva ifrågasätter mot denna bakgrund att Handisam, som har en stödjande och samordnande roll, tilldelas uppgiften att vara ett lämpligt organ att främja, skydda och övervaka genomförandet av konventionen.

Statskontoret tillstyrker förslaget om att Handisam får i uppdrag att tills vidare svara för uppgiften att främja och skydda genomförandet av konventionen och att detta anges i myndighetens instruktion. Handisam har redan i dag uppgifter som liknar detta uppdrag. Enligt nuvarande instruktion ska Handisam främja ett strategiskt och effektivt genomförande av den nationella handikappolitiken. – Statskontoret påpekar att det är oklart i vilken mån att övervaka respektive att främja och skydda är liknande uppgifter eller om de skiljer sig åt. Om övervakning innebär kontroll eller granskning i någon mening kan det finnas anledning att detta utförs av någon oberoende aktör och inte sammanblandas med främjande uppgifter. I den vidare beredningsprocessen bör det klargöras vad övervaka respektive främja och skydda innebär samt hur ansvaret för dessa uppgifter lämpligast fördelas.

Linköpings universitet bedömer artikel 33 vara en av de allra viktigaste artiklarna. Sverige har en lång tradition av både handikappolitiskt arbete

men också en lång förvaltningsbyråkratisk tradition. Just för detta område har flera förvaltningar och myndigheter inrättats på lokal, regional och nationell nivå. Detta kan skapa problem för genomförandet både av FN:s artiklar och det mer praktiska realiserandet då ansvarsfördelningen blir oklar. Det är anmärkningsvärt att arbetet kring de funktionshindrade organiseras i informella grupper i Regeringskansliet och att dessa frågor inte har en sådan hög prioritet att en enhet inom departementet tillskapas med ett tydligt ansvarsområde. *Västra Götalands läns landsting* tillstyrker att Handisam tills vidare ges uppdraget att främja och skydda konventionen. Regeringen bör beakta att Handisams uppdrag härigenom avsevärt utökas. Att Handisam ges uppdraget att främja och skydda konventionen innebär att en annan aktör bör ges ansvaret att följa upp konventionen.

Handikappförbundens samarbetsorgan konstaterar att, trots att konventionen hänvisar till de så kallade "Parisprinciperna", det vill säga de principer/riktlinjer som handlar om hur nationella institutioner för främjande och skyddande av rättigheterna ska utformas, så använder konventionen inte samma begrepp. I "Parisprinciperna" nämns endast promote och protect. I konventionen pratar man om främja, skydda och övervaka. Om utredaren avser "Parisprincipernas" beskrivning av främjande och skyddande anser Handikappförbunden att Handisam i dagsläget inte kan axla både främjandet och skyddandet. Handisam uppfyller inte heller alla de rekommendationer för en nationell institution som framgår av "Parisprinciperna". – Handikappförbunden instämmer i dem under artikel 33 dragna slutsatserna att det i dag inte finns någon institution i Sverige som kan sägas motsvara "Parisprincipernas" krav och samtidigt svara för att övervaka genomförandet av konventionen, samt att det behöver utredas om nuvarande samhällsinstitutioner var för sig eller gemensamt uppfyller artikelns krav. – Handikappförbunden ser dock med oro på att det i samband med Sveriges ratificering av konventionen inte finns instanser som får ett uttryckligt ansvar att främja, skydda och övervakar rättigheterna i konventionen. – När det gäller övervakningen av konventionen bör etablerandet av en institution som övervakar samtliga konventioner om mänskliga rättigheter övervägas.

Skälen för regeringens bedömning:

Punkt 1

När det gäller punkt 1 kan hänvisas till den informella grupp inom Socialdepartementets enhet för sociala tjänster som samordnar handikappolitiken inom Regeringskansliet och den interdepartementala arbetsgrupp med företrädare för flera olika departement som har redovisats tidigare. Genom dessa finns redan kontaktpunkter inom regeringen som är lämpliga för frågor som gäller genomförandet av konventionen. Regeringen bör tydliggöra samordningsfunktionen i Regeringskansliet för att underlätta verksamheter inom olika sektorer och på olika plan som relaterar till konventionen och dess genomförande.

Punkterna 2 och 3

Enligt *punkt 2* ska konventionsstaterna alltså behålla, förstärka, utse eller upprätta en mekanism för att främja, skydda och övervaka genomförandet av konventionen. När denna mekanism ska utses eller

upprättas ska konventionsstaterna beakta vissa principer. Här åsyftas de så kallade Parisprinciperna. Dessa ställer tämligen ingående krav på mekanismen i fråga. I dag finns det ingen sådan institution i Sverige som kan sägas motsvara alla dessa krav och samtidigt svara för att övervaka genomförandet av konventionen. Här ska först kort redogöras för de olika myndigheter på området som skulle kunna vara aktuella.

Handikappombudsmannen har till uppgift att bevaka frågor som angår funktionshinderade personers rättigheter. Handikappombudsmannen ska se till att olika lagar mot diskriminering efterlevs och har även rätt att för en enskild föra talan i tvister angående tillämpningen av lagarna. Ytterligare uppgifter är bl.a. att verka för att brister i lagar och andra författningar i fråga om personer med funktionshinder avhjälps och att ta initiativ till överläggningar med myndigheter m.fl. i syfte att motverka att personer missgynnas eller på annat sätt utsätts för orättvis eller kränkande behandling på grund av funktionshinder.

Av propositionen *Ett starkare skydd mot diskriminering* (prop. 2007/08:95) framgår att Jämställdhetsombudsmannen, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, Handikappombudsmannen och Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning ska avvecklas och att en ny myndighet – *Diskrimineringsombudsmannen* – ska bildas i samband med att den nya diskrimineringslagen träder i kraft den 1 januari 2009. Den nya myndigheten ska öva tillsyn över efterlevnaden av samtliga diskrimineringsförbud avseende diskrimineringsgrunderna kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning och ålder. Diskrimineringsombudsmannen ska också ha rätt att i domstol föra talan för en enskild person som anser sig ha blivit diskriminerad. En sådan talerätt föreslås också för vissa intresseorganisationer.

Handisam, alltså Myndigheten för handikappolitisk samordning har en strategisk, samordnande, utvärderande, pådrivande, stödjande och genomförande roll. Handisam har i dag i sammandrag uppgifterna att

- ansvara för att övergripande samordna genomförandet av handikappolitiken,
- genom stöd och samordning bidra till att sektorsmyndigheternas arbete med att genomföra handikappolitiken utvecklas,
- bistå regeringen med det underlag som behövs för att få till stånd en effektiv styrning av det handikappolitiska arbetet,
- analysera lämpliga åtgärder för att komma till rätta med problem inom området,
- bevaka och rapportera om den internationella utvecklingen, samt
- följa och bevaka Europeiska unionens insatser inom olika samhällsområden och beskriva vilka konsekvenser dessa kan få för personer med funktionshinder.

Sedan 2006 finns vidare *Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige*. Denna har en stödjande funktion men ingen övervakande och dess uppdrag gäller inte längre än till 2010. I budgetpropositionen för 2008 (prop. 2007/08:1 utgiftsområde 1 s. 28) sägs att regeringen överväger på vilket sätt vissa uppgifter när det gäller de mänskliga rättigheterna ska kunna utföras i framtiden. Det handlar bl.a. om att öka kunskapen och medvetenheten om de mänskliga rättigheterna hos både den offentliga sektorns alla delar och allmänheten samt stimulera till en bred

dialog om de mänskliga rättigheterna. Vidare handlar det om att sammanställa rapporter och rekommendationer om hur de mänskliga rättigheterna efterlevs i Sverige.

När det gäller valet av lämpliga organ för att främja och skydda samt övervaka genomförandet av den nya konventionen kan göras en parallell till FN:s konvention om barnets rättigheter och övervakningen av att denna efterlevs. Här har Barnombudsmannen till uppgift att både utbilda och informera om barnkonventionen och att bevaka hur konventionen efterlevs i samhället. Frågan kan då ställas om det är lämpligt att uppdra åt den nya Diskrimineringsombudsmannen att ta sig an också övervakande uppgifter i fråga om den nu aktuella konventionen.

Handisam å andra sidan har redan uppgifter som ligger nära dem som artikel 33 förutsätter, nämligen att främja och skydda genomförandet av konventionen.

Den övervakande uppgiften att konventionen genomförs gäller på alla områden och alla ansvariga i både privat och offentlig verksamhet, också de åtgärder som regeringen vidtar på området.

Enligt artikelns *punkt 3* ska det civila samhället, särskilt personer med funktionsnedsättning och de organisationer som representerar dem, involveras i och fullt ut medverka i övervakningsförfarandet. Enligt instruktionen för Handisam ska det vid myndigheten finnas ett råd med uppgift att ge generaldirektören den vägledning som behövs för att verksamheten ska kunna bedrivas effektivt och i överensstämmelse med syftet för verksamheten. Detta råd, kallat insynsråd, kommer att bestå av fem personer som representerar olika kunskaper och erfarenheter.

På liknande sätt förhåller det sig med den nya Diskrimineringsombudsmannen. Enligt propositionen *Ett starkare skydd mot diskriminering* ska ett särskilt råd knytas till nya myndigheten. Representanterna i rådet bör ha kompetens som kan tillföra myndigheten sakkunskap och bredd i diskrimineringsfrågor och i andra frågor som har betydelse för verksamheten. Rådets funktion bör vara att ge ombudsmannen råd och stöd men ska inte ha något avgörande inflytande på ombudsmannens verksamhet. Myndigheten bör dessutom enligt propositionen ha möjlighet att själv knyta till sig de samråds-, referens- eller expertgrupper av olika slag som myndigheten anser behövs för att få del av utomståendes erfarenheter och kunskaper.

Slutsatser

Bestämmelserna i artikel 33 om konventionens genomförande och om att främja, skydda respektive övervaka genomförandet tillhör de mest diskuterade under remissbehandlingen. Artikelns konstruktion är ny när det gäller en central konvention om mänskliga rättigheter, och tidigare erfarenheter av tillämpningen av den nationella övervakningen saknas. Sedan remissbehandlingen avslutats har Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige fått i tilläggsuppdrag av regeringen att utreda vad kravet i artikel 33 att främja, skydda respektive övervaka konventionens genomförande innebär i praktiken och om Handisam, Diskrimineringsombudsmannen eller något annat samhällsorgan bör anförtros denna uppgift. Uppdraget ska redovisas senast den 1 april 2009.

Som bl.a. Socialstyrelsen konstaterar i sitt yttrande torde dock den nuvarande organisationen av det handikappolitiska arbetet fungera väl även i arbetet med att genomföra konventionen. Alla statliga myndigheter under regeringen ska beakta de handikappolitiska målen och verka för delaktighet och jämlikhet för personer med funktionsnedsättning, och sektorsmyndigheterna samordnas av Handisam i arbetet för att stödja och vara pådrivande inom sina respektive sektorer.

Av den nya lagen om Diskrimineringsombudsmannen följer att ombudsmannen ska verka för att diskriminering som har samband med bl.a. funktionshinder inte förekommer på några områden av samhällslivet. Detta täcker in alla de områden som den nya FN-konventionen omfattar. Ombudsmannen ska dessutom också i övrigt verka för lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder. Diskrimineringsombudsmannen ska även följa den internationella utvecklingen och ha kontakter med internationella organisationer.

Regeringen anser att det i avvaktan på resultatet av den utredning som Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige nu gör inte finns anledning att uppdra åt någon viss myndighet att främja, skydda respektive övervaka genomförandet av konventionen. Dessa uppgifter kan tills vidare fullgöras av de organ som redan finns utan särskilt uppdrag.

Regeringen räknar med att kunna redovisa resultatet av den utredning som delegationen ska göra i den rapport som varje konventionsstat enligt artikel 35 ska avge inom två år efter konventionens ikraftträdande om de åtgärder som staten vidtagit för att verkställa sina skyldigheter enligt konventionen.

5.15.5 Artikel 34–39 Kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Enligt *artikel 34* ska det upprättas en kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Kommittén ska vid konventionens ikraftträdande bestå av tolv experter. Efter ytterligare sextio ratifikationer eller anslutningar till konventionen ska medlemskapet öka till arton medlemmar. Medlemmarna ska väljas av konventionsstaterna vart fjärde år. Kommitténs medlemmar ska tjänstgöra i sin personliga egenskap. Artikeln innehåller en rad ytterligare föreskrifter om utseende av kommittén m.m.

Varje konventionsstat ska enligt *artikel 35* genom Förenta nationernas generalsekreterare till kommittén avge en fullständig rapport om de åtgärder som den har vidtagit för att verkställa sina skyldigheter enligt konventionen och om de framsteg den har uppnått i det hänseendet inom två år efter konventionens ikraftträdande för konventionsstaten i fråga. Därefter ska konventionsstaterna avge påföljande rapporter minst vart fjärde år och vidare när kommittén begär det.

Varje rapport ska enligt *artikel 36* granskas av kommittén, som ska lämna sådana förslag och allmänna rekommendationer om rapporten som den finner lämpliga och framföra dem till den berörda konventionsstaten. Förenta nationernas generalsekreterare ska göra rapporterna tillgängliga

för alla konventionsstaterna, och konventionsstaterna ska göra sina rapporter allmänt tillgängliga för allmänheten i sina egna länder och underlätta tillgång till förslagen och de allmänna rekommendationerna om dessa rapporter.

Varje konventionsstat ska enligt *artikel 37* samarbeta med kommittén och stödja dess medlemmar i utövandet av deras mandat. För att främja en effektiv tillämpning av denna konvention och uppmuntra internationellt samarbete på dess område ska enligt *artikel 38* Förenta nationernas fackorgan och andra FN-organ ha rätt att vara företrädare vid granskningen av tillämpningen av de bestämmelser i denna konvention som faller inom ramen för deras mandat.

Kommittén ska enligt *artikel 39* vartannat år rapportera till generalförsamlingen och till Ekonomiska och sociala rådet om sin verksamhet och får lämna förslag och allmänna rekommendationer grundade på granskning av rapporter och information som mottagits från konventionsstaterna.

För vidare detaljer enligt artiklarna 35–39, se bilagda konventionstext.

5.15.6 Inställningen från svensk sida

Regeringens bedömning: Sverige bör ställa sig bakom upprättandet av Kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning enligt artiklarna 34–39.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: LO välkomnar ett upprättande av en kommitté som övervakar och driver på arbetet med rättigheter för personer med funktionsnedsättning. *Handikappförbundens samarbetsorgan* anser att regeringen måste verka för att övervakningskommittén har en skandinavisk representant.

Skälen för regeringens bedömning: Vi bör från svensk sida välkomna upprättandet av Kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning, de uppgifter som läggs på kommittén och de förpliktelser som följer av denna.

5.16 Konventionsstatskonferens och slutbestämmelser

5.16.1 Artikel 40–50

Enligt artikel 40 ska konventionsstaterna mötas regelbundet i en konventionsstatskonferens för att behandla frågor som gäller tillämpningen av konventionen. Denna ska sammankallas senast sex månader efter konventionens ikraftträdande.

Artiklarna 41–43 innehåller bestämmelser om depositarie, undertecknande och samtycke till att vara bunden. Artikel 44 handlar om organisationer för regional integration. De följande artiklarna behandlar ikraftträdande, reservationer, ändringar av konventionen, uppsägning m.m.

Regeringens bedömning: Sverige bör ställa sig bakom artiklarna 40–50.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Skälen för regeringens bedömning: Artiklarna föranleder inga in-
vändningar från svensk sida.

6 Fakultativt protokoll till konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

6.1 Protokollets innehåll

6.1.1 Prövningsrätt, talerätt och förutsättningar för prövning

Protokollsparterna erkänner att Kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning får pröva framställningar från eller för enskilda individer eller grupper av enskilda individer som lyder under dess jurisdiktion och som hävdar att de har blivit utsatta för en kränkning från ifrågavarande protokollsparts sida av bestämmelserna i konventionen (artikel 1).

Framställningen ska avse en stat som har anslutit sig till protokollet.

För att en framställning ska kunna prövas krävs som huvudregel att alla tillgängliga nationella rättsmedel har tömts ut. Undantag kan emellertid göras om ianspråktagandet av rättsmedlen är oskäligt tidskrävande eller det är osannolikt att de skulle komma att få någon praktisk betydelse. En framställning får inte vara anonym. Kommittén ska vidare avvisa en framställning när samma sak redan prövats av kommittén eller har varit eller är föremål för internationell prövning eller reglering i annan form. En framställning ska också avvisas när

- framställningen utgör ett missbruk av rätten att göra sådana framställningar eller är oförenlig med konventionens bestämmelser,
- framställningen är uppenbart ogrundad eller inte tillräckligt styrkt, eller
- de förhållanden som framställningen gäller har inträffat före protokollets ikraftträdande för den berörda protokollsparten, om inte dessa förhållanden har fortsatt efter det datumet (artikel 2).

6.1.2 Förfarandet hos kommittén, interimistiska åtgärder

Kommittén ska delge den berörda protokollsparten alla framställningar som den har mottagit förtroligt. Inom sex månader ska den mottagande staten inge skriftlig förklaring till kommittén eller en redogörelse för ärendet och för de åtgärder som den har vidtagit för att rätta till situationen (artikel 3).

Kommittén ska sammanträda inom stängda dörrar när den prövar en framställning. Efter avslutad prövning av en framställning ska kommittén

framföra sina eventuella förslag och rekommendationer till den berörda protokollsparten och sökanden (artikel 5). Prop. 2008/09:28

Innan kommittén fattar beslut i sakfrågan, kan den begära av den stat som en framställan riktar sig till att den skyndsamt prövar om den ska vidta sådana provisoriska åtgärder som kan behövas för att undvika eventuell obotlig skada för den eller dem som har utsatts för den påstådda kränkningen. Detta innebär inte ett avgörande om att saken kan tas upp till prövning eller om framställningens sakliga innehåll (artikel 4).

6.1.3 Undersökning på eget initiativ, rapport om åtgärder

Om kommittén tar emot tillförlitlig information som utvisar allvarliga eller systematiska kränkningar från en protokollsparts sida av rättigheter som anges i konventionen, kan den inleda ett prövningsförfarande utan framställan. Kommittén ska uppmana staten att samarbeta vid prövningen av informationen. Kommittén får utse en eller flera av sina medlemmar att genomföra en undersökning och att brådskande rapportera till kommittén. När det är befogat och med statens samtycke, får undersökningen innefatta ett besök i statens territorium. Undersökningen ska genomföras förtroligt och statens samtycke ska begäras i alla skeden av förfarandet.

Efter att ha granskat resultaten av en sådan undersökning, ska kommittén överlämna dessa resultat till den berörda staten tillsammans med sina eventuella kommentarer och rekommendationer.

Den berörda protokollsparten ska inom sex månader efter att av kommittén ha mottagit resultaten, kommentarerna och rekommendationerna lämna sina kommentarer till kommittén (artikel 6).

Kommittén får uppmana den berörda staten att i sin rapport enligt artikel 35 i konventionen ta med närmare uppgifter om eventuella åtgärder som den har vidtagit som reaktion på en undersökning som har gjorts enligt artikel 6 i detta protokoll.

Om det behövs får kommittén efter utgången av den tid om sex månader som avses i artikel 6 uppmana den berörda staten att informera kommittén om de åtgärder som vidtagits som en reaktion på undersökningen (artikel 7).

6.1.4 Undantag från ratifikation, slutbestämmelser

Varje protokollpart får vid undertecknandet, ratifikationen eller anslutningen till protokollet förklara att den inte erkänner kommitténs behörighet i fråga om undersöknings- och rapporteringsförfarandet enligt artiklarna 6 och 7 (artikel 8).

Artiklarna 9–13 innehåller bestämmelser om depositarie för protokollet, undertecknande, ratifikation och ikraftträdande. Reservationer som är oförenliga med protokollets ändamål och syfte är inte tillåtna (artikel 14).

I artikel 15 beskrivs förfarandet vid ändring av protokollet. Bestämmelser om uppsägning av protokollet och dess texts tillgänglighet och giltighet finns i artiklarna 16–18.

Regeringens förslag: Sverige ska godkänna det fakultativa protokollet till FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser som yttrat sig tillstyrker eller har ingen erinran mot att Sverige godkänner det fakultativa protokollet. *Stockholms universitet* anser att det är angeläget att Sverige också ratificerar det fakultativa protokollet. Detta mot bakgrund av den erfarenhet som finns i Sverige av att höga mål om delaktighet och tillgänglighet för personer med funktionsnedsättningar inte alltid förverkligas. En möjlighet för enskilda och grupper att få misstanken och en kränkning prövad av en oberoende, internationell kommitté bör kunna öka kraven på samhällsorganen i Sverige att leva upp till såväl gällande politiska mål som till den nya konventionen krav. För att effekterna av kommitténs arbete ska kunna följas upp är det viktigt att den föreslagna svenska utredningen pekar på behovet av en utvärdering även av den internationella kommittén. *Linköpings universitet* finner Sveriges godkännande av det fakultativa protokollet intressant ur flera perspektiv. Det nationella åtagandet blir i större utsträckning granskat av FN:s medlemsstater, vilket kan hjälpa till i utvecklingen av det nationella arbetet. För den enskilda personen öppnar sig ytterligare en möjlighet att få sin sak prövad inför FN:s kommitté. Detta dock först när de nationella rättsmedlen har tömts ut, vilket i Sverige är förhållandevis många. *Ungdomsstyrelsen* anser att den individuella klagorätten är ett av flera viktiga instrument inom kontrollsystemet för mänskliga rättigheter. Sveriges godkännande av det fakultativa protokollet skulle stärka en sådan klagorätt och bidra till att utveckla och tolka konventionens innehåll.

Barnombudsmannen anser att om rättigheter ska ha någon innebörd för barn måste det finnas effektiva medel för att rättigheterna ska kunna utkrävas i praktiken. Enligt FN:s barnrättskommitté, General Comments nr 5, är det viktigt att barn får tillgång till ”rådgivning, försvar, inklusive stöd till eget försvar, och tillgång till enskilda klagomålsprocedurer samt till domstol, med nödvändig rättshjälp”. Det innebär att frågan om individuell klagorätt när de egna rättigheterna kränks även är aktuell för barn med funktionsnedsättning. För att göra det möjligt för barn att utöva sin klagorätt är det viktigt att utforma denna process utifrån barnens ålder och mognad.

Skälen för regeringens förslag: Den individuella klagorätten är ett av flera viktiga instrument inom kontrollsystemet för mänskliga rättigheter. En sådan klagorätt kan underlätta för den enskilde att hävda sin rätt. Som alltid har varje konventionsstat ansvaret att se till att de mänskliga rättigheterna respekteras. I den händelse en regering saknar den politiska viljan eller förmågan att uppfylla sina internationella åtaganden, kan den individuella klagorätten erbjuda ett alternativ på internationell nivå. En sådan klagorätt kan också, vid sidan av rapporteringssystemet, bidra till att utveckla och tolka konventionernas innehåll.

Förbud mot diskriminering på grund av funktionsnedsättning återfinns i samtliga centrala internationella konventioner som behandlar mänskliga rättigheter. Till flera av dessa konventioner finns även en möjlighet till klagorätt för individer. Att det finns flera olika internationella system dit den enskilde kan vända sig kan – som framhölls i prop. 2002/03:19 *Konventionen mot kvinnodiskriminering och frågan om ett individuellt klagomålsförfarande* – skapa problem genom att olika rättspraxis kan uppkomma när det gäller kränkning av samma rättighet. Den enskilde kan dock inte klaga hos fler än ett av organen. Den situationen kan emellertid uppstå att flera personer med identiska eller likartade klagomål vänder sig till olika instanser, vilka intar olika uppfattning i samma fråga. Detta problem har dock ansetts relativt litet och inte böra hindra ett godkännande av det fakultativa protokollet.

Det som kan göra frågan om individuell klagorätt speciell när det gäller konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning är att flera av rättigheterna i konventionen kan karaktäriseras som ”välfärdsrättigheter” med högt ställda krav på konventionsstaterna. Inte minst i fråga om Sverige – som har starka intresseorganisationer för personer med olika slag av funktionsnedsättning – är det tänkbart att klagorätten kan komma utnyttjas i ganska stor utsträckning. Att avstå från att godkänna det fakultativa protokollet av en sådan anledning kan dock inte gärna komma i fråga när det gäller ett område där inte minst Sverige har visat stort engagemang och också lagt ned mycket arbete internationellt.

Det fakultativa protokollet har en utformning som Sverige bör kunna godta. Protokollet förutsätter inte några ändringar av svensk lag men är av större vikt och ska därför enligt 10 kap. 2 § regeringsformen godkännas av riksdagen.

Enligt artikel 8 i protokollet ges en stat möjlighet att förklara att den inte erkänner den särskilda kommitténs behörighet att på eget initiativ vidta undersökning av misstänkta kränkningar av konventionens bestämmelser i enlighet med artiklarna 6 och 7. Det finns från svensk sida inte skäl att avge en sådan förklaring.

En svensk anslutning till det fakultativa protokollet innebär att klagomål kan anföras mot Sverige inför Kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Det ankommer på regeringen att föra Sveriges talan i kommittén. Det är naturligtvis inte möjligt att förutse hur många klagomål det kan komma att bli. Men med hänsyn till erfarenhet av andra liknande klagomålsförfaranden inom FN-systemet kan det inte uteslutas att antalet klagomål kan bli relativt stort. Eventuella ökade kostnader till följd av detta bedöms dock i det stora hela vara begränsade och kan hanteras inom befintliga anslag.

7 Finansiella och andra konsekvenser

Som framgått av avsnitt 4.2 och 6.2 bör både konventionen och det fakultativa protokollet kunna godkännas av riksdagen utan några lagändringar. Inte heller medför godkännandena i sig några nya kostnader utöver dem som redan följer av den handikappolitik som Sverige bedriver enligt tidigare beslut eller som kan hanteras inom befintliga anslag.

PRELIMINÄR ÖVERSÄTTNING

Sverige har ännu inte ratificerat konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och det fakultativa protokollet. Översättningen nedan till svenska av konventionen och protokollet är endast preliminär.

**Convention on the Rights of
Persons with Disabilities**

**Konvention om rättigheter
för personer med funktions-
nedsättning**

Preamble

*The States Parties to the present
Convention,*

(a) *Recalling* the principles proclaimed in the Charter of the United Nations which recognize the inherent dignity and worth and the equal and inalienable rights of all members of the human family as the foundation of freedom, justice and peace in the world,

(b) *Recognizing* that the United Nations, in the Universal Declaration of Human Rights and in the International Covenants on Human Rights, has proclaimed and agreed that everyone is entitled to all the rights and freedoms set forth therein, without distinction of any kind,

(c) *Reaffirming* the universality, indivisibility, interdependence and interrelatedness of all human rights and fundamental freedoms and the need for persons with disabilities to be guaranteed their full enjoyment without discrimination,

(d) *Recalling* the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, the International Covenant on Civil and Political Rights, the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimi-

Inledning

Konventionsstaterna,

a) *åberopar* principerna i Förenta nationernas stadga, som erkänner det inneboende värdet och värdigheten hos alla dem som tillhör människosläktet och deras lika och obestriddliga rättigheter som grundvalen för frihet, rättvisa och fred i världen,

b) *erkänner* att Förenta nationerna i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna och i de internationella konventionerna om mänskliga rättigheter har förklarat och enats om att var och en är berättigad till alla de rättigheter och friheter som anges i dem utan åtskillnad av något slag,

c) *bekräftar* åter att mänskliga rättigheter och grundläggande friheter är universella, odelbara och inbördes beroende av och relaterade till varandra samt bekräftar behovet av att garantera att personer med funktionsnedsättning får åtnjuta dem utan diskriminering,

d) *åberopar* internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, internationella konventionen om medborgerska och politiska rättigheter, internationella konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering, konventionen om avskaffande av all slags diskri-

nation against Women, the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, the Convention on the Rights of the Child, and the International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families,

(e) *Recognizing* that disability is an evolving concept and that disability results from the interaction between persons with impairments and attitudinal and environmental barriers that hinders their full and effective participation in society on an equal basis with others,

(f) *Recognizing* the importance of the principles and policy guidelines contained in the World Programme of Action concerning Disabled Persons and in the Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities in influencing the promotion, formulation and evaluation of the policies, plans, programmes and actions at the national, regional and international levels to further equalize opportunities for persons with disabilities,

(g) *Emphasizing* the importance of mainstreaming disability issues as an integral part of relevant strategies of sustainable development,

(h) *Recognizing also* that discrimination against any person on the basis of disability is a violation of the inherent dignity and worth of the human person,

(i) *Recognizing further* the diversity of persons with disabilities,

(j) *Recognizing* the need to promote and protect the human rights of all persons with disabilities, including those who require more

minering av kvinnor, konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, konventionen om barnets rättigheter samt internationella konventionen om skydd för rättigheterna för alla migrerande arbetare och deras familjemedlemmar,

e) *erkänner* att ”funktionsnedsättning” och ”funktionshinder” är begrepp under utveckling och att funktionshinder härrör från samspel mellan personer med funktionsnedsättningar och hinder som är betingade av attityder och miljö, vilka motverkar deras fulla och verkliga deltagande i samhället på lika villkor som andra,

f) *erkänner* betydelsen av principerna och riktlinjerna i världsjärnsprogrammet för personer med funktionshinder och i Förenta nationernas standardregler för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet att påverka främjande, utformning och utvärdering av riktlinjer, planer, program och åtgärder på nationell, regional och internationell nivå för att ytterligare likställa möjligheterna för personer med funktionsnedsättning,

g) *betonar* betydelsen av att integrera frågor om funktionshinder som en väsentlig del i relevanta strategier för hållbar utveckling,

h) *erkänner även* att diskriminering av en person på grund av funktionsnedsättning är en kränkning av det inneboende värdet och värdigheten hos varje människa,

i) *erkänner vidare* mångfalden hos personer med funktionsnedsättning,

j) *erkänner* behovet av att främja och skydda de mänskliga rättigheterna för alla personer med funktionsnedsättning, inklusive för

intensive support,

(k) *Concerned* that, despite these various instruments and undertakings, persons with disabilities continue to face barriers in their participation as equal members of society and violations of their human rights in all parts of the world,

(l) *Recognizing* the importance of international cooperation for improving the living conditions of persons with disabilities in every country, particularly in developing countries,

(m) *Recognizing* the valued existing and potential contributions made by persons with disabilities to the overall well-being and diversity of their communities, and that the promotion of the full enjoyment by persons with disabilities of their human rights and fundamental freedoms and of full participation by persons with disabilities will result in their enhanced sense of belonging and in significant advances in the human, social and economic development of society and the eradication of poverty,

(n) *Recognizing* the importance for persons with disabilities of their individual autonomy and independence, including the freedom to make their own choices,

(o) *Considering* that persons with disabilities should have the opportunity to be actively involved in decision-making processes about policies and programmes, including those directly concerning them,

(p) *Concerned* about the difficult conditions faced by persons with disabilities who are subject to multiple or aggravated forms of discrimination on the basis of race, colour, sex, language, religion,

dem som behöver mer omfattande stöd,

k) *ser med oro* att personer med funktionsnedsättning, trots dessa olika instrument och åtaganden, fortsätter att möta hinder för sitt deltagande som likvärdiga samhällsmedlemmar och kränkningar av deras mänskliga rättigheter i alla delar av världen,

l) *erkänner* betydelsen av internationellt samarbete för att förbättra levnadsförhållandena för personer med funktionsnedsättning i alla länder, särskilt i utvecklingsländerna,

m) *erkänner* de värdefulla nuvarande och kommande bidrag som personer med funktionsnedsättning lämnar till den allmänna välfärden och mångfalden i sina samhällen, och att främjandet av fullt åtnjutande för personer med funktionsnedsättning av deras mänskliga rättigheter och grundläggande friheter och deras fulla deltagande kommer att resultera i deras starkare känsla av samhörighet och i betydande framsteg för den mänskliga, sociala och ekonomiska utvecklingen av samhället och fattigdomsbekämpningen,

n) *erkänner* betydelsen av individuellt självbestämmande och oberoende för personer med funktionsnedsättning, däribland friheten att göra egna val,

o) *anser* att personer med funktionsnedsättning bör ha möjlighet att aktivt medverka i beslutsfattande om riktlinjer och program, däribland sådana som direkt berör dem,

p) *ser med oro* på de svåra förhållanden som möter personer med funktionsnedsättning som är utsatta för flerfaldiga eller försvårade former av diskriminering på grund av ras, hudfärg, kön, språk,

political or other opinion, national, ethnic, indigenous or social origin, property, birth, age or other status,

(q) *Recognizing* that women and girls with disabilities are often at greater risk, both within and outside the home of violence, injury or abuse, neglect or negligent treatment, maltreatment or exploitation,

(r) *Recognizing* that children with disabilities should have full enjoyment of all human rights and fundamental freedoms on an equal basis with other children, and recalling obligations to that end undertaken by States Parties to the Convention on the Rights of the Child,

(s) *Emphasizing* the need to incorporate a gender perspective in all efforts to promote the full enjoyment of human rights and fundamental freedoms by persons with disabilities,

(t) *Highlighting* the fact that the majority of persons with disabilities live in conditions of poverty, and in this regard recognizing the critical need to address the negative impact of poverty on persons with disabilities,

(u) *Bearing in mind* that conditions of peace and security based on full respect for the purposes and principles contained in the Charter of the United Nations and observance of applicable human rights instruments are indispensable for the full protection of persons with disabilities, in particular during armed conflicts and foreign occupation,

(v) *Recognizing* the importance of accessibility to the physical, social, economic and cultural

religion, politisk eller annan åskådning, nationell, etnisk, ursprunglig eller social härkomst, egendom, börd, ålder eller ställning i övrigt,

q) *erkänner* att kvinnor och flickor med funktionsnedsättning ofta är utsatta för större risk, både inom och utom hemmet, för våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, miss-handel eller utnyttjande,

r) *erkänner* att barn med funktionsnedsättning ska fullt ut åtnjuta alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter på samma villkor som andra barn och erinrar om åtaganden som de stater som är parter i konventionen om barnets rättigheter har gjort i detta syfte,

s) *betonar* nödvändigheten av att införliva ett jämställdhetsperspektiv i alla strävanden att främja fullt åtnjutande av mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för personer med funktionsnedsättning,

t) *framhäver* den omständigheten att flertalet personer med funktionsnedsättning lever under fattiga förhållanden och erkänner i detta hänseende det avgörande behovet av att ta itu med fattigdomens ogynnsamma inverkan på personer med funktionsnedsättning,

u) *beaktar* att förhållanden avseende fred och säkerhet grundade på full respekt för syftena och principerna i Förenta nationernas stadga och respekt för tillämpliga instrument för mänskliga rättigheter är oundgängliga för ett fullständigt skydd för personer med funktionsnedsättning, särskilt under väpnad konflikt och vid utländsk ockupation,

v) *erkänner* betydelsen av tillgång för personer med funktionsnedsättning till den fysiska,

environment, to health and education and to information and communication, in enabling persons with disabilities to fully enjoy all human rights and fundamental freedoms,

(w) *Realizing* that the individual, having duties to other individuals and to the community to which he or she belongs, is under a responsibility to strive for the promotion and observance of the rights recognized in the International Bill of Human Rights,

(x) *Convinced* that the family is the natural and fundamental group unit of society and is entitled to protection by society and the State, and that persons with disabilities and their family members should receive the necessary protection and assistance to enable families to contribute towards the full and equal enjoyment of the rights of persons with disabilities,

(y) *Convinced* that a comprehensive and integral international convention to promote and protect the rights and dignity of persons with disabilities will make a significant contribution to redressing the profound social disadvantage of persons with disabilities and promote their participation in the civil, political, economic, social and cultural spheres with equal opportunities, in both developing and developed countries,

Have agreed as follows:

Article 1 Purpose

The purpose of the present Con-

sociala, ekonomiska och kulturella miljön samt till vård och omsorg och utbildning liksom till information och kommunikation för fullt åtnjutande av alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter,

w) *beaktar* att den enskilde, som har skyldigheter mot andra personer och mot det samhälle som han eller hon tillhör, är skyldig att sträva efter att främja och iakttä de rättigheter som erkänns i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna, den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter samt den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter,

x) *är övertygade* om att familjen är samhällets naturliga och grundläggande enhet och är berättigad till samhällets och statens skydd och att personer med funktionsnedsättning och deras familjemedlemmar bör få nödvändigt skydd och stöd för att göra det möjligt för deras familjer att bidra till ett fullt och rättvist åtnjutande av rättigheter för personer med funktionsnedsättning, samt

y) *är övertygade* om att en heltäckande och integrerad internationell konvention om främjande och skydd av rättigheter och värdighet för personer med funktionsnedsättning kommer att ge ett betydande bidrag till att råda bot på funktionshindrade personers djupgående sociala missgynnande och främja deras deltagande på de samhälleliga, politiska, ekonomiska, sociala och kulturella områdena under lika förutsättningar, både i utvecklingsländerna och i de utvecklade länderna, och har kommit överens om följande.

Artikel 1 Syfte

1. Denna konventions syfte är att

vention is to promote, protect and ensure the full and equal enjoyment of all human rights and fundamental freedoms by all persons with disabilities, and to promote respect for their inherent dignity.

Persons with disabilities include those who have long-term physical, mental, intellectual or sensory impairments which in interaction with various barriers may hinder their full and effective participation in society on an equal basis with others.

Article 2 Definitions

For the purposes of the present Convention:

“Communication” includes languages, display of text, Braille, tactile communication, large print, accessible multimedia as well as written, audio, plain-language, human-reader and augmentative and alternative modes, means and formats of communication, including accessible information and communication technology;

“Language” includes spoken and signed languages and other forms of non spoken languages;

“Discrimination on the basis of disability” means any distinction, exclusion or restriction on the basis of disability which has the purpose or effect of impairing or nullifying the recognition, enjoyment or exercise, on an equal basis with others, of all human rights and fundamental freedoms in the political, economic, social, cultural, civil or any other field. It includes all forms of discrimination, including denial of reasonable accommodation;

främja, skydda och säkerställa det fulla och lika åtnjutandet av alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för alla personer med funktionsnedsättning och att främja respekten för deras inboende värde.

2. Personer med funktionsnedsättning innefattar bl.a. personer med varaktiga fysiska, psykiska, intellektuella eller sensoriska funktionsnedsättningar, vilka i samspel med olika hinder kan motverka deras fulla och verkliga deltagande i samhället på lika villkor som andra.

Artikel 2 Definitioner

För de syften som avses i denna konvention gäller följande definitioner:

”kommunikation” innefattar bl.a. språk, textning, punktskrift, taktill kommunikation, storstil, tillgängliga multimedier, kompletterande och alternativa former, medel och format för kommunikation baserade på textstöd, uppläst text, lättläst språk och mänskligt tal, samt tillgänglig informations- och kommunikationsteknik (IT).

”språk” innefattar bl.a. talade och tecknade språk och andra former av icke talade språk.

”diskriminering på grund av funktionsnedsättning” betyder varje åtskillnad, undantag eller inskränkning på grund av funktionsnedsättning som har till syfte eller verkan att inskränka eller omintetgöra erkännande, åtnjutande eller utövande på samma villkor som andra av alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter på det politiska, ekonomiska, sociala, kulturella och civila området eller på andra områden. Det omfattar alla former av diskrimi-

“Reasonable accommodation” means necessary and appropriate modification and adjustments not imposing a disproportionate or undue burden, where needed in a particular case, to ensure to persons with disabilities the enjoyment or exercise on an equal basis with others of all human rights and fundamental freedoms;

“Universal design” means the design of products, environments, programmes and services to be usable by all people, to the greatest extent possible, without the need for adaptation or specialized design. “Universal design” shall not exclude assistive devices for particular groups of persons with disabilities where this is needed.

Article 3 General principles

The principles of the present Convention shall be:

(a) Respect for inherent dignity, individual autonomy including the freedom to make one’s own choices, and independence of persons;

(b) Non-discrimination;

(c) Full and effective participation and inclusion in society;

d) Respect for difference and acceptance of persons with disabilities as part of human diversity and humanity;

(e) Equality of opportunity;

(f) Accessibility;

(g) Equality between men and women;

(h) Respect for the evolving capacities of children with disabilities and respect for the right of

nering, inklusive underlåttenhet att göra skäligen anpassning.

”skäligen anpassning” betyder nödvändiga och ändamålsenliga ändringar och anpassningar, som inte innebär en oproportionerlig eller omotiverad börda när så behövs i ett enskilt fall för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning på samma villkor som andra kan åtnjuta eller utöva alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter.

”universellt utformade” betyder sådan utformning av produkter, miljöer, program och tjänster att de ska kunna användas av alla i största möjliga utsträckning utan behov av anpassning eller specialutformning. ”Universellt utformade” ska inte utesluta hjälpmedel för enskilda grupper av personer med funktionsnedsättning där så behövs.

Artikel 3 Allmänna principer

Denna konventions principer är följande:

a) respekt för inneboende värde, individuellt självbestämmande, innefattande frihet att göra egna val samt enskilda personers oberoende,

b) icke-diskriminering,

c) fullständigt och faktiskt deltagande och inkludering i samhället,

d) respekt för olikheter och acceptering av personer med funktionsnedsättning som en del av den mänskliga mångfalden och mänskligheten,

e) lika möjligheter,

f) tillgänglighet,

g) jämställdhet mellan kvinnor och män,

h) respekt för den fortlöpande utvecklingen av förmågorna hos barn med funktionsnedsättning

children with disabilities to preserve their identities.

Article 4 General obligations

1. States Parties undertake to ensure and promote the full realization of all human rights and fundamental freedoms for all persons with disabilities without discrimination of any kind on the basis of disability. To this end, States Parties undertake:

(a) To adopt all appropriate legislative, administrative and other measures for the implementation of the rights recognized in the present Convention;

(b) To take all appropriate measures, including legislation, to modify or abolish existing laws, regulations, customs and practices that constitute discrimination against persons with disabilities;

(c) To take into account the protection and promotion of the human rights of persons with disabilities in all policies and programmes;

(d) To refrain from engaging in any act or practice that is inconsistent with the present Convention and to ensure that public authorities and institutions act in conformity with the present Convention;

(e) To take all appropriate measures to eliminate discrimination on the basis of disability by any person, organization or private enterprise;

(f) To undertake or promote research and development of universally designed goods, services, equipment and facilities, as defined in article 2 of the present

och respekt för funktionsnedsatta barns rätt att bevara sin identitet.

Artikel 4 Allmänna åtaganden

1. Konventionsstaterna åtar sig att säkerställa och främja fullt förverkligande av alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för alla personer med funktionsnedsättning utan diskriminering av något slag på grund av funktionsnedsättning. I detta syfte åtar sig konventionsstaterna följande:

a) att vidta alla ändamålsenliga lagstiftningsåtgärder, administrativa och andra åtgärder för att uppfylla de rättigheter som erkänns i denna konvention,

b) att vidta alla ändamålsenliga åtgärder, däribland lagstiftning, för att modifiera eller avskaffa gällande lagar, bestämmelser, sedvänjor och bruk som är diskriminerande mot personer med funktionsnedsättning,

c) att ta hänsyn till skyddet och främjandet av de mänskliga rättigheterna för personer med funktionsnedsättning i alla riktlinjer och program,

d) att avhålla sig från varje handling eller förfarande som är oförenligt med denna konvention och att säkerställa att myndigheter och offentliga institutioner handlar i enlighet med konventionen,

e) att vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att avskaffa diskriminering på grund av funktionsnedsättning från alla personers, organisationers och enskilda företags sida,

f) att genomföra eller främja forskning och utveckling av universellt utformade produkter, tjänster, utrustning och anläggningar enligt definitionerna i arti-

Convention, which should require the minimum possible adaptation and the least cost to meet the specific needs of a person with disabilities, to promote their availability and use, and to promote universal design in the development of standards and guidelines;

(g) To undertake or promote research and development of, and to promote the availability and use of new technologies, including information and communications technologies, mobility aids, devices and assistive technologies, suitable for persons with disabilities, giving priority to technologies at an affordable cost;

(h) To provide accessible information to persons with disabilities about mobility aids, devices and assistive technologies, including new technologies, as well as other forms of assistance, support services and facilities;

(i) To promote the training of professionals and staff working with persons with disabilities in the rights recognized in this Convention so as to better provide the assistance and services guaranteed by those rights.

2. With regard to economic, social and cultural rights, each State Party undertakes to take measures to the maximum of its available resources and, where needed, within the framework of international cooperation, with a view to achieving progressively the full realization of these rights, without prejudice to those obligations contained in the present Convention that are immediately applicable according to international law.

3. In the development and implementation of legislation and

kel 2 i denna konvention, som skulle fordra minsta möjliga anpassning och lägsta kostnad för att tillmötesgå de särskilda behoven hos en person med funktionsnedsättning, att främja tillgängligheten till och användningen av dem samt att främja universell utformning vid utveckling av normer och riktlinjer,

g) att genomföra eller främja forskning och utveckling av och främja tillgång till och användning av ny teknik, innefattande informations- och kommunikationsteknik, samt hjälpmedel som är lämpliga för personer med funktionsnedsättning, med prioritering av teknik till överkomligt pris,

h) att lämna tillgänglig information till personer med funktionsnedsättning om hjälpmedel, innefattande ny teknik och andra former av stöd, service och tjänster,

i) att främja utbildning om de rättigheter som erkänns i denna konvention för specialister och personal som arbetar med personer med funktionsnedsättning, så att de bättre ska kunna ge det stöd och den service som dessa rättigheter garanterar.

2. Med avseende på ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter åtar sig varje konventionsstat att vidta åtgärder och till fullo utnyttja sina tillgängliga resurser och, där så behövs, inom ramen för internationellt samarbete, för att trygga att rättigheterna gradvis förverkligas i sin helhet, utan att det ska inkräkta på de åtaganden i denna konvention som är omedelbart tillämpliga enligt internationell rätt.

3. I utformning och genomförande av lagstiftning och riktlinjer för

policies to implement the present Convention, and in other decision-making processes concerning issues relating to persons with disabilities, States Parties shall closely consult with and actively involve persons with disabilities, including children with disabilities, through their representative organizations.

4. Nothing in the present Convention shall affect any provisions which are more conducive to the realization of the rights of persons with disabilities and which may be contained in the law of a State Party or international law in force for that State. There shall be no restriction upon or derogation from any of the human rights and fundamental freedoms recognized or existing in any State Party to the present Convention pursuant to law, conventions, regulation or custom on the pretext that the present Convention does not recognize such rights or freedoms or that it recognizes them to a lesser extent.

5. The provisions of the present Convention shall extend to all parts of federal states without any limitations or exceptions.

Article 5 Equality and non-discrimination

1. States Parties recognize that all persons are equal before and under the law and are entitled without any discrimination to the equal protection and equal benefit of the law.

2. States Parties shall prohibit all discrimination on the basis of disability and guarantee to persons with disabilities equal and effective legal protection against discrimination on all grounds.

att genomföra denna konvention och i andra beslutsfattande processer angående frågor som berör personer med funktionsnedsättning ska konventionsstaterna nära samråda med och aktivt involvera personer med funktionsnedsättning, däribland barn med funktionsnedsättning, genom de organisationer som företräder dem.

4. Ingenting i denna konvention ska inkräkta på bestämmelser som bättre främjar förverkligandet av rättigheter som tillkommer personer med funktionsnedsättning och som kan ingå i en konventionsstats lagstiftning eller i internationell rätt som den staten är bunden av. Det ska inte förekomma någon inskränkning i eller något upphävande av någon av de mänskliga rättigheter eller grundläggande friheter som erkänns eller gäller i någon konventionsstat enligt lag, fördrag, bestämmelse eller sedvänja under förevändning att denna konvention inte erkänner sådana rättigheter eller friheter eller att den erkänner dem i mindre utsträckning.

5. Bestämmelserna i denna konvention ska omfatta alla delar av federala stater utan inskränkning eller undantag.

Artikel 5 Jämlikhet och icke-diskriminering

1. Konventionsstaterna erkänner att alla människor är lika inför och enligt lagen och utan någon diskriminering berättigade till lika skydd och lika förmåner enligt lagen.

2. Konventionsstaterna ska förbjuda all diskriminering på grund av funktionsnedsättning och garantera personer med funktionsnedsättning lika och effektivt rättsligt skydd mot diskriminering på

3. In order to promote equality and eliminate discrimination, States Parties shall take all appropriate steps to ensure that reasonable accommodation is provided.

4. Specific measures which are necessary to accelerate or achieve de facto equality of persons with disabilities shall not be considered discrimination under the terms of the present Convention.

Article 6 Women with disabilities

1. States Parties recognize that women and girls with disabilities are subject to multiple discrimination, and in this regard shall take measures to ensure the full and equal enjoyment by them of all human rights and fundamental freedoms.

2. States Parties shall take all appropriate measures to ensure the full development, advancement and empowerment of women, for the purpose of guaranteeing them the exercise and enjoyment of the human rights and fundamental freedoms set out in the present Convention.

Article 7 Children with disabilities

1. States Parties shall take all necessary measures to ensure the full enjoyment by children with disabilities of all human rights and fundamental freedoms on an equal basis with other children.

2. In all actions concerning children with disabilities, the best interests of the child shall be a primary consideration.

3. States Parties shall ensure that children with disabilities have the

alla grunder.

3. För att främja jämlikhet och avskaffa diskriminering ska konventionsstaterna vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa att skälig anpassning tillhandahålls.

4. Särskilda åtgärder som är nödvändiga för att påskynda eller uppnå faktisk jämlikhet för personer med funktionsnedsättning ska inte betraktas som diskriminering enligt denna konvention.

Artikel 6 Kvinnor med funktionsnedsättning

1. Konventionsstaterna erkänner att kvinnor och flickor med funktionsnedsättning är utsatta för flerfaldig diskriminering och ska därför vidta åtgärder för att säkerställa att de fullt och likaberättigat åtnjuter alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter.

2. Konventionsstaterna ska vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa att kvinnor fullt ut utvecklas, gör framsteg och stärker den egna förmågan i syfte att garantera att de kan utöva och åtnjuta de mänskliga rättigheter och grundläggande friheter som anges i denna konvention.

Artikel 7 Barn med funktionsnedsättning

1. Konventionsstaterna ska vidta alla nödvändiga åtgärder som behövs för att säkerställa att barn med funktionsnedsättning fullt åtnjuter alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter på lika villkor som andra barn.

2. I alla åtgärder som rör barn med funktionsnedsättning ska barnets bästa komma i främsta rummet.

3. Konventionsstaterna ska säkerställa att barn med funktions-

right to express their views freely on all matters affecting them, their views being given due weight in accordance with their age and maturity, on an equal basis with other children, and to be provided with disability and age-appropriate assistance to realize that right.

Article 8 Awareness-raising

1. States Parties undertake to adopt immediate, effective and appropriate measures:

(a) To raise awareness throughout society, including at the family level, regarding persons with disabilities, and to foster respect for the rights and dignity of persons with disabilities;

(b) To combat stereotypes, prejudices and harmful practices relating to persons with disabilities, including those based on sex and age, in all areas of life;

(c) To promote awareness of the capabilities and contributions of persons with disabilities.

2. Measures to this end include:

(a) Initiating and maintaining effective public awareness campaigns designed:

(i) To nurture receptiveness to the rights of persons with disabilities;

(ii) To promote positive perceptions and greater social awareness towards persons with disabilities;

(iii) To promote recognition of the skills, merits and abilities of persons with disabilities, and of their contributions to the workplace and the labour market;

nedsättning har rätt att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör dem, varvid deras åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till deras ålder och mognad på samma villkor som för andra barn, och att de för att utöva denna rättighet erbjuds stöd anpassat till funktionsnedsättning och ålder.

Artikel 8 Medvetandegörande om situationen för personer med funktionsnedsättning

1. Konventionsstaterna åtar sig att vidta omedelbara, effektiva och ändamålsenliga åtgärder

a) för att höja medvetandet i hela samhället, däribland på familjenivå, om personer med funktionsnedsättning och för att främja respekten för deras rättigheter och värdighet,

b) för att bekämpa stereotypa uppfattningar, fördomar och skadliga sedvänjor med avseende på personer med funktionsnedsättning, däribland sådana som grundas på kön och ålder, inom alla livets områden, samt

c) för att höja medvetandet om kapaciteten hos och bidrag från personer med funktionsnedsättning.

2. Åtgärder i detta syfte innefattar följande:

a) att initiera och genomföra verkningsfulla kampanjer för att höja allmänhetens medvetande,

i) om att hysa en mottaglig inställning till rättigheterna för personer med funktionsnedsättning,

ii) om att främja en positiv inställning och ett högre socialt medvetande gentemot personer med funktionsnedsättning, samt

iii) om att främja erkännande av färdigheter, meriter och förmågor hos personer med funktionsnedsättning samt av deras bidrag på

(b) Fostering at all levels of the education system, including in all children from an early age, an attitude of respect for the rights of persons with disabilities;

€ Encouraging all organs of the media to portray persons with disabilities in a manner consistent with the purpose of the present Convention;

(d) Promoting awareness-training programmes regarding persons with disabilities and the rights of persons with disabilities.

Article 9 Accessibility

1. To enable persons with disabilities to live independently and participate fully in all aspects of life, States Parties shall take appropriate measures to ensure to persons with disabilities access, on an equal basis with others, to the physical environment, to transportation, to information and communications, including information and communications technologies and systems, and to other facilities and services open or provided to the public, both in urban and in rural areas. These measures, which shall include the identification and elimination of obstacles and barriers to accessibility, shall apply to, inter alia:

(a) Buildings, roads, transportation and other indoor and outdoor facilities, including schools, housing, medical facilities and workplaces;

(b) Information, communications and other services, including electronic services and emergency services.

arbetsplatserna och på arbetsmarknaden.

b) att på alla nivåer i undervisningssystemet, däribland hos alla barn från tidig ålder, uppmuntra en inställning präglad av respekt för rättigheterna för personer med funktionsnedsättning,

c) att uppmuntra alla massmedier att framställa personer med funktionsnedsättning på ett sätt som är förenligt med denna konventions syfte,

d) att främja utbildningsprogram som ökar medvetenheten om personer med funktionsnedsättning och rättigheterna för personer med funktionsnedsättning.

Artikel 9 Tillgänglighet

1. För att göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att leva oberoende och att fullt ut delta på alla livets områden, ska konventionsstaterna vidta ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning får tillgång på samma villkor som andra till den fysiska miljön, till transporter, till information och kommunikation, innefattande informations- och kommunikationsteknik (IT) och system samt till andra anläggningar och tjänster som är tillgängliga för eller erbjuds allmänheten både i städerna och på landsbygden. Dessa åtgärder, som ska innefatta identifiering och undanröjande av hinder och barriärer mot tillgänglighet, ska bl.a. gälla

a) byggnader, vägar, transportmedel och andra inom- och utomhusanläggningar, däribland skolor, bostäder, vårdinrättningar och arbetsplatser, samt

b) information, kommunikation och annan service, däribland elektronisk service och service i nödsituationer.

2. States Parties shall also take appropriate measures to:

(a) Develop, promulgate and monitor the implementation of minimum standards and guidelines for the accessibility of facilities and services open or provided to the public;

(b) Ensure that private entities that offer facilities and services which are open or provided to the public take into account all aspects of accessibility for persons with disabilities;

(c) Provide training for stakeholders on accessibility issues facing persons with disabilities;

(d) Provide in buildings and other facilities open to the public signage in Braille and in easy to read and understand forms;

(e) Provide forms of live assistance and intermediaries, including guides, readers and professional sign language interpreters, to facilitate accessibility to buildings and other facilities open to the public;

(f) Promote other appropriate forms of assistance and support to persons with disabilities to ensure their access to information;

(g) Promote access for persons with disabilities to new information and communications technologies and systems, including the Internet;

(h) Promote the design, development, production and distribution of accessible information and communications technologies and systems at an early stage, so that these technologies and systems become accessible at minimum cost.

2. Konventionsstaterna ska även vidta ändamålsenliga åtgärder för att

a) utveckla, utfärda och övervaka tillämpning av miniminormer och riktlinjer för tillgänglighet till anläggningar och service som är öppna för eller erbjuds allmänheten,

b) säkerställa att enskilda enheter som erbjuder anläggningar och service dit allmänheten äger tillträde beaktar alla aspekter av tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning,

c) erbjuda intressenter utbildning i frågor som gäller tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning,

d) utrusta byggnader och andra anläggningar dit allmänheten äger tillträde med anvisningar i punktskrift och i lättläst och lättbegriplig form,

e) erbjuda former av assistans och annan personlig service, däribland ledsagare, lektörer och yrkesverksamma teckenspråkstolkare, för att underlätta tillgänglighet till byggnader och andra anläggningar som är öppna för allmänheten,

f) främja andra ändamålsenliga former av hjälp och stöd till personer med funktionsnedsättning för att säkerställa deras tillgång till information,

g) främja tillgång för personer med funktionsnedsättning till ny informations- och kommunikationsteknik (IT) och nya system, däribland Internet, samt

h) främja utformning, utveckling, tillverkning och distribution av tillgänglig informations- och kommunikationsteknologi och system på ett tidigt stadium så att de blir tillgängliga till lägsta möjliga kostnad.

Prop. 2008/09:28
Bilaga 1

Article 10 Right to life

States Parties reaffirm that every human being has the inherent right to life and shall take all necessary measures to ensure its effective enjoyment by persons with disabilities on an equal basis with others.

Article 11 Situations of risk and humanitarian emergencies

States Parties shall take, in accordance with their obligations under international law, including international humanitarian law and international human rights law, all necessary measures to ensure the protection and safety of persons with disabilities in situations of risk, including situations of armed conflict, humanitarian emergencies and the occurrence of natural disasters.

Article 12 Equal recognition before the law

1. States Parties reaffirm that persons with disabilities have the right to recognition everywhere as persons before the law.

2. States Parties shall recognize that persons with disabilities enjoy legal capacity on an equal basis with others in all aspects of life.

3. States Parties shall take appropriate measures to provide access by persons with disabilities to the support they may require in exercising their legal capacity.

4. States Parties shall ensure that all measures that relate to the exercise of legal capacity provide for appropriate and effective safeguards to prevent abuse in accor-

Artikel 10 Rätten till liv

Konventionsstaterna bekräftar åter att varje människa har en inneboende rätt till livet och ska vidta alla åtgärder som behövs för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning verkligen får åtnjuta denna rätt på samma villkor som andra.

Artikel 11 Risksituationer och humanitära nödlägen

Konventionsstaterna ska, i enlighet med sina åtaganden enligt internationell rätt, innefattande den internationella humanitära rätten och de mänskliga rättigheterna, vidta alla åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa skydd och säkerhet för personer med funktionsnedsättning som är i risksituationer, däribland väpnad konflikt, humanitära nödlägen och naturkatastrofer.

Artikel 12 Likhhet inför lagen

1. Konventionsstaterna bekräftar åter att personer med funktionsnedsättning har rätt att i alla sammanhang bli erkända som personer i lagens mening.

2. Konventionsstaterna ska erkänna att personer med funktionsnedsättning åtnjuter rättskapacitet på samma villkor som andra i alla hänseenden.

3. Konventionsstaterna ska vidta ändamålsenliga åtgärder för att erbjuda personer med funktionsnedsättning tillgång till det stöd de kan behöva för att utöva sin rättskapacitet.

4. Konventionsstaterna ska säkerställa att alla åtgärder som hänför sig till utövandet av rättskapacitet tillgodoser en ändamålsenlig och verksam garanti för att

dance with international human rights law. Such safeguards shall ensure that measures relating to the exercise of legal capacity respect the rights, will and preferences of the person, are free of conflict of interest and undue influence, are proportional and tailored to the person's circumstances, apply for the shortest time possible and are subject to regular review by a competent, independent and impartial authority or judicial body. The safeguards shall be proportional to the degree to which such measures affect the person's rights and interests.

5. Subject to the provisions of this article, States Parties shall take all appropriate and effective measures to ensure the equal right of persons with disabilities to own or inherit property, to control their own financial affairs and to have equal access to bank loans, mortgages and other forms of financial credit, and shall ensure that persons with disabilities are not arbitrarily deprived of their property.

Article 13 Access to justice

1. States Parties shall ensure effective access to justice for persons with disabilities on an equal basis with others, including through the provision of procedural and age-appropriate accommodations, in order to facilitate their effective role as direct and indirect participants, including as witnesses, in all legal proceedings, including at investigative and other preliminary stages.

2. In order to help to ensure

förhindra missbruk i enlighet med de mänskliga rättigheterna. Sådana garantier ska säkerställa att åtgärder som hänför sig till utövandet av rättskapacitet respekterar personens rättigheter, önskemål och preferenser, är fria från motstridiga intressen och otillbörlig inverkan, är proportionella och anpassade till personens förhållanden, sätts in under kortast möjliga tid samt är föremål för regelbunden översyn av en behörig, oberoende och opartisk myndighet eller ett rättsligt organ. Garantierna ska stå i proportion till den grad sådana åtgärder inverkar på personens rättigheter och intressen.

5. Med förbehåll för bestämmelserna i denna artikel, ska konventionsstaterna vidta alla ändamålsenliga och effektiva åtgärder för att säkerställa lika rätt för personer med funktionsnedsättning att äga eller ärva egendom, kontrollera sina egna ekonomiska angelägenheter och ha lika tillgång till banklån, hypotekslån och andra former av finansiella krediter och ska säkerställa att personer med funktionsnedsättning inte godtyckligt berövas sin egendom.

Artikel 13 Tillgång till rättssystemet

1. Konventionsstaterna ska säkerställa effektiv tillgång till rättssystemet för personer med funktionsnedsättning på samma villkor som för andra, däribland genom att erbjuda dem processuella och åldersrelaterade anpassningar för att underlätta en verksam roll för dem som direkta och indirekta deltagare, inklusive som vittnen, i alla rättsliga förfaranden, innefattande i det undersökande skedet och i andra förberedande skeden.

2. För att medverka till att säker-

effective access to justice for persons with disabilities, States Parties shall promote appropriate training for those working in the field of administration of justice, including police and prison staff.

ställa effektiv tillgång till rättssystemet för personer med funktionsnedsättning, ska konventionsstaterna främja ändamålsenlig utbildning för dem som arbetar inom rättsväsendet, innefattande polisiär personal och fängelsepersonal.

Article 14 Liberty and security of the person

1. States Parties shall ensure that persons with disabilities, on an equal basis with others:

(a) Enjoy the right to liberty and security of person;

(b) Are not deprived of their liberty unlawfully or arbitrarily, and that any deprivation of liberty is in conformity with the law, and that the existence of a disability shall in no case justify a deprivation of liberty.

2. States Parties shall ensure that if persons with disabilities are deprived of their liberty through any process, they are, on an equal basis with others, entitled to guarantees in accordance with international human rights law and shall be treated in compliance with the objectives and principles of this Convention, including by provision of reasonable accommodation.

Article 15 Freedom from torture or cruel, inhuman or degrading treatment or punishment

1. No one shall be subjected to torture or to cruel, inhuman or degrading treatment or punishment. In particular, no one shall be subjected without his or her free consent to medical or scientific experimentation.

2. States Parties shall take all

Artikel 14 Frihet och personlig säkerhet

1. Konventionsstaterna ska säkerställa att personer med funktionsnedsättning på samma villkor som andra

a) åtnjuter rätt till frihet och personlig säkerhet,

b) inte berövas sin frihet olagligen eller godtyckligt och att varje frihetsberövande sker i enlighet med lagen samt att förekomst av funktionsnedsättning inte i något fall ska rättfärdiga frihetsberövande.

2. Konventionsstaterna ska säkerställa att, om personer med funktionsnedsättning berövas sin frihet genom något förfarande, är de på samma villkor som andra berättigade till garantier i enlighet med de mänskliga rättigheterna och ska behandlas i enlighet med syftena och principerna i denna konvention, däribland genom erbjudande av skälig anpassning.

Artikel 15 Rätt att inte utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning

1. Ingen får utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Särskilt får ingen utan sitt fria samtycke utsättas för medicinska eller vetenskapliga experiment.

2. Konventionsstaterna ska vidta

effective legislative, administrative, judicial or other measures to prevent persons with disabilities, on an equal basis with others, from being subjected to torture or cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.

Article 16 Freedom from exploitation, violence and abuse

1. States Parties shall take all appropriate legislative, administrative, social, educational and other measures to protect persons with disabilities, both within and outside the home, from all forms of exploitation, violence and abuse, including their gender-based aspects.

2. States Parties shall also take all appropriate measures to prevent all forms of exploitation, violence and abuse by ensuring, inter alia, appropriate forms of gender- and age-sensitive assistance and support for persons with disabilities and their families and caregivers, including through the provision of information and education on how to avoid, recognize and report instances of exploitation, violence and abuse. States Parties shall ensure that protection services are age-, gender- and disability-sensitive.

3. In order to prevent the occurrence of all forms of exploitation, violence and abuse, States Parties shall ensure that all facilities and programmes designed to serve persons with disabilities are effectively monitored by independent authorities.

alla effektiva lagstiftnings-, administrativa, rättsliga och andra åtgärder för att förhindra att personer med funktionsnedsättning, lika litet som andra personer, utsätts för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

Artikel 16 Rätt att inte utsättas för utnyttjande, våld eller övergrepp

1. Konventionsstaterna ska vidta alla ändamålsenliga lagstiftnings-, administrativa, sociala, utbildnings- och andra åtgärder för att skydda personer med funktionsnedsättning, såväl inom som utom hemmet, mot alla former av utnyttjande, våld och övergrepp, däribland hänsyn till om det är könsrelaterat.

2. Konventionsstaterna ska även vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att förhindra alla former av utnyttjande, våld och övergrepp bl.a. genom att säkerställa ändamålsenliga former av könsanpassad och åldersanpassad assistans och stöd till personer med funktionsnedsättning och deras familjemedlemmar och vårdare, inklusive genom att tillhandahålla information och utbildning om hur man undviker, känner igen och rapporterar förekomst av utnyttjande, våld eller övergrepp. Konventionsstaterna ska säkerställa att skyddet tar hänsyn till ålders-, köns- och funktionshinderaspekterna.

3. För att förhindra alla former av utnyttjande, våld och övergrepp ska konventionsstaterna säkerställa att alla anläggningar och program som är avsedda för personer med funktionsnedsättning effektivt övervakas av självständiga myndigheter.

Prop. 2008/09:28
Bilaga 1

4. States Parties shall take all appropriate measures to promote the physical, cognitive and psychological recovery, rehabilitation and social reintegration of persons with disabilities who become victims of any form of exploitation, violence or abuse, including through the provision of protection services. Such recovery and reintegration shall take place in an environment that fosters the health, welfare, self-respect, dignity and autonomy of the person and takes into account gender- and age-specific needs.

5. States Parties shall put in place effective legislation and policies, including women- and child-focused legislation and policies, to ensure that instances of exploitation, violence and abuse against persons with disabilities are identified, investigated and, where appropriate, prosecuted.

Article 17 Protecting the integrity of the person

Every person with disabilities has a right to respect for his or her physical and mental integrity on an equal basis with others.

Article 18 Liberty of movement and nationality

1. States Parties shall recognize the rights of persons with disabilities to liberty of movement, to freedom to choose their residence and to a nationality, on an equal basis with others, including by ensuring that persons with disabilities:

(a) Have the right to acquire and change a nationality and are not deprived of their nationality arbitrarily or on the basis of

4. Konventionsstaterna ska vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att främja fysisk, kognitiv och psykologisk återhämtning, rehabilitering och social återanpassning för personer med funktionsnedsättning som blir utsatta för någon form av utnyttjande, våld eller övergrepp, däribland genom att tillhandahålla skydd. Återhämtningen och återanpassningen ska ske i en omgivning som främjar personernas hälsa, välfärd, självaktning, värdighet och självständighet och tar hänsyn till de behov som betingas av kön och ålder.

5. Konventionsstaterna ska införa effektiv lagstiftning och ändamålsenliga riktlinjer, bl.a. lagstiftning och riktlinjer som är inriktad på kvinnor och barn, för att säkerställa att fall av utnyttjande, våld och övergrepp mot personer med funktionsnedsättning identifieras, utreds och, i förekommande fall, lagförs.

Artikel 17 Skydd för den personliga integriteten

Alla personer med funktionsnedsättning har rätt till respekt för sin fysiska och psykiska integritet på samma villkor som andra.

Artikel 18 Rätt till fri rörlighet och till ett medborgarskap

1. Konventionsstaterna ska erkänna rätten för personer med funktionsnedsättning till fri rörlighet, frihet att välja bosättningsort och till ett medborgarskap på samma villkor som andra, bl.a. genom att säkerställa att personer med funktionsnedsättning

a) har rätt att förvärva och ändra medborgarskap och att inte fråntas detta godtyckligt eller på grund av funktionsnedsättning,

disability;

(b) Are not deprived, on the basis of disability, of their ability to obtain, possess and utilize documentation of their nationality or other documentation of identification, or to utilize relevant processes such as immigration proceedings, that may be needed to facilitate exercise of the right to liberty of movement;

(c) Are free to leave any country, including their own;

(d) Are not deprived, arbitrarily or on the basis of disability, of the right to enter their own country.

2. Children with disabilities shall be registered immediately after birth and shall have the right from birth to a name, the right to acquire a nationality and, as far as possible, the right to know and be cared for by their parents.

Article 19 Living independently and being included in the community

States Parties to this Convention recognize the equal right of all persons with disabilities to live in the community, with choices equal to others, and shall take effective and appropriate measures to facilitate full enjoyment by persons with disabilities of this right and their full inclusion and participation in the community, including by ensuring that:

(a) Persons with disabilities have the opportunity to choose their place of residence and where and with whom they live on an equal basis with others and are not obliged to live in a particular living arrangement;

(b) Persons with disabilities have access to a range of in-home, residential and other community

b) på grund av funktionsnedsättning inte berövas sin rätt att er-hålla, äga eller använda dokumentation om sitt medborgarskap eller annan identitetsdokumentation eller sin rätt att utnyttja de gällande förfarandena, exempelvis immigrationsförfaranden, som kan behövas för att underlätta utövande av rätten till fri rörlighet,

c) har frihet att lämna vilket land som helst, även sitt eget, samt

d) inte godtyckligt eller på grund av funktionsnedsättning berövas rätten att resa in i sitt eget land.

2. Barn med funktionsnedsättning ska omedelbart registreras efter födelsen och ska ha rätt från födelsen till ett namn, rätt att förvärva ett medborgarskap och, så långt det är möjligt, rätt att få vetskap om och bli omvårdade av sina föräldrar.

Artikel 19 Rätt att leva självständigt och att delta i samhället

Konventionsstaterna erkänner lika rätt för alla personer med funktionsnedsättning att leva i samhället med lika valmöjligheter som andra personer och ska vidta effektiva och ändamålsenliga åtgärder för att underlätta att personer med funktionsnedsättning fullt åtnjuter denna rätt och deras fulla inkludering och deltagande i samhället, bl.a. genom att säkerställa att

a) personer med funktionsnedsättning har möjlighet att välja sin bostättningsort och var och med vem de vill leva på samma villkor som andra och inte är tvungna att bo i särskilda boendeformer,

b) personer med funktionsnedsättning har tillgång till olika former av samhällsservice både i

support services, including personal assistance necessary to support living and inclusion in the community, and to prevent isolation or segregation from the community;

(c) Community services and facilities for the general population are available on an equal basis to persons with disabilities and are responsive to their needs.

Article 20 Personal mobility

States Parties shall take effective measures to ensure personal mobility with the greatest possible independence for persons with disabilities, including by:

(a) Facilitating the personal mobility of persons with disabilities in the manner and at the time of their choice, and at affordable cost;

(b) Facilitating access by persons with disabilities to quality mobility aids, devices, assistive technologies and forms of live assistance and intermediaries, including by making them available at affordable cost;

(c) Providing training in mobility skills to persons with disabilities and to specialist staff working with persons with disabilities;

(d) Encouraging entities that produce mobility aids, devices and assistive technologies to take into account all aspects of mobility for persons with disabilities.

Article 21 Freedom of expression and opinion, and access to information

States Parties shall take all appropriate measures to ensure that persons with disabilities can exer-

hemmet och inom särskilt boende och till annan service, bl.a. sådant personligt stöd som är nödvändigt för att stödja boende och deltagande i samhället och för att förhindra isolering och avskildhet från samhället, samt

c) samhällsservice och anläggningar avsedda för allmänheten är tillgängliga på lika villkor för personer med funktionsnedsättning och svarar mot deras behov.

Artikel 20 Personlig rörlighet

Konventionsstaterna ska vidta effektiva åtgärder för att säkerställa personlig rörlighet med största möjliga oberoende för personer med funktionsnedsättning, bl.a. genom att

a) underlätta personlig rörlighet för personer med funktionsnedsättning på det sätt och vid den tid de själva väljer och till överkomlig kostnad,

b) underlätta tillgång för personer med funktionsnedsättning till hjälpmedel av kvalitet och andra former av assistans och annan personlig service, inklusive genom att göra dem åtkomliga till rimlig kostnad,

c) erbjuda personer med funktionsnedsättning och berörd personal utbildning i rörelseteknik, samt

d) uppmuntra tillverkare av hjälpmedel att beakta alla aspekter av förflytningsbehov för personer med funktionsnedsättning.

Artikel 21 Yttrandefrihet och åsiktsfrihet samt tillgång till information

Konventionsstaterna ska vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa att personer med funk-

cise the right to freedom of expression and opinion, including the freedom to seek, receive and impart information and ideas on an equal basis with others and through all forms of communication of their choice, as defined in article 2 of the present Convention, including by:

(a) Providing information intended for the general public to persons with disabilities in accessible formats and technologies appropriate to different kinds of disabilities in a timely manner and without additional cost;

(b) Accepting and facilitating the use of sign languages, Braille, augmentative and alternative communication, and all other accessible means, modes and formats of communication of their choice by persons with disabilities in official interactions;

(c) Urging private entities that provide services to the general public, including through the Internet, to provide information and services in accessible and usable formats for persons with disabilities;

(d) Encouraging the mass media, including providers of information through the Internet, to make their services accessible to persons with disabilities;

(e) Recognizing and promoting the use of sign languages.

Article 22 Respect for privacy

1. No person with disabilities, regardless of place of residence or living arrangements, shall be subjected to arbitrary or unlawful interference with his or her privacy, family, home or correspondence or other types of communi-

tionsnedsättning kan utöva yttrandefriheten och åsiktsfriheten, inklusive friheten att söka, ta emot och sprida uppgifter och idéer på lika villkor som andra och genom alla former av kommunikation som de själva väljer enligt definitionen i artikel 2, däribland genom att

a) utan dröjsmål och extra kostnader förse personer med funktionsnedsättning med information som är avsedd för allmänheten i tillgängligt format och teknologi anpassad för olika funktionshinder,

b) godta och underlätta användning i offentliga sammanhang av teckenspråk, punktskrift, förstora och alternativ kommunikation och alla andra tillgängliga medel, former och format för kommunikation som personer med funktionsnedsättning själva valt,

c) uppmana enskilda leverantörer av tjänster till allmänheten, däribland genom Internet, att erbjuda information och service i tillgängliga och användbara format för personer med funktionsnedsättning,

d) uppmuntra massmedierna, däribland leverantörer av information genom Internet, att göra sina tjänster tillgängliga för personer med funktionsnedsättning, samt

e) erkänna och främja användning av teckenspråk.

Artikel 22 Respekt för privatlivet

1. Ingen person med funktionsnedsättning, utan avseende på bostadsort eller boendeförhållanden, får utsättas för ett godtyckligt eller olagligt ingripande i sitt privatliv, familjeliv, hem eller sin korrespondens eller annan typ av

cation or to unlawful attacks on his or her honour and reputation. Persons with disabilities have the right to the protection of the law against such interference or attacks.

2. States Parties shall protect the privacy of personal, health and rehabilitation information of persons with disabilities on an equal basis with others.

Article 23 Respect for home and the family

1. States Parties shall take effective and appropriate measures to eliminate discrimination against persons with disabilities in all matters relating to marriage, family, parenthood and relationships, on an equal basis with others, so as to ensure that:

(a) The right of all persons with disabilities who are of marriageable age to marry and to found a family on the basis of free and full consent of the intending spouses is recognized;

(b) The rights of persons with disabilities to decide freely and responsibly on the number and spacing of their children and to have access to age-appropriate information, reproductive and family planning education are recognized, and the means necessary to enable them to exercise these rights are provided;

(c) Persons with disabilities, including children, retain their fertility on an equal basis with others.

2. States Parties shall ensure the rights and responsibilities of persons with disabilities, with regard to guardianship, wardship, trusteeship, adoption of children or simi-

kommunikation eller för olagliga angrepp på sin heder och sitt anseende. Personer med funktionsnedsättning har rätt till lagens skydd mot sådana ingripanden eller angrepp.

2. Konventionsstaterna ska skydda sekretessen för personuppgifter och uppgifter om hälsa och rehabilitering för personer med funktionsnedsättning på samma villkor som för andra.

Artikel 23 Respekt för hem och familj

1. Konventionsstaterna ska vidta effektiva och ändamålsenliga åtgärder för att avskaffa diskriminering av personer med funktionsnedsättning i alla frågor som gäller äktenskap, familj, föräldraskap och personliga förbindelser på samma villkor som för andra för att säkerställa att

a) rätten erkänns för alla personer med funktionsnedsättning i giftasvuxen ålder att ingå äktenskap och bilda familj på grundval av de blivande makarnas fria och fulla samtycke,

b) rätten erkänns för personer med funktionsnedsättning att fritt och under ansvar bestämma antalet barn och tidrymden mellan havandeskapen och att ha tillgång till åldersanpassad information, preventivmedel och familjeplanering samt tillhandahållande av de medel som behövs för att de ska kunna utöva denna rätt,

c) personer med funktionsnedsättning, även barn, får behålla sin fertilitet på samma villkor som andra.

2. Konventionsstaterna ska säkerställa personer med funktionsnedsättning rättigheter och skyldigheter när det gäller förmynderskap eller godmanskap för barn,

lar institutions, where these concepts exist in national legislation; in all cases the best interests of the child shall be paramount. States Parties shall render appropriate assistance to persons with disabilities in the performance of their child-rearing responsibilities.

3. States Parties shall ensure that children with disabilities have equal rights with respect to family life. With a view to realizing these rights, and to prevent concealment, abandonment, neglect and segregation of children with disabilities, States Parties shall undertake to provide early and comprehensive information, services and support to children with disabilities and their families.

4. States Parties shall ensure that a child shall not be separated from his or her parents against their will, except when competent authorities subject to judicial review determine, in accordance with applicable law and procedures, that such separation is necessary for the best interests of the child. In no case shall a child be separated from parents on the basis of a disability of either the child or one or both of the parents.

5. States Parties shall, where the immediate family is unable to care for a child with disabilities, undertake every effort to provide alternative care within the wider family, and failing that, within the community in a family setting.

Article 24 Education

1. States Parties recognize the right of persons with disabilities to education. With a view to realizing this right without

vårdnad om barn och adoption eller liknande, om sådana begrepp förekommer i nationell lag, varvid dock barnets bästa alltid främst ska beaktas. Konventionsstaterna ska lämna ändamålsenligt stöd till personer med funktionsnedsättning i utövandet av deras ansvar för barnens fostran.

3. Konventionsstaterna ska säkerställa att barn med funktionsnedsättning har lika rättigheter i familjelivet. För att förverkliga dessa rättigheter och för att förhindra att barn med funktionsnedsättning göms undan, överges, försummas och avskiljs, ska konventionsstaterna åta sig att lämna tidig och allsidig information, service och stöd till barn med funktionsnedsättning och till deras familjer.

4. Konventionsstaterna ska säkerställa att ett barn inte skiljs från sina föräldrar mot deras vilja, utom i de fall då behöriga myndigheter, som är underställda rättslig överprövning i enlighet med tillämplig lag och tillämpliga förfaranden, finner att sådant åtskillande är nödvändigt för barnets bästa. Ett barn ska inte i något fall skiljas från sina föräldrar på grund av barnets eller den ena eller båda föräldrarnas funktionsnedsättning.

5. Konventionsstaterna ska, om de närmast anhöriga inte är i stånd att ta hand om ett barn med funktionsnedsättning, vidta alla åtgärder för att erbjuda alternativ omsorg inom den utvidgade familjen och, i avsaknad av sådan, placering i familjeliknande miljö i samhället.

Artikel 24 Utbildning

1. Konventionsstaterna erkänner rätten till utbildning för personer med funktionsnedsättning. För att förverkliga denna rätt utan diskri-

discrimination and on the basis of equal opportunity, States Parties shall ensure an inclusive education system at all levels and life long learning directed to:

(a) The full development of human potential and sense of dignity and self-worth, and the strengthening of respect for human rights, fundamental freedoms and human diversity;

(b) The development by persons with disabilities of their personality, talents and creativity, as well as their mental and physical abilities, to their fullest potential;

(c) Enabling persons with disabilities to participate effectively in a free society.

2. In realizing this right, States Parties shall ensure that:

(a) Persons with disabilities are not excluded from the general education system on the basis of disability, and that children with disabilities are not excluded from free and compulsory primary education, or from secondary education, on the basis of disability;

(b) Persons with disabilities can access an inclusive, quality and free primary education and secondary education on an equal basis with others in the communities in which they live;

(c) Reasonable accommodation of the individual's requirements is provided;

(d) Persons with disabilities receive the support required, within the general education system, to facilitate their effective education;

(e) Effective individualized support measures are provided in

minering och på lika villkor, ska konventionsstaterna säkerställa ett sammanhållet utbildningssystem på alla nivåer och livslångt lärande inriktat på

a) full utveckling av den mänskliga potentialen och känslan för värdighet och egenvärde samt förstärkning av respekten för de mänskliga rättigheterna, de grundläggande friheterna och den mänskliga mångfalden,

b) utveckling av personlighet, begåvning och kreativitet hos personer med funktionsnedsättning samt av deras mentala och fysiska färdigheter till deras fulla möjligheter, samt

c) att göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att effektivt delta i ett fritt samhälle.

2. För att förverkliga denna rätt, ska konventionsstaterna säkerställa att

a) personer med funktionsnedsättning inte utestängs från det allmänna utbildningssystemet på grund av funktionsnedsättning och att barn med funktionsnedsättning inte utestängs från kostnadsfri obligatorisk grundutbildning eller från undervisning som följer efter grundutbildning, på grund av funktionsnedsättning,

b) personer med funktionsnedsättning, på samma villkor som andra, får tillgång till en inkluderande och kostnadsfri grundutbildning av kvalitet och till undervisning som följer efter grundutbildning på sina hemorter,

c) skälig anpassning erbjuds utifrån personliga behov,

d) personer med funktionsnedsättning ges nödvändigt stöd inom det allmänna utbildningssystemet för att underlätta deras ändamålsenliga utbildning, samt

e) ändamålsenliga individanpassade stödåtgärder erbjuds i mil-

environments that maximize academic and social development, consistent with the goal of full inclusion.

3. States Parties shall enable persons with disabilities to learn life and social development skills to facilitate their full and equal participation in education and as members of the community. To this end, States Parties shall take appropriate measures, including:

(a) Facilitating the learning of Braille, alternative script, augmentative and alternative modes, means and formats of communication and orientation and mobility skills, and facilitating peer support and mentoring;

(b) Facilitating the learning of sign language and the promotion of the linguistic identity of the deaf community;

(c) Ensuring that the education of persons, and in particular children, who are blind, deaf or deaf-blind, is delivered in the most appropriate languages and modes and means of communication for the individual, and in environments which maximize academic and social development.

4. In order to help ensure the realization of this right, States Parties shall take appropriate measures to employ teachers, including teachers with disabilities, who are qualified in sign language and/or Braille, and to train professionals and staff who work at all levels of education. Such training shall incorporate disability awareness and the use of appropriate augmentative and alternative modes, means and formats of communication, educational techniques and materials to support persons with

jöer som erbjuder största möjliga kunskapsrelaterade och sociala utveckling som är förenlig med målet fullständig inkludering.

3. Konventionsstaterna ska göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att lära sig praktiska och sociala färdigheter för att underlätta deras fulla och likvärdiga deltagande i utbildning och som samhällsmedlemmar. I detta syfte ska konventionsstaterna vidta ändamålsenliga åtgärder, bl.a. för att

a) underlätta inläring av punktskrift, alternativ skrift, förstorande och alternativa former, medel och format för kommunikation samt rörelse- och orienteringsförmågan och underlätta kamratstöd och mentorskap,

b) underlätta inläring av teckenspråk och främja dövsamhällets språkliga identitet, samt

c) säkerställa att utbildning av personer, särskilt av barn, med synskada eller dövblindhet eller som är döva eller hörselskadade, ges på de mest ändamålsenliga språken, formerna och medlen för kommunikation för den enskilde och i miljöer som maximerar kunskapsrelaterad och social utveckling.

4. För att säkerställa förverkligandet av denna rättighet ska konventionsstaterna vidta ändamålsenliga åtgärder för att anställa lärare, även lärare med funktionsnedsättning, som är kunniga i teckenspråk och/eller punktskrift, och för att utbilda yrkeskunniga personer och personal som är verksamma på alla utbildningsnivåer. Denna utbildning ska omfatta kunskap om funktionshinder och användning av lämpliga förstorande och alternativa former, medel och format för kommunikation, utbildningstekniker och

disabilities.

5. States Parties shall ensure that persons with disabilities are able to access general tertiary education, vocational training, adult education and lifelong learning without discrimination and on an equal basis with others. To this end, States Parties shall ensure that reasonable accommodation is provided to persons with disabilities.

Article 25 Health

States Parties recognize that persons with disabilities have the right to the enjoyment of the highest attainable standard of health without discrimination on the basis of disability. States Parties shall take all appropriate measures to ensure access for persons with disabilities to health services that are gender-sensitive, including health-related rehabilitation. In particular, States Parties shall:

(a) Provide persons with disabilities with the same range, quality and standard of free or affordable health care and programmes as provided to other persons, including in the area of sexual and reproductive health and population-based public health programmes;

(b) Provide those health services needed by persons with disabilities specifically because of their disabilities, including early identification and intervention as appropriate, and services designed to minimize and prevent further disabilities, including among children and older persons;

(c) Provide these health services

material för att stödja personer med funktionsnedsättning.

5. Konventionsstaterna ska säkerställa att personer med funktionsnedsättning får tillgång till allmän högre utbildning, yrkesutbildning, vuxenutbildning och livslångt lärande utan diskriminering och på samma villkor som andra. I detta syfte ska konventionsstaterna säkerställa att skälig anpassning erbjuds personer med funktionsnedsättning.

Artikel 25 Hälsa

Konventionsstaterna erkänner att personer med funktionsnedsättning har rätt att åtnjuta bästa möjliga hälsa och utan diskriminering på grund av funktionsnedsättning. Konventionsstaterna ska vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa tillgång till hälso- och sjukvårdstjänster för personer med funktionsnedsättning med beaktande av jämställdhetsperspektivet, däribland hälsorelaterad rehabilitering. Konventionsstaterna ska särskilt

a) erbjuda personer med funktionsnedsättning samma utbud, kvalitet och standard avseende gratis eller subventionerad hälso- och sjukvård samt insatser och behandlingsprogram som erbjuds andra personer, även när det gäller sexuell och reproduktiv hälsa samt befolkningsbaserade offentliga folkhälsoprogram,

b) erbjuda sådan hälsoservice som personer med funktionsnedsättning behöver särskilt på grund av deras funktionsnedsättning, inklusive tidig upptäckt och ändamålsenliga insatser, och service som är avsedd för att begränsa och förebygga vidare funktionsnedsättning, bl.a. för barn och äldre,

c) erbjuda hälso- och sjukvårds-

as close as possible to people's own communities, including in rural areas;

(d) Require health professionals to provide care of the same quality to persons with disabilities as to others, including on the basis of free and informed consent by, inter alia, raising awareness of the human rights, dignity, autonomy and needs of persons with disabilities through training and the promulgation of ethical standards for public and private health care;

(e) Prohibit discrimination against persons with disabilities in the provision of health insurance, and life insurance where such insurance is permitted by national law, which shall be provided in a fair and reasonable manner;

(f) Prevent discriminatory denial of health care or health services or food and fluids on the basis of disability.

Article 26 Habilitation and rehabilitation

1. States Parties shall take effective and appropriate measures, including through peer support, to enable persons with disabilities to attain and maintain maximum independence, full physical, mental, social and vocational ability, and full inclusion and participation in all aspects of life. To that end, States Parties shall organize, strengthen and extend comprehensive habilitation and rehabilitation services and programmes, particularly in the areas of health, employment, education and social services, in such a way that these services and programmes:

tjänster så nära personernas egna hemorter som möjligt, även på landsbygden,

d) kräva att hälso- och sjukvårdspersonal tillhandahåller vård av samma kvalitet till personer med funktionsnedsättning som till andra, inbegripet med deras fria och informerade samtycke, genom att bl.a. höja medvetandet om mänskliga rättigheter, värdighet, självständighet och behov för personer med funktionsnedsättning, genom utbildning och utfärdande av etiska normer för offentlig och privat hälsoservice,

e) förbjuda diskriminering av personer med funktionsnedsättning i fråga om sjukförsäkringar och livförsäkringar, där sådana är tillåtna enligt nationell lag, vilka ska erbjudas på ett rättvist och skäligt sätt, samt

f) förhindra diskriminerande underlåtenhet att erbjuda hälso- och sjukvård samt hälsotjänster eller mat och dryck på grund av funktionsnedsättning.

Artikel 26 Habilitering och rehabilitering

1. Konventionsstaterna ska vidta effektiva och ändamålsenliga åtgärder, däribland genom kamrattstöd, för att göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att uppnå och vidmakthålla största möjliga oberoende, full fysisk, mental, social och yrkesmässig förmåga samt fullt inkluderande och deltagande i livets alla aspekter. I det syftet ska konventionsstaterna organisera, förstärka och utsträcka heltäckande habiliterings- och rehabiliteringsstöd och habiliterings- och rehabiliteringsprogram, särskilt på områdena hälsa, sysselsättning, utbildning och social service på så sätt att

(a) Begin at the earliest possible stage, and are based on the multi-disciplinary assessment of individual needs and strengths;

(b) Support participation and inclusion in the community and all aspects of society, are voluntary, and are available to persons with disabilities as close as possible to their own communities, including in rural areas.

2. States Parties shall promote the development of initial and continuing training for professionals and staff working in habilitation and rehabilitation services.

3. States Parties shall promote the availability, knowledge and use of assistive devices and technologies, designed for persons with disabilities, as they relate to habilitation and rehabilitation.

Article 27 Work and employment

1. States Parties recognize the right of persons with disabilities to work, on an equal basis with others; this includes the right to the opportunity to gain a living by work freely chosen or accepted in a labour market and work environment that is open, inclusive and accessible to persons with disabilities. States Parties shall safeguard and promote the realization of the right to work, including for those who acquire a disability during the course of employment, by taking appropriate steps, including through legislation, to, inter alia:

(a) Prohibit discrimination on the basis of disability with regard to all matters concerning all forms

of these services and programs

a) börjar så tidigt som möjligt och grundas på en tvärvetenskaplig bedömning av vars och ens behov och förmåga, samt

b) stöder deltagande och inkluderande i samhället och alla aspekter av det och är frivilliga och tillgängliga för personer med funktionsnedsättning så nära deras egna hemorter som möjligt, även på landsbygden.

2. Konventionsstaterna ska främja utveckling av grundutbildning och vidareutbildning för specialister och annan personal som är verksamma med habiliterings- och rehabiliteringsstöd.

3. Konventionsstaterna ska främja tillgång till, kännedom om och användning av hjälpmedel och teknik som är utformade för personer med funktionsnedsättning som främjar habilitering och rehabilitering.

Artikel 27 Arbete och sysselsättning

1. Konventionsstaterna erkänner rätten till arbete för personer med funktionsnedsättning på samma villkor som för andra. Det innefattar rätten att kunna förtjäna sitt uppehälle genom fritt valt eller antaget arbete på arbetsmarknaden och i en arbetsmiljö som är öppen, som främjar integration och är tillgänglig för personer med funktionsnedsättning. Konventionsstaterna ska skydda och främja förverkligande av rätten till arbete, däribland för personer som förvärvat funktionsnedsättning under anställning, genom att vidta ändamålsenliga åtgärder, däribland lagstiftning, för att bl.a. göra följande:

a) förbjuda diskriminering på grund av funktionsnedsättning med avseende på alla frågor som gäller

of employment, including conditions of recruitment, hiring and employment, continuance of employment, career advancement and safe and healthy working conditions;

(b) Protect the rights of persons with disabilities, on an equal basis with others, to just and favourable conditions of work, including equal opportunities and equal remuneration for work of equal value, safe and healthy working conditions, including protection from harassment, and the redress of grievances;

(c) Ensure that persons with disabilities are able to exercise their labour and trade union rights on an equal basis with others;

(d) Enable persons with disabilities to have effective access to general technical and vocational guidance programmes, placement services and vocational and continuing training;

(e) Promote employment opportunities and career advancement for persons with disabilities in the labour market, as well as assistance in finding, obtaining, maintaining and returning to employment;

(f) Promote opportunities for self-employment, entrepreneurship, the development of cooperatives and starting one's own business;

(g) Employ persons with disabilities in the public sector;

(h) Promote the employment of persons with disabilities in the private sector through appropriate policies and measures, which may include affirmative action programmes, incentives and other measures;

(i) Ensure that reasonable

alla former av yrkesverksamhet, innefattande rekryteringsvillkor, anställning och sysselsättning, bibehållande av anställning, befordran samt säkra och hälsosamma arbetsförhållanden,

b) skydda rätten för personer med funktionsnedsättning på samma villkor som andra till rättvisa och gynnsamma arbetsvillkor, innefattande lika möjligheter och lika ersättning för arbete av lika värde och till trygga och sunda arbetsförhållanden, innefattande skydd mot trakasserier, och lösning av klagomål,

c) säkerställa att personer med funktionsnedsättning kan utöva sina arbetsrättsliga och fackliga rättigheter på samma villkor som andra,

d) göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att få faktisk tillgång till arbets- och yrkesvägledning, arbetsförmedling, yrkesutbildning och vidareutbildning, som är allmänt tillgängliga,

e) främja möjligheter till anställning och befordran för personer med funktionsnedsättning på arbetsmarknaden och hjälp med att finna, erhålla, bibehålla och återgå till en anställning,

f) främja möjligheterna till egenföretagande, företagande, utveckling av kooperativ samt till att starta eget företag,

g) anställa personer med funktionsnedsättning i den offentliga sektorn,

h) främja anställning av personer med funktionsnedsättning inom den privata sektorn genom ändamålsenliga riktlinjer och åtgärder, vilka kan omfatta program för positiv särbehandling, stimulansåtgärder och andra åtgärder,

i) säkerställa att skäligen anpass-

accommodation is provided to persons with disabilities in the workplace;

(j) Promote the acquisition by persons with disabilities of work experience in the open labour market;

(k) Promote vocational and professional rehabilitation, job retention and return-to-work programmes for persons with disabilities.

2. States Parties shall ensure that persons with disabilities are not held in slavery or in servitude, and are protected, on an equal basis with others, from forced or compulsory labour.

Article 28 Adequate standard of living and social protection

1. States Parties recognize the right of persons with disabilities to an adequate standard of living for themselves and their families, including adequate food, clothing and housing, and to the continuous improvement of living conditions, and shall take appropriate steps to safeguard and promote the realization of this right without discrimination on the basis of disability.

2. States Parties recognize the right of persons with disabilities to social protection and to the enjoyment of that right without discrimination on the basis of disability, and shall take appropriate steps to safeguard and promote the realization of this right, including measures:

(a) To ensure equal access by persons with disabilities to clean water services, and to ensure access to appropriate and affordable services, devices and other

ning på arbetsplatsen erbjuds personer med funktionsnedsättning,

j) främja att personer med funktionsnedsättning tillägnar sig arbetserfarenhet på den öppna arbetsmarknaden,

k) främja program avseende yrkesmässig rehabilitering, bibehållande i arbete och återinträde i arbete för personer med funktionsnedsättning.

2. Konventionsstaterna ska säkerställa att personer med funktionsnedsättning inte hålls i slaveri eller trälldom och att de på samma villkor som andra är skyddade från att utföra tvångsarbete eller annat påtvingat arbete.

Artikel 28 Tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet

1. Konventionsstaterna erkänner rätten för personer med funktionsnedsättning till en tillfredsställande levnadsstandard för sig och sin familj, däribland tillräckligt med mat, kläder och en lämplig bostad samt till ständigt förbättrade levnadsvillkor, och ska vidta ändamålsenliga åtgärder för att trygga och främja att denna rätt förverkligas utan diskriminering på grund av funktionsnedsättning.

2. Konventionsstaterna erkänner rätten för personer med funktionsnedsättning att åtnjuta social trygghet utan diskriminering på grund av funktionsnedsättning och ska vidta ändamålsenliga åtgärder för att trygga och främja att denna rätt förverkligas, däribland genom följande åtgärder:

a) att för personer med funktionsnedsättning säkerställa lika tillgång till rent vatten och säkerställa tillgång till ändamålsenlig och överkomlig service, anord-

assistance for disability-related needs;

(b) To ensure access by persons with disabilities, in particular women and girls with disabilities and older persons with disabilities, to social protection programmes and poverty reduction programmes;

(c) To ensure access by persons with disabilities and their families living in situations of poverty to assistance from the State with disability-related expenses, including adequate training, counselling, financial assistance and respite care;

(d) To ensure access by persons with disabilities to public housing programmes;

(e) To ensure equal access by persons with disabilities to retirement benefits and programmes.

Article 29 Participation in political and public life

States Parties shall guarantee to persons with disabilities political rights and the opportunity to enjoy them on an equal basis with others, and shall undertake to:

(a) Ensure that persons with disabilities can effectively and fully participate in political and public life on an equal basis with others, directly or through freely chosen representatives, including the right and opportunity for persons with disabilities to vote and be elected, inter alia, by:

(i) Ensuring that voting procedures, facilities and materials are appropriate, accessible and easy to understand and use;

ningar och annat stöd för behov som är relaterade till funktionsnedsättning,

b) att för personer med funktionsnedsättning, särskilt kvinnor och flickor, och för äldre personer med funktionsnedsättning säkerställa tillgång till sociala trygghetsprogram och fattigdomsbekämpningsprogram,

c) att för personer med funktionsnedsättning och deras anhöriga som lever under fattiga förhållanden säkerställa tillgång till stöd från staten med utgifter som är relaterade till funktionsnedsättning, däribland för adekvat utbildning, rådgivning, ekonomiskt stöd och avlastningsvård,

d) att för personer med funktionsnedsättning säkerställa tillgång till offentliga bostadsprogram,

e) att för personer med funktionsnedsättning säkerställa lika tillgång till pensionsförmåner och pensionsprogram.

Artikel 29 Deltagande i det politiska och offentliga livet

Konventionsstaterna ska garantera personer med funktionsnedsättning politiska rättigheter och möjlighet att åtnjuta dem på samma villkor som andra och förpliktiga sig att:

a) säkerställa att personer med funktionsnedsättning effektivt och fullständigt kan delta i det politiska och offentliga livet på samma villkor som andra, direkt eller genom fritt valda ombud, däribland rättighet och möjlighet för personer med funktionsnedsättning att rösta och att bli valda, bl.a. genom följande:

i) säkerställa att valprocedurer, anordningar och material är ändamålsenliga, tillgängliga och lätta att förstå och att använda,

Prop. 2008/09:28
Bilaga 1

(ii) Protecting the right of persons with disabilities to vote by secret ballot in elections and public referendums without intimidation, and to stand for elections, to effectively hold office and perform all public functions at all levels of government, facilitating the use of assistive and new technologies where appropriate;

(iii) Guaranteeing the free expression of the will of persons with disabilities as electors and to this end, where necessary, at their request, allowing assistance in voting by a person of their own choice;

(b) Promote actively an environment in which persons with disabilities can effectively and fully participate in the conduct of public affairs, without discrimination and on an equal basis with others, and encourage their participation in public affairs, including:

(i) Participation in non-governmental organizations and associations concerned with the public and political life of the country, and in the activities and administration of political parties;

(ii) Forming and joining organizations of persons with disabilities to represent persons with disabilities at international, national, regional and local levels.

Article 30 Participation in cultural life, recreation, leisure and sport

1. States Parties recognize the right of persons with disabilities to take part on an equal basis with others in cultural life, and shall take all appropriate measures to ensure that persons with disabilities:

ii) skydda rätten för personer med funktionsnedsättning att rösta genom hemlig röstning i val och folkomröstningar utan hot, och att vara kandidater i val, att faktiskt inneha ämbeten samt att utföra alla offentliga funktioner på alla offentliga nivåer med underlättande av användning av stödjande och ny teknik, där så är tillämpligt,

iii) garantera att personer med funktionsnedsättning fritt kan uttrycka sin vilja som väljare och, i detta syfte, vid behov, på deras begäran, tillåta att de vid röstning får assisteras av en av dem fritt vald person,

b) aktivt främja en miljö där personer med funktionsnedsättning effektivt och fullständigt kan delta i skötseln av offentliga angelägenheter, utan diskriminering och på samma villkor som andra, samt uppmuntra deras deltagande i offentliga angelägenheter, däribland genom

i) att delta i enskilda organisationer och sammanslutningar som är verksamma i landets offentliga och politiska liv och i politiska partiers verksamhet och förvaltning, samt

ii) att bilda och ansluta sig till organisationer av personer med funktionsnedsättning som företräder personer med funktionsnedsättning på internationell, nationell, regional och lokal nivå.

Artikel 30 Deltagande i kulturliv, rekreation, fritidsverksamhet och idrott

1. Konventionsstaterna erkänner rätten för personer med funktionsnedsättning att på samma villkor som andra delta i kulturlivet och ska vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa att personer med funktionsned-

(a) Enjoy access to cultural materials in accessible formats;

(b) Enjoy access to television programmes, films, theatre and other cultural activities, in accessible formats;

(c) Enjoy access to places for cultural performances or services, such as theatres, museums, cinemas, libraries and tourism services, and, as far as possible, enjoy access to monuments and sites of national cultural importance.

2. States Parties shall take appropriate measures to enable persons with disabilities to have the opportunity to develop and utilize their creative, artistic and intellectual potential, not only for their own benefit, but also for the enrichment of society.

3. States Parties shall take all appropriate steps, in accordance with international law, to ensure that laws protecting intellectual property rights do not constitute an unreasonable or discriminatory barrier to access by persons with disabilities to cultural materials.

4. Persons with disabilities shall be entitled, on an equal basis with others, to recognition and support of their specific cultural and linguistic identity, including sign languages and deaf culture.

5. With a view to enabling persons with disabilities to participate on an equal basis with others in recreational, leisure and sporting activities, States Parties shall take appropriate measures:

(a) To encourage and promote the participation, to the fullest extent possible, of persons with disabilities in mainstream sporting activities at all levels;

(b) To ensure that persons with

sättning

a) bereds tillgång till kulturella produkter i tillgänglig form,

b) bereds tillgång till tv-program, film, teater och annan kulturell verksamhet i tillgänglig form, samt

c) bereds tillträde till platser för kulturella föreställningar eller tjänster, såsom teatrar, museer, biografier, bibliotek och turist-service och så långt som möjligt till minnesmärken och platser av nationell kulturell betydelse.

2. Konventionsstaterna ska vidta ändamålsenliga åtgärder för att personer med funktionsnedsättning ska få möjlighet att utveckla och använda sin kreativa, artistiska och intellektuella förmåga, inte endast i eget intresse utan även för samhällets berikande.

3. Konventionsstaterna ska vidta alla ändamålsenliga åtgärder i enlighet med internationell rätt för att säkerställa att lagar till skydd för immateriella rättigheter inte utgör ett oskäligt eller diskriminerande hinder för tillgång till kulturella produkter för personer med funktionsnedsättning.

4. Personer med funktionsnedsättning ska ha rätt på samma villkor som andra till erkännande av och stöd för sin särskilda kulturella och språkliga identitet, däribland teckenspråk och dövas kultur.

5. För att göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att på samma villkor som andra delta i rekreations- och fritidsverksamhet och idrott, ska konventionsstaterna vidta ändamålsenliga åtgärder för att

a) uppmuntra och främja deltagande i största möjliga utsträckning av personer med funktionsnedsättning i allmänt tillgänglig idrottslig verksamhet på alla nivåer,

b) säkerställa att personer med

disabilities have an opportunity to organize, develop and participate in disability-specific sporting and recreational activities and, to this end, encourage the provision, on an equal basis with others, of appropriate instruction, training and resources;

(c) To ensure that persons with disabilities have access to sporting, recreational and tourism venues;

(d) To ensure that children with disabilities have equal access with other children to participation in play, recreation and leisure and sporting activities, including those activities in the school system;

(e) To ensure that persons with disabilities have access to services from those involved in the organization of recreational, tourism, leisure and sporting activities.

funktionsnedsättning har möjlighet att organisera, utveckla och delta i idrott och rekreation som är särskilt anpassade för personer med funktionsnedsättning och i detta syfte uppmuntra erbjudande av ändamålsenlig instruktion, utbildning och resurser på samma villkor som andra,

c) säkerställa att personer med funktionsnedsättning har tillgång till idrottsanläggningar, rekreationsanläggningar och turistanläggningar,

d) säkerställa att barn med funktionsnedsättning har lika möjligheter som andra barn att delta i lek, rekreation, fritidsverksamhet och idrott, däribland inom utbildningssystemet, samt

e) säkerställa att personer med funktionsnedsättning har tillgång till service av personer och organ som ägnar sig åt att organisera rekreationsverksamhet, turism, fritidsverksamhet och idrott.

Article 31 Statistics and data collection

1. States Parties undertake to collect appropriate information, including statistical and research data, to enable them to formulate and implement policies to give effect to the present Convention. The process of collecting and maintaining this information shall:

(a) Comply with legally established safeguards, including legislation on data protection, to ensure confidentiality and respect for the privacy of persons with disabilities;

(b) Comply with internationally accepted norms to protect human rights and fundamental freedoms and ethical principles in the collection and use of statistics.

Artikel 31 Insamling av statistik och information

1. Konventionsstaterna åtar sig att insamla ändamålsenlig information, däribland statistik och forskningsrön, som gör det möjligt att utforma och genomföra riktlinjer som ger verkan åt denna konvention. Insamlingen och bevarandet av denna information ska

a) följa lagligen upprättade garantier, innefattande lagstiftning om dataskydd, för att säkerställa sekretess och respekt för privatlivet hos personer med funktionsnedsättning, samt

b) respektera internationellt godtagna normer för skydd av de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna samt de etiska principerna för insamling och användning av statistik.

2. The information collected in accordance with this article shall be disaggregated, as appropriate, and used to help assess the implementation of States Parties' obligations under the present Convention and to identify and address the barriers faced by persons with disabilities in exercising their rights.

3. States Parties shall assume responsibility for the dissemination of these statistics and ensure their accessibility to persons with disabilities and others.

Article 32 International cooperation

1. States Parties recognize the importance of international cooperation and its promotion, in support of national efforts for the realization of the purpose and objectives of the present Convention, and will undertake appropriate and effective measures in this regard, between and among States and, as appropriate, in partnership with relevant international and regional organizations and civil society, in particular organizations of persons with disabilities. Such measures could include, inter alia:

(a) Ensuring that international cooperation, including international development programmes, is inclusive of and accessible to persons with disabilities;

(b) Facilitating and supporting capacity-building, including through the exchange and sharing of information, experiences, training programmes and best practices;

(c) Facilitating cooperation in research and access to scientific and technical knowledge;

2. Information som insamlats i enlighet med denna artikel ska brytas ned på ändamålsenligt sätt och användas till att bidra till att bedöma konventionsstaternas genomförande av sina åtaganden enligt denna konvention och att identifiera och bemöta de hinder som personer med funktionsnedsättning ställs inför vid utövandet av sina rättigheter.

3. Konventionsstaterna ska ansvara för att sprida statistiken och säkerställa att den är tillgänglig för personer med funktionsnedsättning och andra personer.

Artikel 32 Internationellt samarbete

1. Konventionsstaterna erkänner betydelsen av internationellt samarbete och dess främjande till stöd för ansträngningar på det nationella planet att förverkliga denna konventions syfte och mål och ska vidta ändamålsenliga och effektiva åtgärder i detta hänseende mellan och bland stater och, i tillämpliga fall, i samarbete med berörda internationella och regionala organisationer och det civila samhället, särskilt organisationer av personer med funktionsnedsättning. Dessa åtgärder kan bl.a. inkludera följande:

a) att säkerställa att internationellt samarbete, inklusive internationella tvecklingsprogram, omfattar och är tillgängligt för personer med funktionsnedsättning,

b) att underlätta och stödja kapacitetsuppbyggnad, bl.a. genom utbyte och delgivning av information, erfarenheter, utbildningsprogram och goda exempel,

c) att underlätta samarbete i fråga om forskning och tillgång till vetenskaplig och teknisk kunskap,

(d) Providing, as appropriate, technical and economic assistance, including by facilitating access to and sharing of accessible and assistive technologies, and through the transfer of technologies.

2. The provisions of this article are without prejudice to the obligations of each State Party to fulfil its obligations under the present Convention.

Article 33 National implementation and monitoring

1. States Parties, in accordance with their system of organization, shall designate one or more focal points within government for matters relating to the implementation of the present Convention, and shall give due consideration to the establishment or designation of a coordination mechanism within government to facilitate related action in different sectors and at different levels.

2. States Parties shall, in accordance with their legal and administrative systems, maintain, strengthen, designate or establish within the State Party, a framework, including one or more independent mechanisms, as appropriate, to promote, protect and monitor implementation of the present Convention. When designating or establishing such a mechanism, States Parties shall take into account the principles relating to the status and functioning of national institutions for protection and promotion of human rights.

3. Civil society, in particular persons with disabilities and their representative organizations, shall be involved and participate fully

samt

d) att erbjuda ändamålsenlig teknisk och ekonomisk hjälp, däribland genom att underlätta tillgång till och att dela med sig av tillgänglig och stödjande teknik och genom teknologiöverföring.

2. Bestämmelserna i denna artikel ska inte inverka på varje konventionsstats skyldighet att uppfylla sina åtaganden enligt konventionen.

Artikel 33 Nationellt genomförande och övervakning

1. Konventionsstaterna ska i enlighet med sina förvaltnings-system utse en eller flera kontaktpunkter inom regeringen för frågor som gäller genomförandet av denna konvention och ska på lämpligt sätt överväga att inrätta eller utse en samordningsmekanism inom regeringen för att underlätta därtill relaterad verksamhet inom olika sektorer och på olika plan.

2. Konventionsstaterna ska, i enlighet med sitt rättssystem och sitt förvaltningssystem, bibehålla, förstärka, utse eller inom konventionsstaten upprätta en mekanism, inklusive en eller flera oberoende mekanismer enligt vad som finns ändamålsenligt för att främja, skydda och övervaka genomförandet av denna konvention. Vid utseendet eller upprättandet av mekanismen ska konventionsstaterna beakta de principer som hänför sig till statusen och funktionen hos de nationella institutionerna för skydd och främjande av de mänskliga rättigheterna.

3. Det civila samhället, särskilt personer med funktionsnedsättning och de organisationer som representerar dem, ska involveras i och

in the monitoring process.

Article 34 Committee on the Rights of Persons with Disabilities

1. There shall be established a Committee on the Rights of Persons with Disabilities (hereafter referred to as “the Committee”), which shall carry out the functions hereinafter provided.

2. The Committee shall consist, at the time of entry into force of the present Convention, of twelve experts. After an additional sixty ratifications or accessions to the Convention, the membership of the Committee shall increase by six members, attaining a maximum number of eighteen members.

3. The members of the Committee shall serve in their personal capacity and shall be of high moral standing and recognized competence and experience in the field covered by the present Convention. When nominating their candidates, States Parties are invited to give due consideration to the provision set out in article 4.3 of the present Convention.

4. The members of the Committee shall be elected by States Parties, consideration being given to equitable geographical distribution, representation of the different forms of civilization and of the principal legal systems, balanced gender representation and participation of experts with disabilities.

5. The members of the Committee shall be elected by secret ballot from a list of persons nominated by the States Parties from among their nationals at meetings of the Conference of States Parties. At those meetings, for which

fullt ut medverka i övervakningsförfarandet.

Artikel 34 Kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning

1. En kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning (nedan kallad kommittén) ska upprättas. Den ska utföra sitt uppdrag i enlighet med följande.

2. Vid denna konventions ikraftträdande ska kommittén bestå av tolv experter. Efter ytterligare sextio ratifikationer eller anslutningar till konventionen, ska medlemskapet i kommittén ökas med sex medlemmar och uppnå ett högsta antal av arton medlemmar.

3. Kommitténs medlemmar ska tjänstgöra i sin personliga egenkap och vara moraliskt högtstående personer och erkänt sakkunniga och erfarna inom det område som omfattas av denna konvention. Konventionsstaterna uppmanas att, när de utser sina kandidater, vederbörligen beakta bestämmelsen i artikel 4.3 i denna konvention.

4. Kommitténs medlemmar ska väljas av konventionsstaterna med iakttagande av en rättvis geografisk fördelning, av att olika former av civilisation och de huvudsakliga rättssystemen är företrädade, av en balanserad fördelning mellan kvinnor och män samt av deltagande av experter med funktionsnedsättning.

5. Kommitténs medlemmar ska väljas vid konventionsstatskonferensen genom hemlig omröstning från en förteckning över personer som nominerats av konventionsstaterna bland deras egna medborgare. Vid dessa konferen-

Prop. 2008/09:28
Bilaga 1

two thirds of States Parties shall constitute a quorum, the persons elected to the Committee shall be those who obtain the largest number of votes and an absolute majority of the votes of the representatives of States Parties present and voting.

6. The initial election shall be held no later than six months after the date of entry into force of the present Convention. At least four months before the date of each election, the Secretary-General of the United Nations shall address a letter to the States Parties inviting them to submit the nominations within two months. The Secretary-General shall subsequently prepare a list in alphabetical order of all persons thus nominated, indicating the State Parties which have nominated them, and shall submit it to the States Parties to the present Convention.

7. The members of the Committee shall be elected for a term of four years. They shall be eligible for re-election once. However, the term of six of the members elected at the first election shall expire at the end of two years; immediately after the first election, the names of these six members shall be chosen by lot by the chairperson of the meeting referred to in paragraph 5 of this article.

8. The election of the six additional members of the Committee shall be held on the occasion of regular elections, in accordance with the relevant provisions of this article.

9. If a member of the Committee dies or resigns or declares that for any other cause she or he can no longer perform her or his duties, the State Party which nominated the member shall appoint another expert

ser, vid vilka två tredjedelar av konventionsstaterna ska utgöra beslutsmässighet, ska personer som valts till kommittén vara de som uppnår det största antalet röster och en absolut majoritet av rösterna av ombud för närvarande och röstande konventionsstater.

6. Det första valet ska genomföras senast sex månader efter dagen för denna konventions ikraftträdande. Senast fyra månader före dagen för varje val, ska Förenta nationernas generalsekreterare skriftligen inbjuda konventionsstaterna att inom två månader inkomma med sina nomineringar. Generalsekreteraren ska därefter upprätta och till konventionsstaterna överlämna en förteckning i alfabetisk ordning över alla nominerade personer med uppgift om vilken konventionsstat som har nominerat dem.

7. Kommitténs medlemmar ska väljas för en tid av fyra år. De ska kunna omväljas en gång. Emellertid ska mandatperioden för de sex av de medlemmar som har valts vid det första valet utlöpa efter två år. Omedelbart efter det första valet, ska namnen på dessa sex medlemmar utses genom lottdragning av ordföranden i en konferens som avses i punkt 5 i denna artikel.

8. Val av sex ytterligare kommittémedlemmar ska hållas vid ordinarie val i enlighet med bestämmelserna i denna artikel.

9. Om en medlem av kommittén avlider eller avsäger sig sitt uppdrag eller förklarar att han eller hon av någon anledning inte längre kan fullgöra sitt uppdrag, ska den konventionsstat som nominerat medlemmen utse en annan expert

possessing the qualifications and meeting the requirements set out in the relevant provisions of this article, to serve for the remainder of the term.

10. The Committee shall establish its own rules of procedure.

11. The Secretary-General of the United Nations shall provide the necessary staff and facilities for the effective performance of the functions of the Committee under the present Convention, and shall convene its initial meeting.

12. With the approval of the General Assembly, the members of the Committee established under the present Convention shall receive emoluments from United Nations resources on such terms and conditions as the Assembly may decide, having regard to the importance of the Committee's responsibilities.

13. The members of the Committee shall be entitled to the facilities, privileges and immunities of experts on mission for the United Nations as laid down in the relevant sections of the Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations.

Article 35 Reports by States Parties

1. Each State Party shall submit to the Committee, through the Secretary-General of the United Nations, a comprehensive report on measures taken to give effect to its obligations under the present Convention and on the progress made in that regard, within two years after the entry into force of the present Convention for the State Party concerned.

2. Thereafter, States Parties shall submit subsequent reports at

som har de kvalifikationer och uppfyller de krav som anges i de relevanta bestämmelserna i denna artikel att inneha uppdraget under återstoden av mandatperioden.

10. Kommittén ska anta sin egen arbetsordning.

11. Förenta nationernas generalsekreterare ska ställa nödvändig personal och övriga hjälpmedel till förfogande för att möjliggöra för kommittén att effektivt utföra sitt uppdrag enligt denna konvention samt sammankalla dess första möte.

12. Kommittémedlemmarna ska efter generalförsamlingens godkännande uppbära arvoden från Förenta nationernas medel på sådana villkor som församlingen beslutar med beaktande av betydelsen av kommitténs ansvar.

13. Kommittémedlemmarna ska vara berättigade till de lättnader, privilegier och immuniteter som tillkommer Förenta nationernas utsända sakkunniga enligt tillämpliga bestämmelser i konventionen om Förenta nationernas privilegier och immuniteter.

Artikel 35 Konventionsstaternas rapporter

1. Varje konventionsstat ska genom Förenta nationernas generalsekreterare till kommittén avge en fullständig rapport om de åtgärder som den har vidtagit för att verkställa sina skyldigheter enligt denna konvention och om de framsteg den har uppnått i det hänseendet inom två år efter denna konventions ikraftträdande för konventionsstaten i fråga.

2. Därefter ska konventionsstaterna avge påföljande rapporter

least every four years and further whenever the Committee so requests.

3. The Committee shall decide any guidelines applicable to the content of the reports.

4. A State Party which has submitted a comprehensive initial report to the Committee need not, in its subsequent reports, repeat information previously provided. When preparing reports to the Committee, States Parties are invited to consider doing so in an open and transparent process and to give due consideration to the provision set out in article 4.3 of the present Convention.

5. Reports may indicate factors and difficulties affecting the degree of fulfilment of obligations under the present Convention.

Article 36 Consideration of reports

1. Each report shall be considered by the Committee, which shall make such suggestions and general recommendations on the report as it may consider appropriate and shall forward these to the State Party concerned. The State Party may respond with any information it chooses to the Committee. The Committee may request further information from States Parties relevant to the implementation of the present Convention.

2. If a State Party is significantly overdue in the submission of a report, the Committee may notify the State Party concerned of the need to examine the implementation of the present Convention in that State Party, on the basis of reliable information available to the Committee, if the relevant report

minst vart fjärde år och vidare när kommittén begär det.

3. Kommittén ska bestämma eventuella riktlinjer för rapporternas innehåll.

4. En konventionsstat som har avgett en heltäckande inledande rapport till kommittén behöver inte i följande rapporter upprepa tidigare lämnad information. Konventionsstaterna uppmanas att vid utformningen av sina rapporter till kommittén använda ett öppet och tydligt förfarande och att på lämpligt sätt beakta bestämmelsen i artikel 4.3 i denna konvention.

5. Rapporterna får innehålla uppgifter om de omständigheter och svårigheter som påverkar i vilken grad skyldigheterna i denna konvention uppfylls.

Artikel 36 Granskning av rapporter

1. Varje rapport ska granskas av kommittén, som ska lämna sådana förslag och allmänna rekommendationer om rapporten som den finner lämpliga och framföra dem till den berörda konventionsstaten. Konventionsstaten får svara med information som den väljer till kommittén. Kommittén får begära ytterligare information från konventionsstater som gäller tillämpningen av denna konvention.

2. Om en konventionsstat är avsevärt försenad med att avge sin rapport, får kommittén påminna konventionsstaten om nödvändigheten av att pröva tillämpningen av denna konvention i den konventionsstaten på grundval av sådan tillförlitlig information som är tillgänglig för kommittén, om rapporten i fråga inte avges inom

is not submitted within three months following the notification. The Committee shall invite the State Party concerned to participate in such examination. Should the State Party respond by submitting the relevant report, the provisions of paragraph 1 of this article will apply.

3. The Secretary-General of the United Nations shall make available the reports to all States Parties.

4. States Parties shall make their reports widely available to the public in their own countries and facilitate access to the suggestions and general recommendations relating to these reports.

5. The Committee shall transmit, as it may consider appropriate, to the specialized agencies, funds and programmes of the United Nations, and other competent bodies, reports from States Parties in order to address a request or indication of a need for technical advice or assistance contained therein, along with the Committee's observations and recommendations, if any, on these requests or indications.

Article 37 Cooperation between States Parties and the Committee

1. Each State Party shall cooperate with the Committee and assist its members in the fulfilment of their mandate.

2. In its relationship with States Parties, the Committee shall give due consideration to ways and means of enhancing national capacities for the implementation of the present Convention, including through international cooperation.

tre månader efter påminnelsen. Kommittén ska uppmana den berörda konventionsstaten att delta i en sådan prövning. Om konventionsstaten svarar genom att avge rapporten, ska bestämmelserna i punkt 1 i denna artikel tillämpas.

3. Förenta nationernas generalsekreterare ska göra rapporterna tillgängliga för alla konventionsstaterna.

4. Konventionsstaterna ska göra sina rapporter allmänt tillgängliga för allmänheten i sina egna länder och underlätta tillgång till förslagen och de allmänna rekommendationerna om dessa rapporter.

5. Kommittén ska, som den finner lämpligt, till Förenta nationernas fackorgan, fonder och program och andra berörda organ överlämna rapporter från konventionsstaterna för att tillmötesgå en begäran om eller anvisning om behov av teknisk rådgivning eller bistånd jämte kommitténs eventuella synpunkter och rekommendationer om denna begäran eller anvisningar.

Artikel 37 Samarbete mellan konventionsstaterna och kommittén

1. Varje konventionsstat ska samarbeta med kommittén och stödja dess medlemmar i utövandet av deras mandat.

2. I sitt förhållande till konventionsstaterna ska kommittén vederbörligen beakta hur man bäst kan förbättra ländernas möjligheter att tillämpa denna konvention, inklusive genom internationellt samarbete.

Article 38 Relationship of the Committee with other bodies

In order to foster the effective implementation of the present Convention and to encourage international cooperation in the field covered by the present Convention:

(a) The specialized agencies and other United Nations organs shall be entitled to be represented at the consideration of the implementation of such provisions of the present Convention as fall within the scope of their mandate. The Committee may invite the specialized agencies and other competent bodies as it may consider appropriate to provide expert advice on the implementation of the Convention in areas falling within the scope of their respective mandates. The Committee may invite specialized agencies and other United Nations organs to submit reports on the implementation of the Convention in areas falling within the scope of their activities;

(b) The Committee, as it discharges its mandate, shall consult, as appropriate, other relevant bodies instituted by international human rights treaties, with a view to ensuring the consistency of their respective reporting guidelines, suggestions and general recommendations, and avoiding duplication and overlap in the performance of their functions.

Article 39 Report of the Committee

The Committee shall report every two years to the General Assembly and to the Economic and Social Council on its activities, and may make

Artikel 38 Kommitténs förhållande till andra organ

För att främja en effektiv tillämpningen av denna konvention och uppmuntra internationellt samarbete på dess område

a) ska Förenta nationernas fackorgan och andra FN-organ ha rätt att vara företrädare vid granskningen av tillämpningen av de bestämmelser i denna konvention som faller inom ramen för deras mandat. Kommittén får inbjuda fackorganen och andra behöriga organ som den finner lämpligt att komma med expertråd om tillämpningen av konventionen inom områden som faller inom ramen för deras respektive mandat. Kommittén får uppmana fackorgan och andra FN-organ att avge rapport om tillämpningen av konventionen inom områden som faller inom ramen för deras verksamhet.

b) Vid utförandet av sina uppgifter ska kommittén på lämpligt sätt rådgöra med andra behöriga organ som upprättats genom internationella fördrag om mänskliga rättigheter för att trygga förenlighet mellan deras riktlinjer för rapportering, förslag och allmänna rekommendationer för att undvika dubblering och överlappning i utförandet av deras uppgifter.

Artikel 39 Kommitténs rapport

Kommittén ska vartannat år rapportera till generalförsamlingen och till Ekonomiska och sociala rådet om sin verksamhet och får lämna förslag och allmänna

suggestions and general recommendations based on the examination of reports and information received from the States Parties. Such suggestions and general recommendations shall be included in the report of the Committee together with comments, if any, from States Parties.

rekommendationer grundade på granskning av rapporter och information som mottagits från konventionsstaterna. Sådana förslag och allmänna rekommendationer ska ingå i kommitténs rapport tillsammans med eventuella kommentarer från konventionsstaterna.

Article 40 Conference of States Parties

1. The States Parties shall meet regularly in a Conference of States Parties in order to consider any matter with regard to the implementation of the present Convention.

2. No later than six months after the entry into force of the present Convention, the Conference of the States Parties shall be convened by the Secretary-General of the United Nations. The subsequent meetings shall be convened by the Secretary-General of the United Nations biennially or upon the decision of the Conference of States Parties.

Artikel 40 Konventionsstatskonferensen

1. Konventionsstaterna ska mötas regelbundet i en konventionsstatskonferens för att behandla frågor som gäller tillämpningen av denna konvention.

2. Senast sex månader efter denna konventions ikraftträdande ska Förenta nationernas generalsekreterare sammankalla en konventionsstatskonferens. Påföljande möten ska sammankallas av Förenta nationernas generalsekreterare vartannat år eller efter konventionsstatskonferensens beslut.

Article 41 Depositary

The Secretary-General of the United Nations shall be the depositary of the present Convention.

Article 42 Signature

The present Convention shall be open for signature by all States and by regional integration organizations at United Nations Headquarters in New York as of 30 March 2007.

Artikel 41 Depositarie

Förenta nationernas generalsekreterare ska vara depositarie för denna konvention.

Artikel 42 Undertecknande

Denna konvention är öppen för undertecknande av alla stater och av organisationer för regional integration vid Förenta nationernas högkvarter i New York från och med den 30 mars 2007.

Article 43 Consent to be bound

The present Convention shall be

Artikel 43 Samtycke till att vara bunden

Denna konvention ska ratificeras

subject to ratification by signatory States and to formal confirmation by signatory regional integration organizations. It shall be open for accession by any State or regional integration organization which has not signed the Convention.

Article 44 Regional integration organizations

1. "Regional integration organization" shall mean an organization constituted by sovereign States of a given region, to which its member States have transferred competence in respect of matters governed by this Convention. Such organizations shall declare, in their instruments of formal confirmation or accession, the extent of their competence with respect to matters governed by this Convention. Subsequently, they shall inform the depositary of any substantial modification in the extent of their competence.

2. References to "States Parties" in the present Convention shall apply to such organizations within the limits of their competence.

3. For the purposes of article 45, paragraph 1, and article 47, paragraphs 2 and 3, any instrument deposited by a regional integration organization shall not be counted.

4. Regional integration organizations, in matters within their competence, may exercise their right to vote in the Conference of States Parties, with a number of votes equal to the number of their member States that are Parties to this Convention. Such an organization shall not exercise its right to vote if any of its member States exercises its right, and vice versa.

av de stater som har undertecknat den och formellt bekräftas av de organisationer för regional integration som har undertecknat den. Konventionen ska stå öppen för anslutning av stater eller organisationer för regional integration som inte har undertecknat konventionen.

Artikel 44 Organisationer för regional integration

1. Med termen organisation för regional integration avses en organisation bildad av suveräna stater i en viss region till vilken dess medlemsstater har delegerat behörighet med avseende på frågor som täcks av denna konvention. Sådana organisationer ska i sina instrument för formellt bekräftande eller anslutning förklara räckvidden av sin behörighet med avseende på frågor som täcks av denna konvention. Därefter ska de underrätta depositarien om varje betydande ändring av räckvidden av deras behörighet.

2. Hänvisningar i texten till konventionsstaterna ska gälla sådana organisationer inom gränserna för deras behörighet.

3. För de syften som avses i artikel 45.1 och artikel 47.2–3 ska instrument deponerade av en organisation för regional integration inte räknas.

4. Organisationer för regional integration får i frågor inom deras behörighet utöva sin rösträtt i konventionsstatskonferensen med det antal röster som är lika med antalet av deras medlemsstater som är konventionsstater. En sådan organisation får inte utöva sin rösträtt om någon av dess medlemsstater utövar sin rösträtt och omvänt.

Article 45 Entry into force

1. The present Convention shall enter into force on the thirtieth day after the deposit of the twentieth instrument of ratification or accession.

2. For each State or regional integration organization ratifying, formally confirming or acceding to the Convention after the deposit of the twentieth such instrument, the Convention shall enter into force on the thirtieth day after the deposit of its own such instrument.

Article 46 Reservations

1. Reservations incompatible with the object and purpose of the present Convention shall not be permitted.

2. Reservations may be withdrawn at any time.

Article 47 Amendments

1. Any State Party may propose an amendment to the present Convention and submit it to the Secretary-General of the United Nations. The Secretary-General shall communicate any proposed amendments to States Parties, with a request to be notified whether they favour a conference of States Parties for the purpose of considering and deciding upon the proposals. In the event that, within four months from the date of such communication, at least one third of the States Parties favour such a conference, the Secretary-General shall convene the conference under the auspices of the United Nations. Any amendment adopted by a majority of two thirds of the States Parties present and voting shall be submitted by the Secre-

Artikel 45 Ikraftträdande

1. Denna konvention träder i kraft den trettionde dagen efter deponeringen av det tjugonde ratifikations- eller anslutningsinstrumentet.

2. För varje stat eller organisation för regional integration som ratificerar, formellt bekräftar eller ansluter sig till konventionen efter deponeringen av det tjugonde instrumentet, träder konventionen i kraft den trettionde dagen efter deponeringen av dess instrument.

Artikel 46 Reservationer

1. Reservationer som är oförenliga med denna konventions ändamål och syfte är inte tillåtna.

2. Reservationer får när som helst återtas.

Artikel 47 Ändringar

1. En konventionsstat får föreslå en ändring av denna konvention till Förenta nationernas generalsekreterare. Generalsekreteraren ska översända ändringsförslagen till konventionsstaterna med en begäran om att bli underrättad om huruvida de tillstyrker att en konferens av stater sammankallas för att ta ställning till och besluta om förslagen. Om minst en tredjedel av konventionsstaterna inom fyra månader från dagen för ett sådant meddelande tillstyrker en sådan konferens, ska generalsekreteraren sammankalla konferensen i Förenta nationernas regi. Ändringsförslag till ändringar som antagits av en majoritet av två tredjedelar av närvarande och röstande konventionsstater ska av generalsekreteraren underställas Förenta

tary-General to the General Assembly for approval and thereafter to all States Parties for acceptance.

2. An amendment adopted and approved in accordance with paragraph 1 of this article shall enter into force on the thirtieth day after the number of instruments of acceptance deposited reaches two thirds of the number of States Parties at the date of adoption of the amendment. Thereafter, the amendment shall enter into force for any State Party on the thirtieth day following the deposit of its own instrument of acceptance. An amendment shall be binding only on those States Parties which have accepted it.

3. If so decided by the Conference of States Parties by consensus, an amendment adopted and approved in accordance with paragraph 1 of this article which relates exclusively to articles 34, 38, 39 and 40 shall enter into force for all States Parties on the thirtieth day after the number of instruments of acceptance deposited reaches two thirds of the number of States Parties at the date of adoption of the amendment.

Article 48 Denunciation

A State Party may denounce the present Convention by written notification to the Secretary-General of the United Nations. The denunciation shall become effective one year after the date of receipt of the notification by the Secretary-General.

Article 49 Accessible format

The text of the present Convention shall be made available in accessible formats.

nationernas generalförsamling för godkännande och därefter alla konventionsstater för antagande.

2. En ändring som har antagits och godkänts i enlighet med punkt 1 i denna artikel träder i kraft den trettionde dagen efter det att antalet godtagandeinstrument som deponerats uppgår till två tredjedelar av antalet konventionsstater dagen för antagandet av ändringen. Därefter ska ändringen träda i kraft för en konventionsstat den trettionde dagen efter deponeringen av dess godtagandeinstrument. En ändring ska endast vara bindande för de konventionsstater som har godtagit den.

3. Om konventionsstatskonferensen så beslutar med konsensus, ska en ändring som har antagits och godkänts i enlighet med punkt 1, som gäller endast artiklarna 34, 38, 39 och 40 träda i kraft för alla konventionsstater den trettionde dagen efter det att deponerade godtagandeinstrument har uppnått två tredjedelar av antalet konventionsstater dagen för antagandet av ändringen.

Artikel 48 Uppsägning

En konventionsstat får säga upp denna konvention genom en skriftlig underrättelse till FN:s generalsekreterare. Uppsägningen träder i kraft ett år efter generalsekreterarens mottagande av underrättelsen.

Artikel 49 Tillgängligt format

Texten till denna konvention ska göras tillgänglig i åtkomliga format.

Article 50 Authentic texts

The Arabic, Chinese, English, French, Russian and Spanish texts of the present Convention shall be equally authentic.

In witness thereof the undersigned plenipotentiaries, being duly authorized thereto by their respective Governments, have signed the present Convention.

Optional Protocol to the Convention on the Rights of Persons with Disabilities

The States Parties to the present Protocol have agreed as follows:

Article 1

1. A State Party to the present Protocol ("State Party") recognizes the competence of the Committee on the Rights of Persons with Disabilities ("the Committee") to receive and consider communications from or on behalf of individuals or groups of individuals subject to its jurisdiction who claim to be victims of a violation by that State Party of the provisions of the Convention.

2. No communication shall be received by the Committee if it concerns a State Party to the Convention that is not a party to the present Protocol.

Article 2

The Committee shall consider a communication inadmissible when:

(a) The communication is anonymous;

(b) The communication constitutes an abuse of the right of sub-

Artikel 50 Giltiga texter

Denna konventions arabiska, engelska, franska, kinesiska, ryska och spanska texter är lika giltiga.

Till bekräftelse härav har undertecknade, därtill vederbörligen bemyndigade av sina respektive regeringar, undertecknat denna konvention.

Fakultativt protokoll till konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

De stater som är parter i detta protokoll har kommit överens om följande:

Artikel 1

1. En stat som är part i detta protokoll (protokollspart) erkänner att kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning (kommittén) är behörig att ta emot och pröva framställningar från eller för enskilda individer eller grupper av enskilda individer som lyder under dess jurisdiktion och som hävdar att de har blivit utsatta för en kränkning från den ifrågasvarande protokollspartens sida av bestämmelserna i konventionen.

2. Framställningar ska inte tas emot av kommittén, om den gäller en konventionsstat, som inte är bunden av detta protokoll.

Artikel 2

Kommittén ska avvisa en framställning i följande fall:

a) när framställningen är anonym,

b) när framställningen utgör ett missbruk av rätten att göra sådana

mission of such communications or is incompatible with the provisions of the Convention;

(c) The same matter has already been examined by the Committee or has been or is being examined under another procedure of international investigation or settlement;

(d) All available domestic remedies have not been exhausted. This shall not be the rule where the application of the remedies is unreasonably prolonged or unlikely to bring effective relief;

(e) It is manifestly ill-founded or not sufficiently substantiated; or when

(f) The facts that are the subject of the communication occurred prior to the entry into force of the present Protocol for the State Party concerned unless those facts continued after that date.

framställningar eller är oförenlig med konventionens bestämmelser,

c) när samma sak redan har prövats av kommittén eller har varit eller är föremål för internationell prövning eller reglering i annan form,

d) när alla tillgängliga nationella rättsmedel inte har uttömts; såvida inte tillämpningen av rättsmedlen dröjer oskäligt länge eller om rättsmedlen inte kan förväntas vara tillräckligt verkningsfulla,

e) när framställningen är uppenbart ogrundad eller inte tillräckligt styrkt, eller

f) när de omständigheter som framställningen avser har inträffat före detta protokoll trädde ikraft för den berörda protokollsparten, om inte dessa omständigheter har fortsatt att råda efter det datumet.

Article 3

Subject to the provisions of article 2 of the present Protocol, the Committee shall bring any communications submitted to it confidentially to the attention of the State Party. Within six months, the receiving State shall submit to the Committee written explanations or statements clarifying the matter and the remedy, if any, that may have been taken by that State.

Article 4

1. At any time after the receipt of a communication and before a determination on the merits has been reached, the Committee may transmit to the State Party concerned for its urgent consideration a request that the State Party take such interim measures as may be

Artikel 3

Med förbehåll för bestämmelserna i artikel 2 i detta protokoll, ska kommittén kontidentuellt underätta den berörda protokollsparten om alla framställningar som den har mottagit. Inom sex månader ska den berörda staten skriftligen lämna kommittén förklaringar eller uttalanden som klargör saken samt uppgift om de eventuella åtgärder som den har vidtagit.

Artikel 4

1. När som helst efter mottagandet av en framställning och före beslut i sakfrågan, får kommittén begära hos den berörda protokollsparten att den skyndsamt prövar om den ska vidta sådana interimistiska åtgärder som kan vara nödvändiga för att undvika att det uppstår

necessary to avoid possible irreparable damage to the victim or victims of the alleged violation.

2. Where the Committee exercises its discretion under paragraph 1 of this article, this does not imply a determination on admissibility or on the merits of the communication.

Article 5

The Committee shall hold closed meetings when examining communications under the present Protocol. After examining a communication, the Committee shall forward its suggestions and recommendations, if any, to the State Party concerned and to the petitioner.

Article 6

1. If the Committee receives reliable information indicating grave or systematic violations by a State Party of rights set forth in the Convention, the Committee shall invite that State Party to cooperate in the examination of the information and to this end submit observations with regard to the information concerned.

2. Taking into account any observations that may have been submitted by the State Party concerned as well as any other reliable information available to it, the Committee may designate one or more of its members to conduct an inquiry and to report urgently to the Committee. Where warranted and with the consent of the State Party, the inquiry may include a visit to its territory.

3. After examining the findings of such an inquiry, the Committee

skada som inte kan avhjälpas för den eller dem som har utsatts för den påstådda kränkningen.

2. När kommittén utövar sin behörighet enligt punkt 1 i denna artikel innebär det inte ett ställningstagande i frågan om framställningen kan tas upp till prövning eller hur den ska bedömas i sak.

Artikel 5

Kommittén ska sammanträda inom stängda dörrar när den prövar framställningar enligt detta protokoll. Efter avslutad prövning av en framställning ska kommittén framföra sina eventuella förslag och rekommendationer till den berörda protokollsparten och sökanden.

Artikel 6

1. Om kommittén tar emot tillförlitlig information som utvisar allvarliga eller systematiska kränkningar från en protokollsparts sida av rättigheter som anges i konventionen, ska kommittén uppmana denna protokollspart att samarbeta vid prövningen av informationen och i detta syfte framföra kommentarer om informationen i fråga.

2. Med beaktande av eventuella kommentarer som har framförts av den berörda protokollsparten och annan tillförlitlig information som den har tillgång till, får kommittén utse en eller flera av sina medlemmar att genomföra en undersökning och att brådskande rapportera till kommittén. När det är befogat och med protokollspartens samtycke, får undersökningen innefatta ett besök i protokollspartens territorium.

3. Efter att ha granskat resultaten av en sådan undersökning, ska

shall transmit these findings to the State Party concerned together with any comments and recommendations.

4. The State Party concerned shall, within six months of receiving the findings, comments and recommendations transmitted by the Committee, submit its observations to the Committee.

5. Such an inquiry shall be conducted confidentially and the cooperation of the State Party shall be sought at all stages of the proceedings.

Article 7

1. The Committee may invite the State Party concerned to include in its report under article 35 of the Convention details of any measures taken in response to an inquiry conducted under article 6 of the present Protocol.

2. The Committee may, if necessary, after the end of the period of six months referred to in article 6.4, invite the State Party concerned to inform it of the measures taken in response to such an inquiry.

Article 8

Each State Party may, at the time of signature or ratification of the present Protocol or accession thereto, declare that it does not recognize the competence of the Committee provided for in articles 6 and 7.

Article 9

The Secretary-General of the United Nations shall be the depositary of the present Protocol.

kommittén överlämna dessa resultat till den berörda protokollsparten tillsammans med sina eventuella kommentarer och rekommendationer.

4. Den berörda protokollsparten ska inom sex månader efter att av kommittén ha mottagit resultaten, kommentarerna och rekommendationerna lämna sina kommentarer till kommittén.

5. En sådan undersökning ska genomföras förtroligt och protokollspartens medverkan ska begäras i alla skeden av förfarandet.

Artikel 7

1. Kommittén får uppmana den berörda protokollsparten att i sin rapport enligt artikel 35 i konventionen ta med närmare uppgifter om eventuella åtgärder som den har vidtagit som reaktion på en undersökning som har gjorts enligt artikel 6 i detta protokoll.

2. Om så behövs, får kommittén efter utgången av den tid om sex månader som avses i artikel 6.4 uppmana den berörda protokollsparten att informera den om de åtgärder som vidtagits som reaktion på undersökningen.

Artikel 8

Varje protokollspart får vid undertecknandet, ratifikationen eller anslutningen till detta protokoll förklara att den inte erkänner kommitténs behörighet enligt artiklarna 6 och 7.

Artikel 9

Förenta nationernas generalsekretär ska vara depositarie för detta protokoll.

Article 10

The present Protocol shall be open for signature by signatory States and regional integration organizations of the Convention at United Nations Headquarters in New York as of 30 March 2007.

Article 11

The present Protocol shall be subject to ratification by signatory States of this Protocol which have ratified or acceded to the Convention. It shall be subject to formal confirmation by signatory regional integration organizations of this Protocol which have formally confirmed or acceded to the Convention. It shall be open for accession by any State or regional integration organization which has ratified, formally confirmed or acceded to the Convention and which has not signed the Protocol.

Article 12

1. "Regional integration organization" shall mean an organization constituted by sovereign States of a given region, to which its member States have transferred competence in respect of matters governed by the Convention and this Protocol. Such organizations shall declare, in their instruments of formal confirmation or accession, the extent of their competence with respect to matters governed by the Convention and this Protocol. Subsequently, they shall inform the depositary of any substantial modification in the extent of their competence.

2. References to "States Parties" in the present Protocol shall apply to such organizations within the

Artikel 10

Detta protokoll ska stå öppet för undertecknande av alla stater och av organisationer för regional integration vid Förenta nationernas högkvarter i New York från och med den 30 mars 2007.

Artikel 11

Detta protokoll ska ratificeras av de stater som har undertecknat det och som har ratificerat eller anslutit sig till konventionen. Det ska formellt bekräftas av de organisationer för regional integration som har formellt bekräftat eller anslutit sig till konventionen. Protokollet ska stå öppet för anslutning av stater eller organisationer för regional integration som har ratificerat, formellt bekräftat eller anslutit sig till konventionen men som inte har undertecknat detta protokoll.

Artikel 12

1. Med termen organisation för regional integration avses en organisation bildad av suveräna stater i en viss region till vilken dess medlemsstater har delegerat behörighet med avseende på frågor som täcks av konventionen och av detta protokoll. Sådana organisationer ska i sina instrument för formellt bekräftande eller anslutning förklara räckvidden av sin behörighet med avseende på frågor som täcks av konventionen och av detta protokoll. Därefter ska de underrätta depositarien om varje betydande ändring av räckvidden av deras behörighet.

2. Hänvisningar i texten till "protokollspart" ska gälla sådana organisationer inom gränserna för

limits of their competence.

3. For the purposes of article 13, paragraph 1, and article 15, paragraph 2, any instrument deposited by a regional integration organization shall not be counted.

4. Regional integration organizations, in matters within their competence, may exercise their right to vote in the meeting of States Parties, with a number of votes equal to the number of their member States that are Parties to this Protocol. Such an organization shall not exercise its right to vote if any of its member States exercises its right, and vice versa.

Article 13

1. Subject to the entry into force of the Convention, the present Protocol shall enter into force on the thirtieth day after the deposit of the tenth instrument of ratification or accession.

2. For each State or regional integration organization ratifying, formally confirming or acceding to the Protocol after the deposit of the tenth such instrument, the Protocol shall enter into force on the thirtieth day after the deposit of its own such instrument.

Article 14

1. Reservations incompatible with the object and purpose of the present Protocol shall not be permitted.

2. Reservations may be withdrawn at any time.

Article 15

1. Any State Party may propose an amendment to the present Protocol and submit it to the Secretary-

deras behörighet.

3. För de syften som avses i artikel 13.1 och artikel 15.2 ska instrument deponerade av en organisation för regional integration inte räknas.

4. Organisationer för regional integration får i frågor inom deras behörighet utöva sin rösträtt vid partsmötet med det antal röster som är lika med antalet av deras medlemsstater som är protokollsparter. En sådan organisation får inte utöva sin rösträtt om någon av dess medlemsstater utövar sin rösträtt och omvänt.

Artikel 13

1. Med förbehåll för konventionens ikraftträdande, ska detta protokoll träda i kraft den trettionde dagen efter deponeringen av det tionde ratifikations- eller anslutningsinstrumentet.

2. För varje stat eller organisation för regional integration som ratificerar, formellt bekräftar eller ansluter sig till detta protokoll efter deponeringen av det tionde instrumentet, träder protokollet i kraft den trettionde dagen efter deponeringen av statens eller organisationens instrument.

Artikel 14

1. Reservationer som är oförenliga med detta protokolls ändamål och syfte är inte tillåtna.

2. Reservationer får när som helst återtå.

Artikel 15

1. En protokollspart får föreslå en ändring i detta protokoll till Förenta nationernas generalsekre-

General of the United Nations. The Secretary-General shall communicate any proposed amendments to States Parties, with a request to be notified whether they favour a meeting of States Parties for the purpose of considering and deciding upon the proposals. In the event that, within four months from the date of such communication, at least one third of the States Parties favour such a meeting, the Secretary-General shall convene the meeting under the auspices of the United Nations. Any amendment adopted by a majority of two thirds of the States Parties present and voting shall be submitted by the Secretary-General to the General Assembly for approval and thereafter to all States Parties for acceptance.

2. An amendment adopted and approved in accordance with paragraph 1 of this article shall enter into force on the thirtieth day after the number of instruments of acceptance deposited reaches two thirds of the number of States Parties at the date of adoption of the amendment. Thereafter, the amendment shall enter into force for any State Party on the thirtieth day following the deposit of its own instrument of acceptance. An amendment shall be binding only on those States Parties which have accepted it.

Article 16

A State Party may denounce the present Protocol by written notification to the Secretary-General of the United Nations. The denunciation shall become effective one year after the date of receipt of the notification by the Secretary-General.

terare. Generalsekreteraren ska översända ändringsförslagen till protokollsparterna med en begäran om att bli underrättad om de tillstyrker att ett möte av stater sammankallas för att ta ställning till och besluta om förslagen. Om minst en tredjedel av protokollsparterna inom fyra månader från dagen för ett sådant meddelande tillstyrker ett sådant möte, ska generalsekreteraren sammankalla mötet i Förenta nationernas regi. Ändringsförslagen som har antagits av en majoritet av två tredjedelar av närvarande och röstande protokollsparter ska av generalsekreteraren underställas Förenta nationernas generalförsamling för godkännande och därefter alla protokollsparter för antagande.

2. En ändring som har antagits och godkänts i enlighet med punkt 1 i denna artikel träder i kraft den trettionde dagen efter det att antalet godtagandeinstrument som deponerats uppgår till två tredjedelar av antalet protokollsparter dagen för antagandet av ändringen. Därefter ska ändringen träda i kraft för en protokollspart den trettionde dagen efter deponeringen av dess godtagandeinstrument. En ändring ska endast vara bindande för de protokollsparter som har godtagit den.

Artikel 16

En protokollspart får säga upp detta protokoll genom en skriftlig underrättelse till Förenta nationernas generalsekreterare. Uppsägningen träder i kraft ett år efter generalsekreterarens mottagande av meddelandet.

Article 17

The text of the present Protocol shall be made available in accessible formats.

Article 18

The Arabic, Chinese, English, French, Russian and Spanish texts of the present Protocol shall be equally authentic.

In witness thereof the undersigned plenipotentiaries, being duly authorized thereto by their respective Governments, have signed the present Protocol.

Artikel 17

Texten till detta protokoll ska göras tillgänglig i åtkomliga format.

Artikel 18

Detta protokolls arabiska, engelska, franska, kinesiska, ryska och spanska texter är lika giltiga.

Till bekräftelse härav har undertecknade, därtill vederbörligen bemyndigade av sina respektive regeringar, undertecknat detta protokoll.

I promemorian föreslås att Sverige ska tillträda Förenta Nationernas (FN) internationella konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Konventionen antogs av FN:s generalförsamling den 13 december 2006 och öppnades för undertecknande den 30 mars 2007. Den undertecknades då av 82 länder, däribland Sverige. Sedan dess har konventionen undertecknats av ytterligare ett stort antal länder. Vidare föreslås att Sverige ska tillträda ett fakultativt (frivilligt) protokoll till konventionen som innebär att den enskilde har möjlighet att klaga till en övervakningskommitté om han eller hon anser att hans eller hennes rättigheter är kränkta. Det fakultativa protokollet undertecknades samtidigt som konventionen av representanter för 43 länder, däribland Sverige.

Den nya konventionen utgör en fortsättning på arbetet inom FN för att få till stånd internationella regler om funktionshindrade personers rätt till delaktighet och jämlikhet, ett arbete som 1993 resulterade i att FN:s generalförsamling antog standardregler om delaktighet och jämlikhet för människor med funktionsnedsättning. Standardreglerna har haft stor betydelse som vägledande instrument när det gäller handikappolitiken i Sverige. Representanter för regeringen i Sverige och handikappörelsen i Sverige har också varit aktiva i arbetet på den nya konventionen.

Den nya konventionen tillhör de centrala konventionerna om mänskliga rättigheter men skapar inte i sig några nya rättigheter utan har till syfte att undanröja hinder för personer med funktionsnedsättning att åtnjuta sina mänskliga rättigheter.

I promemorian görs en genomgång av konventionens 50 artiklar och hur svensk lagstiftning och övriga förhållanden i Sverige förhåller sig till dessa. I promemorian dras slutsatsen att mycket återstår att göra i det handikappolitiska arbetet innan Sverige på alla punkter kan anses uppfylla de åtaganden och krav som konventionen innebär och att konventionen kommer att kunna utgöra ett viktigt måldokument i det fortsatta handikappolitiska arbetet i Sverige. Samtidigt görs bedömningen att det inte finns några hinder mot att godkänna den nya konventionen och det fakultativa protokollet. Detta bör göras av riksdagen, eftersom konventionen och protokollet är av större vikt och därför bör godkännas av riksdagen enligt 10 kap. 2 § regeringsformen.

En utredning föreslås tillsatt för att utröna om nuvarande samhällsorgan var för sig eller gemensamt uppfyller konventionens krav på oberoende mekanismer för att främja och skydda respektive övervaka genomförandet av konventionen.

Handisam föreslås få i uppdrag att tills vidare svara för uppgiften att främja och skydda genomförandet av konventionen. Den fortsatta beredningen får visa om exempelvis Handisam eller Diskrimineringsombudsmannen ska ges uppgiften att tills vidare övervaka genomförandet av konventionen.

Remissinstanser: Riksdagens ombudsmän, Justitiekanslern, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete, Försäkringskassan, Socialstyrelsen, Statens folkhälsoinstitut, Handikappombudsmannen, Hjälpmedelsinstitutet, Myndigheten för handikapppolitisk samordning, Barnombudsmannen, Statens fastighetsverk, Kammarkollegiet, Statskontoret, Statistiska centralbyrån, Verket för förvaltningsutveckling, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Skåne län, Länsstyrelsen i Norrbottens län, Statens skolverk, Myndigheten för skolutveckling, Specialpedagogiska institutet, Nämnden för Rh-anpassad utbildning, Folkbildningsrådet, Högskoleverket, Verket för högskoleservice, Överklagandenämnden för högskolan, Ungdomsstyrelsen, Stockholms universitet, Linköpings universitet, Lunds universitet, Talboks- och punktskriftsbiblioteket, Radio- och TV-verket, Specialskolemyndigheten, Statens kulturråd, Riksantikvarieämbetet, Konsumentverket, Boverket, Post- och telestyrelsen, Banverket, Vägverket, Rikstrafiken, Sjöfartsverket, Luftfartsstyrelsen, Arbetsmiljöverket, Jämställdhetsombudsmannen, Arbetsförmedlingen, Arbetsdomstolen, Verket för näringslivsutveckling, Samhall AB, Stockholms kommun, Linköpings kommun, Kristianstad kommun, Göteborgs kommun, Hedemora kommun, Vännäs kommun, Stockholms läns landsting, Västra Götalandsregionen, Blekinge läns landsting, Handikappförbundens samarbetsorgan, Svenska Dövidrottsförbundet, Svenska Handikappidrottsförbundet, Synskadades Riksförbund, Shia, Sveriges akademikers centralorganisation, Svensk handel, Svenskt näringsliv, Företagarna, Sveriges Kommuner och Landsting, Landsorganisationen i Sverige, Tjänstemännens centralorganisation, Fastighetsägarna i Sverige, Frikolornas riksförbund, Sveriges hotell- och restaurangföretagare, Internationella juristkommissionen, European Institute for Design and Disability, Svenska Lokaltrafikföreningen, Delegationen för mänskliga rättigheter.

Socialdepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 25 september 2008

Närvarande: Statsministern Reinfeldt, ordförande, och statsråden Odell, Ask, Husmark Pehrsson, Leijonborg, Larsson, Erlandsson, Torstensson, Carlgren, Hägglund, Borg, Sabuni

Föredragande: statsrådet Larsson

Regeringen beslutar proposition Mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning